

N° 17/
I. N. J.

COLLEGIUM LOGICUM.

Exhibens

- I. Præcepta Logica per Theſes perſpicue explicata, exemplisque tum in geneſi tum in analyſi copioſè illustrata ;
- II. Quæſtiones controverſas, inter celeberrimos Logicos, præcipue inter Peripateticos & Ramæos agitataſ; quæ ad amuſſim veritatis examinantur & accuratè deciduntur; difficiliorum quæſtionũ adjecta antitheſi :
- III. Axiomata ſeu Canones cujuſque capituli cum ſuis limitationibus & exemplis dilucidantibus ;

Quibus

Præmiſſus eſt Tractatus utiliſſimus DE PHILOSOPHIA IN GENERE, cum APPENDICE DE VARIIS Philoſophorum ſectis antiquis & recentioribus :

In Regiâ Univerſitate Aboëniſſi
Septem & Triginta Diſput. publicis evulgatum.
Labore & vigiliis

M. JACOBI FLACHSENII
Metaph. & Logices Prof. Publ. & Ord.

ABOE, Excusum à Petro Hanſonio, Acad. Typ. A. 1678.

Bygrenius

8. p. 17.

CELSISSIMO PERILLU-
STRISSIMOq^{ue} HEROI
AC DOMINO

DN. PETRO Brahe/
Comiti in Wisingborg/ Lib. Baroni
de Casana/ Dn. de Rydboholm/ Lind-
holm/ Brachelinna/ Bogesund/ &c. &c.
Sacrae Regiae Majestatis Regnique Sweo-
Gothici Senatori supremo, Drozeto &
Justitiae Directori Generali; Westmanniae,
Montanorum & Dalecarliae Judici Provin-
ciali, Regiaeque Academiae quae Aboae est
Cancellario Magnificentissimo, Domino
& Patrono meo benignis-
simo.

COLLEGIUM hoc LOGICUM.

humilima

Dedico & offero

CELSISSIME COMES.

*Constitutio Alca. D. 1600
Hic Liber continet
& Thalesi Cyrenae*

Xcellas mentes quæ
pietatis tenent for-
mulas, in propin-
quiori esse gradu a-
micitiæ cœlestis, earumque cogi-
tationes & decreta conjunctiori
quadam gratia Divina juvari &
promoveri, novit quodammodo
sapientius paganorum concilium,
omni vero exceptione superior
testis est pagina sacra: nam quod
de Regibus asserit Regum sapien-
tissimus, divinam voluntatem pro
suo beneplacito eorum inclinare
corda; de reliquis primæ sortis viris
& ministris regiis summis quoque

accipiendum, vix perperam existimaverim: utpote qui in partem curarum veniunt publicarū haudquaquam postremam, quorumq; humeros gravis illa Reipublicæ sarcina non parum fatigat: divinis sane operibus sunt occupati, & in terris cœlorum Majestate suffulterum sunt administratores maximarum; quas dum vel è longinquo intuentur, cæcutiunt oculi hebetiores; imo nec prudentissima cogitatione illos attingimus motus, quibus se in mentes actusq; sublimes dispensat familiari necessitudine conciliata divinitas. In exemplum, si omnia à *Te Celsissime Comes*, proposito ut piissimo ita eventu felicissimo gestorum decora accire velim, ingentius sane ingrederer æquor, quam ut cymba nostra sit enavigando: unicum
tamen

tamen, quod posteritatis memo-
riæ potentiori quâdam nota o-
mnino imprimendum, apud au-
res tuas si profitear, pro infinita tua
benignitate mihi indulgebis. Re-
giæ Academiæ in hac ora natales
animo dum præmeditareris, ista
qui non animadvertat consilia in
interiori nata commercio cœlesti,
næ ille infinitæ bonitatis non satis
religiosus & devotus cultor dicen-
dus. Vigilavit hic clementissima
providentia divina, non tantum
in Finlandiæ nostræ sed & univer-
sæ charissimæ patriæ commoda,
quæ tot & tanta post festiva illa in-
augurationis solemnia extirere,
quibus eloquendis paupertina e-
loquendi supellex cum vix suffici-
at, indice digito ad suggestus &
cathedras, curias & tribunalia &
quamcunque denique publicæ

administrationis partem directo,
in dicendo tenuitatem pensare
possum. Ex eo sane feliciter per-
actæ festivitatis momento has o-
ras novum accepisse cultum, no-
vumque induisse habitum qui
non animadverteret, in luce o-
mnino caligaret clarissima. Glo-
riosissimi hujus operis ministrum
Te Celsissime Comes tuamque e-
xellam indolem sibi adjunxit Di-
vina Majestas, tamque devotam
obstrinxit animam, ut decreti isti-
us executionem quantocius urge-
ret: quod quantâ peregeris fide
& vigilantia, testatur non solum
universus eruditorum chorus, sed
& exclamant singuli melioris
mentis cives & ordines, adeo ut
tantam in Te virtutem faventiori
fortunâ adjutam suo quodam ob-
sequio etiamnum demereri co-

nentur: nec tacent qui hisce natalibus & festivissimis inaugurationis solemnibus animis adfuere adplaudentibus vocibusque congratulantibus, utpote qui haud obscuris colligebant indiciis, tuis auspiciis, tuo nutu tuisque consiliis novam hanc civitatem, cœlitus velut delapsam, illustre scilicet hoc Musarum domicilium in his terris auspicatò plantari. Nec tanto fortunæ dignitatisque fastigio indignū putasti, novæ hujus societatis suscipere directionem, ut qui summus totius Finlandiæ Præses & Gubernator esses, Regiæ huius Academiæ Cancellarius, conspirantibus omnium vôtis & desideriis humilimis, insuper audire sustinuisti; hanc certè benignam propensionem & curâ providam veneratur annalium series, ut ad-

miretur posteritas. Hinc est quod
foetum quem suffragiis cœlestibus
sis enixus, etiamnum benignissi-
me foveas & promoveas : nec
in proVectiori hac ætate curarum
licet dierumque satur, deseris.
Confido omnino Divinam Provi-
dentiam plures Tibi destinasse an-
nos, ut sobolem quam aliquamdiu
teneriorem velut infantulum ul-
nis tuis gestaveris, robustis quo-
que videres viribus, antequam
mortalitatis legem adimpleres.
Serius nobis illuceat ille dies, qui
tam fulgidum septentrionis sidus,
tamque illustre Musarum lumen
extinguat! sed extingui ne dicatur,
qui olim partæ per facta heroica
immortalitati, additurus est æter-
nitatem? Cumque merito tuo ma-
ximo Comes Celsissime Tibi sæ-
pius nostris cadat victima septis,
pro-

propitio quæso clementique ad-
spice vultu, quod tenue hoc o-
pusculum COLLEGIUM LOGICUM
ad nutum & mandatum tuum
benignissimum, ad desiderium &
in utrum studiosæ juventutis publi-
ci factum juris, Celsissimo Tuo
Nomini dedicarem & inscri-
berem; alio id non factum
ausu aut consilio, quam ut parti-
bus officii sic requirentibus dili-
gentiæ & industriæ meæ in mu-
nere hoc Professorio ad pedes
Tuæ Celsitudinis quaecunque
deponerem specimen, utpote cu-
jus singulari gratiâ & suffragiis
hanc docendi provinciam capes-
sebam. Serenâ itaque fronte ex-
cipe levidense hoc munus, & me
clientulum tuum benignus re-
spice, Clementique tuo patro-
cinio proporro erige & sustenta,

Tibi *Celsissime Comes* vividam viri-
demque senectam, & vitam un-
diquaque beatam prece exopto
ardentissimâ, & quoad superstes
fuero

*Illustrissimum Tuae Celsitudinis
Nomen.*

Dabam AVOE
ipsis Nonis Sept.
Anni Christiani
MDLXXXVIII.

Humiliter colam

JACOB. FLACHSENIUS.

Ad Præcellentem Virum

DN. M. JACOBUM FLACHSENIUM

Collegam compatrem & amicum meum integerrimum;
disciplinam in omni facultate summè necessariam,
Logicen scilicet, accuratè & methodicè à se scriptam &
disputatam nec non typis evulgatam inscriptione
nunc perficere volentem:

Digna laboratis respondent præmia curis,
Devorat imber edax flamma tamèq; alias;
Sed doctæ durant vivuntque in secula chartæ,
Solaq; non norunt hæc monumenta mori.
Optima quæq; vides, longo sunt parta labore,
Hic peperit *Grajum Romuleumq;* decus.
Vivis in his igitur nodis solidate solutis
Flachseni, floret laus tua fama simul.

L. Mq;

ENEVALD. SVENON. Q. G. A.
SS. Th. D. Prof. & h. t. Acad. Rector.

In novum opus Logicum, quod maximâ in-
dustriâ elaboratum studiosæ juventutis com-
modo & eruditi orbis usui consecraveras

Vir Præclarissimus

DN. M. JACOBUS FLACHSENIUS,
In Reg. Acad. Aboënsi Metaph. & Logices
Professor celeberr. Patriota, Fautor, Colle-
ga & amicus meus honoratiss.

Gratulatio licet extemporalis, tamen benevolentissima,

Salve opus eximium, Logica nova gloria,
quam nunc
Consecrat *Arctæa genti*, doctæq; juventa,
Palla-

Pallados excellens decus, ingeniosa Minervæ
Progenies, seclique jubar, nostrique Lycai
Magnus bonos, cui posteritas præconia laudum
Digna dabit, cæloque inscribet nomina celso
Calliope: Præsensque ætas celebrare labores
Gessit Herculeos, quibus hydra Papistica vel
Sphinx

Calvini cadit & configitur atque Socinus
Conscijs erroris confunditur. Omnis ad hocce
Hereticus lumē recipiat; velut incluta Roma
Hannibale ad portas frendente; nec hiscere
contra

Audet ubi incudi Logices quodcungq; sophisma
Subiectum doctis, sub tanto iudice prodit
Errores, victasque dabit deceptio palmas.

Hoc opus, hic labor est, rectum dignoscere
curvo

Et verum à falso. Docet hac generosa Deorum
Orta polo soboles Logica & memorabile cæli
Depositū vel Palladium atq; ancile quod olim
Pergama servavit, Latio & præconia fame
Reddidit. Ast Major Logicæ est laus, cujus in
omni

Et vita & studio vis eminet, usus abundat,
Et velut Oceanus sese diffundit in omnes
Pansophiæ latebras, rationis & amula nostræ
Vel Dux vel Comes est; quam suspicienda
magistri

JACOB FLACHSENIi studioso industria
mundo

Con-

Consecrat & quicquid Logicae artis docta ve-
rustas

Condiderat vel Stoa potens, Peripatus & ejus
Gloria Aristoteles, Ramus, Philomela, Me-
lanchthon

Wittenbergensis, Zabarella, Calovius atque
Jacob Martini, Scheiblerus, Scharffus; hicce
Omne tulit punctum. Ut magni sunt condita
Homeri

Scripta nuce exigua; celebris sic noster in hacce
FLACHSENIUS canones, praecepta & can-
ta synopsi

Exhibet ingenue modò conspicienda juventa,
Que laudes, gratesque canit, tibi donec in
orbe

Constabit verum sibi, lex rationis & ejus
Dux Logica, in cuius penetralia ducis amicos
Artis, ovans a vibus melioribus ac sua Iason
Agmina ad aurati rapiendum velleris olim
Colchida thesauros. Tibi premia plurima
prostant:

Gloria quae niveis tua nomina juncta qua-
drigis

Evehet ad summi Capitolia honoris & astris
Inferet, ut terris diuturno lumine veri
Sidus in occiduum splendesca Hercule major;
Emulus & tandem Phœbi sine fine corusces
Candidior nivibus, speciosior omnibus astris.

Quam L. Mq; licet ob adversa & tristes incendii
ruinas impeditior effudit,

MART, MILTOPÆUS, El. Prof. Publ,

I Ratas Martis facies ferramq; virosq;
 Et rabie & clypeos funesti atq; horrida belli
 Fata videns Pallas, Parnassi in vertice Abom
 Letos explicuit vultus & talia fatur:
 Sit grave Martis opus, sine vasta incendia belli
 Per mare per terras, Suconū quas alluit equor;
 Parrhalis arsa tamen vel que regit illa locorū
 Pacis habent laudes, sedes Musisq; quietas
 Exornant Helicone sacris, industria ad Aurā
 Multa Virūm, doctis renovat sua gaudia Musis.
 FLACHSENIUS memorandus erit, quem Regia
 Majestas docili rationis dogmata publi (jussie
 Pandere succincta methodo vigilique labore,
 Nunc opus in lucē mittit, quod sacra Minerva
 Comprobat & totum patriis mox usibus aptat.
 Ergo, viri laudes, famamq; & nomina clara
 Turba novena sonet, juvenesq; & Finnia tota
 Carmine perpetuo celebrēt & ad ethera tollāt.
 Noster amor plures Helicone exsuscitet ausus
 Quis videat mūdus, fremebūdi praelia Martis
 Juris habere nihil sapientis in arma Minervæ,
 Dixit. Et exultans superas migravit in auras.

JACOBUS FLACHSENIUS.

ὁ μόνος ὁππότε ὀφείλει,

Solus hac facie, binus.

Hac Logices facie solus cum laude triumphat.
 Binus Aristotelis Ramiq; ut dogmata suppleat.

Laudatissimi hujus Operis Logici auctori per
 celebri, fraterno quidem adfectu, sed
 animo, nupero incendio nonnihil ture
 bato L. Mq; gratulab.

JOH. FLACHSENIUS, Math. P. Ord.

Spinosus Zeno Stœæ celeberrimus author;
 Cum Polemon Logicæ dogmata magna docet;
 Non habet unde queat mercedem solvere dignam.
 Hocce labore suo quam meruit Polemon.
 Clam per posticum, solers irrepit in ejus
 Artisonum emporium, singula dicta notans,
 Sedulus ecce! fuit, magno & quæsiuerat æstu
 Hoc Logices, Zeno, curreret ut stadium.
 Laudanda est certè Zenonis provida cura,
 Qui tantà Logicæ, sedulitate vacat.
 Addiscit Logicam, Logicæ simul adjicit aptos
 Quærendi verum & disceruissè modos.
 Id sicut faciunt testatum scripta Virorum,
 Doctorum, quibus haud nunc opus esse reor.
 Majorem longè, multùm Præclare Professor
 Materiem laudis Continet atque meret
 Hoc opus egregium; penetrantis acumine mentis
 Solvere quod nodos, multiplicesque plicas
 Argumentorum dæcet; & de Themate ritè
 Disputat omnigeno, Duxque Comesque viæ
 Discenti dubiæ est. Immensa Volumina quicquid
 In Logicis tradunt, pandere cuncta potest
 Hic liber Insomni studio varioque labore
 Editus à Claro percelebrique Viro.
 Vos modo qui capitis vitam tolerare sub umbra
 Aoniæ, Aoniæ pubis alumna cohors,
 Cedro condignam Logicam perdiscite ad unguem.
 Et versare avida pergite scripta manu.
 Authorem celebrem certò numerosa manebit
 Gloria, quæ in buccâ posteritatis erit.
 Gratulor idcirco publi tetique lyceò
 Lumen cui tantum contigit atque decus.
 Omnibus optemus votis ut vivere possit
 Tempora grandævi longa senis Pylis!
 Præclarissimo Dn. Authori, in evulgatione
 operis longè accuratissimi, officiosa
 fiffimè accinebat

SIMON Tâlpo / Abouss, Fac. Phil. Adj.

Nomina Respondentium eâ serie quâ operam
suam in disputando, mihi offerebant:

M. Simon **Tälpo** Aboënsis, jam Fac. Phil. Adj.
Dn. Laurentius Kiellinus, Aland. jam Past. Sundensis.
Arvidus Fontelius, Finland. Reg. Dic. Ab. Aman.
Dn. Christiernus Walstenius, Finl. Schol. Ab. Con Rect.
Jonas Cavallius, Smoland.
Arvidus **Keuther**/Finl.
Johannes Brennerus, Both.
Olaus Ryzelius, W. Gotha.
Henricus Karkuensis, Finland. Schol. Ab Colleg.
M. Israel Dynæus, Angerm. Matha Lect. Hernösands.
Carolus Paccalenius, Finland.
Johannes **Saarma**n / Bornh.
Benedictus Cleander, w Goth.
Nicolaus **Wälfman**/ O-Goth.
M. Magnus Wictius, Smol. Def. Past.
Ericus **Forsman**/ Sudermann.
Jacobus **Tess**/ V Viburg.
Olaus Ringius, Smol.
Petrus Portinus, Bothn.
Haquinus **Pölmán**/ Finland.
Andreas Suicherus, Finland.
David **Lund**/ Finland.
Isaacus **pölmán**/ Finland.
Carolus Thavonius, *Ἰω. ἐν ἀγίοις*,
Petrus **Zahn**/ Smoland.
Samuel Tilenius, Finland.
Johannes Paulinus, Tavast.
Gustavus Bernerus, V Viburg.
Barthollus Rajalenius, Finland.
Johannes Forsenius, Nyland.
Johannes **Wijnqvist**/ Finland.
Abrahamus Thuronius. Tavast. Christiernus Frisius. Ab.
Gabriel Gottleben / Börneb. Ericus Steenberg/ Finl.
Johannes **Sälck**/ V Viburg, Gregorius Palicander, Finl.

D. O. M. B.

PROPÆDIA GENERALIS
Necessaria quædam

De

PHILOSOPHIA IN GENERE
PRÆCOGNOSCENDA, TRI-
BUS SECTIONIBUS BRE-
VITER EXHIBENS.

SECTIO I. THEOREMATICA

THESIS I.

STUDIA philosophica aggressuris val-
de conducunt & necessaria sunt præ-
cognita de Philosophia in genere; quæ
non incommode Logicæ præmittuntur.

Ex *Græcis* §. 1.

Es non minus pretiosa quam
subtilis est sincera Philosophia,
ad quam non *illotis*, ut ajunt
manibus est accedendum; cūq;
judicio eruditorum dudum sit comproba-
tum, Philosophiam *plenè & recte* tradi, si
primùm generalia præmittantur præcognita,
post specialis singularum partium sequatur
methodus & delineatio; me non abs re fa-
cturum judicavi, si id ipsum præsentī Theo-
remate hic in frontispicio operis, quod Deo

A

benigne

benigne juvante meditor, indigitarem. *Duo* autem hic de præcognitis hisce seu Tractatu de Philosophia in genere dicuntur: 1. *Quod Philosophiæ tyronibus sint necessaria*, 2. *Quod non incommode Logica præmittantur*.

§. 2. Quantum ad prius, præsciendum 1. per *Philosophiæ tyrones* hic intelligi eos, qui trivialibus quodammodo subacti, exercitiis Academicis sublimioribusq; sunt maturi. 2. *Necessitatem* hic intelligi illam quam vocant *expedientie*. Quibus præsuppositis, *necessitas* hæc adstruitur. (α) *Ab intellectus nostri indole*, qui in rerum cognitione amat ordiri à communioribus, qualia sunt hæc in respectu ad disciplinas Philosophicas speciales; tendens sic àb imperfectiori ad perfectius, à confusis ad distincta, à generalibus ad specialiora, ut sic demum distincta distinctè cognoscat. Sicut ergo singulis Philosophiæ partibus sua præmittuntur proœmia, umbratilem disciplinæ delineationem exhibentia; ita etiam non inutile erit *generalem* proponere *πρὸ θεωρίας* totius philosophiæ antequam ad *accuratiorem specialiorum tractationem* fuerit perventum. (β) *A simili*; sicut viator longè progreditur felicius, si antequam iter suscipiat, vias habeat quodammodo cognititas quibus sit eundum, ne infelicer in ignota cogatur errare sylva; pari ratio.

ratione etiam perutile erit studia philosophica aggressuro, si ex philosophia *συναγχα-φία* præcognoscat, *quæ sit ejus natura, quis ambitus, quot partes, quo successu antehac fuerit exulta*, & cætera quæ hic in considerationem venire solent: nam hæc omnia non tantum ad ulteriorem philosophiæ perceptionem præparant, sed & ejus amorem instillant, redduntq; tyronem *παιδευμένον* & oculatiorem. (γ) A testimonijs tum aliorum eruditorum, tum Arist. qui statim ab initio i. poster. analyt. & 6 Ethic. 4 testatur omnem doctrinam & omnem disciplinam procedere ex præmissa cognitione seu præcognitis (δ) Ab exemplo magni nominis philosophorum, qui in hoc argumento egregie deludarunt, utpotè Arist. teste Laërtio, sed qui libri injuria temporum perierunt. Ex recentioribus etiam præter Fortunatum Crell. Tolet. & Pereritum, quorum meminit Keckermannus, multi alij idem fecerunt, quorum scripta in nostris quotidie teruntur manibus, quosq; ea propter hic enumerare supersedeo.

§ 3. Quantum ad prædicatum posterius, licet non nesci verim, posse hunc tractatum pro arbitrio præmitti cæteris etiam philosophiæ partibus, quemadmodum factum videmus, utpote quod *quidam Metaphysica*,

quidam Physicæ, alij Philosophiæ practicæ; plures vero Logicæ præmiserunt; nec id quantum existimo sine omni ratione: nam sicut Logica in Encyclopædia philosophica prima talis est disciplina, præsertim Logica Peripatetica, in qua res & termini philosophici liberius frequentantur, ita necessum erit studioso philosophiæ antequam ad solidiorem Logicæ meditationem intromittatur, ut præcognita de Philosophia in genere prægustaverit, quæ anticipata cognitio deinceps tam in Logicæ quam disciplinarum reliquarum perceptione proderit. Zabarella liber de tribus præcognitis, quem Logicæ suæ inseruit, totus hujus est argumenti; Gregorius Horstius hæc præcognita Prodromum institutionum Logicarum appellavit; Non quidem quod quicquam ad Logicam pertineant, sed quod ijs hic locus in Systemate Philosophico non male conveniat, eundemq; ordo doctrinæ requirat.

THESIS II.

Cognitio rerum naturalis omnino datur, appellaturq; Philosophia, quæ vox origine græca est & variæ significationis.

ἐκθεσις.

*Circâ enodationem hujus theorematidis sunt
enu-*

enucleanda 1. *Existentia Philosophiæ*. 2. *Appellatio sive impositio vocis*. 3. *Derivatio*. 4. *Æquivocatio* & deniq; 5. *voces Synonymæ*.

§ 1. Quamvis de *existentia Philosophiæ* haud multum attinet dubitare: *communi* siquidem omnium *consensu* & *experientia* æquè est manifestum existere Philosophiam, quam est quod datur in mundo sol; & licet non paucos ignorantia fratres habeat contemptores; non tamen minus radios suos extendit saluberrimos, quam ille mundi oculus clarissimus; non erit tamen inutile studiosæ juventuti in numerato habere rationes, quibus *existentiâ Philosophiæ* fortius adstruat, & sicubi res tulerit, adversarium expeditius refellat. 1. *Datur in intellectu humano* (non n. de philosophia archetypa quæ in Deo est, nec angelica nunc sermo est) non tantum *potentia cognoscendi* sed & *actu cognoscit*; unde sequitur tantum in homine esse Philosophiæ, quantum cognitionis intellectualis circa res naturaliter scibiles. 2. *Quod dentur objecta naturaliter cognoscibilia*, utpote inprimis *res omnes quoad attributa notionalia*, quas hoc modo explanant disciplinæ, quæ secundum esse suum respectivum & ex officio quod obeunt vulgo instrumentales appellantur. *Dantur præterea* licet separatim non existant *nature*

communissima & universalissima quas abstrahit & edisserit *Metaphysica*; *sunt substantiæ spirituales* quas considerat *Pneumatica*, *nec non corporeæ*, quas sibi vendicat perscrutandas *Physica*; *inest rebus corporeis quantitas* cujus rationes & proportiones edocer *Mathesis*; *dantur deniq; actiones humanae cognoscendæ*, ut ad rectitudinem legis revocentur, de quibus sollicita est *Philosophia moralis*; Quæ omnia revera existere cum nemo sanæ mentis negare possit, existentiam *Philosophiæ* tanto minus negabit. His addi possunt alia argumenta deprompta (α) *ab innato omnibus hominibus sciendi desiderio*; (β) *à medijs acquirendæ cognitionis homini à natura concessis* (γ) *à notitijs homini à nativitate insitis*, in quibus deducendis sum brevior, quia rationem supra allatam priorem fundamento supponunt; qui tamen plenius deducta videre voluerit adeat beatiss. antecess. mei M. Thuronij tract. de philosophia in genere p. 3. & seq.

§. 2. *Appellationem* quod concernit seu *impositionem vocis Philosophiæ*, testatur Cic. 5. *Tusc.* Pythagoram, illum scholæ Italicæ autorem, qui in Græcia magna docuit & vixit secundum chronologos recentiores circiter ann. 590 ante Nat. Ch. vocem hanc compositam *Φιλοσοφίας* primum introduxisse,

xisse, cum antea voce simplici σοφία appellaretur; is enim, ut narrat Laert. in proo-
mio, cum Sicyone Leontem Sicyoniorum, vel ut Heraclides Ponticus, Philasiorum prin-
cipem conveniret, postquam multa coram eo verbosè disseruisset, & is ingenium admi-
raretur, interrogatus à principe, quamnam artem profiteatur & in qua re se sapientem deprædicet; respondit, se neque artem scire ullam, neq; σοφον sed φιλόσοφον esse. Cau-
sas hujus mutationis à Pythagora factæ non omnes dant easdem; quidam, quod videretur ei nomen σοφῶν superbum nimis & ar-
rogans, & ob maximam rerum cognoscendarum difficultatem magnamq; intellectus humani imbecillitatem soli Deo competere, homini vero tantum amorem & studium sapientiæ; quodq; noluit rei imperfectæ nomen imponere perfectum. Alij vero ideo fecisse autumant, quod nec voluerit Pythagoras vocari *magus*, ut Chaldæi Persæ aliq; Philosophi orientales, nec ποιήτης ut Philo-
phi occidentales, nec σοφός aut σοφιστής ut Græci orientiores, sed φιλόσοφος. Et licet non desit quod contra hanc appellationem objici possit, utpote (α) Nomina simplicia esse efficaciora compositis. (β) Quod in legitima ὀνομαπώσία non tam

spectandum quid vires humanæ tulerint, aut
 quid non, quam quod quadret cum rei si-
 gnificatæ natura. (γ) Quod eadem mode-
 stia esset sectanda in appellationibus habi-
 tum mentis reliquorum, quibus singulis
 præponenda esset vox Φίλ@, ut non magis
 Θεολογία sed Φιλοθεολογία, nec magis
 δικαιοσύνη sed Φιλοδικαιοσύνη esset dicen-
 dum. (δ) Nec aliquam esse sequelam; Quia
 Deo soli qui essentialiter Sapiens est, ab-
 solutè perfecta competit sapientia, ergo ho-
 mini nulla: multi namq; sunt conceptus &
 multa attributa, quæ Deo & homini, sed
 tantum analogicè, sunt communia. Et
 deniq; (ε) quod multi quidem etiam idio-
 tæ & plebeji possunt esse amatores sapientiæ,
 qui tamen sapientes non appellandi. Ni-
 hilominus tamen quoniam significatio vo-
 cis usu ita invaluit, ut non magis amorem
 sapientiæ sed ipsam denotet sapientiam, Py-
 tagoræq; discipulo Platoni & post eum Ari-
 stoteli cœterisq; eorum posteris hæc Pytha-
 goræ modestia placuit, appellatio Philosophiæ
 tanquam conveniens & idonea hodie in scho-
 lis & Academijs retinetur: nam ut Horat.
*Multa renascentur quæ nunc cecidere, cadentq;
 Quæ nunc sunt in honore vocabula si volet usus
 Quem penes arbitrium est, & vis & norma lo-
 quendi.*

SECTIO I. THEOREM.

§. 3. *Etymologia* vocis ex dictis facile colligi potest, utpotè quod sit vox origine græca, composita ex vocibus *Φιλία* i. e. amor, & *σοφία* sapientia, viq; vocis nihil aliud significet, quam *Φιλίαν τῆς σοφίας*, usu tamen loquendi ut modo dictum, idem quod vox *σοφίας* denotat. *Allusiva* ergo & non *accurata* est illa notatio, qua philosophus dicitur q. *Φύλαξ τῆς σοφίας*, essetq; sic scribendum *Phylosophus*. *σοφία* a. derivatur a. *σαφής*, i. e. *clarus*, quia sapientia est clara & distincta rei notitia, vel secundum alios a *σέβομαι*, i. e. *colo*, qui enim eruditionem est consecutus, veneratione dignus est.

§. 4. Quantum ad vocis Philosophiæ *Æquivocationes*, sunt illæ in triplici differentia, quædam i. *Nimis late*, idq; (α) quando omnem omnium facultatum denotat scientiam; hoc modo voce philosophiæ usus videtur Cic. lib. 2. off. item Arist. dum dixit, *Philosophum esse qui omnia scit*. (β) quando accipitur pro studio sapientiæ terrene & naturalis, complectiturq; præter Philosophiam prudentiam juris & medicinam.

II. *Nimis strictæ*; denotatq; i. vel solam *Metaphysicam* per aliquam *ἐξοχὴν*, ut apud Arist. 10. met. 3, appellaturq; ab eodem Philosophia prima. vel 2, *Metaphysicam* & *Phy-*

ficam utpote apud Arist. lib. 1. Mec. c. 4. ubi inquit, *tot esse Philosophiæ partes quot sunt substantiarum genera.* 3. vel *Philosophiam tantum Theoreticam*, ut Arist. 2. Met. 1. ὁρθῶς ἔχει καὶ τὸ καλεῖσθαι τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας θεωρητικὴν. Hoc sensu olim dicebantur sapientes ij, qui contemptis his rebus quas vulgus admiratur, & à rerum civilium administratiōe remoti, se totos ad studium veri cognoscendi & admirabilium occultarumq; rerum inquisitionem ac perceptionem contulissent, quod constat ex Arist. 6. Eth. 7. Vel 4. *Solam Philosophiam practicam*, ut apud Cic. 5. Tusc. O *vita philosophia dux, virtutis indagatrix expultrixq; vitiorum, quid non modo nos, sed omnino hominum vita sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti, tu inventrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti; ad te confugimus, à te opem petimus, tibi nos ut antea magna ex parte, sic nunc penitus totos tradimus.* Item Plato dum dixit: *beatas esse respublicas, si aut Philosophi eas gubernarent, aut qui gubernarent Philosopharentur.* Vel 5. *eas tantum disciplinas, quæ sole dicuntur agere de ente reali;* juxta quā significationem Logica & disciplinæ reliquæ quas vocant notionales Philosophiæ non

non annumerantur, quam acceptionem Peripatetici mordicus defendunt.

III. *Propria & adequata acceptio est*, quando accipitur pro complexu illarum disciplinarum liberalium quæ à tribus facultatibus superioribus distingvuntur, quo sensu, ut ait Scarffius vocitantur philosophiæ Magistri, Philosophiæ professores; comprehendunturq; hac acceptione vocis sub philosophia & disciplinæ reales & quas vocant Instrumentales. Fuit vox philosophiæ in hac significatione usurpata tum à plurimis recentioribus, tum à multis ex antiquis; utpote à Stoicis & eorum asseclis, ab ipso etiam Platone, ceu ex Plutarcho, Eusebio & Augustino testatur Scheiblerus. Nec non Keckerm., & Horstius. vide etiam Conimb. Quæst. proæm. q. 4. art. 4. Fonsec. 2. Met. c. 3. q. 3. hanc significationem pro adequata usurpantes. Hæc quoq; acceptio placuit Savanorolæ Monacho religiosissimo & Philosopho excellentissimo lib. 1. de scientiarum Divis. Nec non Ramæis omnibus, videatur Sluterus De Phil. in genere p. 17. Unde liquido constat non heri aut nudius tertius invaluisse eam vocis philosophiæ acceptionem, quâ disciplinæ istæ, instrumentales vocatæ partibus philosophiæ annumerantur.

Huc spectant porro hæ distinctiones nominales

minales, utpote 1. *Philosophia* est vel *Systematica*, quatenus in *Systemate* & ordinata præceptorum congerie spectatur; vel *Habitualis*, considerata in respectu ad mentem Philosophi in qua tanquam subiecto est, & habitum significat philosophicum. *Prior* illa acceptio, quæ non tantum à Ramæis, sed & à nonnullis Peripateticis frequentatur, ceu ex utrorumq; patet definitionibus, *de quibus postea*, licet etiamnum aliquando attendatur; *posterior* tamen genuina est & huius loci, ceu palam erit ex modo dicendis.

2. *Philosophia* est vel *Archetypa* vel *Ectypa*; quod *bifariam* potest intelligi, utpote (α) *philosophia* in mente docentis, quatenus parit aliam in discipulo; illa *Archetypa*, hæc *Ectypa* dicitur. (β) *Archetypa* *philosophia* dicitur etiam *originalis* illa quæ re eadem est cum essentia Dei, *Ectypa* vero illius ἀποσχιασμάτων, ab ea dependens, accidentalis & homini communicata. *Posterior* hic attenditur; Quæ (γ) consideratur vel *abstractè*, et alis scil. est in se & sua natura, ut mox definietur, vel *concrete* prout reperitur in hoc vel illo subiecto. Tantum ad æquivocationem.

§. 5. *Pro synonymis* seu vocibus æquipollentibus habentur *philosophia*, *sophia*, *Encyclopædia philosophica*, item absolute *Encyclopæ-*

SECTIO. I. THEOREM. 13

élopédia, sapientia; expiratq; illud discrimen quod inter philosophiam & sapientiam posuit Pythagoras, item Seneca Ep. 89. inquit *Sapientia perfectum bonum est mentis humane, Philosophia sapientiæ amor & affectatio*. Hæc ad definitionem nominalem; sequitur realis.

THESIS. III.

Philosophia est habitus intellectua-
lis, circa cognoscibile naturale libera-
le primò occupatus, ad summum hu-
jus vitæ bonum homini acquirendum.

ἐκθεσις

§. Multas equidem reperire licet philo-
sophiæ definitiones tam ab antiquioribus
quam à recentioribus philosophis fabrica-
tas; hanc tamen, quam præsens exhibet
theoremata præ reliquis omnibus commen-
dant *brevitas, perspicuitas* & quod suo de-
finito sit *adequata*: constat namq; 1. *gene-
re convenienti*, quod est *habitus intellectua-
lis*. Prolixa satis ratiocinatione, evincit Hor-
stius prodromo Inst. Log. p. 13. & seq. phi-
losophiam esse habitum, idq; per remotio-
nem (x) quod nec sit *substantia*: quia est
in subiecto; sed *Accidens*. Nec (β) esse
accidens respectivum; quia nec infert respec-
tum ad subiectum, externum, nec ad termi-
num; sed est *accidens absolutum*. Ne (γ)
esse

esse *Quantitatem*: quia non denominat sub-
 jectum suum quantum; sed *Qualitatem*,
 eamq; non (d) *potentiam naturalem*; quia
 non connascitur, nec (e) *Patibilem qua-*
litatem; quia non est res repentina; sed
 esse *habitu*. Verum in re manifesta pro-
 digum esse verborum non est operæ pretium;
 qui doctrinam prædicamentorum vel per
 transennam inspexit, non difficile erit ei
 videre philosophiam esse ex categoria qua-
 litatis & quidem habitu, non *corporis* sed
animi, potentiæ scilicet Intellectualis, quam
 in intelligendo perficit, dicitur itaq; philo-
 sophia habitus intellectus tum ratione *inbæ-*
fusionis tum etiam ratione *informationis*. 2.
Differentia legitima, quæ desumpta est (α)
ab objecto philosophiæ, quod est *cognoscibile*
naturale liberale. Per *cognoscibile na-*
turale denotantur omnia; quæ naturæ lu-
 mine cognosci possunt; *substantiæ & acci-*
dentia; *naturæ spirituales & corporeæ*; *u-*
niversales & particulares; *res necessariae &*
contingentes; *res & modi rerum*, omnes de-
 niq; *res tum quoad attributa realia tum*
notionalia; & contradistinguitur philoso-
 phia his vocibus S. *Theologiæ*, quæ occu-
 pata est circa cognoscibile Theologicum,
 quod ex lumine patet revelato. Voce *li-*
berale è consortio philosophiæ eximuntur
 artes

artes manuarie, quæ licet sint etiam habitus intellectuales & intellectum quodammodo perficiant: illam tamen non attingunt dignitatem, ut Philosophiæ nomine veniant, nisi quis loqui velit cum quodam apud Lucianum, *qui fossurus, ligone se Philosophaturum ait*: illæ namq; artes ut ait Horstius, *post lapsum necessitatis gratia sunt inventæ, hodieq; lucri causa exercentur*. Vocula primò in definitione, *discrimen* innuit Philosophiæ à *juris prudentia* & *Medicina*, quæ quidem etiam occupatæ sunt circa cognoscibile naturale & liberale, sed non primò, h. e. non immediate verum mediate; præsupponunt notitiam Philosophicam, cui suam debent originem, illa quidem Philosophiæ morali, hæc Physiæ, juxta illud, *ubi desinit Ethicus, incipit Ictus; ubi desinit Physicus, incipit Medicus*. (β) à *Fine cujus*, ultimo, non quidem absolute sed in suo genere, estq; summum præsentis vitæ bonum in perfectione illa accidentali, exacta omnium rerum cognitione & actione honesta consistens. (γ) à *Fine cui*, qui est homo. Cumq; ut patuit, hæc definitio constet genere legitimo legitimaq; differentia, eandem imperfectionis aut vitij quis arguet? *Antithesis dabitur in sectione Elenctica, cum examine definitionum aliarum.*

THESIS IV.

Causa Efficiens Philosophiæ duplex est, principalis & prima, Deus T. O. M; Minus principales seu secundæ quædam remotiores, ut recta ratio seu lumen naturæ & sensus; quædam propinquiores ut; observatio, inductio & experientia.

ἐκ θεοῦ.

§. 1. *Ad investigationem essentiae philosophiæ, facit etiam consideratio causarum, quibus originem debet philosophia. Potest autem & rationibus & testimonijs tum sacris tum profanis probari philosophiam ex prima illa infinita & perfectissima sapientia divina ortum trahere, veluti lucem hanc mundanam & radios ex lucidissimo corpore solis. Nam I. Quod perfectissimum est in quolibet genere, id est causa reliquorum; Dei vero sapientia, cum sit & perfectiorum graduum & partium, eam sapientiæ humanæ causam & originem esse & rectè & pie asserere licet. 2. Ex historia sacra non nescimus, Deum in primordio mundi creasse hominem ad imaginem suam, quæ consistebat in integritate mentis & voluntatis humanæ, cujus integritatis pars erat philosophia in homine recens creato ad perfectam, ut nec igno-*

ignorantia nec ἀνεία laboraret. Post lapsum etiam & deplorandam illam humani generis ἀποστασίαν, ex ineffabili sua bonitate & milericordia voluit idem Deus benignissimus extare in homine quosdam pristinae integritatis reliquias, illudq; lumen inter ignorantiae tenebras saltem gliscens exinde paternè fovit & confortavit, ut ex eo in hominibus in uno magis, in alio minus, philosophiae lux, essentialis illius ac infinitae sapientiae divinae simulacrum quoddam refulgeret. 3. Ex testimoniis S. S. ut Jac. 1. Deus, pater ille luminis, à quo omne bonum & perfectum donum descendit. Prov. 2: 6. Jehova dat sapientiam & ex ore ejus egreditur cognitio & intelligentia. 4. Testati sunt id ipsum etiam ethnici saniores, utpote Cic. inquit: Nullus unquam vir magnus extitit sine afflatu divino. Estq; Deus causa philosophiae, non tantum primum inventae sed etiamnum acquirendae; tum lumen illud naturae in posteritate fovendo, tum certa ordinando media, quibus philosophia acquiri potest, tum etiam mediis illis clementer benedicendo, ut sint efficacia & proficua. Hic est fons & haec prima origo, unde tantus scientiarum philosophicarum inter homines apparatus. Hincq; apparet, quam enerviter errent illi artium liberalium esores,

qui audacter deblaterant, Philosophiam esse hominis Ethnici figmentum & inventum Ethnicum; eoque dementiæ quidam progressi, ut non dubitaverint philosophiam inter opera carnis & peccati, inter condemnatas sectas & astutias Diaboli referre. Illi vel ex ignorantia crassissima vel nequitia turpissime delirant ac blasphemè nimis convitiantur. Discere debuissent isti audaculi, quod philosophia sit partim *cognitio Dei*, quantum hic ex operibus creationis lumine naturæ cognosci potest, partim *cognitio creaturarum ac operum à Deo conditorum*. Communicare voluit hunc homini thesaurum Deus, ut haberet scientiam de rebus ut sunt in se, & acquireret prudentiam conformandi actiones & mores secundum honestatis normam ad benè beateq; vivendum.

§. 2. Minus principales causæ seu secundæ, duplicis sunt differentiæ ideo, quod quædam actu remotiori, quædam propinquiore philosophiam attingunt. Remotæ sunt, *lumen naturæ & sensus*. Propinquoiores, *observatio sensuum, experientia & inductio*. Lumen naturæ nihil est aliud quam reliquæ imaginis divinæ seu *δύναμις καὶ εἰκὼν*, qua discernere potest homo inter bonum & malum, verum & falsum, turpe & honestum. Instructus est homo *κοινῇς ἐννοίᾳς*, com-

muni

munibus innatis notitiis, quæ insignia variarum scientiarum naturalium primordia sunt & fundamenta. De lumine hoc naturæ Chytræus de Decalogo & notitia Dei, citante D. Scharffio in præcog. de Philos. in genere, hunc in modum: *ut in oculis lumen est, quo res propositas aspicimus & colorum discrimina dijudicamus; ita in mentibus lux quædam divinitus insita, qua res quales sunt intelligimus & quasi aspicimus, & qua discrimen virtutum & vitiorum cernimus actionesq; regimus.* In numerum causarum philosophiæ, sensum etiam venire dictum est. Hæc duo sunt notitiarum genera in homine, *Sensus & Ratio*. Sensus etsi sit imperfectior quam ratio, tamen in ordine cognoscendi ratione prior est: *nihil enim est in intellectu quod non prius fuit in sensu.* Notitiæ sensualis magna est certitudo, ut quicquid homo sensu benè affecto & incorrupto percipit, id ratum & firmum habere possit; hinc Arist. lib. 3. de generat. cap. 10. *Sensus vim scientiæ habere dixit.* Scilicet adminiculo sensuum certam rerum externarum notitiam humana mens percipere potest, si convenienti ordine à sensibus ascendat ad rationem; potissimi autem sensuum sunt *visus & auditus*, quibus rerum variarum differentias percipimus & Arist. sensus *λογιστικοί* dicuntur.

§. 3. Propinquiores causæ sunt 1. *observatio sensuum*, quæ est quædam sensualis notitiæ collectio: non enim satis est videre aut audire, nisi observemus, id est, mente retineamus, quæ semel atq; iterum vidimus, audivimus aut aliis sensibus hausimus, à philosophis græcis *ισορεια* dicitur, cum magnum sit scientiæ adminiculum. 2. *Experientia*, quæ est plurium observationum collectio & ad certum usum applicatio, græce *πειρα*. Ista collectio fit ex sensu per rationem, conservatur autem impressione in memoria, unde ait Arist. *Multas numero memorias esse unam numero experientiam*, & lib. 1. Met. c. 1. tantum tribuit experientiæ, ut dicat *expertos majus aliquid & amplius in disciplina consequi, quam eos, qui præcepta sine experientia sectantur*. 3. *Inductio* quæ est mentis actio, qua ex plurium observationum & experientiarum collectione universalis conclusio in mente efformatur, & velut regula quædam extruitur; nihil namq; juvarent exempla & varia, nisi ex iis mens humana conficeret generalia noëmata & regulas, per quas verè demum & docemus, & discimus. *Cognitionis itaq; nostræ processus hic est*. Sensus singularia exempla percipit & apprehendit, eadem observatio colligit & memoriæ mandat; collecta lon-

go temporis usu confirmat & ad certum usum applicat experientia, inductio deniq; ex collectione singularium format universales regulas, quas tanquam normam in actu sciendi sequimur.

§. 4. Sunt adhuc alia quæ causis philosophiæ veniunt annumeranda, utpote imprimis Logica quæ ad hoc effectum instrumentaliter concurrit, & quidem primis temporibus naturalis tantum, sed quoniam imbecillior erat, quam ut ex decore ratiocinandi munia in officina veritatis obire potuerit artificialem adinvenire necesse fuit, cujus beneficio res simplices ritè atq; distinctè apprehenduntur, de ijs veritati conformiter judicatur, dubia & ambigua per mentis discursum evolvuntur, & res quæcunq; conveniente ordine & methodo disponuntur & apprehenduntur. Deinde huc etiam spectant Preceptores vivi & muti seu libri, bonum ingenium, pia vita, precatio, amor eruditionis, amor laboris, abstinentia à voluptatibus, perturbationum & curarum vacuitas, & deniq; bona corporis & fortune quatenus sunt instrumenta virtutis moralis & intellectualis; quarum quædam cause Efficientes sunt, quædam instrumentales, quædam impulsivæ, quædam saltem cause sine qua non. Ab hoc loco non esset alienum, recensere philosophos insigniores,

qui opera & industria sua rem philosophicam auxerunt & illustrarunt; id tamen infra commodius fiet, ubi de variis philosophorum sectis peculiariter erit agendum.

§. 5. Et quoniam ex genere causarum efficientium etiam est causa impulsiva, talem philosophiæ causam hic juvabit breviter indigitare. Estq; duplex interna & externa. Interna sive intrinseca quæ olim & nunc movit homines ad acquirendum habitum philosophiæ, est tum innatum sciendi desiderium, tum defectus per lapsum protoplastorum contracti sensus, quam indigentiam natura supplere & ad perfectionem quantum in se est assurgere allaborat. Externa vero quæ homines benè natos ad philosophandam invitat, est rerum in mundo admirabilis varietas, præstantia, pulchritudo & concinnitas, quæ in homine pariunt admirati-
onem, admiratio autem studium cognoscendi, unde Arist. 1. Met. c. 2. propter admirationem homines & nunc & olim cœperunt philosophari. nam quia admiratio oritur ex ignoratione causarum, ignorantiam vero ferre nolunt ingenia sortis melioris, propterea commoventur ad investigandas rerum causas & acquirendam philosophiam. Pythagoras interrogatus, quis esset finis philosophiæ? respondit; nihil admirari. Duplex autem est admiratio, una quæ oritur ex emi-
nentiæ

nentia graduum in re aliqua, ut cum admiramur excellentiam operum divinorum, fortitudinem Alexandri Magni, peritiam pingendi Apellis, ingenium Aristotelis. Altera quæ fluit ex ignoratione cause, cum vel nullam vel non sufficientem alicujus effectus novimus; ut cum admiramur, quod magnes trahat ferrum, quod mare statis vicibus fluat & refluat, & qui sunt alii mirabiles in natura effectus. Utraque admiratio est causa impellens ad studium sciendi, prior quidem objecti elegantia, posterior vero sensu sui defectus. Tum demum, inquit Plato in Theæteto, philosophia perfecta erit, cum deposita omni admiratione, perfectam causarum notitiam complectitur.

THESIS V.

Materia philosophiæ sunt ejus partes, scilicet disciplinæ philosophicæ omnes; Forma vero diversarum partium inter sese concinna unio, & incertis principiis objecto & fine convenientia.

Ex Theor.

§. I. Theorematis hujus duo sunt membra; prius est de materia, posterius de forma philosophiæ. Nec materiam nec formam ἀρετῶς loquendo habet philosophia,

habet tamen aliquid iis analogum. Philosophia quoniam ex diversis constat partibus, est *analogum quid cum toto integrali*, proinde partes ex quibus constat, *ejus materiam* eodem jure dixeris, quo materia mundi, *intellige constituti* dicuntur corpora naturalia, reipublicæ imperantes & parentes, scholæ præceptores & discipuli. *Materia philosophiæ in qua, seu subjectum inherentiæ est vel denominationis, ut homo; vel informationis, ut intellectus tum theoreticus tum practicus. Materia circa quam sunt res omnes earumque affectiones in philosophia pertractande.* Hæc sunt analogia materiæ philosophiæ *habitualiter* consideratae. *Systematice* vero si consideres, materiam philosophiæ constituunt ipsa *disciplinarum systemata*, quæ *præcognitis & præceptis* constant. Præcognita alias appellantur *προαιδέια*, *προῳσιεία*, *doctrina extræ essentialis*, *proæmium*, *prolegomena*, *prodidagmata*, *prænotiones*; & naturam ac indolem habitus declarant; Præcepta vero ipsa *παιδεία*, *ᾠσιεία* *tractatus essentialis &c.* appellantur, quæ in varia proponi prosunt forma, ceu apud authores observare licet. Cum Ramæis tamen præcepta in libris comprehensa & literis consignata materiam philosophiæ non recte dixeris: literæ enim signa tantum

tantum sunt philosophiæ, talia quæ in Metaphysicis signa doctrinalia & quidem externa appellantur.

§. 2. Nec *formam* accuratè loquendo habet, nam accidentia abstracta ipsa sunt forma, vices tamen formæ dictum est obire. *Istam concinnam diversarum partium materialium unionem & in certis principijs, subiecto, objecto & sine convenientiam.* Hanc partium philosophiæ pulcræ harmoniam innuit Cicero in Orac. pro Arch. dum dicit, *omnes artes quæ ad humanitatem pertinent sororio quodam vinculo coherere.* Quidni sorores appellare liceat, cum omnes, ut loquuntur Poëtæ, *una matre Minerva nate sunt.* Tam arcta est hæc unio, ut merito dixerint veteres, *omnes artes liberales inter se velut manus jungere & mutuas tradere operas, adeo ut qui unam perfectè scire velit, omnes perdiscere necesse habeat.* Suavissima vero illa convenientia & unio provenit a concentu illo harmonico communium principiorum primorum, à quibus omnes pendent scientiæ, deinde unius objecti, scil. cognoscibilis naturalis, unius subiecti, intellectus, cui omnis philosophia destinatur, & deniq; ex unitate finis qui est humanæ mentis & voluntatis perfectio.

Finis Philosophiæ summus & ultimus est gloria Dei: intermedius usus & utilitas in vita humana: proximus intellectus & voluntatis perfectio.

Ἐκθεσις.

§. 1. Ad illius gloriam unice tendet nostra sapientia, qui primus sapientiæ est fons & scaturigo, quiq; inæstimabile hoc bonum homini communicare voluit. Omnis igitur notitia ad hunc scopum non directæ, tanquam homine indigna ex circo philosophico proscribenda, ex scholis & Academiis christianorum in orcum relegenda; quales sunt artes Diabolicæ & magicæ.

§. 2. *Intermedius Philosophiæ finis est usus in vita humana & utilitas*, cujus non planè nulla habenda est ratio; unde sequitur, disciplinas quæ usum in vita humana nullum habent vanas esse, quæ vero non solum inutiles sed & perniciosæ, plane exulare jubentur; sed quæ præ reliquis majorem habent utilitatem, reliquis etiam præstantiores sunt censendæ.

§. 3. *Proximus & adequatus philosophiæ finis est summum hominis bonum tum theoreticum*, quod consistit in animi humani perfectione circa cognitionem rerum necessariarum; *tum practicum*, perfectio voluntatis,

ut

ut sine lucta & repugnantia affectuum honestè agat, & hæc omnia secundum naturalem aptitudinem, seu quatenus perfectio talis intellectus & voluntatis industria humana acquiri potest. *Hæc de definitione & causis philosophia. Sequitur de ejus distributione & partibus.*

THESIS. VII.

Philosophia distribuitur adæquatè in partem Generalem & Specialem. vel In partem Notionalem & Realem: & Realis in Theoreticam & Practicam.

Ἐκθεσις.

§ 1. Quemadmodum per plurimas dictum est extare philosophiæ definitiones, ita nec pauciores ejus legere licet distributiones, quæ plenius recensentur & examinabuntur in sectione Elenctica; hujus loci erit saltem probare distributionem utramq; in thesi hac propositam & recte se habere ac suo distributo esse adæquatam. Prior harum, quoad verba est quidem *Ramæorum*, aliter tamen quam ab iis fit, explicanda; ita ut *Generalis illa pars dicatur* sub se comprehendere *disciplinas generales*, quales sunt non tantum *Grammatica, Rhetorica & Logica*, sed & *Intelligentia* seu *Noologia & Metaphysica*, quæ omnes recte dicuntur generales *tum ratione objecti* quod habent generale,

nerale, tum ratione usus, qui sese extendit quam latissime. Specialis autem pars comprehendit eas disciplinas quæ circa speciale objectum quod est Ens aliquod determinatæ quidditatis sunt occupatæ; quales sunt, *Pneumatica, Physica, Mathesis & disciplina practica*

§. 2. Quantum ad posteriorem distributionem in thesi allatam, est quidem illa quoad verba recentiorum, quoad sensum autem antiquorum & multorum etiam ex recentioribus, ut patuit ex supra dictis p. II. patebit etiam fusius ex infra dicendis in problemat. Pars illa Notionalis complectitur *Grammaticam, Rhetoricam & Logicam*, quæ propterea notionales appellantur vel quod pro objecto considerationis habeant notiones secundas, vel quod considerent res quoad attributa notionalia, talia, quæ faciunt vel ad benè loquendum, vel ad benè dicendum, vel ad benè differendum. Cum hisce coincidit distributio, quam tradit Alstedius, utpote quod disciplinæ aliæ sunt *Directivæ* aliæ *Objectivæ*, illas dicit versari circa notiones secundas tales quæ dirigunt intellectum in cognitione rerum; has vero circa ipsas res.

§. 3. Distributiones supra positas hoc modo explicatas adæquatas esse constat ex rationibus seqq. 1. *Quæcunq; distributio Totius latitudinem exhaurit, ea est legitima; at hæc talis est.* E. Major est vera, vi canonis
Logici:

Logici: *Distributio sit suo distributo adequata*, h.e. nec latior nec angustior. Minor quoq; est vera: nam si attendatur propria acceptio vocis philosophiæ, prout superius fuit p. 13. definita, patebit facile nullam in hac distributione, partem esse vel omissam vel tanquam supervacuam additam. 2. *Quotuplex est objectum philosophiæ, in tot etiam partes est secanda; at philosophiæ objectum est duplex, generale scil. & speciale, vel juxta posteriorem distrib. Notionale & reale, E. & tot erunt philosophiæ partes.* Major est vera; nam sicut potentiæ & actus per sua objecta distinguuntur, ita etiam habitus ratione objectorum variant. Minor quoq; est immotæ veritatis. Non enim tantum disciplinæ Speciales sed & Generales: vel secundum poster. distrib.: Non tantum *disciplinæ Reales* sed etiam *Notionales ad cognitionem liberalem referendæ*; cum vero hæ ad nullam aliam facultatem pertineant, utiq; ad philosophiam. Unde pro majori robore Minoris adhuc fuit argumentum. *Quicquid intellectui humano cognitionis liberalis gratia objicitur, ad naturalem animi felicitatem, illud est cognoscibile philosophicum; at notiones secundæ sunt tales.* E. 3. Fundamentum pro partitione hac philosophiæ desumitur a fine philosophiæ, hoc modo: *Si finis philosophiæ est perfectio ani-*

mi circa omne cognoscibile philosophicum tam generale quam speciale, tam quoad attributa notionalia quam realia, sequitur philosophiam recte distribui vel in partem generalem & specialem; vel in partem notionalem & realem; at v. p. E. & posterius.

§. 4. Observandum præterea, circa distributionem quæ in thesi est poster. *disciplinarum notionalium à realibus discrimen esse evidens: nam 1. illarum subjectum (internum puta seu considerationis) sunt notiones secundæ, quæ sunt instrumenta quædam ad rerum cognitionem conducibilia; harum vero objecta sunt res ipsæ. 2. Illæ mentem perficiunt in cognitione rerum mediatè, hæ immediatè. 3. Illæ sunt generales, & si ratione usus eas consideres, nullam habent regionem definitam, cujus terminis septæ teneantur, sed quousq; rationis & orationis usus se extendit, eousq; etiam harum disciplinarum. Reales vero ad certam Entis speciem sunt restrictæ. Ultimo in thesi dicitur, Realem philosophiam esse vel Theoreticam vel Practicam. Hæc q; est illa divisio philosophiæ strictè acceptæ in schola Peripateticorum tantopere decantata, & fundata in duplici disciplinarum realium Objecto, Fine & Effecto. (α) Objectum philosophiæ Theoreticæ sunt res necessariae & contemplabiles, quas actione nostra expi-*
mere

mere non possumus, sed tantummodo speculamur; *objectum vero philosophia practica sunt res contingentes*, quas pro nostro arbitratu gerere possumus, tales sunt actiones morales, quibus rectitudo legis & honestatis est inducenda. (β) *Finis disciplinarum Theoreticarum est cognitio seu contemplatio, Practicarum vero actio.* (γ) *Effectum Philosophiæ Theoreticæ est perficere intellectum cognitione veri & tollere mentis ignorantiam seu tenebras adnatas; Practicæ autem, informare voluntatem actione honesti, pravarum cupiditatum ἀλξίαν expurgando.*

§. 5. Potiores itaq; Philosophiæ partes Philosophiæ Tyro, tanquam in brevi tabella sibi repræsentatas habeat hoc modo. I. Est GRAMMATICA, quæ sermonem in qualibet lingua congruum format, proptereaq; *clavis artium* dicitur, quia ad eas aditum patefacit. Pedi non ineleganter assimilatur, quo philosophia ab *Hebræis ad Ægyptios, Chaldaeos, Persas, Græcos, Romanos & demum ad nos* progressa dimanavit, inventaq; est primò ad emendanda sermonis vitia. II. POESIS seu facultas Poëtica, quæ orationi vim & ornatum conciliat, tum ingeniosis inventionibus poëticis, quæ potissimum poëtam faciunt, tum concentu vel
ryth-

rythmico vel alias numeroſo, *cujus exempla copioſè ex vatibus ſacris & non ſacris pet. poſſunt.* III. RHETORICA ſeu ORATORIA, quæ cum Fabio aliisq; in eodem ſenſu accipio, quæ eſt facultas quædam benè ornate & copioſè dicendi; Cic. dicendi doctrina dicitur. Cui Ariſt. per τὸ ἐκείνου, quod ei objectum assignavit, ampliſſimum expatiandi campum conceſſit. IV. LOGICA quæ ad emendandos rationis errores eſt inventa, eandemq; informat, ut de qualibet re nervoſè, accuratè & perſpicuè poſſit diſſerere, ut veritatem aſſequatur intellectus, & falſitatem deprehendat rejiciatq;. V. NOOLOGIA ſeu habitus intelligentiæ, quæ affinitatem ſeu convenientiam rerum contemplatur, quatenus ex eadem prima cognoscendi principia emanant. VI. METAPHYSICA, quam alii per ſcientiam alii per ſapientiam definiunt, & verſatur circa Ens quatenus Ens, hoc eſt, conceptum Entis ſummum & omnibus quæ ſunt communem, formaliter, eſſentialiter & univerſaliter, cum attributis communiffimis unitis & diſjunctis, immediatis & mediatis, primariis & ſecundariis, nec non immediata Entis contractione in ſpecialiores eſſendi modos per ſubſiſtentiam & inhærentiam, ita tamen ut ad determinatam aliquam naturam expendendam

non

SECTIO I. THEOREM. 3

non descendat. VII. PNEUMATICA, quæ est scientia spirituum, quatenus lumine naturæ obtineri potest. Hoc suum objectum considerat Pneumatica, tum sub conceptu generaliori, ubi expendit præcisè essentiam spiritualem & attributa spiritualia, ut tamen sit conceptus quidam analogice communis suis inferioribus; tum sub conceptu specialiori seu contrahentiori, prout natura spiritus contrahitur per suos modos contrahentes. VIII. PHYSICA, quæ corpus naturale quatenus tale, h.e. sub propria sua formilitate cognoscit, & hoc suum objectum secundum indolem scientiæ illius, per principia, affectiones & species expendit; ita tamen ut ad singularia non descendat, sed species etiam monadicas quatenus corpora sunt naturalia, & quasi universalem quandam naturam habeant, talem quæ mutationi non est obnoxia, contemplatur. IX. MATHESIS, quæ circa quantitatem est occupata. Hæc (*missa Mathesi illa universali quæ in statu præcisionis prout abstrahit à multitudine & magnitudine quantitatem edocere à quibusdam dicitur*) quoniam quantitatem vel abstractè & in se, vel in concretionem considerat, dividitur in *disciplinas simplices* seu puras, & *mixtas seu concretas*. Simples seu puræ sunt quæ considerant quantitatem,

non habito respectu aliquo ad subiectum cui inhaeret; tales sunt *Arithmetica* & *Geometria*. ARITHMETICA circa quantitatem discretam seu numerum est occupata, scientiam tradens benè numerandi. Quæ vel *Generalis*, explicans numeri naturam & affectiones in genere, cum simpliciter tum comparativè; vel *SPECIALIS*, & hæc vel *subtilior* vel *vulgaris*. SUBTILIOR continet *Algebram seu Cossicam*, explicantem numeros figuratos. Hæc rursus vel *Denaria*, quæ docet computationem quâ utuntur Geometræ in partibus decimis, unde ARITHMETICA GEOMETRICA dicitur; vel *Sexagenaria*, qua utuntur Astronomi, numerationem instituentes in partibus Sexagesimis, unde LOGISTICA SEXAGENARIA & ARITHMETICA ASTRONOMICA audit. *Arithmetica vulgaris* mensuras & pondera in quotidiano usu occurrentia numerat. GEOMETRIE cum *magnitudine* seu *quantitate continua* res est; continetq; LONGIMETRIAM, quæ agit de magnitudine tantum longa; PLANIMETRIAM quæ versatur circa magnitudinem longam & latam; & STEREOMETRIAM, cui negotium est cum magnitudine longa, lata & profunda. Ad Geometriam fundamentalem spectat etiam TRIGONOMETRIA, quæ est doctrina de dimensionibus & solutionibus

bus Triangulorum planorum & sphaericorum. Hisce duabus, *Arithmetica* scilicet & *Geometria* tanquam alis subnixi, Mathematici ad coelestium corporum quantitatem perscrutandam subvolare consueverunt. Disciplinæ Mathematicæ MIXTÆ seu CONCRETÆ sunt, quæ considerant quantitatem cum *subjecto aliquo vel qualitate sensibili concretam*; quarum quædam puris sunt SUBALTERNATÆ quædam vero NON SUNT. Disciplinæ mathematicæ *mixtæ* quæ Mathesi puræ non subalternantur, contemplantur quantitatem concretam cum *corpore* vel *naturali* quod est mundus, seu rectius sphaera *Cœlestis & Terrestris*, quæ disciplina COSMOGRAPHIA dicitur, & subdividitur in *Uranoscopiam & Geographiam*; vel *Artificiali*, cujus contemplationem sibi vendicat *Architectonica*. URANOSCOPIA seu ASTRONOMIA *quantitatem & motum* corporum coelestium mensurat, absolviturq; *doctrinæ sphaerica*, ubi cœlestis globus explicatur; & *Theoricâ septem Planetarum & stellarum fixarum*. Cumq; ex motu, cum primis *Solis & Lunæ* mensuretur *tempus & temporis partes*, patet quod scientiæ Astronomiæ originem debet (α) COMPUTUS, à computatione temporum per annos, menses & dies sic dictus, cujus beneficio, historiæ Ecclesiæ & Imperiorum an-

notari & propagari possunt, inq; societate humana certus ordo actionum & negotiorum observari potest. Hinc rursus (β) nascitur CHRONOLOGIA, quæ in temporum annotatione versatur, & propter insignem in historiis utilitatem *Historia oculis* appellatur. Ex eadem scaturigine promanat (γ) ASTROLOGIA, ex positu cœli & siderum, futura quatenus naturaliter præsciri possunt colligens; nec non (δ) GNOMONICA, quatenus ex ipsis fundamentis scia-terica horologia expedite conficere docet. GEOGRAPHIA globi terrestris ex terra & aqua constantis quantitatem & dimensionem considerat; cujus partes sunt *Chorographia* quæ regionem aliquam, & *Topographia* quæ particularem aliquem locum, civitatem aut sylvam describit. ARCHITECTONICA quantitatem & symmetriam *corporis artificiosi* speculatur, quæ vel SAGATA seu MILITARIS, in exstruendis & muniendis arcibus, fortalitiis & castris; vel TOGATA, in ædificandis ædibus publicis vel privatis, necessitatis vel voluptatis causa sese exerens. hæc varias habet *partes*, quarum præcipuæ sunt 1. MECHANICA, scientia de libramentis aliisq; machinis. 2. FORTIFICATORIA seu HERCOTECTONICA, quæ de munitionibus agit. 3. ARCHITECTONICA in *specie sic dicta*, de variorum ædifi-

ædificiorum structura informans. Et hæ fuerunt disciplinæ Mathematicæ *mixtæ non subalternatæ*. SUBALTERNATÆ vero sunt hæ TRES. (α) MUSICA benè canendi scientia, objectum agnoscens *numerum quæ sonorus* & propterea Arithmeticæ subalternatur. (β) OPTICA aliàs *Perspectiva* quæ est bene videndi scientia, pro objecto habet *lineam quatenus visibilis* ideoq; Geometriæ subordinatur (γ) STATICA contemplans corpus quæ ponderosum, & proin Geometriæ etiam subalternata. Diciplinæ hæ dicuntur subalternatæ 1. quia assumunt pro objecto vel totum *Objectum disciplinæ subalternantis*, utpote Musica *numerum*, qui Arithmeticæ objectum est; vel *partem objecti*, utpote Optica *lineam* & Statica *corpus*, quæ objecti Geometrici sunt partes. 2. Illud objectum transumptum pertractant *cum differentia accidentali*; quæ sunt ex requisitis veræ subalternationis. Ad subalternationem enim proprie dictam, docent Philosophi Tria requiri, 1. ut subjectum subalternatæ contineatur à subjecto subalternantis. 2. ut subalternata subjecto addat differentiam accidentalem, h. e. talem quæ neq; est differentia essentialis, nec proprietas ab illa fluens; 3. ut subalternantis conclusiones sint principia subalternatæ. x. & *ultima in circulo* Philosophico est PHILOSOPHIA PRACTICA, quæ actiones humanas ad honestatem dirigit, & *comprehendit sub se partem generalem ETHICAM* dictam, quæ sine respectu ad cer-

tam aliquam societatem, hominem *precise & absolute* virtutib⁹ imbuat; *speciales v partes* sunt POLITICA & OECONOMICA quæ institutione sua ad certâ societatem collimant; illa ut ad *societatem civilem* aptos reddat cives; hæc ad *societatem informam domesticam*, docetq; qua ratione *omnes personæ* in familia se decenter gerant. Ad Politicam à nonnullis referri solet (α) REGNATIVA, prudentia principis regendi subditos. (β) POLEMICA, ars beligerandi seu scientia militaris (γ) APODEMICA, prudens perigrinandi ratio. In *circulo philosophico* locum quoq; meretur HISTORIA, quæ est prudentia de bono practico ex historiis obtinendo. Præterea catalogo partium Philosophiæ à nonnullis adnumeratur etiam MNEMONICA quæ est ars quædam excolendi memoriam; sed monent iidem: *Sæpe recordari medicamine fortius omni. Et hæc est partium Philosophiæ* *Ἀγνώμων*, in qua studiosum philosophiæ se intueri convenit & ponderare quæ scopo suo inserviant & quæ non, nec non examinare semet, quænam jam didicerit, quænam vero restant.

THESIS VIII.

Disciplinæ Philosophicæ constituuntur & distinguuntur objectis, per abstractionem ad proprium formale redactis; in practicis tamen finis quoq; attenditur.

Ex J. G. J.

Ἐκθεσις

Quæ & quot sint disciplinæ philosophicæ expositum est circa thesin præcedentem; hæc vero *Ἀξιόνησις* exponet, *quodnam sit fundamentum* quo constituentur & à se invicem distinguantur. Quod ut commodius fieri possit, explicandum erit in antecessum *quid sit disciplina, quid objectum quoad materiale & formale, quid etiam abstractio*; quibus indigitatis rationes subjungendæ, quæ the-
seos hujus veritatem evincunt.

§. 1. Quantum ad primum. Disciplina à *discēdo* descendit, ratione notationis desumpta à *fine*. Impræsentiarum non notati. *Passionem discantis* quæ doctrinam utpote actionem agentis infert; ut cum dicitur, *tradere aliquem in disciplinam*. Nec 2. *Præceptum, præscriptum seu morū correctionē*, quomodo accipiendum illud Traj. apud Plin. lib. 10. c. 1. qui dixit: *si qui se contra meam disciplinam gesserint, statim coërceantur*. hoc sensu dicimus, *disciplinam esse vel Ecclesiasticam, vel scholasticam, vel militarem, vel domesticam*. sed 3. Disciplina hic significat *adæquatam rei cognoscibilis, sub certo formali apprehense, per præcepta tractationem*; soletq; in hac significatione describi prolixius, quod sit rerum homogenearum, ad idem summum objectum formale re-

vocatarum iusta plena ac ordinata per
 præcepta tractatio, propagationi co-
 gnoscibilis inserviens. Brevius autem sic:
*Disciplina est adequata objecti coram mente
 representatio.* Patetq; hic non tam intelligi
 disciplinam *internam* quæ nihil est aliud,
 quam habitus intellectualis, hominem perfi-
 ciens & aptum reddens ad *contemplandum*;
 quam *externam*, quæ quidem est idem ha-
 bitus, sed certis inclusus præceptis, quibus
 homo ad perfectionem eruditur. Disciplina
 hæc exterior dicitur *tractatio* seu *representatio*:
 quia vel *viva voce* vel *scripto* com-
 prehensa, aliis rerum explanationem com-
 municat. Huiusmodi disciplina *duo* præ-
 stat 1. *In unum fasciculum colligit & revocat
 omnia homogenea de eodem objecto formali.*
 Illæ autem res sunt homogeneæ, quæ de
eodem conceptu communi participant, vel
 ad *idem genus* seu *quasi genus* revocari
 possunt. Licet itaq; res ejusdem disciplinæ
 differant specie, ut *homo & brutum in Phy-*
sicis; Angelus & anima in Pneumaticis;
Quantitas continua & discreta in Mathematicis;
 &c. non cessant tamen esse homogeneæ;
 quia participant de conceptu objecti supe-
 riori omnes; *quedam univoce, quedam ana-*
logice, ut in disciplina transcendentali. 2.
Res tractat ordinate, intellectus enim semper
cupit

cupit evitare confusionem, maxime vero in
 apprehendendis disciplinis; id autem ut com-
 mode fieri possit, manuducit *Methodus*,
 quæ pro ratione rerum tractandarum, ali-
 um atq; alium ordinem præscribit. Finis
 disciplinarum alius *per se* alius *per accidens*.
 Alius *absolutus* alius *respectivus*. Requi-
 ritur à disciplina ut tractet suum objectum
 1. accurate. 2. perspicue. 3. sufficienter.

§. 2. Per *objectum* in dato Theoremate
 non intelligitur quodcunq; objectum *sensus*
 & *intellectus*; sed prout est aliud à noëmate,
 & respectum habet ad disciplinam; idq; non
partiale seu *inadequatum*; vel *primarium*,
 ut in *Pneumatica Spiritus infinitus*, in *Phy-*
sica homo; vel *secundarium* ut in *Metaphy-*
ca accidens; sed *Totale*, quod est veluti sco-
 pus ad quem totus collimat habitus: qui
 proinde erit, 1. *conceptus quidam realis*,
 non ex hominum cerebellis excogitatus sed
 in re fundatus; unde *de Purgatorio*, *de Chi-*
mera, *de regia solis* disciplina non conscri-
 bitur: quia ut habet vulgatum: *Non Entis*
nulla scientia, proinde nec objectum disci-
 plinæ esse potest. Erit 2. *Conceptus unus &*
quidem unitate per se: Entis enim per ac-
 cidens cujus partes inter se nullum habent
 ordinem, non datur scientia. Nec erit u-
 nus hic conceptus *equivoce tantum*; quia
 in æquivocis est tantum convenientia no-
 minis,

nominis, ratione rerum autem mens distrahitur & incerta redditur. Nec sufficit *unum esse per aggregationem tantum*, ut sub aptitudine aggregationis ceu ens per accidens consideretur: quia in concretis & aggregatis non producit unus conceptus; ubi enim una non est natura, ibi unus nequit esse conceptus. Et licet disciplinarum subalternatarum objectum sit quoddam concretum v. g. *Optica, linea visibilis; Musica, numerus sonorus*; Sciendum tamen *non omnes terminos complexos simpliciter removeri*, sed sub aptitudine aggregationis consideratos. Hic etiam distinguendum esse monent inter *ipsam rem seu objectum*, & inter *τὸ scibile rei*. Tale objectum v. g. *numerus sonorus* licet sit Ens per accidens *in genere rei, in genere tamen scibilis fit Ens per se*, idq; ideo: quia differentia ista licet sit accidens, tamen formale certum innuens, instar differentiae specificae illud objectum limitat. Sufficit itaq; in iis unitas in esse objecti, licet non sit unitas in esse absoluto; sed *in respectu ad inferiora, unitas haec se non habet in omnibus disciplinis aequaliter*: nam *in disciplinis transcendentalibus* utpote Metaphysica & Pneumatica *unitas est analogica*, in disciplinis vero aliis utpote Physica & Mathesi *unitas est univoca*. 3. *Sit conceptus summus, h. e. objectum*
in suo

in suo genere sit summum & universale, & tale medium quod certa constituat noëmata, ad quæ singulæ conclusiones referri possunt. Hæc talis est conditio, quæ totum ferme esse suum disciplinæ largitur eamq; ab aliarum tractationum generibus distinguit, quæ licet habeant *objectum parziale*; *totale* tamen, sicut disciplinæ, non habent.

4. *Eandem cum omnibus suis membris & objectis particularibus habebit naturam*: nam si disciplina se ulterius extendit, quam natura objecti permittit, non magis homogenea tractat. v. g. Ens per accidens, ens rationis in Metaphysica non considerantur: quia non habent eandem cum ente vero naturam. 5. *Erit talis conceptus ut certa admittat principia, certasq; habeat affectiones*. Principia hic ubiq; non sunt, nec requiruntur *constituentia ipsum objectum*; sed sufficiunt *principia cognoscendi*, rationes conceptibiliter saltem priores, per quas demonstrantur affectiones de suo subjecto. Affectiones etiam objectorum *non sunt ubiq; ejusdem rationis*, in quibusdam disciplinis sunt *predicamentales & accidentia* quæ realiter à suo subjecto differunt; in aliis vero, utpote transcendentalibus, affectiones à suo subjecto realiter non differunt, *sed sunt conceptus naturam & rationem objecti per se consequentes, illud denominantes & in alia*
atq;

*atq; alio statu representantes; ampliandus est hac ratione terminus affectionis, ab illa contractione, quâ olim de affectionibus tantum prædicamentalibus est usurpatus. 6. Erit per modos contrahibilis, ut conceptus iste universalis specialius menti sistatur & per modos contractiones ceu specialiores essendi rationes limitetur, scilicet quousq; objecti ratio formalis permittit. Sciendum itaq; non omne objectum disciplinare esse genus propriè ita dictum, ut habeat species sub se rigorosè dictas; procedit id in nonnullis, v. g. in Physica, Geomet. &c. in pluribus tamen non, ut in Metaph. Pneum. Geograph. &c. unde recte Calov. Methodol. p. m. 656. *Ad generalem & specialem rationem sufficit, quedam saltem communitas objecti, & aliqualis saltem ejus restrictio & contractio, non requiritur necessariò generis in species distributio. 7. & ultimo requiritur, ut id quod objectum discipline constituit, in nulla alia disciplina se habeat vel instar principij constituentis, vel affectionis propriæ denominantis, vel speciei seu modi contrahentis. Patet primum: nam principium ei objecto quod vel constituit vel de quo aliquam demonstrat affectionem, ita est annexum, ut ibi tanquam in propria sede sit considerandum. v. g. materia & forma cum corpore Nat. sic sunt combinatæ, ut non**

alibi

alibi eadem ratione debeant considerari. Patet *secundum*: Quia affectio propria cum suo subiecto arctissime est conjuncta, ut in consideratione disciplinari ab eo divelli nequeat. Hinc e. g. patet ratio cur qualitas non constituat objectum alicujus disciplinæ: quia in Physica demonstratur de C. N. tanquam affectio propria, quantitas tamen constituit, sed sub alio formali. *Tertium* quoq; est evidens: nam modi contrahentes non nisi illud limitant objectum cujus sunt species vel quasi species.

§. 3. Objecti disciplinaris natura ut adhuc melius innotescat ejus exponendæ sunt tum *cause* tum *diversi status*. Objecti disciplinaris in esse objecti considerati *causa efficiens est intellectus* convenientem abstraheus formalitatem. *Finis autem distincta & fundamentalis rerum cognitio*, quæ perfectionem illam in homine parit accidentalem. Objecti *Materiale & Formale* vices causarum internarum obeunt: *materia enim & forma proprie loquendo ad corpus naturale pertinent*. *Materiale* est talis objecti conditio secundum quam in aliis quoq; disciplinis potest considerari, *Formale* vero certum considerandi modum innuit, qui istam conditionem communem limitat & ad certam disciplinam coarctat, cujus respectu quoq; ab aliis distinguitur, quæ ratio formalis

malis licet beneficio mentis sit eruta & abstracta, non convenit tamen rei per denominationem tantum extrinsecam, sed est ratio quædam rei intrinseca. *Diversus autem status* qui convenit objecto, nihil est aliud, quam certus aliquis respectus, quo objectum in esse suo diversimode sumitur. Estq; quadruplex: 1. *Objectivus fundamentalis.* 2. *Objectivus idealis* 3. *Idealis formalis.* 4. *Universalis.* Primus iste status est talis, secundum quem res in individuis radicanitur & existunt, quam quidem in individuis radicationem supponimus; individua vero cum sint infinita, non cognoscimus. *Secundus status* scil. *Objectivus Idealis* est, quando res non tantum spectatur prout in individuis est fundata; sed etiam in ratione abstractionis & præcisionis concepta menti repræsentatur; vocatur ideo *objectivus idealis*; quia ex eo producitur conceptus objectivus objectorum scientificorum. *Status idealis formalis* est, juxta quem res actu intellectui per speciem sui repræsentativam sistitur. *Quartus vero status, qui universalis dicitur*, est, secundum quem res per intellectum præcisa & idealiter ipsi repræsentata consideratur ut apta nata contrahi per modos quasi específicos ad rationes particulares, quibus se totam intrinsece communicat. *Hæc de objecto.*

§. 4. Tertium quod in expositione hujus Theorematis attendendum, est *Abstractio*, qua hic non intelligitur (1) *externa rei à re separatio*, quæ aliàs abstractio realis dicitur. Nec (2) *sensualis, speciei sensibilis ab objecto sensitivo*, sed (3) *Intellectualis* eaq; non *negativa*, per quam unum de altero negatur, & est formatio propositionis negativæ, ut *homo non est canis, ignis non est aer*, sed *præcisiva*, qua intellectus ex duobus, sive sint conjuncta sive non, uno relicto alterum distinctæ cognitionis gratia apprehendit, v.g. *cum intellectus saccari considerat dulcedinem non considerata albedine qua cum est conjuncta*; Et hoc modo. *Abstractio* nihil est aliud quam *functio nostri intellectus, qua is rem à re præcisam à conditionibus individuanti- bus vel accidentalibus imperfectionibus liberat* & è statu singularitatis in universalem vel eminentem deducit ut distinctè cognoscatur. In qua abstractionis descriptione indigitatur abstractionis 1. *Principium*. 2. *Objectum*. 3. *Effectus varius*. 4. *Finis*. (α) *Principium Abstractionis* est intellectus tam *agens* quam *patiens*; abstrahendo enim intellectus agens producit phantasmata, & & quæ in illis latent, actu facit intelligibilia, eaq; distincta intellectui patienti sistit. (β) *objectum abstractionis* est *omnis res sive omne*

Ens, quod hoc loco generalissime est accipiendum, ut etiam includat *entia rationis* & *privativa*; per abstractionem enim præcisivam possum considerare privationem, non considerato simul objecto, cui ea inhæret vel adest. (2) *Effectus abstractionis sunt sequentes*, 1. *Rei cognoscibilis & à materia & à conditionibus, quibus adstricta est, individuanti- bus liberatio.* 2. *Substantialium ab Accidentalibus separatio*: ut enim accidentalia à substantialibus realiter distinguuntur; ita etiam distincto conceptu in cognitione rerum exquisita sunt exhibenda. 3. *Circumstantialium ab Essentialibus remotio*, quæ sicut essentiam non ingrediuntur, ita nec rei conceptum. 4. *Essentiæ ab adventitiis defectibus depurgatio.* 5. *Rei è statu singularitatis in universalem deductio*, quando nimirum intellectus ulterius tendens specialia segregat ab universalibus. Sed intelligendum hoc de iis quæ sunt è multis. 6. *Rei è statu proprio in Eminentem elevatio*, ceu fit in cognitione Entis infiniti, quod ob summam singularitatem sub universali quadam Idea exhibere non licet, quoniam ei simpliciter repugnat esse à multis; ideoq; in statum eminentem ratione repræsentationis deducitur, & sic ab omni imperfectione prorsus immunis, omnes autem perfectiones eminentissime comprehendens, coram mente sistitur.

(8) *Finis abstractionis est (1) distincta distinctorum cognitio, qua rem cognoscibilem distincte conceptam menti sistimus. (2) Vera formalitatis, in re cognoscibili, representatio.*

§. 5. *Abstractio autem secundum naturam scibilium philosophicorum est duplex; alia secundum Rem seu Essentiam; alia secundum rationem; inter quas duas abstractionis species media non datur. Abstractio illa secundum rem, seu essentiam Pneumaticæ competit, quæ immateriales sibi tantum vendicat conceptus; talesq; tradit res, quæ materiam non saltem non supponunt, sed & plane respuunt; quales sunt substantiæ spirituales. Abstractio autem secundum rationem est quadruplex i. secundum indifferentiam, quæ Metaphysicæ competit. 2. à materia signata seu singulari, quæ est Physicæ 3. à materia universali & singulari, seu à materia sensibili, quæ Mathematicæ propria, & 4. secundum universale subjectum, quæ Philosophiæ practicæ adsignari solet.*

i. *Abstractio Metaphysica vocatur secundum indifferentiam: quia tales erunt conceptus in Metaphysica tractandos, qui materiata & immateriata indifferenter respiciunt; ita namq; sunt abstracti conceptus & termini Metaphysici, ut licet materiam*

non dicant formaliter, tamen tam materialibus quam immaterialibus indifferenter cōveniunt, indifferentia scilicet analogica, v. g. Ens, substantia, unitas &c. ab intellectu à materia præscinduntur, sed tamen ita, ut & immaterialis, utpote spiritibus, & materialis, videl. homini, bruto &c. convenire possint.

II. *Abstractio Physica dicitur à materia signata seu singulari solum abstrahere: quia tales format conceptus, qui rebus quidem materiatis solum conveniunt, non tamen individuantibus. v. g. Physica contemplatur quidem hominem quatenus est corpus naturale, non vero hunc vel illum hominem in individuo.*

III. *Abstractio Mathematica est, quæ abstrahit ab omni materia sensibili, tum singulari tum universali idq; sola ratione: nam objectum Matheseos quod est quantitas, nunquam absq; materia datur; in hac tamen concretionem à Mathematico non consideratur, siquidem objecta disciplinarum non erunt concreta; Sic v. g. Mathematicus considerat triangulum, quadrangulum non attendendo corpus in quo reperitur & existit, sed saltem definit figuram tribus aut quatuor angulis comprehensam. Et hæc vera sunt de Mathesi pura. Obiter nota, aucto-*

authores ponere discrimen inter abstractionem *Geometricam & Arithmetica*; Dicuntq; *Geometricam* abstrahere solum à materia *sensibili*, non vero etiam ab *intelligibili*; quia v. g. triangulum non potest considerari, nisi considerentur etiam latera ex quibus constat. *Arithmetica* vero abstractio, abstrahit à materia *intelligibili & sensibili simul*, dum nec tres lineas aut superficiem attendit, sed tantum abstracte tria.

iv. *Ethica seu Philosophia practica abstractio*, quam dictum est esse secundum universale subjectum: fit namq; hæc abstractio à materia singulari seu subjecto inhesionis singulari, attendendo tantum universale. v. g. *Bonum morale ac virtutes morales, officia parentum & liberorum, magistratus & subditorum non concretivè & in singulari subjecto expenduntur: non enim considero justitiam Aristidis, liberalitatem Vespasiani, Fortitudinem Gustavi Magni; sed abstracte hæc omnia, quatenus se ad individua habent indifferenter in Philosophia Practica proponuntur.*

§. 6. Cumq; ex dictis satis superq; pater, quid sit *Disciplina*, quid *objectum*, quid etiam *abstractio*, veritatem Theorematis propositi apprehendere & adstruere tanto erit facilius. Fundamentum constituens & distin-

guens disciplinas Philosophicas *non esse abstractionem*, ut voluerunt antehac multi; sed *objectum certa ratione formali limitatum*: probatur 1. *à Disciplina definitione*, quæ nihil est aliud quam adæquata objecti coram mente repræsentatio, ut §. 1. hujus *ἐκθέσεως* dictum. Unde licebit argumentari: *Si disciplina absolvitur objecti sui tractatione, adeo ut objectum certa ratione formali limitatum, disciplina certos præscribat limites, & peculiare objectum peculiarem requirat disciplinam, sequitur objectum esse illud fundamentum quo discipline & constituuntur & à se invicem distinguuntur; at verum prius. E. & post.* Huic sententiæ ad stipulatur D. Jac. Mart. Partit. Met. lib. 1. Q. 6. inquit, scientias proprie constitui ac distingui per modos considerandi subjecta: quippe quæ sunt fundamentum tractationis; non vero per varios & diversos modos abstrahendi. 2. *A remotione contrariæ sententiæ b. m.* Si abstractio est tantum medium quoddam inquirendi & obtinendi rationem formalem objecti, sequitur quod non est fundamentum constituendi & distinguendi disciplinas; at v. p. E. & post. Consequentia hujus propositionis majoris probatur: Quia formæ internæ & specificæ, vel ejus vices sustinentis rei, est constituere & distinguere

rem; non vero externi alicujus indicij, quale quid est abstractio: quomodo enim id quod rei est externum, potest esse principium constituens internum? Minor autem in confesso est: nam abstractio nihil est aliud, quam externum objecti formalis scientifici indicium, quod à posteriori illud tantum limitat: cognoscibile enim per abstractionem non accipit entitatem, sed illa jam præsupposita per abstractionem ad illum statum ut cognosci possit, elevatur.

§. 2. Ultimo in Thesi est dictum, in *constituendis disciplinis Practicis etiam finem attendi*; Quod non ita accipiendum, ac si disciplinæ Practicæ destituantur certo subiecto cujus intuitu non possent constitui & distingui: habent namq; sua objecta etiam disciplinæ Practicæ (*ut vocem $\omega\epsilon\gamma\epsilon\tau\omega\varsigma$ jam generaliter*) tum considerationis tum operationis, adeo ut objectum disciplinarum Practicarum potissimum operationis sub proprio formali consideratum illarum quoq; sit fundamentum; nihilominus tamen, quoniam præter illud objectum, habet etiam objectum internum quod alias dicitur considerationis, & exhibet talia media, quæ ad certum quendam finem assequendum sunt destinata, propterea in talium disciplinarum constitutione etiam finis attenditur: liqui-

dem tota subjecti istius considerationis γνώ-
σις & tractatio est propter finem, qui subje-
cto operationis per eadem media erit intro-
ducendus; sano itaq; sensu accipienda erit
regula D. Calovii quam inculcat Noolog.
part. Spec. c. 8. Ax. 24. item expressius Me-
thodol. p. m. 671. *Quod in disciplinis
theoreticis est objectum, id in practicis est fi-
nis*: quia ut in illis intenditur cognitio ob-
jecti; ita hic actio vel productio operis at-
tenditur. Valet illa regula, si certum *subin-
telligatur subjectum, non vero si excluditur*:
nam idem Calovius ex Averroë recte incul-
cat, in quavis disciplina practica tria venire
in considerationem, *subjectum, finem & me-
dia*, omniumq; primo subjectum: quia an-
te omnia scire oportet quodnam sit subje-
ctum operationis, in quod finis per certa
media introduci debeat. Et si objectum
incognitum sit, incognita erunt omnia,
quæ à subjecto pendent. Ad salvandam itaq;
regulam D. Calovij, observandum, finem
dupliciter spectari posse, *abstracte & for-
maliter*, nec non *concrete & materialiter*.
Eo modo præscindit à subjecto, eidemq;
contra distinguitur; hoc v. modo cum sub-
jecto quasi concrevit. *Ibi* attenditur prout
inducendus est subjecto præ substrato; *Hic*
spectatur, ac si jam introductus esset in sub-
jectum

SECTIO II. AXIOMAT. §§

jectum, adeoq; unum quid cum subiecto constitueret, ut ita materialiter idem sint finis & subiectum. *Hactenus sectio Theorematica.*

SECTIO II. AXIOMATICA.

AXIOMA. I.

Omne præceptum in disciplinis sit definitio, divisio vel canon.

§. I. Stat regula hæc contra eos, qui contendunt sufficere meras definitiones & distributiones, nec regulis illis, quas canones appellamus opus esse: quoniam eas in definitionibus contineri ajunt. Certum quidem est, canones in definitionibus aliquomodo contineri, sed non nisi *virtualiter & confuse* tantum; quod si sufficeret, jam nec distributionibus opus esset, quæ non minus in definitionibus continentur & ex illis fluunt, si modo legitimæ sint. Verum præter *definitiones & divisiones* etiam opus esse *regulis* quibusdam patet: nam sicut *Definitiones*, ipsas rerum naturas & essentias *quidditative* explicant; *divisiones* *varietates & partes* rerum ostendunt; ita *canones* tanquam regulæ & maximæ ob manifestam veritatem fide dignæ, exhibent *proprietates*, suntq; quasi normæ sciendorum in Theoreticis & agendorum in Practicis. Præceptis

adduntur *Commentarij & Transitiones.*

§. 2. *Commentarius* præstat sequentia: 1. Ea quæ in præceptis sunt ambigua, obscura & intellectu difficilia explicat & dilucidat. v. g. cum definitionem tum nominalem tum realem per partes examinamus; cum fundamentum & adæquatam latitudinem distributionis asserimus; cum canones & axiomata ad sensum genuinum limitando & explicando restringimus; cum deniq; veritatem & usum præceptorum exemplis convenientibus & idoneis illustramus. 2. *Commentarius* etiam quæstiones controversas, adductis utrinq; sententiarum divortiis & rationibus decedit. & 3. *Methodum*, cum pro re nata ab aliis discedit authoribus, defendit. *Transitiones* autem tanquam vincula sunt *Methodi*, quibus præcepta seu partes disciplinarum combinantur & cohærent, tuncq; potissimum adhiberi solent, cum interpretæ præcepta longior intercedit explicatio.

AXIOMA II.

Præcepta disciplinarum sint vera, methodica, utilia & perspicua.

§. 1. *Quatuor* necessaria præceptorum disciplinarum *κεῖμενα* commemorat & imperat hoc axioma, juxta quæ, si studiosus philosophiæ præcepta quæ ab authoribus va-

ria

ria proponuntur, accurate examinaverit, multos vitabit errores, temporisq; & laboris lucrum sentiet haud exiguum.

Itaq; 1. *Ad veritatis normam examinanda sunt praecepta disciplinarum*: veritas enim communis est praeda, quam venamur; & *unicus* post Dei gloriam *finis* quem intendimus. *Vera* autem illa *praecepta sunt censenda*, quæ in re fundamentum habent; quæ vero non habent, falsa sunt, ideoq; reprobanda: quoniam in cognitione veritatis non promovent, sed fallunt & in intricatissimos errorum labyrinthos ducunt. 2. *Ad bonæ methodi amussim erunt examinanda praecepta*: nisi enim legitimo cohæreant ordine; confusio, prolixitas, redundantia aut defectus & tautologia metuenda, quæ profectum studiorum maxime impediunt; methodus vero genuina, rebus & captui discipulorum conveniens ubi servatur, magno pere labor promovetur, juxta illud:

Ordine pervenies, quo non datur ire labore.

§. 2. Methodica autem sunt praecepta 1. *Quando objecto disciplina sunt adequata*, & nec justo sunt prolixiora nec breviora, sed objectum objectiq; partes adæquatè repræsentant. 2. *Si semel & suo loco tradantur*: si enim eodem sensu & fine sæpius repetuntur, *περὶ λόγίας* vitio sunt obnoxia.

3. Si præcepta disciplinarum sint homogenea: præceptum enim quod in una disciplina est homogeneum, in altera erit heterogeneum; siquidem disciplinæ distinguuntur objectis, diversorum vero objectorum præcepta in unum, *salvis bonæ methodi legibus*, coalescere non possunt.

§. 3. Homogeneia præceptorum his duobus censeridebet *κείμενους*. 1. In disciplinis Theoreticis omnia præcepta sunt homogenea, quæ referuntur ad idem objectum scientificum: hoc enim est mensura disciplinarum potissimum Theoreticarum. v. g. *In Physica homogenea sunt omnia illa præcepta, quæ faciunt ad contemplandum. C. N. sive in constituentibus seu principiis, sive in affectionibus denominantibus, sive deniq; in speciebus contrahentibus.* 2. In disciplinis practicis homogenea sunt illa præcepta quæ tendunt ad idem subjectum operationis & ad eundem finem consequendum; Sic v. g. *in Philosophia practica homogenea sunt illa præcepta, quæ faciunt ad hominem civiliter beandum & ad obtinendam felicitatem civilem; in Logica illa, quæ faciunt ad bene differendum de quovis Ente, &c.*

§. 4. Contingit tamen aliquando, unam disciplinam inviolatis legibus Methodi assumere aliqua ab alia disciplina, quod fit cum

sibi invicem mutuas præstant operas. v. g. *Ethicus acturus de subiecto virtutum anima & ejus facultatibus, nec non de objectis virtutis seu affectibus, nonnulla ex Physicis mutuare necessum habet, quibus tamen aliud accedit formale exinde, quod non hic solius contemplationis gratia, ut ibi proponantur. Ubi obiter nota Tripliciratione & modo præcepta in disciplinis proponi. (α) Per positionem idq; vel directè vel in ordine ad directum: v. g. cum Metaphysica contemplatur naturam Entis, fit id directè; in ordine vero ad directum quando agit de Entis affectionibus & limitationibus essendi rationibus seu quasi speciebus. (β) Per remotionem. v. g. Metaphysica de Ente negativo, Ente in potentia & Ente per accidens. Ethica de vitiis; quam ob rem tamen heterogeneas argui non potest; nam oppositorum eadem est scientia; quod quidem tamdiu procedit, quamdiu objecti alicujus oppositum non constituit peculiaris disciplinæ objectum: unde patet ratio, cur corpus & spiritus in eadem disciplina non tradantur: quia spiritus est talis conceptus, qui aptus est ad constituendum peculiare objectum disciplinæ. (γ) Per bonam occasionem, ut Ethica de anima & affectibus; aut cum occasionaliter per digressionem commentarii loco*

loco aliquid adducitur ad declaranda alia, ut sæpe usu venit in disciplina potissimum transcendentali.

§. 5. Examinanda erunt 5. Præcepta disciplinarum *ad regulam utilitatis*: inutilia enim & noxia mentem non perficiunt, sed turbant & corrumpunt. 4. *Deniq; perspicuitati in tradendis Præceptis erit operanda*, ut propriis & usitatis verbis proponantur; secus si fiat, obscuritatem pariunt & ambiguitatem.

AXIOMA III.

Proœmiali & essentiali consideratione absolvitur disciplina omnis.

§. 1. Tractationis utriusq; tum Proœmialis tum Essentialis varias appellationes indigitatas vide supra p. 24. h. tract. Theoriæ disciplinarum non tantum *utiliter*, sed & *necessariò* præmitti *quadam prolegomena* ostensum Proœmio Inst. mearum Pneumat. eandemq; assertionem aliquot ibi stabilivim rationibus: In disciplinis enim percipiendis, quasi in ignota versaremur sylva, nisi præcognita viam aperuerint & instar statuæ Mercurialis ostenderint quâ sit eundem; hæc namq; exhibent tractandorum *οικονομικὰ* quandam, quæ viam monstrat, gradus definit & scopum præfigit. *Duo e-*
nim

nim sunt, ait D. Calovius Methodol. p m. 648. *quæ juvat in cognitione rerum persequi* 1. *Superficiariam rerum adumbrationem* 2. *Accuratorem omnium quæ ad rem spectant evolutionem*; illam non quidem esse de disciplinæ integritate; ultro conceditur, quandoquidem disciplina, nihil est aliud *quam adæquata objecti sui coram mente representatio*, quæ absoluta esse potest, sine prævia umbratili ejus delineatione: sicut ad domus integritatem non requiritur vestibulum, & proinde nec disciplinæ pars generalis nec specialis, sed utriusq; *quædam adumbratio*.

§. 2. *De Genere* talis duo potissimum attendat. 1. *Habitus indolem declare*t. 2. *objecti præcognitionem tradat*. Circa prius horum inquit. (α) *in Existentiam* an scilicet detur talis habitus? An constituat peculiarem & ab aliis distinctam disciplinam? An illa sit Philosophica? (β) *Inquit in Essentiam per causarum investigationem & per definitionem*. Ad definitionem refertur etiam *nominis explicatio*, ubi pensitat varia disciplinarum nomina, eorumq; rationem, nomen famosissimum, ejus originem & cum reliquis comparisonem; *Æquivocas nominum* acceptiones explanat. Deinde aciem vertit ad *Genus* illudq; legitimum esse probat, mox ad *differentiam*. Circa causa-

rum considerationem solent authores laudabiliter pertexere catalogum *Eorum*, qui vel prima jecerint fundamenta discipline, vel laudabilem superstruxere operam, juxta ætates vel alia ratione.

§. 3. Circa *posterius* scilicet *objecti præcognitionem*, itidem primo rejicit æquivoca; deinde determinat propriam & genuinam significationem, inquit in ejus formale; indigitat obiter objectum totale & perfectionis seu primariæ attributionis. Deniq; ipsam discipline partitionem subjungit, cujus rei exempla proœmia omnium fere disciplinarum suppeditare possunt. *Neque* tamen disciplinarum necessaria discernenda à non necessaria: supervacanea namq; prolixitas & hic tædiosa est.

§. 4. *Præcognita in disciplinis Practicis* præcipiente Calovio deducunt nos in cognitionem finis & subjecti, viamq; aperient ad mediæ investigationem; quod quidem de quibusdam disciplinis practicis potest procedere, de omnibus tamen vix; De summo namq; bono seu felicitate civili, quæ hic æquipollenter accipio, omnes consuevere Ethici quos hactenus videre licuit, agere in Tractatu Ethicæ Essentiali, licet & aliam monstret methodum idem D. Calovius in Typo Philosophiæ Practicæ; sed contra antiquorum placita,

AXIOMA IV.

Non omnia disciplinarum objecta habent principia essentialia, neq; species sub se.

§. I. Magna hoc in passu in objectis disciplinaribus datur varietas, quædam enim objectorum sunt ex rebus *prædicamentali-
bus*, quædam ex *transcendentalibus*; sed neq; objecta in vi prædicamentali omnia habent species & principia essentialia. Spiritus quæ objectum est disciplinæ principia nulla agnoscit. Et quæ principia assignabuntur cælo vel terræ quæ mensurabilis est? In iis quæ versantur circa res materiales aliqua quidem dantur principia *sive proprie*, ut in physica, *sive κατ' ἀναλογίαν*, sed ea non est natura omnium objectorum necessariorum, prout etiam non omnia habent affectiones quæ sunt accidentia: sufficit itaq; *dari solum rationem à priori* per quam fit demonstratio, diciturq; talis ratio, causa virtualis; quia in demonstrando non minorem parit certitudinem quam causa in rigore ita dicta v.g. cum de spiritu probatur inextensio, simplicitas per immaterialitatem. De quantitate divisibilitas per extensionem, quæ tamen non realiter distinguuntur ut causa & causatum. Idem venit etiam dicendum

de speciebus. Corpus naturale, objectum Physicæ, & magnitudo objectum Geometriæ habent quidem species sub se propriè dictas; Ens autem objectum Metaph. & spiritus Pneumaticæ &c. non habent, sed tantum modos contrahentes. Quædam objecta ratione partium solum diversarum consideranda veniunt in *Θεωρία* speciali: quomodo terra veluti restringitur ad partes diversas, quæ speciatim considerandæ sunt in parte speciali Geographiæ; Quædam deniq; pro diversa applicatione ad diversimoda subiecta aliquam admittunt varietatem; *quomodo Astrologia in parte speciali expendit effectus stellarum sub diversimoda applicatione, puta ratione materiæ, in quam influunt stelle, regionum nimirum vel hominum de quibus prolixè Astrologi.*

A X I O M A. V.

Non omnia eodem modo incurunt in sensus.

§. 1. *Potiores tantum modos* juvabit memorare, quibus aliquid in sensus incurere dici potest. Fit id 1. *Quando directe aliquid sensibus obicitur* ut color visui, sonus auditui. Sic corpora naturalia omnia in sensus incurere possunt. 2. *Cum exhibentur effectus*, quomodo testatur mundus de Deo creatore. Sic angeli & anima ex effectibus

festibus deprehenduntur. 3. *Cum per rudera
 aut principia aliquid se sensibus ingerit;*
 ut ædificium conficiendum ex apparatu in-
 strumentorum & materialium; vel ædifici-
 um quod extitit, per rudera. 4. *Per fun-
 damentum:* sic universalis in sensibus sunt
 per singularia in quibus fundantur. 5. *Per
 imaginem;* quando aliquid per simile vel
 per signum repræsentatur; sic unum ovum
 in sensu est per aliud simile; mons aureus
 per lapideum; vinum per suspensam Hede-
 ram. Aristoteles per imaginem 6. *Per op-
 positum;* ut privationes per oppositos habi-
 tus; pax per bellum. *Sequitur Sectio E-
 lenctica.*

SECTIO III. ELENCHTICA.

QUÆSTIO I.

An bona sit data philosophiæ defi-
 nitio, an vero commodiores sint aliæ,
 quæ apud Authores reperiuntur?

Antequam de aliis definitionibus judici-
 um ferri potest, necessum est eas imprimis
 enumerare & cujusq; indigitare Authorem;
 proinde hæc quæstio ita pertractanda ut 1.
Aliorum definitiones recenseantur 2. *Boni-
 tas supra datæ definitionis ulterius ostenda-
 tur.* 3. *Breviter judicium ferendum de aliis
 definit.* 4. *Subjungenda antithesis propo-
 sitæ definitionis.*

§. I. Inter descriptiones a. antiquiorum est

I. Platonis in Phædone talis. Φιλοσοφία ἐστὶ μελέτη τῆς θανάτου, h. e. *Philos. est meditatio mortis.*

II. Etiam est Platonis & quidem in diversis locis: Φιλοσοφία ἐστὶ ὁμοίωσις τῆς Θεῆς κατὰ τὸ δύνασθαι ἀνθρώπῳ, h. e. *Similitudo Dei quatenus homini est possibilis; quæ definitio deinceps ita efferri cæpta est: Philosophia est assimilari Deo.*

III. Quoq; habet Plato, Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν ἐν τῆτοις αἰτίων: h. e. *notitia divinarum & humanarum rerum & causarum à quibus ea sunt.* Huic affinis est.

IV. Quam habet Cic. 2. offic. *Philosophia est divinarum humanarumq; rerum cognitio.* Quam perhibent Stoicos in sua lecta constanter retinuisse. Franciscus Toletus ait hanc omnium esse perfectissimam. Habet & aliam Cic. lib. 1. de Orat. *Philosophia est omnium laudatarum artium fasciculus.*

V. Speusippi: *Philosophia est appetitus sapiëntiæ & contemplatio veritatis, ut veritas est.*

VI. *Philosophia est amor sapiëntiæ.*

VII. Damascenus (citante Keckerm. Præcog. phil.) in sua Dialectica talem dat definit. Φιλοσοφία ἐστὶ τεχνὴ τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη

ἐπιστημῶν, καὶ ἀρχὴ πάσης τέχνης. i. e. *Philosophia est ars artium & scientia scientiarum & principium omnis artis.*

VIII. Quam tradunt Conimb. in pro-
œmio Physicorum ex Damasceno & Am-
monio: Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων ἢ
ὄντων ἐστὶ, γὰρ ἐστὶ τῶν ὄντων φύσεως. i. e.
*Philosophia est Entium quatenus Entia sunt
cognitio, hoc est natura Entium.*

IX. Danielis Crameri est: *Philosophia est
doctrina actiones & contemplationes secun-
dum id quod optimum est moderans & per-
ficiens.*

X. Crellii in Præfat. libr. Physicæ Au-
scult. *Philosophia est habitus animi, sapien-
tia & prudentia constans.*

XI. Keckermanni: *Philosophia est com-
pages scientiæ & prudentiæ, apta connexi-
one & unione inter se conformata.*

XII. Horstii: *Philosophia est habitus ani-
mi, qui speculatione rerum cognoscendarum
intellectum & vita inculcata voluntatem,
secundum naturalem aptitudinem omnino
perficit.*

XIII. Fr. Eustachii est, in Præfat. ad Phil.
Quadrip. *Philosophia est certa eorum que
lumine naturali sciri possunt comprehensio.*

XIV. Piccolominei: *Philosophia est habi-
tus animi, mundum quavis ratione contem-*

plans scienter, hominumq; componens actiones interna mentis exercitatione ingeniiq; fecunditate formatus in cujus usu summum presentis vite bonum occupatum est.

xv. D. Jac. Mart. retinet definitionem Crelij, & in Procem. Exercit. Met. definit Philosophiam quod sit *habitus animi sapientia & prudentia constans.*

xvi. D. Scharffij: *Philosophia est notitia variarum rerum necessariarum & contingentium, quæ hominem perficit in intelligendo & dirigit in appetendo seu agendo.*

xvii. D. Calovij: *Philosophia est habitus intellectualis, Dianoëticus, mentem intensive contemplatione veri, extensive actione boni perficiens.*

xviii. Rami & Ramæorum: *Philosophia est comprehensio seu Systema artium liberalium.* Severino Slutero autem *Philosophia est doctrina liberalium artium, qua humanum excolitur ingenium.*

xix. Beatissimus Antecessor meus M. Thuronius tales dedit Philosophiæ definit. *Philosophia est habitus intellectualis (aggregatus) hominis intellectum artibus notionalibus & scientiis; voluntatem vero prudentia primo perficiens, ad summum presentis vite bonum obtinendum.* Et: *Philosophia est habitus intel.*

intellectualis (aggregatus) intellectum hominis opera notionum secundarum adiutum cognitione rerum necessariorum, voluntatem vero actione honesta, secundum naturalem aptitudinem primò perficiens, ad summum presentis vite bonum obtinendum.

§. 2. Definitio autem supra in Thesib. proposita & explicata, eundem habet Authorem sed manucente Calov. quæ his omnibus jam enumeratis jure meritoq; præfertur; quo ipso prius Quæstionis membrum affirmatur, & affirmativam tuentur rationes eadem quarum supra p. 13. 14. & h. r. Sectione Theorematica obiter facta est mentio. Pro bonitate itaq; hujus definit. licebit ulterius sic argumentari:

1. *Quæcunq; Definitio est & perspicua & brevis, & definito suo adequata, illa utiq; est bona & præstantissima; at hæc talis est; E.*

Major continet virtutes bonæ definitionis potiores, ideoq; extra dubium. Minor etiam vel ex inspectione ipsius Definit. est evidens. Nam licet singula verba in eadem sint singula pondera, perspicuitatem tamen non turbat vel locutio aliqua tropica, abusiva, impropria aut aliàs obscura; sed nativa singularum vocum elucet significatio. Brevitate omnes alias, quæ Definiti-

onis nomen merentur, antecellit. Quod vero etiam definito suo sit adæquata patet: quia nulla partium Philosophiæ hic omittitur, nulla etiam ponitur superflua. De disciplinis Notionalibus, quæ etiam hac definitione comprehenduntur, potest aliquod suboriri dubium; sed probabitur infra, partim etiam supra est probatum, illas quoq; versari circa cognoscibile Philosophicum adeoq; partes esse philosophiæ.

2. Sic, *Quæcunq; definitio constat legitimo genere & differentia legitima, illa est bona, at hæc philosophiæ definitio talis est; E.*

Major est vera: Definitio enim absolvitur duplici conceptu convenientiæ & differentiæ; illi autem conceptus cum sunt legitimi & adæquati, definitio tota se recte habet: nam *Totum à partibus simul sumptis non differt.* Minor in *ex Jeros.* definit. supra est probata, ubi & Genus & Differentia est examinata, patebitq; idem ex solutione argumentorum quæ contra datam Definitionem objici possunt.

§. 3. Recensitas vero quod concernit Definitiones, si paucissimas saltem exeperis, sunt ex partim metaphoricæ & improprie, partim aliàs obscuræ; quædam definito suo latiores quædam strictiores, quædam Definitiones saltem nominales, ideoq; inadæ-

quata

quata, illegitimæ & minus accuratæ. Quod
 aliquid sigillatim de singulis dicendo patebit.
 1. Platonis illam quod attinet, qua Philosophia
 definitur *meditatio mortis*; elogiū quod-
 dam est, Philosophiæ per Metaphorā egregie
 conveniens: nam per mortem intellexit Plato
 (ut testatur Ammonius in Isag. Porph.) *mor-*
tem illam voluntariam, qua anima renunciat
 imperio affectuum & se elevat ad contempla-
 tionem rerum sublimium. Potest etiam intel-
 ligi hic *mors naturalis* quatenus finis nostri
 memores, scilicet quod omnibus hominibus
 constitutum est semel mori, discimus refræ-
 nare affectus, juxta illud Ecclesiastici 7: *Fili*
memento finis tui, & nunquam peccabis. Un-
 de August. *Timor de futura morte, mentem*
concutit, quasi clavus carnis, & omnes motus
superbiæ ligno crucis affigit. Est itaq; de-
 scriptio hæc 1. metaphorica. 2. Genus est
 inconveniens; quia *meditatio mortis* est ef-
 fectus Philosophiæ, effectus autem causæ suæ
 genus esse nequit. 3. Est etiam latior: quia
 non tam Philosophia quam S. Theologia mor-
 tem meditari docet: Ex Theologia namq;
 præcipue discimus, quod stipendium pecca-
 ti sit mors. Idem etiam dicendum de 11.
 illa Plat. descriptione scil. *Philosophia est*
assimilari Deo; est hæc quoq; metaphorica,
 & latior, competens S. Theologiæ etiam,

quæ nos præcipue docet ut conformemur ad similitudinem Dei.

III. Platonis & IV. Cic. quod attinet quæ dicitur *Philosophiam esse scientiam divinarum humanarumq; rerum*, multis modis est incommoda: est enim 1. Genus incommodum, quia totum definitur per partem, Philosophia per scientiam. 2. Est latior suo definito, competit namq; etiam Jurisprudentiæ, quia lib. 1. Inst. Tit. 1. de justitia & jure §. 1. definitur jurisprudentia *Divinarum & humanarum rerum notitia* &c. Deinde 3. rerum divinarum notitia præcipue Theologiæ convenit. Accedit 4. quod valde fluctuent Authores, quid hic præcipue intelligatur per res divinas quid per humanas. Multa etiam continet Philosophia, quæ nec divina sunt nec humana. Altera illa Cic. definitio, *qua Philosophia dicitur omnium laudatarum artium fasciculus*, valde est lata, tum ratione generis tum differentiæ: competit enim non tantum universæ Encyclopædiæ liberali, sed etiam artibus mechanicis & manuarijs, quæ quoq; laudatæ sunt artes.

V. Illa Speusippi, *qua Philosophia est appetitus sapientiæ & contemplatio veritatis ut veritas est*, partim est nominalis, partim duplici constat genere sed neutro legitimo. Defini-

Definito etiam est angustior, quoniam soli Philosophiæ Theoreticæ competit, Practicam vero & Notionalem Philosophiam excludit.

VI. Qua Philosophia definitur *amor sapientiæ*, tantum nominalis est.

VII. Quæ Damasceni est scil. *quod Philosophia sit ars artium & scientia scientiarum* longe infra *ἀνεξέστη* bonæ definitionis est constituta, adeo ut encomium tantum Philosophiæ dici possit.

Definitiones quæ sequuntur decem, exceptâ Eustachii, pleræq; sunt Peripateticorum & omnes quoad sensum conveniunt, licet in verbis aliqua sit diversitas, & ita sunt formatae ut *Philosophiæ tantum realis essentiam* exprimant, *Notionalem vero omittunt* idèq; definitionum earum nulla est adæquata; si vero disciplinarum Notionalium quæ omissæ sunt mentio injiciatur, ilico adæquatae evadunt. Quod vero in tanta definitionum Philosophiæ varietate nulla Aristotelis appareat, magni alias philosophi, rationem innuit Laërt. qui testatur Arist. quidem scripsisse tres libros de philosophia in genere, sed eosdem injuria temporum periisse, qui si extarent, huic materiei etiam multum lucis accessisset. Nec est aliqua descriptio generalis Philosophiæ existimanda; quæ extat lib. 1. Met. c. 2. ubi dicit *Philosophiam*

esse scientiam veritatis; sed tantum particularis explicatio illius partis quæ Theoretica appellatur, quod patet ex verbis sequentibus.

Rami & Ramæorum quod attinet definitionem qua Philosophia definitur *comprehensio seu systema artium liberalium*, latentur ipsi Ramæi hanc esse Philosophiæ systematicè acceptæ, seu prout in libris continetur. Ast cum supra dictum sit p. 24. literas in libris contentas signa tantum esse Philosophiæ, estq; accidentale philosophiæ comprehendendi præceptis, non recte hac ratione quidditas ejus explicatur. Quemadmodum enim imago Lutheri non est ipse Lutherus; ita nec literæ in libris contentæ ipsa sunt philosophia. Præterea *nec Genus nec differentia in Ramæorum definitione est conveniens*. Comprehensio enim est genus philosophiæ valde remotum. Nec differentia sibi constat; si enim vocabulum artis in sensu accipias Luciani, ceu faciunt Ramæi, *quod sit systema præceptorum perpetuo verorum beneveneratorum, catholicorum methodicæq; dispositorum*, tum definitio hæc Ramæa ejusdem est latitudinis cum scibili liberali, & sic non tantum philosophiæ competit, sed etiam Facultatibus reliquis. Si vero artem accipias sensu Aristotelico prout

est

est habitus cum recta ratione effectivus, philosophiæ tantum notionalis habes definitionem; illæ namq; disciplinæ propriè artes dicuntur, reliquæ non nisi valde impropriè & vulgariter loquendo, à qua locutione alienus erit philosophus.

§. 4. Ultimo perlustrandæ objectiones quæ contra datam definitionem objici possunt. Cōtra gen^o hoc insurgūt Ramæi tali argumento.

Obj. 1. *Causa efficiens habitus, non est ipse habitus: Doctrina philosophica* (intelligunt eam quæ in libris continetur) *est causa efficiens habitus philosophici & non est ipse habitus philosophicus,*

Majorem existimat Sluterus Anat. log. Arist. c. 3. th. iv. esse certissimam: *causa enim efficiens effecti sui ne quidem pars est, siquidem est extra effectum, nedum ipse effectus.* Minorem probat: *quia ad omnem habitum, & sic etiam ad philosophicum, tres requiruntur cause, natura scilicet, doctrina & exercitatio.*

Resp. 1. Ad prop. majorem neq; illam simpliciter esse veram: nam potest unus habitus esse causa alterius habitus v. g. habitus philosophiæ in Platone causa habitus in Aristotele, ubi & causa & effectus est habitus, sed saltem non idem numero, specie tamen. Resp. 2. ad minorem; Loquendo de

Phi-

Philosophia præcisè, falsum est systemata Philosophica seu libros esse causam philosophiæ, primi enim philosophiæ Patriarchæ habitu quidem præditi erant philosophico, libri tamen nulli adhuc extabant, antequam ergo potuerunt extare systemata philosophica, necessum erat præcedere habitus. Postquam vero existere cœperunt systemata, eadem egregia & magna esse subsidia ad acquirendum habitum non negatur, ipsam tamen philosophiæ essentiam non continent: quia ut antea dictum, accidentale est philosophiæ comprehendi systemate, siquidem sine tali comprehensione aliquando extitit & etiamnum existere potest: testantur namq; Historiæ à nativitate cæcos ad summam in philosophia & alijs Facultatibus eruditionem pervenisse. Doctrina itaq; valde remotum genus est philosophiæ; unde non nego philosophiam esse doctrinam, sed non primario prout in libris continetur ceu vult Sluterus: libros enim, doctos, non nisi per Metonymiam dicere licet.

Obj. II. *Definitio debet competere definito per se & essentialiter; Habitu esse non competit philosophiæ per se & essentialiter. E. Habitus non est de definitione Philosophiæ.*

Major est vera: Minorem probat Sluterus his verbis in comment. in Dial. Rami.

[Disp.

Disp. I. th. 16. & 17. *Quia habitus Philosophiæ convenit per accidens. Postquam philosophia sit doctrina, potest essentialiter & per se esse in mente hominis, etiamsi nulla exercitatio accedat qua habitus acquiri possit; quod ulterius probat tali exemplo: Puer aliquis potest doctrinam benè loquendi, canendi, numerandi &c. mente complecti, qui tamen ex habitu Grammatico, Musico, Arithmetico &c. nunquam benè loquatur. Sed, mirum est valde, rationi aliquando tantas suboriri nebulas, ut lumen illud clarissimum obfuscare possint.*

Resp. itaq; ad propositionem minorem illam sibi nequaquam constare, & probationem quæ adfertur esse nullam. Concedit Sluterus, philosophiam prout est doctrina per se & essentialiter esse in mente hominis. Quæritur ergo quomodo doctrina sit in mente hominis, si non ut habitus? certe aut ut habitus, aut ut potentia naturalis; at non hoc, quia est adventitium quid. E. illud. Nisi absurde Philosophiam in tertia qualitatis specie quis locare velit cum Slutero, qui artem ad eam spectare dicit; Authoritate, ut ait Scal. Exercit. 307. sect. 16. Sed pessime pervertuntur verba & sensus Scaligeri, qui ita loquitur: *scienti, habitus est aliud ab ipsis propositionibus, cum sit in prima specie qualitatis*

litatis, effectus ab ipsa specie tanquam à causa efficiente. Non erit idem cum ipsa specie delata, quæ est similitudo in tertio capite qualitatis ut color. Hæc Scal. ubi expresse dicit habitus esse in prima specie qualitatis & id recte; species vero (puta sensibiles & intelligibiles) in tertia specie qualitatis, licet minus rectè ut infra patebit. Exemplum quod adfert probationis loco Sluterus, ridiculum est. Puer si philosophicum quid edat, id faciet *vel cum promptitudine & perfectè, vel imperfectè*; si prius, habitum obtinuit. Si posterius, dispositio est, quæ gradu tantum differt ab habitu non specie, quia est via tendens ad habitum. Quod verò dicit, nullum acquiri posse habitum absq; exercitatione verum est. Sed quæritur, anne existimet quenkum posse perdiscere præcepta ex libris sine exercitatione? si non infunduntur menti, certè exercitatione & quidem assidua acquiruntur. Cum itaq; philosophia & habitus sint ejusdem prædicamenti, & habitus in scala prædicamentali sit superius quid, philosophia inferius, patet ad oculum habitum esse philosophiæ essentialem, *quod erat demonstrandum.*

Obj. III. *Omnis habitus est certa species qualitatis; philosophia non est certa species qualitatis E. Philosophia non est habitus.*

Minor

Minor probatur: *quia Philosophia est omnium habituum congeries.*

Resp. Ad proposit. Minorem & ejus probationem 1. quod non major in iis est consequentia ac si dicerem: *animal non est certa aliqua species animalis; E. animal non est genus Equi &c.* Resp 2. Minorem hanc esse manifestè falsam: Philosophia cum sit habitus, ut ex dictis satis superq; apparet, erit utiq; certa species qualitatis: Nec probatio se rectè habet, nam licet philosophia plures complectatur habitus, non tamen omnes; & posito quòd omnes complecteretur, adhuc esset certa species qualitatis, Habitus enim est illa ipsa species.

Obj. iv. *Philosophia est Ens aggregatum E. in nullo predicamento, & per consequens habitus, philosophia non est essentielle quid.*

Resp. i. Ex canone Logico: *Entia aggregata referuntur ad idem predicamentum, in quo sunt Entia ex quibus aggregantur;* cum itaq; partes Philosophiæ utpote *Metaphysica, Mathesis &c.* sunt habitus & quidem intellectuales, philosophia ipsa etiam habitus erit. Si vero detur instantia, *illos habitus quoq; esse entia aggregata;* possem provocare ad habitus partiales singularum scilicet conclusionum, ex quibus constant hi, & eadem collectione vi canonis
Logici

Logici ejusdem, evincere eisdem esse in prædicamento qualitatis.

Resp. 2. Magnum est discrimen inter Entia aggregata *quæ aggregantur ex pluribus Entibus substantialibus & quidem substantiis completis*, & inter ea *Entia collectiva quæ colliguntur ex pluribus accidentibus*: nam substantiæ licet ordinatissimè dispositæ, ad tam arctam unionem tamen non rediguntur quam Accidentia: quia in his utpote immateriatis, aggregatio non est æque evidens. Partes philosophiæ in mente philosophi tum ratione *unius communis finis* ad quem collimant, tum *ratione objecti*, tum etiam *ratione communium omnibus principiorum* arctissimam subeunt unionem, ut nihil mirum, magni nominis philosophos asseruisse, philosophiam eximendam è numero entium aggregatorum: quia pleraq; quæ occurrunt exempla entium collectivorum, collecta sunt ex substantiis, utpote: *Ecclesia, Respublica, Collegium, Academia, Sylva, Exercitus &c.* An vero Philosophia sit ens per accidens seu collectivum, problemate tertio peculiariter erit disquirendum.

QUÆSTIO II.

An supradata philosophiæ Divisio sit bona, an vero aliæ, quæ apud authores occurrunt, eidem præferendæ. §. I.

§. 1. Duo sunt quæstionis hujus membra. Quantum ad prius, bonitas divisionis Philosophiæ supra datæ in sectione Theorem. p. 28, & 29 tribus rationibus est probata, urpote 1. Quod sit suo distributo adæquata. 2. Quod æque late pateat cum objecto Philosophiæ. 3. Cum Fine philosophiæ retrocommeat. Quas, cum firmo stent talo, ulterius non repeto.

§. 2. De divisionibus aliorum antequam judicium ferri possit, eadem imprimis breviter recensendæ. Antiquissimas vero illas divisiones quæ primo intuitu suam produnt insufficientiam lubens prætereo, qualis est illa Xenoph. Coloph. qua dividitur Philosophia in *Physicam & Logicam*; item Arche-lai Atheniensis in *Moralem & Physicam*; nec non Cleantis in *Dialecticam, Oratoriam, Moralem, Civilem, Naturalem, Theologicam*. nonnullæ aliæ sub incudem examinis breviter revocandæ, ut supra exhibitæ divisionis perfectio eo sit illustrior.

I. Est antiquorum illa, qua Philosophiam in *septem artes liberales* dispescebant, quas sequentibus versibus mnemonicis complexi sunt:

*Gram loquitur, Dia vera
docet, Rhet v'reba colorat,
Mus canit, Ar numerat, Geo ponderat, As
docet astra.*

Brevius sic;

F

Lin-

Lingua, Tropus, Ratio, Numerus, Tenor, Angulus, Astra.

Quæ distributio Philosophiæ, duas potissimum ob causas non est admittenda: 1. Quia membra contra leges bonæ distributionis multiplicat. 2. Quia est inadæquata, potissimas enim Philosophiæ partes omittit, utpote Metaphysicam, Physicam, Pneumaticam & totam deniq; Philosophiam Practicam.

II. Inter vetustas philosophiæ partitiones occurrens est Zenonis & Chrysippi, atq; adeo Stoicorum, qui duos istos authores præcipue sunt secuti, vide Laërt lib. 7. De vitis philosophorum, qua philosophiam partiti sunt in Logicam, Physicam & Ethicam. *Logicam* dixerunt esse *septum* universæ philosophiæ, contra insultus protervorum sophistarum: *Physicam* compararunt *horto*, in quo flores & arbores omnis generis visuntur: *Ethicam* assimilarunt *cælo*, quod fecundet istum hortum. Dixerunt etiam *Philosophiam* esse, quoddam quasi *animal*; cujus *ossibus* similis sit *Logica*, *carnibus* *Ethica*, *anime* *Physica*. Item velut *urbem*, in qua *Logica* vicem *murorum*, *Physica* *civium*, *Ethica* *legum* subeat. Cic. 1. Acad. Quæst. hanc divisionem Platoni attribuit, dum dicit: *Fuit, inquam, à Platone philosophiæ*
accepta

accepta ratio triplex: una de vita & moribus; altera de natura & rebus occultis; tertia de differendo. Et orat. ad Q. Fratrem ait: omnis Philosophia in tres partes est distributa: In naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atq; mores. Verum observarunt alij hanc divisionem philosophiæ in scriptis Platonis non reperiri, sed existimant Ciceronem eò respexisse, quod omnes Dialogi Platonis sint vel morales, vel Naturales vel Dialectici. Eadem hæc divisio, mutatis verbis apud Senec. Ep. 89. occurrit: Philosophiæ, inquit ille, tres partes esse dixerunt, & maximi & plurimi auctores: Moralem, Naturalem & Rationalem. Prima componit animum. Secunda naturam rerum scrutatur. Tertia proprietates verborum exigit; structuram & argumentationes, ne pro vero falsa surrepant. videatur Seneca loco cit. de divisione Philos. prolixè differens. Hæc divisio universum quidem philosophiæ ambitum indigitat, tam disciplinas Notionales quam Reales, culpâ tamen non caret 1. Quia vocibus in nimis lata & inusitata significatione utitur, per Logicam enim intelligit omnes disciplinas Notionales, per Physicam omnes disciplinas Theoreticas, per Ethicam practicas. 2. Membra distributionis præter

necessitatem auget: distributio enim philosophiæ bene potest esse bimembris, ceu partim ex supra dictis p. 27, 28 & 29. patuit, partim ex modo dicendis ulterius patebit.

III. Est Platonis lib. 6. de Rep. in Προπαιδείαν & Παιδείαν, quam divisionem discipulos & sectatores Rami retinuisse asserit Keckerm. Præcog. Phil. p. m. 23. Per Προπαιδείαν dicunt Platonem intellexisse, quæ Suidæ *πρῶτα μαθήματα* appellantur, disciplinas scilicet quas instrumentales vel notionales appellamus; ita enim exponit vocem *προπαιδείας* Budæus, ut significet eas artes liberales quæ ante Philosoph. & Theol. doceri debent. Per *παιδείαν* vero intellexit Plato disciplinas Philosophicas reales tum scientias tum quæ prudentiæ voce intelliguntur. De hac Keckermann. talem dat *ἐπίχρησιν*: *Etsi autem ex contextu Platonico satis apparet, eum sic dividere totam Institutionem & eruditionem, quæ ad præclarum Reipubl. regimen requiritur; tamen nescio quomodo factum est, ut recentes auctores hanc tanquam dextram philosophiæ partitionem venditarint.* Licet itaq; divisio hæc adæquatam latitudinem philosophiæ proponat, pro legitima philosophiæ partitione acceptari tamen non potest 1. Quia voces

non

non sunt usq; adeo convenientes: per Propædiam enim volunt innuere eas disciplinas quæ ad philosophiam juxta illos non spectant, quomodo ergo erit hæc distributio philosophiæ? Pædiæ vox etiam non tam pro ipsis scientijs, quam pro manuductione ad easdem usurpatur. 2. Quia non convenit inter Authores, quæ disciplinæ intelligendæ sint sub *παραπαιδεία* quæ vero sub *παιδεία*. 3. Quia ad *παραπαιδείαν* h. e. præparationem philosophiæ referunt etiam Mathesin, quæ tamen ipsa est philosophia. videatur Keckerm. Præcog. Phil.

IV. Quam proponit Toletus in præf. phys. scil. quod philosophia dividatur in *θεωρητικὴν πρακτικὴν καὶ ποιητικὴν* h. e. in *speculativam, activam & factivam*: cujus partitionis fundamentum ponit, *triplicem animæ nostræ morbum*, qui sanandus & per philosophiam eradicandus. Quæ divisio si sano sensu explicetur legitima est & adæquata, & sic *πείσιν* intelligenda ea tantum, quæ est liberalis, qualis occurrit in Logica, Rhetorica, Poësi &c. Sed si cum Toletto per *πείσιν* intelligatur etiam illiberalis, distributio hæc magis non est adæquata sed rejicienda: quia factores, futores & id genus hominum facit Philosophos. Uti-

les & necessariae sunt artes manuariae, longè tamen infraphilosophiae dignitatem constitutae. Horstius ait, *primos nostros parentes hanc cognitionem non amisisse, utpote qua in illa aurea aetate non opus erat, sed postmodum necessitatis causa primum inventas.*

V. Est Peripateticorum, secantium philosophiam in Theoreticam & Practicam, quae adaequata, legitima & optima est, si sub practica philosophia intelligatur tum practica in specie sic dicta, tum etiam poetica seu factiva, extendaturq; vox *πραγματικῆς*; alias prout à Peripateticis proponitur, non totius philosophiae, sed Realis tantum est distributio.

VI. Est illa apud Alsted. qua dividitur philosophia in Directivam & Objectivam; illa occupatur circa notiones secundas & voces; hæc vero circa notiones primas seu res ipsas. Hæc quoq; si recte explicetur adaequata est, quoniam tamen terminis constat, qui à philosophiae Tyronibus non facile intelliguntur, est non nihil incommoda. Cum hac coincidit illa distributio philosophiae in partem *Organicam* & *Inorganicam*; illa complectitur artes vocabulo strictè accepto; hæc dividitur in Theoreticam & Practicam.

VII. In Generalem & Specialem, quæ apud Ramæos frequentatur, desumpta tamen esse videtur à Cic. lib. Top. ad Trebat. Quæ si modo supra p. 27. indigitato explicetur, bona est & vitio caret, quia omnes disciplinas philosophicas includit, nec ullam supervacaneam introducit, Generalesq; illas à specialioribus discernit. Recte itaq; distribuitur philosophia vel (α) In partem Generalem & Specialem. vel (β) In partem Notionalem & Realem, vel (γ) in Theoreticam & Practicam, voce *πραξις*, latè accepta ut Practica includat & practicas in specie sic dictas h. e. activas disciplinas & factivas; alias adæquata non est, ut ante dictum. Est autem hæc distributio, non totius Essentialis in partes essentielles; nec totius universalis in partes subjectivas seu species; sed totius integralis analogici in partes integrantes analogicas.

QUÆSTIO III.

Estne Philosophia habitus per se unus, an vero aggregatus seu Ens collectivum?

§. I. Utraq; assertio defensores habet acerrimos, qui ab utraq; parte rationes adferunt non invalidas. Philosophiam non esse Ens collectivum contendit Exell. D. J. M.

Pædiæ lib. 1. cap. 15. & D. Joh. Scharff. In præcog. de Phil. in genere, alijsq;. Verba D. J. M. contra Keckerm. contrarium statuentem disputantis l. c. hæc sunt: *Nam philosophia est unus habitus, qui pro diversorum objectorum ratione distinctus sit: Est enim philosophia unum accidens uni subjecto indivisibili nempe animæ inherens, quod accidens magis magisque perficitur, quatenus diversus animæ facultates magis magisque perficit. Metaphysica igitur, Physica, Mathematica &c. in respectu ad philosophiam tantum sunt habitus partiales, unum totum constituentes, nempe philosophiam. Si enim propter partialem habituum rationem semper totus dici deberet aggregatus seu collectivus, tum neq; Ethica unus esset habitus: cum in se particulariter considerati habitus Ethici tot dentur, quot dantur virtutes particulares.*

§. 2. In contraria sententia sunt. D. Abraham. Calov. Methodol. p. 746. Joh. Henricus Alsted. Encyclop. lib. 2. cap. 9. Keckerm. M. Thuron. alijsq; assertentes philosophiam esse Ens quoddam collectivum & habitum aggregatum. Scheibler. Introduct. Log. c. 8. n. 38. dicit, non tantum philosophiam sed & Habitus disciplinarum singulos. v.g. Physicam, Metaphysicam &c. esse Entia per accidens

cidens. Verba ejus cit. loco ita sonant: *sunt etiam isti habitus totales Entia per accidens: quia fiunt ex aggregatione plurium distinctarum conclusionum, ab intellectu perfecta cognitarum. Sicut habitus Metaphysicus est ex cognitis conclusionibus de universali, de singulari, de creato, de increato &c. At Entia per accidens in predicamento directe non sunt, sed solum per reductionem, prout aliquam sortiuntur unitatem. Hoc autem adeo verum est, ut Nominales hinc moti dicantur, ad asserendum tot esse disciplinas & scientias, quot sunt habitus simplices, h. e. quot sunt conclusiones scitæ; quo tamen non esse deveniendum apparebit, si qualiscunq; coordinatio diversarum conclusionum ad efficiendam unitatem earum haberi possit. Illa autem unitas habetur in disciplinis Practicis ex unitate finis; In speculativis ex unitate objecti. Hæc Scheiblerus. Alij vero censent, omnem habitum esse simplicem, plures autem conclusiones de diversis rebus non facere aliud, nisi intensionem habitus unius ejusdemq; Intensionem autem non inducere distinctas Entitates. Quod ulterius confirmant tali exemplo: Sicut una potentia simplex sufficere potest ad plura objecta, veluti visiva ad album, ingrum, viride &c. ita etiam unus habitus simplex potest suffi-*

cere ad plura objecta, veluti Physica ad elementum & elementatum, plantam, animal &c. ut non necessario propter distinctionem horum objectorum dicatur Physica esse aliquid compositum vel aliquid unum per accidens. Collatis sic variorum sententijs facilius erit discernere, quid hac in re sit statuendum.

§. 3. Pro decisione hujus Quæstionis, tenendum 1. Entia per aggregationem alia esse ordinata alia inordinata & temeraria, quæ ex ejusmodi congregantur Entibus, quæ nullum ad se invicem dicunt ordinem aut habitudinem, ut acervus tritici, cumulus lapidum, Sylva &c. 2. Entia collectiva aggregantur vel ex pluribus substantijs completis, qualia sunt Respublica, Ecclesia, collegium, exercitus. Vel ex pluribus accidentibus v. g. indoles, pulchritudo, numerus pan sophia, philosophia &c.

§. 4. Respondetur itaq; ad Quæstionem, præponderare eorum sententiam qui dicunt philosophiam esse habitum aggregatum & Ens collectivum sed ordinatissimum, adeo ut illius partium ordo & harmonia aggregationem istam occultare videatur. Quod probatur exinde, quia objectum habet tale quod tribus formalibus considerandi modis substat, sub scibili nempe, agibili & operabili.

bili. vide Mejer. Gnost. Part. Gen. cap. 7.
Sect. III. Probl. 1.

QUÆSTIO IV.

An Philosophia sit contraria Theologia?

Philosopho-Mastiges nihil frequentius in ore habent, quam Philosophiam esse facem & tubam hæresium, opus carnis & peccati adeoq; S. Theologiæ valde contrariam & inimicam; illæ itaq; calumniæ quam nihil veritatis habeant, responsio ad propositam quæstionem satis indicabit.

§. 1. Ut vero sensus quæstionis eò fiat evidentior, præsciendum 1. per *Philosophiam* hic non intelligi (α) *Philosophiam in concreto*, prout est vel Platonis vel Aristotelis, vel in alio aliquo subjecto, sic namq; quam plurimis erroribus est obnoxia, sæpiusq; à veritatis tramite deflectit. Nec (β) Intelligi *Philosophiam sophisticam*, quæ sub specie veræ Philosophiæ fallit & seducit, sed (γ) Intelligenda hic *Philosophia in abstracto*, h. e. qualis est per se & esse debet; non tantum hæc vel illa pars philosophiæ, sed universa illa Encyclopædia, qua intellectus naturaliter perficitur in cognitione rerum necessariarum, voluntas vero in actione honesti, sepositis tum assertionibus erroneis tum disquisitionibus intricatis illis, parum
vel

vel nihil utilibus. II. *Theologia* hic non intelligitur, prout reperitur in hoc vel illo subiecto, nam sic potest esse hæretica & vitio aliquo laborare, sed talem hic loci *Theologia* denotat habitum, qui hominem potentem seu efficacem reddit ad exhortandum in doctrina sana, & ad arguendum eos qui contradicunt; sive sit extraordinario modo infusa per immediatam Dei inspirationem, sive ordinario modo per crebram meditationem & quibuscunq; adminiculis ad id ordinatis, acquisita. III. Præsciendum per contrarietatem hic non intelligi quamcunq; ἐναντιοφάνειαν seu apparentem contrarietatem, sed veram, juxta monitum Philosophi, secundum veram oppositionis regulam, qua attributio debet fieri ad idem, secundum idem, eodem tempore &c. Secus si fit non vera sed apparens tantum est contrarietas. sic v. g. vera non est contrarietas, cum dicitur *Phyfica*, ex nihilo nihil fieri, per potentiam naturæ; *Theologia* vero ex nihilo aliquid fieri probat, nempe per potentiam divinam;

§. 2. Quibus prælibatis, negativa questionis adstruitur sequentibus argumentis, quorum 1. est tale: *Quæcunq; discipline ad habitum Theologicum acquirendum plurimum conducunt, & in dogmatibus Theologicis explicandis multum juvant, illæ Theologicæ*

logia non sunt contrariae; at disciplina philosophica sunt tales. E.

Major est manifesta; unum enim contrariorum agit in alterum, illud vel corrumpendo, vel destruendo vel quocunq; modo impediendo & tollendo; è contra quæ amicissimè conspirant, mutuas sibi invicem præstant operas. Minor in quæstione sequenti satis superq; probabitur, ubi demonstrandum & rationibus & exemplis, sobriam philosophiam studia Theologica valde promoveri & in multis Quæstionibus Theologicis & periodis S. S. explicandis Herculeam præstare operam: probatio itaq; minoris hujus argumenti inde petenda.

II. Arg. *Dona Dei sibi invicem non contrariantur; Theologia & Philosophia sunt dona Dei, E.* Major prob. Canone Log: *contrariorum contrariae sunt cause; Philosophia & Theologia si essent contrariae, contrarias etiam haberent causas.* Minorem probare in proclivi est. S. Theologia quin sit donum Dei, nullus sanus dubitat; Philosophiam vero etiam esse ex censu donorum Dei probari potest multis S. S. Testimonijs v. g. Exod. 31:3. Dicitur Jehovah. implevisse Bezaleelem Spiritu Dei, peritia & intelligentia notitiaq; & omni arte. 1. Reg. 4: 29. dicitur, Deum dedisse Salomoni sa-

ni sapientiam ut potuerit differere de cedro
 quæ est in libano, usq; ad Hyssopum quæ egre-
 ditur de pariete, item de jumentis & volu-
 eribus & reptilibus & piscibus, quod Philoso-
 phiam sapit, Psal. 94: 10. 2. Chron. 1: 12. Dan.
 2. Syrac. 1: 12. Rom. 1: 12. Jac. 1: 17. &c.
 hinc fluit

III. Arg. *Quæcunq; disciplina non ha-
 bent pugnancia seu contraria principia, il-
 la nec invicem sunt contraria; At Theolo-
 gia & philos. non habent. E.* Major pro-
 batur: nam contrariorum contrarie sunt
 cause, effectus, proprietates, subjecta proxi-
 ma & definitiones. Minor facile etiam pro-
 batur: Principium Theologiæ est lumen re-
 velatum & inde deductæ conclusiones: Deus
 est justus vindex peccatorum, remittit pec-
 cata propter filium &c. Principium vero
 philosophiæ est lumen naturæ & inde de-
 ducta axiomata: Totum est majus sua par-
 te, honeste vivendum, suum cuiq; tribuen-
 dum, quæ principia ut inter se pugnent tan-
 tum abest ut unum alterum potius illu-
 stret & restauret.

IV. Arg. *Discipline quæ non versantur
 circa idem objectum, non possunt esse con-
 trariæ; at Theol. & Philos. non versantur
 circa idem objectum E.*

conseq. Majoris est evidens vi canonis
 Log.

Log. *oppositio debet fieri circa idem*, contrariæ ergò assertiones de eodem subjecto proferri debent. Minor vera est: nam S. Theologia agit de rebus per revelationem divinam apprehendendis. Philosophia vero occupata est circa res, quæ rationi humanæ patent.

V. Si *Philosophia esset contraria Theologia, esset id ex toto vel ex parte, at neutrum dici potest E.*

Non *illud*, quia sic contrariæ Theologiæ essent etiam hæ propositiones: cœlum est stellatum, Sol est corpus lucidissimum; Homo est rationalis, Deus est Ens independens & causa suprema. Bis duo sunt quatuor. Conjunctio solis & lunæ facit novilunium. Homo justè, caste & modeste vivet. Subditi regi suo parebunt. Nec *hoc*; quia mox patebit in examine illarum propositionum quæ contrariari videntur & suspectæ esse solent, illas revera non esse contrarias.

VI. Arg. Si *Theologia aliquando in sui explicationem ulteriorem provocat ex philosophia, sequitur hanc illi nequaquam repugnare; At v. p. E. & post.* Major sua luce radiat; Minor multis modis potest probari, sufficiant sequentia. In Actis Apost. & Epistolis Paulinis citantur aliquoties sententiæ Philosophorum gentilium ad illustranda

da præcepta theologica v. g. Act. 17. Arati philosophi dicentis: *Dei genus sumus*. 1. Cor. 15. Menandri illud: *Φθείρασιν ἡθὴ καὶ ἡμεῖς ὁμιλίαι κακὰι*. Subinde etiam ad totam naturam ibi & in multis alijs locis S. S. fit provocatio.

VII. *Ex quo cognoscitur & celebratur æterna Dei tum potentia, tum divinitas, id non repugnat S. Theologiæ; atqui ex contemplatione mundi & rerum naturalium (quæ est philosophiæ) perspicitur æterna Dei tum potentia, tum divinitas; Ergo contemplatio mundi seu philosophia non contrariatur S. Theologiæ.*

Major sibi constat. Minor probatur Rom. 1: 20. Invisibilia enim ejus à creatione mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; tum æterna ejus potentia tum divinitas. In summa. Cognitio Dei naturalis non contrariatur cognitioni Dei supernaturali; cognitio per naturam non repugnat cognitioni per gratiam; liber naturæ non evertit librum scripturæ. E. nec philosophia cum Theologia pugnat. Quod erat in quæstione & probandum. *Sequitur Antithesis.*

§. 3. Argumentorum quæ in contrarium adferri solent

I. Est. *Quacumq; disciplina propositiones*
fovent

contrarias, ille ipse etiam sunt contrariae; atqui Theologia & Philosoph. id faciunt. Er. Major est manifesta. Minorem probant sequentia. Philosophia dicit: Ex nihilo nihil fit; Theologia vero Omnia ex nihilo facta esse asserit. Phil. Nullum unum est trinum. Theolog. aliquod unum Trinum esse docet. Phil. evincit. Nullum finitum esse capax infiniti. Theol. inculcat Quoddam finitum esse capax infiniti. Phil. constanter tenet, Nulla virgo parit. Theol. ostendit Quandam virginem peperisse. Philosophia concludit: Omnis ignis urit admoto ustili. Theol. contrarium docet. Phil. argumentatur. Omne grave tendit deorsum. Theol. narrat quoddam grave non tendere deorsum. & plura similia.

R. ad hoc argumentum r. *Generaliter: Propositiones quæ modo recensitæ sunt & reliquæ similes, si ita simpliciter absq; ulla limitatione proponantur, necessario altera est vera, altera falsa. v. g. si sine limitatione dixerō: ex nihilo nihil fit & ex nihilo aliquid fit, tum prior illa universalis redditur falsa; nec valebit exceptio illam esse veram, manendo intra terminos philosophiæ: nihil enim refert ait Scheibl. Proœm. Met. c. 4. n. 39. unde singularis illa qua infringitur universalitas propositionis alicujus desumatur, sive ex philosophia sive extra eam: universalis namq;*

propositio formanda est ex inductione omnium singularium. Si autem restringitur propositio ad certam aliquam disciplinam, redditur particularis. Sic si Metaphysicus rationem Essentiæ, identitatis essentialis, unitatis, incommunicabilitatis, ubietatis, distinctionis realis & similium transcendentium velit inquirere tantum ex contemplatione rerum naturalium magnis se involvet absurditatibus, viamq; innumeris hæresibus aperiet.

Resp. 2. Distingvendo inter contrarietatem *veram & apparentem.* De duarum propositionum pugna & oppositione judicari non debet nec potest, sine legibus legitimæ oppositionis, quæ sunt quatuor 1. *ut sit idem* in utraq; propositione *subiectum & idem prædicatum*, plane eodem modo sine omni ambiguitate intellectum. 2. *Ut fiat oppositio secundum idem*, h. e. *secundum eandem subjecti partem & naturam*, 3. *Eodem respectu* 4. *Secundum idem tempus &c.* R. 3. Distingvendo inter philosophiam *in abstracto & in concreto* consideratam; *inter philosophiam & inter philosophum.* Reperiuntur & antehac reperti sunt plures philosophi, qui inferius tantum hæmispherium mundi, rerum scilicet naturalium naturas contemplantes formant conclusiones, quas pro universalibus venditant & res divinas secundum

dum easdem metiuntur, cum tamen conclusiones tales universales non sint.

His ita prælibatis examinanda iam pugna & contrarietas objectarum propositionum; patebitq; non esse inter has pugnam seu contrarietatem aliquam veram: Nam. 1. quando dicit Philosophus: Ex nihilo nihil fit, intelligit *per generationem & vi ordinaria naturæ*; Theologus vero dicit, Ex nihilo aliquid fieri & factum esse, scilicet *per creationem & vi naturæ naturantis*; videt facile quilibet, veram non esse contrarietatem, quia *prædicata sunt diversa*, & sic deest primum veræ contradictionis requisitum 2. Quando Philosophus pronunciat, Nullum unum est trinum; Theologus vero, aliquod Unum trinum esse asserit, nec vera est contradictio, propter diversitatem prædicatorum. Sententia enim philosophi vel est hæc: *Nullam essentiam quæ una est, esse trinam Essentiam*. Theologi autem, *aliqua una essentia est trina personæ*, ubi nulla contradictio. Si vero sententia Philosophi sit: *Nulla essentia numero una, est communis tribus suppositis vel personis*, tum hæc contradictionis pars ita illimitatè proposita evadit falsa & saltem in terrenis & naturalibus veritatem obtinet: nam naturæ singulari non repugnat communicari pluribus

suppositis, quæ in ista una essentia, citra ullam multiplicationem aut divisionem existunt. 3. Quando philosophia dicitur: Finitum non est capax infiniti; Theologia vero edocet, Finitum esse capax infiniti, propter *diversum respectum* expirat contradictio: loquitur enim philosophia de *capacitate naturali & ordinaria*, Theologia vero de *supernaturali & incomprehensibili* 4. Idem sentiendum etiam de reliquis quæ allatæ erant propositionibus, utpote quod philosophia concludit: Nulla virgo parit, Omnis ignis urit, omne grave tendit deorsum, scilicet per *vim nature & secundum communem nature ordinem*. Theologia vero inculcat: Quædam virgo peperit, Ignis aliquando non urit, grave aliquando non descendit, scilicet *miraculose, supernaturaliter & per virtutem omnipotentis* in quibus pariter *ἐναντιοφάνειαν* diversus tollit respectus.

Allati itaq; argumenti propositio Major hoc modo est limitanda: Quæcunq; disciplinæ propositiones foveant contrarias, *contrarietate vera quæ fit secundum veram oppositionis regulam*, illæ etiam sunt contrariæ; at sub hac limitatione non procedit minor, ut jam modo apparuit in analysi exemplorum E. nulla in isto argumento vis est.

II. Obj. *Sapientia carnis, inimicitia est adversus Deum; Rom. 8: 7. at talis sapientia est philosophia &.*

R. 1. *Indirectè* per deductionem ad absurda. (α) Si philosophia esset inimica Deo, donum Dei non esset; at hoc est absurdum, ceu probatum supra pag. 97. & 94. h. t. (β) Si philosophia est inimica Deo, erunt etiam hæc effata philosophica ei inimica; Deus est colendus, parentes sunt honorandi, ignis est calidus, homo est rationalis, aurum est metallum purissimū. Item Regulæ de virtutibus moralibus; de republica, de declinatione vitiorum & reliqua omnia quibus nos informat philosophia; at cum nemo sanus hæc Deo inimica esse dixerit: philosophiam Deo displicere utiq; absurdum.

Resp. 2. *Directè* laborare hoc argumentum *fallacia equivocationis seu multitudine terminorum orta ex equivocatione* quæ latet in vocibus *Φρόνημα σαρκὸς* i. e. sapientia carnis. Scheibl. Tract. Proœm. de Phil. p. m. 40. dicit per sapientiam carnis à Paulo ibi non intelligi philosophiam, *sed prout vox carnis in S. S. denotat hominem nondum renatum, ita per sapientiam carnis intelligi omnem illam sapientiam, quam habet homo ut est nondum renatus, ut sic cogitationes de rebus tam philosophicis*

quam Theologicis, quatenus sunt ab homine carnali & non renato, sint Deo inimica. Planius vero cum B. Meisnero respondetur tollendo æquivocationem in voce carnis. Caro in S. S. potissimum tripliciter accipitur. 1. ἰδίως pro corpore, altera parte hominis. 2. συνεκδοχικῶς pro toto homine. 3. Μεταφορικῶς pro cogitationibus carnalibus, in qua acceptione caro opponitur spiritui denotatq; cogitationes carnales, à natura prout corrupta est prodeuntes. *Propositio major* allati argumenti ex Apost. loquitur de *acceptione hac tertia*, quomodo *falsa est minor* R. III. itaq; *negando minorem supra objecti argumenti*: Philosophia namq; non est opus hominis *in quantum corruptus est*, sed quatenus reliquas habet aliquas de imagine con-creata particulas. Et licet in scriptura passim immediatè opponantur opera carnis & spiritus; datur tamen extra illum respectum medium: Tria etenim sunt actionum humanarum principia. 1. σὰρξ, 2. πνεῦμα 3. φύσις. Opera quæ ex carne prodeunt mala sunt, quæ ex spiritu bona; quæ ex natura qua talis, media neq; bona neq; mala respectu Theologico & spirituali, unde facile erit concludere, philosophiam non esse opus σαρκικόν, quia ut ait Idem b. D. Meisnerus, in nullo De-

Decalogi præcepto vetitum est philosophari;
 nec etiam *πνευμαλὶκὸν*, quia in non renatis
 etiam reperitur, sed *φυσικὸν* quod ortum
 trahat ex natura, quatenus per essentiam
 bona, & nonnullis imaginis divinæ portio-
 nibus est stipata. *Φρόνημα* ergo *σαρχὸς*
 hic loci est sapientia talis, quam Apostolus
 alibi sapientiam mundi appellat, quando ho-
 mines sibi adeo sapientes videntur, ut in
 ipsam fidem & religionem Christianam vir-
 gulam sumere censoriam, & de Evangelio
 fideq; Apostolica ex ratione judicare sibi
 præsumunt, Quod philosophia in abstracto,
 hoc est sobria & sana neutiquam facit.

Obj. III. *Per philosophiam decipimur &
 à veritate Theologica abducimur.* Col. 2. 8.
Erit utiq; pernitiōsa & Theologia contraria.

Resp. Laborare hoc argumentum falla-
 cia accidentis; nam adscribitur philosophiæ
per se, quod ei *per accidens tantum* conve-
 nit. Distingueudum itaq; 1. inter philoso-
 phiam in abstracto & in concreto considera-
 tam 2. Inter philosophiam & ejus abusum
vitiosamq; ejus applicationem. Non fuit
 mens Apostoli in dicto loco dehortari ab
 ipsa philosophia, utpote quam S.S. alibi mul-
 tum commendat, sed ne ea abutamur monet,
 quod indicant satis verba sequentia, quibus
 declarat quid hic per philosophiam intelli-

gat sc. *κέννην ἀπάτην* inanem deceptionem philosophiam illam sophisticam & quamvis philosophiæ abusionem, quam propter ipsa philosophia non rejicienda. Nam ut recte D. Meisn. *si omnia quibus abutuntur homines, essent tollenda, cur non etiam scripturam aboles, quod per eam decipiunt hæretici? cur non solem è mundo tollis, quia eo abusi sunt homines ad exercendam Idololatriam?* Contrarium potius ex dicto Paulino concluditur hoc modo: si per Philosophiam possumus seduci ab hæreticis, utiq; eidem tanto impensius incumbendum, ne nomine philosophiæ quævis figmenta obtrudantur. A studio ergo philosophiæ locus allegatus non avocat, sed ad illud potius tacite invitat.

Obj. IV. *Si sapientia mundi h. e. philosophia aboletur & confunditur per Theologiam, illa utiq; huic erit contraria. At verum prius. Rom. 1: 22. 1. Cor. 1: 19. 20. & posterius.*

Resp. Latet etiam in hoc argumento fallacia æquivocationis & quidem in voce *sapientia mundi*, per quam hic non intelligitur philosophia sobria & sana; non philosophia in abstracto sed in concreto. Talis hic indigitatur sapientia quæ stultitiæ prædicationis opponitur, qualis est illa, quæ
fidel

fidei magistra esse, & articulos religionis fabriare non erubescit; hæc merito dicitur infatuata, quoniam extra limites fuit progressa, & se Evangelio non subjici sed præfici vult; hanc innuit Apostolus inquires: *placuit Deo non per sapientiam mundi sed per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Et infatuatos reprobatosq; dicit eos philosophos & sapientes, qui Deum cognoscentes, non sicut Deum glorificaverunt; qui per sapientiam suam voluerunt Deum cognoscere & philosophiam normam religionis fecerunt.

Obj. V. *Cujus norma est corrupta, id ipsum etiam est corruptum & per consequens S. Theologiæ contrarium; atqui norma Philosophiæ est talis E.*

Minor probatur, quia norma philosophiæ est ratio, rationem autem corruptam esse, quis nescit?

Resp. Propositionem minorem non esse veram, nec ejus probationem sibi constare; fallit hæc minor *duplici ratione*, tum quod dicit *Rationem esse normam philosophiæ*, cum constet normam philosophiæ esse naturam cognoscendam; tum *quod Philosophiæ originem tribuit rationi quatenus corrupta est*, quod neq; verum, sed quatenus scintillulas habet concreatæ integritatis.

Ut vero hæc responsio fiat manifestior, sciendum vocem *Rationis* esse ambiguae significationis i. Denotat *potentiam animæ rationalis voluntati contradistinctam, intellectum*; sicut eam definit Scalig. Exerc. 307. sect. 5. *quod sit vis animæ, quæ se movet ab effectibus ad investigandas causas*. Certum quidem, rationi hoc modo acceptæ magnam per lapsum contigisse corruptionem, maximamq; adhærere imperfectionem, quæ imperfectio cum comitetur intellectum in omni genere intelligendi & in ordine ad quodvis intelligibile, sive versetur circa res sacras sive profanas; patet, ex ea rationis corruptione & imperfectione non magis argui philosophiam contrariari Theologiæ, quam Medicinam aut Iurisprudentiam, ut de habitibus Mechanicis nihil dicam; imo in rebus etiam Theologicis sive seorsim cognoscantur, sive termini adsciscantur philosophici, rationi, cujus est omnis actus cognoscitivus, magnam adhærere imperfectionem, adeo ut ipse D. Paul. 1. Cor. 13. omnem nostram de Deo notitiam *ἀνυπατάωδη* vocet, quis tamen hinc Theologiam sibi ipsi contrariam assereret. ii. Significat Ratio *idem intellectum sed sibi relictum & extra ductum & dictamen S.S. ti constitutum*, comprehenditurq; ratio tum voce *carnis*; ut
sicut

sicut appetitus, puta sensitivus, contrariatur rationi, ita ratio spiritui & sic rationis effectus non sunt magis *indifferentes*, sed penitus *corrupti & mali*, quales effectus sunt; in adversis diffidere auxilio & promissionibus divinis, reniti mysteriis divinis, iisdem difficulter assentiri vel etiam prorsus negare, v. g. *Resurrectionem mortuorum ex Aristotelico illo. Idem numero non potest redire in vitam, postquam semel morte deletum est* &c. Et hoc modo accepta ratio, neq; norma, neq; causa sanæ philosophiæ est; undecunq; autem obmurmuret sive ex natura sive ex scriptura, sub obsequium fidei est captivanda. III, significat Ratio *peculiare genus probandi, Testimonio contradistinctum* hoc sensu accipitur ratio cum dicitur, *non auctoritatibus sed rationibus pugnandum*, Estq; ratio sic sumpta nihil aliud, quam probatio sumpta à natura extremorū; sic usurpat vocem Cic. in Top. dum definit argumentum, *quod sit ratio rei dubiæ fidem faciens*; sic v. g. si philosophus aliquid assereret in Physicis de stellis, cœlo aut elementis, & probationem assertionis suæ peteret, non ex testimonio Aristotelis, aut alterius alicujus, sed ex ipsa natura cœli, stellarum aut elementorum, illa probatio dicitur ratio. Hac significatione ratio quorundam

modo potest dici norma vel potius principium philosophiæ, cum scientiam gignat philosophicam; quemadmodum scitè Augustinus citante Scheibl. *Quod intelligimus rationi, quod credimus auctoritati, quod opinamur errori debemus*; sed ratio talis non est corrupta, quia demonstrare & probare potis est.

Obj. VI. *Philosophi superioribus temporibus quandoq; occisi, quandoq; etiam per senatus consultum Româ ejecti, atq; non tantum Urbe, sed & Italia interdicti, appellatiq; Patriarchæ & authores hæresium: ergo philosophia Theologiæ omnino contrariabitur.*

Minoris probatio narrationibus multis in confesso est.

Resp. Ad consequentiam propositionis majoris illam negando. Negari equidem non potest Philosophos aliquando expulsos & occisos, aut calumniis maculatos, certas ob causas, quarum nulla tamen Philosophiam *quatenus talis* malam esse indicat: aliquando enim hoc eis contingebat *defacto*, solum ex imperitia hominum, ceu Gellius memorat, Rhetores & philosophos persecutionem passos à Romanis, sed rudibus & græcis literis nondum expolitis. Aliquando autem passi sunt philosophi deterior

rem

rem fortunam, non quia philosophi, sed quia quandoq; turbarunt Respublicas ceu testes sunt Historiæ sub Domitiano præsertim deteriora passi sunt philosophi, sed id magno-
pere non mirandum: quis enim Tyrannidem ejus non sensit: nullius namq; vitæ & fortunis parcere sibi proposuit hic imperatorum sævissimus. Philosophos à Tertuliano & aliis hæresium autores appellatos, non ipsam attingit philosophiam sed ejus abusum; illiq; philosophi meritò tales audiunt qui philosophia sua contra dogmata fidei abutuntur. Et esto plurimos philosophia sua non bene usos, usus tamen semper laudem, crimen abusus habet.

QUÆSTIO V.

An Philolophiæ aliquis in Theologia usus?

Postquam Quæstione superiore probatum, nullam inter Theologiam & Philosophiam esse contrarietatem, recto ordine jam quæritur *an studijs Theologicis conducant studia philosophica.* Ad hanc Quæstionem non omnes pariter respondent: quidam enim Philolophiæ in hoc negotio nimium tribuunt, alij vero multum detrahunt.

§. 1. Ut vero sensus Quæstionis innotescat, præsciendum 1. Per philosophiam hic
non

non intelligi, *varias opinionum sectas, spiritaliumque questionum in utramque partem disputabilium copiosas myriades.* Nec. 2. Philosophiam in *concreto* prout in hoc vel illo reperitur subjecto, ut sit dicenda vel Stoica vel Platonica vel Aristotelica, sed 3. in *abstracto*, prout denotat perfectionem intellectus naturæ lumine acquisitam, circa cognitionem rerum, & voluntatis circa actionem virtuosam seu honesti.

§. 2. Per Theologiam hic non intelligitur 1. *Fides & religio Christiana*, quæ omnibus fidelibus, doctis pariter & indoctis est communis, ut Theologi dicantur hoc sensu, *quicunque articulos fidei norunt, jussu simplici animo assentiuntur & in virtutibus Christianis Deo placentibus se exercent;* Nec. 2. *Primario, functio ministerij ecclesiastici*, quæ consistit in prædicatione verbi & administratione sacramentorum & quæ sunt alia ministerij ecclesiastici munia; *quo sensu omnes concionatores dicuntur Theologi, licet in controversiis Theologicis parum exercitati.* Sed 3. *Accurata & perfecta mysteriorum divinorum cognitio*, conjuncta cum excellenti *δυνάμει τὰς ἀνιλέγοντας ἐλέγχειν καὶ ἐπισομίζεν*, ceu requirit Paul. Tit. 1: 9. Quo sensu Theologus non est,

qui

qui qualemcumq; locorum communium ha-
 bet γνώσις & concionem aliquam formare
 potest; sed qui solida & accurata rerum
 Theologicarum notitia & δυνάμει fidem ve-
 ram, etiam ex tempore & contra quosvis
 etiam denovo ortos adversarios confir-
 mandi, strophasq; omnes, argutiores &
 subtiliores potenter refellendi est instructus.
 Non itaq; quaeritur 1. An cognitio philoso-
 phiae necessaria sit ad qualemcumq; cogni-
 tionem articulorum fidei, eorundem sim-
 plicem assensum & cultum divinum, ubi
 ceu loqvuti veteres, magis commendatur
 piscatoria simplicitas, quam Dialectica
 subtilitas. Nec 2. est in quaestione de
 Theologia extraordinaria, quomodo per
 subitanam & immediatam Dei inspiratio-
 nem Theologi facti sunt Prophetae & Apo-
 stoli, ut nullis opus habuerint praeparamen-
 tis. Sed 3. accipienda quaestio primario
 de Theologia tertio modo accepta ut status
 controversiae sit breviter: An disciplina-
 rum Philosophicarum plena cognitio
 ad accuratam mysteriorum divino-
 rum perceptionem & explicationem,
 cum insigni δυνάμει strophas adversa-
 riorum quasvis refutandi conjunctam
 & ordinarie acquirendam, utilis &
 necessaria sit?

§. Ac-

§. 3. Accuratè etiam distinguendum inter *cognitionem* & *inter fiducialem assensum* articulorum fidei. De nuda articulorum fidei notitia hic quæritur, quæ absq; fiduciali assensu etiam existere potest; fides vero, ceu fiducialis assensus articulorum fidei, non ex humanis pendet viribus, sed à solo spiritu sancto provenit.

§. 4. Quibus prælibatis Resp. Ad Quæstionem *Disciplinarum philosophicarum sobria cognitio, futuro Theologo utilis & necessaria est* duobus potissimum modis: 1. *Ratione subjecti cognoscentis.* 2. *Ratione objecti cognoscendi.*

Subjectum cognoscens est homo, & quidem ratione partis melioris animæ, quæ licet gaudeat potentia, ad cognoscendas disciplinas quascunq; valde tamen debilis & obtusa est illa potentiuncula nisi exercitationibus philosophicis acuatur exerceaturq; ut verum distinctius percipere, & de falso expeditius judicare, strophasq; accuratius refutare queat. In hunc usum non parum confert *ὄργανον ὀργάνων* Logica, quæ tres illas mentis operationes, circa omne cognoscibile liberale ita dirigit, ut intellectus rite apprehendere, dextrè componere aut dividere & accurate differere possit. Taceo jam, quanto oculatiorem
futus

futurum Theologum reddant, etiam omnes disciplinæ philosophicæ reliquæ. Hinc nihil mirum, quod sæpe videre liceat, in studio Theologico breviori spatio longe plus proficere, quos philosophia exercitatiores reddidit, quam longiori tempore proficere possunt, qui philosophica non satis attigerunt. Nec *ᾠδὸν* hanc tantum præstat futuro Theologo philosophia; sed etiam futuro Jurisconsulto & Medico, ceu probatum dederunt dudum viri ingenio & eruditione celebres.

§. 5. Cernitur philosophiæ utilitas in Theologia 2. *Ratione objecti cognoscendi*, h. e. circa res & materias Theologicas; cumq; tria numerentur perfecti Theologi requisita, ut sit 1. *διδασκλικὸς*, 2. *ἐλεγχτικὸς*, 3. *ἐξηγητικὸς*; in singulis his tribus quam præstet philosophia utilitatem, obiter exponendum.

§. 6. In *διδασκαλία* dupliciter se exercit usus philosophiæ, vel *circa terminos*, vel *circa quæstiones*. Termini de quibus jam sermo est sunt duplices: *Biblici* vel *Ecclesiastici*. Per terminos biblicos non intelligo illos *mere biblicos*, quorum explicatio & intelligentia ex sola scriptura sacra petenda; sed tales qui quidem *ἀντὶλέξει* in

scriptura sacra occurrunt, in philosophia tamen tanquam in propria sede docentur & inculcantur; suntq; horum terminorum quidam *Theoretici*, qui in philosophia Theoretica docentur; quidam *Practici* quos philosophia Practica enodat. Illi sunt vel Metaphysici, ut: *ens, unum, verum, perfectum principium, signum, mensura* &c. Vel Physici, ut cum in S. S. sæpè mentio fit *cæli, aëris, aquæ, terræ, ignis, nivis, grandinis, pluvie, arborum, fluviorum, gemmarum, metallorum, piscium, avium, & reliquarum* quarumcumq; rerum physicarum, ipsius etiam hominis; vel Pneumatici; cujus enim sæpius in scriptura sacra fit mentio, quam *spiritus, angeli, animæ humane, intellectus & voluntatis* &c. Vel Mathematici, tum Aritmetici, utpote *numeratio, numerus & variæ numerorum differentie*; tum Geometrici, utpote *magnum, parvum, magnitudo, cubitus & variæ mensurarum genera, quadratum, longum, latum & profundum*; Tum Astronomici, utpote *Orion, pleiades, de motu solis, lunæ & stellarum reliquarum, de obscuratione luminarium* &c. Tum Geographici; quis namq; exponet itinera Patriarcharum & populi Israëliti, *descriptionem terre sanctæ, situm urbium, montium, solitudinum*, nisi qui studiis

diis Geographicis diligentem navavit operam. Termini philosophiæ Practicæ in scriptura occurrentes sunt pariter multi; quoties etenim spiritus sanctus sermonem habet de *virtutibus*, v. g. de *temperantia*, *liberalitate*, *veracitate*; de rebus œconomicis, de *conjugio*, *marito*, *uxore*, *liberis*, *servis* &c. de Politicis, utpote de *rege* & *regno*, *magistratu*, *subditis*, *legibus*, *præmijs*, *supplicijs*, *bello* & *pace* & id genus aliis. Hæc omnia quis sine studio Philosophico accuratè aut intelligat aut aliis exponet? Termini *Ecclesiastici* dicuntur, qui quidem in scripto Dei verbo *αυτολέξει* non reperiuntur, sed a patribus ecclesiasticis sunt assumpti, & *κατὰ τὴν διάνοιαν* in scripturis habentur; suntq; vel Metaphysici, utpote terminus *personæ*, *essentiæ*, *existentiæ*, *signati*, *abstracti*, *cōcreti*, *unionis*, *communicatiōis* & *plures alij*; vel Physici, ut *localitas*, *penetratio corporum*, *facultates animæ*; vel ex Practica Philosophia desumpti v. g. *liberū arbitrium*, *Regimen Monarchicum*, *Aristocraticum*, *Democraticū* &c. Quorum omniū explicatio à philosophia petenda. Quæ usū philos. in Theologia circa *terminos simplices* satis evincunt.

§. 7. *Questiones & Conclusiones* etiam dictum est in Theologia occurrere quamplu-

rimas, circa quarum accuratiorem enodationem cognitio philosophiæ pernecessaria est. Ex cujusmodi quæstionibus sunt sequentes: *An peccatum originis sit substantia vel Accidens? An peccatum sit mera privatio, an vero aliquid positivum? An personæ S. S. Trinitatis inter se differant realiter? An essentia & persona in divinis realiter differant?* In his quomodo quæso se expediet Theologus, nisi ex philosophia perdidicerit, *quid substantia, quid accidens, quid positivum quid privativum, quid differre realiter & ratione &c.* Alias in errorum labyrinthos volvitur & veritati Theologicæ magnam infert cladem, ceu fecerunt plurimi, lapsi per ignorantiam veræ philosophiæ, vel per vitiosam ejus applicationem. Quæstiones itaq; hic non intelligo *mere Theologicas*; sed *mixtas* quæ constant terminis partim Theologicis, partim philosophicis. Accurate etiam distinguendum inter *talium quæstionum intelligentiam & decisionem seu confirmationem*; ad illam conducit philosophia, non vero ad hanc nisi secundariam.

§. 8. Quod vero utilis sit philosophia ad *ἐλεγχον*, non tantum ratione præparationis, sed & modi refutandi, haud multa indiget probatione. Testantur idiptum va-

ria Doctissimorum virorum scripta, quæ in
 hunc usum maximo Ecclesiæ bono edita
 sūt, utpote Philosophia Sobria Meisneri; Exa-
 men Metaphys. & Log. Phot. Kessleri & plu-
 rima alia, quæ abunde edocent, sanam
 philosophiam, Theologo in munere Elench-
 tico apprimè conducere: etenim cum argu-
 menta depromunt adversarij ex philosophia
 & principiis philosophicis pro dogmatibus
 suis stabiliendis, quomodo ad ea respondebis,
 nisi in disciplinis philosophicis probè fueris
 exercitatus; sæpenumero etiam faciunt ad-
 versarij, ut falsa principia philolophica fin-
 gant, eaq; pro veris venditent, vel etiam
 genuina & vera principia perversè interpre-
 tentur & applicent; ubi si nesciveris, quæ
 vera quæ a. ficta sunt axiomata philosophica,
 & qua ratone applicanda, quomodo quæso
 adversarium prosterne & victoriam obti-
 neas? Certum quidem est, veritatem Or-
 thodoxæ doctrinæ sufficienter ex *sola & u-
 nica scriptura* probari posse; attamen quia
 tela adversariorum non ex scripto Dei ver-
 bo, sed ficto rationis armamentario depro-
 muntur, fit, ut philosophiæ ignarus ea
 tam facilè propellere nequeat. v. g. *cum in
 loco de persona Christi, & de sacra coena ar-
 gumentantur à natura finiti, à conditione
 proprij, à qualitatibus corporum &c.* Quæ

& similia Theologiæ studiosus in philosophia primum pensitanda esse meminerit.

§. 9. In Theologia deniq; *Exegetica* & *Homiletica* quantam præstet utilitatem philosophia, haud prolixa indiget expositione. Taceo jam, quod hic quoq; sit utilis in terminorum explicatione: quia ea quæ de terminis philosophicis in Theologia utilibus modo dicta sunt, huc quoq; applicari possunt; id saltem obiter indigitabo, quod insignem præstet usum etiam in *integrarum sententiarum* & *multorum Textuum bibli-corum interpretatione* & *expositione*. Et licet quamplurima scripturæ loca in exemplum adduci possent, sufficiet tamen unum aut alterum. v. g. Quis rite intelliget aliisq; exponet quod narratur Gen. 30. *quod propter aspectum virgarum variegatarum, quas in canalibus posuerat Jacob, omnes oves Labani maculosos & diversicolores fetus enixe sunt*, nisi prius ex Physicis vim & naturam imaginationis & Phantasiæ didicerit? item quis cap. 8. 1. Sam. alias accurate explicet, nisi prius ex Politicis cognitum habuerit, *Quæ sint jura regia, Quid Rex, quid Tyrannus, & quid subditi Regi suo debeant?* Quis aliàs è suggestu Auditores commode doceat virtutes illosq; scripturæ Textus, in quibus virtutes morales inculcan-

tur, nisi prius ex Ethica naturam virtutum, quid sint & quomodo exercendæ, perceperit? Nihil jam dicam de egregiis similitudinibus & comparationibus à rebus philosophicis deductis, in Exegesi & Homiliis Theologicis sæpissimè occurrentibus; utpote à stellis, ab elementis, à meteoris, ab animalibus, à lapidibus, à metallis & quibusvis fere rebus naturalibus; quas similitudines nemo aliis rite exponet nisi harum rerum, si non exactè peritus, saltem non plane sit ignarus. Taceo deniq; sine cognitione Logicæ nullius Textus biblici interpretationem explicationemve seu breviorē seu prolixiorē commodè fieri posse. Præter hæc quamplurima alia argumenta in testimonium utilitatis philosophiæ in Theologia adduci possent, sed hæc facile sufficient; Plura qui voluerit, adeat B. D. Meisn. hoc argumentum prolixius tractantem. Concludo hanc quæstionem cum Jacob. Schegkio: *Tum demum fore quietas & beatas Ecclesias, si aut Philosophi veri darēt operam Theologiæ, aut Theologi Philosophentur pie.*

QUÆSTIO VI.

Utrum Philosophiam ex libris gentilium addiscere, hodie tutum?

Resp. Etsi non pauca adduci possent, quæ

negativam Quæstionis suadere videantur, utpote. 1. Quod citante Scheibl. Concil. Chartagin. IV Statutum sit: *Episcopus gentilium libros non legat.* Cui accedit 2. Edictum Clementis Romani: *abstine ab omnibus gentilium libris.* 3. Hieronimus Epist. ad Eustachium ipse scribit, se ab angelo correptum, quod libros legeret Ciceronis, & vir Christianus paganorum figmentis intenderet. Adfirmativam tamen Quæstionis tuentur sequentia.

I. Quia philosophia olim non aliunde quam à Gentilibus ad eos qui fuerunt in vera Ecclesia propagata est; De hodierno ergo tempore par ratio.

II. Quia in sacris celebris est Philosophia Moïsis quam hausit ab Ægyptiis; & Danielis quam didicit à Chaldæis, qui utriq; gentiles erant, vide Act. 7: 22. & Dan. 1. quod ipsum si illicitum esset, sacræ literæ vix decantarent. 3. Quia S.S. eodem modo loquitur de *sapientia quam immediate* accepit à Deo Salomon, & de illa quam per institutionem Chaldæorum habuit Daniel; quod patet ex collatione locorum 1. Reg. 4. & Dan. 1. utramq; enim Deus dedisse dicitur. 4. Quia in scriptura citantur gentilium testimonia, utpote Arati Act. 17: 28 Menandri 1. Cor. 15. Epimenidis Tit. 1: 22. Et 1. Thess.

Thefl. 5: 21. Jubet Apostolus *omnia probare, & quod bonum est tenere.* 5. Gentiles olim conversi ad fidem Christi, non sunt iusti dediscere sapientiam quam ante acquisiverant. 6. Quia lectio saniorum gentilium, non tantum multum promovet studium philosophicum, sed & ostendit quousq; homo lumine rationis pervenire possit.

§. 2. Quæ quidem argumenta quæstionem affirmandam esse evincunt; sed sequentibus cautelis probe observatis.

1. Rejcienda sunt omnia illa, quæ in scriptis suis Ethnici impiè contra Deum ejusq; verbum locuerunt; *non secus ac mulieri Ethnicæ in domum Judæi ducendæ abradendam esse cæsariem, circumcidendos ungues & extendas vestes in quibus capta fuit,* præcipit lex Deut. 21: 12. 2. Legendi sunt libri gentilium competenti loco & tempore. 3. Scripta Ethnicorum ita pervolvenda ne meditatio scripturæ S. per ea impediatur 4. Non sine discrimine omnes ad lectionem scriptorum Ethnicorum admittendi; sed qui egregia Orthodoxæ religionis fundamenta tenent.

§. 3 Ad raiunculas ergo in principio quæstionis menoras, pauca.

Ad 1. & 2. Edictum Concilij Carthag. & Clement. Romani, de non legendis gen-

tilium scriptis, illud potissimum spectabant tempus, quo periculum erat, Christianos nuper conversos per multam Ethnicorum lectionem posse facile seduci, & ad errores priores relabi; jam vero postquam lux Evangelij magis est patefacta, & veritas doctrinæ coelestis Christianorum mentibus per spiritus sancti gratiam altius infixæ, talis seductio à lectione librorum gentilium non magis metuenda; utpote quorum errores jam manifesto se produnt indicio, & in scholis Christianorum pro rationis cæcæ commentis habentur.

Ad. 3. Quod Hieronimus se plagis affectum asseruit ab angelo, propter lectionem Ciceronis; fatetur ipse somnium fuisse & noctis ludibrium.

QUÆSTIO VII

Ultra Philosophiæ pars præstantior, Theoretica an Practica?

§. I. In scholis Peripateticorum nata est hæc quæstio, qui philosophiam in Theoreticam & practicam dividebant, per Practicam intelligentes eam quæ est de moribus; vox itaq; Practicæ in quæstione accipitur non *generaliter*, prout includit etiam artes, sed *specialiter* prout philosophiam denotat tantum moralem.

§. 2. Licet autem utraq; Philosophia eximium Dei sit donum, & singulare vitæ humanæ ornamentum, suis nequaquam defraudandum encomijs; in decisione tamen hujus Quæstionis in diversas abiere sententias Philosophi, tum antiquiores tum multi exrecentiorib⁹; Speculativam præferendam esse omnino censet Pererius. Idem facit Arist. & ex eo Fonseca, in quam sententiam inclinat etiam Alcinoüs de doct. Plat. cap. 2. Ad Socratis autem Tribunal si causa hæc disceptaretur, pro Practica quin sententiam fuisset pronuntiaturus, nullum est dubium; quia & se totum huic, missâ contemplativâ, mancipavit, teste Cic. 1. Acad. Unde & primus dicitur philosophiam devocasse è cœlo & in urbibus collocasse, in domos introduxisse, ut est apud Cic. 5. Tusc. Et quod hunc eundem Socratem, morum magistrum, omnium mortalium sapientissimum judicavit oraculum, magnum pro philosophia Practica est argumentum.

§. 3. Pro decisione quæstionis, rationes quæ pro præeminentia utriusq; adferri possunt brevissime recensēbo: Pro Theoretica militant sequentes: 1. *Quia circa res necessarias perpetuas & immutabiles est occupata*; Practica circa fluxas, mutabiles & contingentes, actiones videl. humanas. 2.

Quia

2. *Quia digniorem & nobiliorem animæ rationalis facultatem, intellectum informat & perficit; Practica vero ignobiliorem, voluntatem, quæ ab intellectu dependet quoad specificationem actuum.* 3. *Quia per contemplationem homo quam maximè revocatur à sordibus hisce terrestribus & à rebus caducis, & divina spiritusq; bonos meditat; Practica vero hominem mundanis hisce curis magis involvit.* 4. *Quia Theoria magis est libera, perturbationibusq; minus obnoxia, nec non pauciora naturæ fortunæq; instrumenta requirit quam praxis.* 5. *Quia actionis humanæ quedam quasi vestigia in brutis apparent; contemplationis nullæ.*

§. 4. Pro prærogativa Philosophiæ Practicæ adduci possunt sequentia:

1. *Quia hæc hominem reddit simpliciter bonum; Theoretica vero malum relinquit nec de malitia expellenda quicquam præcipit.* 2. *Quia hæc talem inculcat actionem, quæ optimorum est propria; contemplatio vero in pessimos quosq; cadit, & cum maximis vitijs consistere potest.* 3. *Quia propius accedit ad præstantissimam imaginis divine partem sc. justitiam originalem.* 4. *Quia homo per hanc plus gratiæ & favoris apud Deum & homines sibi conciliat.* 5. *Quia*
oppo-

oppositum virtutis quam hæc inculcat, vitium est deterius opposito habitus Theoretici Scil. Ignorantia; unde sequitur, cujus oppositum est deterius, id est præstantius. 6. Quia S. S. utriusq; habitus mentionem faciens præfert practicum 1. Cor. 13. Si habeam omnem scientiam, charitatem autem non, nihil sum.

Quibus ab utraq; parte ponderatis rationibus, apparet facile utramq; suis gaudere privilegijs; Theoreticam quidem propter certius & stabilius objectum, majoremq; demonstrandi certitudinem magis excellere; Practicam vero, utpote quæ Rerumpubl. Civitatum & Societatum omnium est fundatrix & directrix propter insignem istum usum in Rep. & vita communi esse præferendam. Absolute vero neutra præferri potest; quia mutuas sibi invicem præstare operas, necessum habent.

QUÆSTIO VIII.

An peculiarem in Systemate Philosophico jure mereatur sedem, habitus intelligentiæ, quem recentiores Nolegiam vocant?

§. 1. Novam & non necessariam accusant multi eam disciplinam, quæ convenientiam seu affinitatem rerum contemplatur,

tur, quatenus ex eadem prima cognoscendi principia emanant; Ideoq; hanc quoq; Quæstionem peculiariter proponere voluit Exell. D. Scharff. Præcog. de Phil. in Gen. Dicitq; se non tantum non improbare eorum conatus, qui in eo condendo operam aliquam adhibuere; Sed & semet aliquam quasi *οικονομικήν* & ideam illius operis suppeditare voluisse, juxta quam paulo uberius & magis magisque elaborari queat. Quod viri Excellentiss. judicium pro hac disciplina argumentum est haud spernendum: Intellexit namq; eam non tantum necessariam & utilem esse, sed & jam ab ipso Aristot. indigitatam, & post eum à multis frequentatam. Et quoniam hanc quæstionem alibi scil. in Proœmio Noologiæ & qua thesin & qua antithesin, licet breviter, explicuerim; ideoq; jam breviores ducendæ lineæ.

§. 2. Esse vero eam peculiarem disciplinam philosophicam, probatur:

1. *Quia objectum habet naturaliter cognoscibile*, quod ipsum etiam ab objectis omnium cæterarum disciplinarum Philosoph. *formaliter est distinctum*; quale objectum est *Convenientia* vel ut alij *affinitas* vel *subtilitas* rerum & quidem sub hoc formali,

mali, quatenus inde prima cognoscendi principia deducuntur; juxta quod formale, hoc objectum in nulla alia disciplina expenditur.

2. *Quia intellectus noster natura etiam hanc appetit scientiam, & vincibilem circa hoc objectum sentit difficultatem, quam hic habitus tollere allaborat.*

3. *Ab absurdo:* Si enim nulla daretur primorum principiorum scientia habitua-
lis acquisita, solidam rerum sapientiam nunquam consequi possemus; Quoties enim de principijs ortis dubitatur, ad prima est fugiendum.

4. *Ab auctoritate Philosophorum idem hac in re sentientium & statuentium;* quorum catalogus in loco citato à me est exhibitus; Ipseq; dixit Aristot. 6. Nicom. cap. 3. & cap. 6. λέιπεται νδν ειναι των δε-
χων & 1. Post. c. 27. λέγω γδ νδν δεχην επισημης.

QUÆSTIO IX.

Quid de Pneumatica sentiendum, anne illa etiam peculiariter tradenda?

Invaluit licet tandem Pneumaticam esse à Metaphysica quandam disciplinam Philosophicam distinctam; ut tamen tirones Philosophiæ in promptu habeant rationes, qui-

quibus hæc assertio stabiliri possit, nonnulla eorum tantum repeto, quæ hanc in rem in *πνευματικῇ* Pneumaticæ fusius adduxi.

I. Argum. *Ubicunq; datur Objectum disciplinare peculiare, ibi danda est peculiaris pro tali objecto disciplina; sed in Pneumatica datur peculiare objectum disciplinare; E. sequitur Pneumaticam etiam esse disciplinam peculiarem.*

Major hujus Syllogismi est in confesso: omne enim scilicet ad aliquam scientiam referri debet. Minor probatur: Conceptus realis, qui in nulla disciplina est principium, affectio vel modus contrahens, constituit objectum disciplinæ; at Spiritus quæ talis in nulla disciplina est principium, affectio vel modus contrahens. E.

II. *Si substantia corporea vel contemplatio corporum naturalium, peculiarem & distinctam requirit disciplinam, utiq; multo magis substantia spiritualis & immaterialis; At v. p. E. & posterius.*

Consequentia probatur: nam quibus de causis Physica peculiaris constituitur disciplina, iisdem etiam admittenda Pneumatica.

III. Ar-

III. Argumentum defumi potest *ab ipsa experientia*, quæ satis edocet Pneumaticam tanquam peculiarem quandam scientiam à viris excellētissimis in lucem editam, quorum aliquor in Instit. Pneumat. recensui, quæ etiam plura heic cupientem remitto.

§. 2. Quod vero sit disciplina quædam Philosophica, neq; difficile probatu; habet namq; *tale objectum*, cujus non tantum *affectiones* naturæ lumine sunt demonstrabiles, sed & *ipsa objecti existentia* cognosci potest; quod hoc modo patet: Si dantur certi quidam effectus spirituales, qui non possunt adscribi substantia alicui corporeæ, sequitur omnino dari naturam aliquam spiritualement; at. v. p. E. & post.

Major est vera: Effectus namq; de sua testatur causa. Minor probatur: tales effectus à substantia immateriali prodeuntes sunt intelligere, cognoscere res varias, cum *ωρεσθαι* agere, velle, &c.

Experientia etiam testatur, gentiles licet scripturæ lumine destituerentur, de spiritibus tamen aliquam habuisse cognitionem.

APPENDIX

DE VARIIS PHILOSOPHORUM SECTIS,

THESIS I.

Sectarum in Philosophia maxima potestissimaq;

tissimaq; est divisio in Barbaricam &
& Græcanicam.

Ἐκθεσις.

§. 1. Una licet & simplex sit Philosophiæ veritas, quæ à Deo originem habet, quæq; in ipsis rebus cognoscendis & honestate est fundata: tamen ab omnibus non æque apprehenditur; nec à quovis rectè proponitur ut in se est, sed in veritatis hujus indagatione defectus contingunt per plurimi, hominumq; studia variant, deviant, & aberrant, ut, *quot capita tot sensus* hic vere usurpaveris. Hinc enatae sunt tot hominum opiniones de rebus Philosophicis, & *Sectæ Philosophantium*, quæ nihil sunt aliud, *quam opiniones diversæ, seu sententiæ scissæ & juxta partes docentium divisæ.*

§. 2. Lipsius Manuduct. ad Philos. Stoic. l. 1. differt. 5. Tres Universè Sectas esse asseruit, his duabus adjiciens *Italicam*: quam tamen sub Græcanica comprehendunt Clem. Alexand. lib. 1. Strom. Voss. & Joh. Schefferus, qui in hujus quoq; argumenti elaboratione exquisitam adhibuit operam; hi cum Lipsio citra pulveris jactum conciliari possunt ex iis quæ infra de appellatiōe sectæ Italicae sum⁹ dicturi.

§. 3. Per *Barbaricam* intelligunt omnem Philosophiam quæ extra Græciam & Italiam resplenduit, utpote quæ apud *Chaldaeos, Egyptios*

ptios, Æthiopas, Indos, Persas, Schytas &
 quicquid alibi est hominum viguit.

Nota. *Appellatione Græcorum* dicitur hæc
Philosophia Barbarica, re ipsa vero non: nam
 & cultæ olim gentes fuerunt, & Græcis ipsis
 hunc animorum cultum tradiderunt.

Imo hac appellatione indigitare voluerunt
 etiam *Philosophiam quæ floruit antediluvii*;
 merito itaq; dicunt Barbaricam illam
 antiquissimam, cui à primo illo humani gene-
 ris parente imo à Deo ipso origo fuit: ipsa
 namq; sapientia hos sapientiæ radios primum
 emisit.

T H E S I S II.

Philosophia post Adamum in Patrum
antediluvianorum familijs exculta fuit,
& per illas quasi manus ad posteros pro-
pagata.

ΕΥΘΕΟΣ.

§. 1. Adamum primum facimus Philoso-
 phum: nam ut Deus benigne ei infudit imagi-
 nem sui; ita & hæc animi ornamenta sive ad-
 jumenta, & quidem tunc manu plenior.
 Qui enim & præsentia & colloquio fruebatur
 divino, quiq; in natalibus magni hujus mun-
 dierat inspector cognitorque tot novorum o-
 perum cœlo, terra, mari; quis ambiget eum
 cognitione varia & magis interiore fuisse per-
 fusum.

§. 2. Et licet labe peccati tenebre susfactus

homo, multaq; imo permulta clarissimi luminis ejus amiserit; remanserunt tamen ex benignitate divina velut ē magno igne scintillæ, eaq; in fomite ingenij occultæ & velut sub cinere sopitæ, quæ deinceps studio & inquisitione excitandæ & inflammam aliquā producendæ. Nobiles itaq; reliquias Adamus quin Paradiso secum extulerit, nullum potest esse dubium: quas pro ingenij sui vigore quem in illo statu maximum habuit diligenter excoluit, accedenteq; non genitorum amplius annorum experientia adauxit atque posteris suis communicavit.

§. 3. Inter filios Adami primigenius Seth imprimis magna Philosophiæ incrementa tradidisse fertur; cui etiam curæ fuit, ut ad posteros perveniret: audiens namq; à præfago patre fore, ut mundus tum aqua tum igne periret, duas dicitur columnas destituisse, alteram lapideam, lateritiam alteram, ut illa aquis hæc igni superesset, iisque hæcenus nota & inventa inscripsisse, ceu testatur Joseph. l. i. Antiqu. Jud. c. iii. Et lateritiam illam suo adhuc ævo superfuisse in Syria. Continua itaq; serie & institutione mutua per patres antediluvianos cæteros, scientia Philosophica ad Noachum pervenit, qui antediluvianorum ultimus fuit & *tres vidit mundos*, primū *antediluvium*, sub finem corruptissimum: se-

secundum *in diluvio* ad 8 animas redactum :
 tertium *post diluvium renascentem*, omnem-
 quemundi sapientiam, Vendel.

THESIS III.

Post diluvium antiquissimum docto-
 rum genus sunt Chaldæi; post illos Æo-
 gyptii & Hebræi; Abrahamo, Ur Chal-
 dæorum oriundo, Philosophiam pro-
 pagante.

Exθεσις.

§. 1. Etsi non dubitandum in familijs pa-
 trum postdiluvianorum, ante Abrahamum
 qui nonus fuit à Noacho, institutione potissi-
 mum Semi viguisse studia Philosophica; tem-
 pore tamen Abrahami majora sumpsisse aug-
 menta certum est, utpote qui (secundum
 quorundam conjecturam non ineptam ex
 Gen. 12: 6. ubi ELON MOREH fit men-
 tio,) in amæno quodam querceto, *Monstra-*
toris, publicum gymnasium erexit. Vendel.
 Epist. Dedic. ad Cont. Phys. Hic inter Chal-
 dæos idololatrias unum Deum esse universi
 conditorem primus prædicare ausus fuit.

§. 2. *Chaldeos antiquissimos esse doctores*
 scientiæ Philosophicæ, testatur Cic. lib. 1, de
 Div. Astrologiam ut plurimum tractabant
 ut ait Strabo lib. 12. & 15. Item Curt. lib, v.
 Cur v. scientiæ siderali præ cæteris vacare po-
 tuerint,

tuerint, rationem reddit Cic. loc. cit. Nec una fuit secta Chaldaeorum, alij enim Orcheni, alij Borsippeni, alijsq; nominibus distincti, qui ut in sectis fit, iisdem de rebus aliter atq; aliter statuebant. vide Strab. lib. xvi.

§. 3. Apud *Ægyptios* Philosophiam Abrahamus qua occasione propagaverit, ex sacris liquere potest, ubi dicitur, *fame Chanaanem premente Abrahamum profectum in Ægyptum*, Gen. 12. In hac sua peregrinatione ut narrat Joseph. lib. 1. Ant. c. 8. cum facta esset Abrahamo potestas conversandi cum Ægyptiorum præstantissimis, *Numerorum scientiam & siderum benigne illis communicavit: nam ante Abrahami ad se adventum Ægyptij has disciplinas ignorabant. à Chaldeis enim profectæ ad Ægyptios, inde ad Græcos pervenerunt.* verba sunt Joseph. l. c.

§. 4. Apud *Hebræos* post Abrahamum Philosophiam coluerunt Isaac, Jacob. & hujus filij; deinde in judicium Regumq; familijs & Levitarum Prophetarumq; scholis & collegijs exulta fuit. Mosen omnium Hebræorum doctissimum ait Joseph. Ant. Jud. l. 2. c. 5. conf. Act. 7: 22. Inter Reges sapientissimus fuit Salomon, qui *sapientior fuit omnibus hominibus* 1. Reg. 4: 30. & seq. In Scholis & collegijs Prophetarum quomodo his rebus operam impendebant vide Corn. Bertram de Republ. Ebræor.

Ebraeor. c. 15: 16. &c. Posteriores Judæi Philosophiam suam dixerunt *Cabalam* a Kabal, recepit q. divinitus accepta. vide Voss. in de Sectis Phil. c. 1.

§. 4. Ad commendationem Philosophiæ Ægyptiacæ facit, quod Moses jubente filia Pharaonis in omni Ægyptiorum sapientia institutus fuerit Act. c. 7. Item, quod priusquam Græci philosopharentur, proficiscerentur in Ægyptum, ut ibi à sacerdotibus sapientiam haurirent; ceu Thaletem, Pythagoram, Platonem & alios fecisse ex Laertio, Hesychio Illust. & Suida alijsq; antiquis scriptoribus constat.

§. 5. Inter Ægyptiorum sapientes celebris est cum primis *Hermes Trismegistus*, de quo quis fuerit & qua vixerit ætate, variæ sunt eruditorum sententiæ. Vide Instit. nostras Pneumaticas. Hic nominandi sunt etiam *Ptolomeus Philadelphus* qui Scholam Alexandriæ aperuit, eamq; libris undiq; conquestis ornavit, & *Bibliorum in Græcam linguam translationem* per 70 interpretes procuravit; & Princeps ille Astronomiæ *Ptolomeus Alexandrinus*, qui in eadem urbe observationes habuit Astronomicas.

THESIS IV.

Apud Persas quoque, Medos, Indos, Phænices, Phryges, Æthiopes, Libycos aliosq;

aliosq; tum Asiæ tum Africæ populos
Philosophiam & temporibus antiquis-
simis & deinde aliquamdiu viguisse pa-
lam est. *Εὐθεσίς.*

§. 1. Labente imperio Babylonico, una
cum summa rerum, ad *Persas translata sunt
studia Philosophica*, & florem habuere præci-
pue regnante Cyro, quorum tamen semina
ante à Chaldæis, Ægyptijs & Hebræis accepe-
runt. Persis magos fuisse Philosophiæ au-
ctores docet Aristot. *ἐν τῷ Μαγικῷ.* Magi
hi a Zoroastre instituti dicuntur, fuitq; Per-
sarum Philosophus Ochus. Cic. lib. v. de
finibus ait, *Græcos à Persis non pauca eorum
accepisse quæ ad Deorum cultum pertinerent,
ceteraq; studia quæ vitam respiciunt.*

§. 2. *Indos Philosophiam docuere Gymno-
sophistæ*, qui apud Indos duplices erant; alij
Brachmanes, alij *Germanes* dicebantur. Brach-
mannorum unus fuit nomine *Buddes*, cu-
jus meminit & Hieron. adv. Jovinianum l. i.
quem è latere suo virgo dicitur generasse. In-
ter *Germanes* quidam dicti *Hylobij*, quia in
sylvis viverent. Indos amore philosophiæ
adiere Græcorum celeberrimi, ut Democri-
tus, Pyrrho Eleus Scepticorum pater, alijq;.

§. 3. *Phœnicum philosophiam multa sunt
quæ celebrem faciunt, descendunt Phœnices à
Sidone*

Sidone filio *Chanaan*, nepote *Chami*, *Noachi* pronepote. Fertur hæc gens similima fuisse *Judeæ* unde occasio ijs multa à *Judæis* discendi fuit. Huic genti literas se debere agnoscunt *Græci*, unde *Φοινίκια γέγραμματα* appellantur. A *Phœnicibus* ut vult *Lipsius* originem traxit *Thales*, conditor *Sectæ Ionicæ*; Item *Zeno* *Citticus* princeps *sectæ Stoicæ*; *Cittium* enim *Cypri* oppidum ubi natus *Zeno*, *Phœnicias* habuit incolas.

§. 4. *Æthiopes* quoq; sapientiæ studijs olim vacasse, antiquorum permultis probari potest testimoniis. Nomen *Gymnosophistarum* ac *Philosophiam* retulere ex *India* in *Æthiopiam* ceu testis est *Philostratus* in vita *Apollonij* lib. vi. ad quos etiam *Philosophiæ* causa concessisse *Democritum* author est *Lactertius*.

§. 5. *Libycam* philosophiam præsertim scientiam sideralem illustrem fecit *Atlas*, qui ideo cœlum humeris sustinere dicebatur; ab eodem monti altissimo nomen tributum. Hic *Atlas* *Libyæ* filius, multorum iudicio *Astrologiam* invenit. De eo *virg.* i. *Æneid.*;

Cithara crinitus Iopas

Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas,
Et canit errantem lunam solisq; labores.

THESIS V.

Inter antiquos *Europæ* sapientes celeberrime

lebrantur multum Thraces & Galli; maxime vero Græci, à quibus Philosophiam denominari Græcanicam superius dictum.

Εκθεσις

§. 1. *Thraces* philosophiam hausisse a Zamolxi qui *Thmæx* fuit, indicat Laert in præfat. Zamolxen hunc Pythagoræ servum fuisse asserit Laert. initio lib. viii. quod si verum est, Thraces philosophiam debent Græcis. Herodotus putat Zamolxen hunc multis ante Pythagoram annis extitisse. Quod omis-
sisse Laertium conjicit Vossius, quia mallet philosophiæ inventæ gloriam suis adscribere Græcis quam Barbaris. Videsis plura de his dissertantem Voss. de Phil. Sect. c.iii.

§. 2. *Gallos* sive *Celtas* philosophiam docuere *Druida* & *σεννόβοι*, testis est Laert. in initio præfat. Omnes Galliæ sapientes uno *Druidarum* nomine comprehenduntur à Cæsare lib. vi. & Cic. i. de Div. Suidas vero & Ammian. Marcell. lib. xv. triplices faciunt: *Bardos*, *Euhages* & *Druidas*.

Hæc de philosophia Barbarica, appellatione Græcorum ita dicta; ut prius innuebam usque jam breviter de Græcanica illa: Ubi licet multi philosophorum ac fere primi, *exteri* aut *Barbari* (ut ipsi appellant) fuere; quia tamen in Græcia vixere & eos docuere, eo jure nomen hoc tuetur & dicitur *Græcanica*.

THE

T H E S I S VI.

Græcanicæ sectæ potissimæ quatuor numerantur: Poëtica, Ionica, Italica & Eleatica. *Ἐκθεσις.*

§. 1. Consulto discessimus à dichotomiâ, qua Voss. dispescit philosophiam Græcanicam in *Fabulosam* & *Non fabulosam*, eodem enim res redit: per *fabulosam* intelligit *Poëticam*; sub *non-fabulosa* tres reliquas cōplectebatur.

§. 2. *Poëtica*, judice Lipsio, est illa vetustissima, in qua *Museus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus*; dicitur poëtica & fabulosa, quod versu & fabularum velis altiora texit dogmata & à profanorum aspectu subduxit, velut arcanis sacrisq; vela solent oppandi & aulæa. Illo namq; ævo augustius censebant & majestatis rerum aptius, carminibus complecti, & grâdiore sono efferre: quod mutavit primus Pherecydes Pythagoræ præceptor, *versu ne xu repudiato, verbis conscribere ausus passivis*, ut loquitur Apulejus. Inter istos vero palmam Homero adjudicant viri maximi. Basiliius inquit: *Omnia Poësis Homeri laudatio virtutis est, Omnia ipse eo dirigit, nisi si quid parergum & ornatus causa accessit.* Sed è Poëtica philosophia fructum hunc capere, non datur nisi ætate judicioq; maturo. Tanta namq; sæpè est obscuritas fabularum, ut nec satis

fatis capiant eas doctissimi; sed alius hoc, alius aliud significari conjectet.

§. 3. *Ionice* sectæ initium dedit Thales Milesius qui natus perhibetur Olymp. xxxi. Lipsius dicit hunc è Phœnice oriundum, & cum Neleo patre Miletum migrasse ibiq; civē adscitum; Voss. v. juxta Melam, Miletum patriā ejus ponit. Ut ut sit, certum est dici Ionicā ideo quod Miletus præcipua est Ionix civitas ubi mansit docuitq;. Hic quam multa in Mathesi & rerum natura primus observavit exponit Laert. lib. i. & Apulejus. Præter Thalem sex eodem tempore sapientes habebantur patria differentes, ut *Chilo Lacedæmonius*; *Pitacus Mitylenæus*; *Bias Prieneus*; *Cleobulus Lindius*; *Periander Corinthius* & *Solon Atheniensis*, de quibus Diogenes.

§. 4. Huic successit *Anaximander Milesius*; huic *Anaximenes Milesius*; huic *Anaxagoras Clazomenius*, qui primus Scholam è Mileto Athenas transtulit; illius successor erat *Archelaus Atheniensis* consensu omnium *Socratis* præceptor. Sidonius in hac serie interposuit *Arcefilam*, qui fuerit præceptor Socratis; sed contradicentem habet consentientē antiquitatem. Vide Lips. Ex Schola Socratis varix sectæ pullularunt, de quibus mox.

§. 5. *Italica* sectæ originem dedit *Pythagoras Samius*, vel ut alij Tuscus, idem à quo philo-

philosophiæ nomen cœpit, ut exposuimus Tract. de phil. in Gen. p. 6. & 7. ubi & vide quo vixerit ævo. Dicta est Italica, quia docuit in ea Italiæ parte quæ magna Græcia appellatur, unde & sectam hanc fecit Græcanicam Voss. cum Clem. Alex. contra quam Lipsius qui a Græcanica & Barbarica distinctam voluit. Multa eaq; maxima sunt hujus sectæ encomia. Joh. Scheff. in Philos. Italica p. 2. ait: *hæc secta est, à qua quicquid eximum pane habetur in cæteris, ceu ex capite fontis decurrit.* Plura de natura & constitutione hujus philosophiæ vide apud eundem Schefferum, qui in hoc argumento insignem præ cæteris operam adhibuit.

§. 6. Et vero ex hac Schola præstantissimi philosophi τῶν πρώτων ἀνδρῶν profecti, ut Architas Tarentinus, Empedocles, Epicarmus, Alcmaeon, Hippasus, Philolaus, Eudoxus, Archippus & Lysis cujus discipulus Epaminondas. Eromenes Tarentinus, Aristeus, Gorgiades, Diodorus, Clinias, Crito Callicratides, Damippus, Diotogenes, Ecphantes, Hipparchus, Hippodamus, Metopus, Moderatus, Onatus, Polus, Lucanus, Pempelus, Perictyone mulier, Stenidas, Theages Teles & alij. Unum est dicit Lips. quod indignè: tam laudabilis secta, acriter quidem sed non diu viguit. Scholam ejus durasse, non nisi ad nonam & decimam generationem scripsit Lact.

§. 7. Succedit *Seçta Eleatica*, hæc auctorem habet Xenophanem Colophonium, & nomen ab ἐλέα sive *Velia Lucanorum* oppido, patriâ *Parmenidis* & *Zenonis* discipulorum Xenophanis. Vixit hic circa LX Olymp. tempore Hieronis Siculi Regis & Poëtæ Epicharmi. Versibus quidem scripsit, Mythicam tamen non secutus est philosophiam. *Thaletis* quoq; & *Pythagoræ* opinionibus contraria tradidit.

§. 8. Hac in Schola celebres: *Parmenides Eleates*, *Melissus Samius*, *Zeno Eleates*, *Leucippus Eleates*, *Democritus* & *Protagoras Abderites*, *Metrodorus Cbius*, *Diogenes Smyrneus*, *Anaxarchus Abderites*, *Pyrrho Eliensis*, *Nausiphanes*, *Epicurus*.

THESIS VII.

Antiquioribus Seçtis annumerantur quoq; seça Epicurea, & seça Stoica.

Ἐκθεσις

§. i. *Epicurea* seça nomen habet à conditore *Epicuro*, qui natus anno tertio Olymp. 109. A. M. 3610. Profluxit hæc seça maxime ex *Eleatica* teste Cic. l. i. de N. Deor. *Epicurus* hic teste *Laertio Rhetorice* contempsit, & omnem sermonis laudem in sola perspicuitate collocavit. *Dialecticam* parvo habuisse loco dicitur, ita tamen ut in ejus locum substitueret

neret *Canonicam*, qua de extat Epicuri liber καὶνὸν appellatus. *Mathesin* insuper habuit. In *Physicis* & *Ethicis* magnus suis visus. Hujus foedi & pestilentes errores memorat Cic. 1. De N. Deor.

§. 2. Sectatores fuere: *Mus* servus Epicuri, qui una Philosopharetur, *Hermacus*, *Lucianus*; & multi Romanorum, ut *Lucretius*, *Cassius* qui caesarem sustulit, *Maro* etiam extremam vitam Philosophiae Epicureae destinasse dicitur. Vide poema ejus quod *Ciris* inscribitur: iudice namq; Scal. est Virgilij.

§. 3. *Stoica* sectae originem dedit *Zeno Citrius*, appellationem sortita ἀστω, portu ubi docuit Zeno. Habuit haec secta societatem cum *Cynica* & *Academica*, quod tum *Cynicos* tum *Academicos* audivit Zeno, imo ad *Socratem* hujus sectae refert originem *Vossius*. Hac in Schola claruere *Cleanthes Assius*, cujus auditor *Chrysippus*, cujus *Diogenes Babylonius*, cujus *Antipater Sidonius*. item: *Zenodotus*, *Panetius*, *Posidonius*, *Aschlepiodorus*, *Apollo-nius*. Hujus sectae crassissimi memorantur errores.

THESIS VIII.

Sectae ex varijs Socratis discipulis exortae, sunt: *Cyrenaica*, *Eliaca* & *Eretrica*, *Megarica*, *Academia* vetus, *Media*

Media, Nova, Quarta & Quinta, nec non
secta Cynica. ΕΚΘΕΣΙΣ.

S. 1. *Socrates* natus anno 4. Olymp. 77. i. e. A. M. 3482. Hunc Cic. *Philosophiam à cælo revocasse dicit*. Ex discipulis ejus arctè magistro adhæsere *Xenophon & Æschines Socraticus*, qui propriam sectam non condidere; ex alijs vero sectæ jam enumeratæ ortæ sunt, quarum constitutionem & instituta hac vice prolixè persequi vetat instituti ratio.

S. 2. *Quinq;* vero memorantur *Discipuli Socratis*, qui novæ hæreseos essent auctores, quorum *Unus* fuit *Aristippus Cyrenaicus*, à quo secta Cyrenaica, divisa est hæc in *Hegesiacam*, *Anniceriam & Theodorian*. *Alter Phædo Eliensis*, à quo cæpit secta Eliaca, à *Menedemo Eretrico* dicebantur *Eretrici*, qui prius Eliaci dicti. *Tertius*, *Euclides Megaricus* qui *Megaricam* condidit. *Quartus Plato Atheniensis*, qui ob excellentiam ingenij & doctrinæ divinus dictus. Dicitur *Academica* hæc secta à loco nemoroso prope *Athenas* ubi docuit *Plato*; loco vero nomen dedit *Heros Académus* qui & *Hecadémus* dictus, unde antiquitus scripta fuit *Hecademia*. *Plato* itaq; *Stator Academiae veteris*. *Mediam* seu *secundam* induxit *Arcesilaus*, latinis *Arcefilas*. *Novam* *Academiam* seu *Tertiam* instituit *Carneades*.

neades Cyrenæus. Quarta est à Philone & Charmida; Quinta ab Anthiocho Pilonis auditore. Sed toties variatâ Academiâ, posteriores qui Platonis dogmatis insisterent, Platonici dici maluerunt.

§. 3. *Quintus* Socratis discipulus novæ sectæ conditor est *Antisthenes Cynicorum pater*, Diogenis Canis præceptor & Socratis cum Platone discipulus. Cur secta hæc dicatur Cynica, inter authores non convenit; alij à gymnasio dici volunt; alij quod instar canum essent mordaces adversus vitia.

THESIS IX.

Maxime illustris est Secta Peripateticorum, cujus stator Aristoteles, Philosophorum *Antesignanus* dictus.

Ex thes.

§. 1. Unde dicta sit hæc secta Peripatetica, docet Cic. 1. Acad. inquit: *Qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant in ambulantes in Lyceo.* Alias etiam dant occasiones Laert. & Hesych. *Peripatetica Philosophia dicta est ex eo, quia caperit ab Aristotele docente in Xysto, sive horto in ambulationi apto.* Ammon. in Categ. author est, Platonem ipsum docuisse ambulantes, atq; ab hoc primo Peripatetico, post ejus excessum, Xenocratis auditores vocatos Peripateticos

demia: Aristotelis autem Peripateticos ex lyceo. Tandem Xenocraticos nomine Peripatetici omisso, à loco solum dictos *Academicos*: & contra Aristoteleos, nomine loci præterito, ab *actione* solum vocatos *Peripateticos*.

§. 2. Sunt qui Aristotelem faciunt patriâ *Thracem*, nempe quod scriptores antiquissimi Herodotus & Thucydides aliq; Stagiram ubinatus Aristot. *Thraciæ tribuere*. Sed licet antiquissimis temporibus Stagiros fuerit *Thraciæ*; Aristoteles tamen non *Thrax*; quia cum nasceretur, jam Stagira erat pars *Macedoniæ*. Parentes Aristotelis, *Nicomachus* & *Phæstis*, quæ *Laertio* & *Suidæ* *Phæstitis*. *Nicomachus* genus ducebat à *Machaone* heroë, *Æsculapij* filio, & fuit *Medicus Amyntæ*, avi *Alex. M.*

§. 3. Hanc Aristoteli laudem tribuunt, quod non philosophia usus sit *Mythica*, ut Poëtæ veteres; nec *Symbolica*, ut *Pythagoras* & sæpe etiam *Plato*; sed *aperta*, quæ proprietate gaudeat verborum. Vide *Simplic.* in proœmio lib. τῶν κατηγοριῶν. Altera quam Aristoteli tribuunt laus est, quod cœteris sit *μεθοδικότερος*, ut qui accuratius definiat, dividat, meliori; ordine pertractet.

§. 4. Librorum Aristot. alij sunt *Ἀκροαματικοὶ* sive *ἀκροατικοὶ*, alij *ἐξωτερικοὶ*: In his τὸ ὅτι docebat, vel pinguiori *Minerva* rationes

nes addebat: in illis accurate genuinis discipulis omnia demonstrabat. Ammon. in Categ. Arist. ait: *in his scil. ἀποαμαλυνòis, ex propria docet personâ, eaq; dicat quæ sibi ipsi visa sunt, ac probet omnia exquisitis argumentis, & quæ homines vulgares assequi non possent.* De altero autem librorum genere Clem. Alex. ita: *Dialogo perscripta esse, ubi non ex propria scribit persona: sed ut Plato, alias inducat personas, quæ & exoterica quasi externa dicantur, quia ad vulgarium etiam hominum utilitatem scribantur.* Ἀποαμαλυνὰ docebat manè, idq; ambulans: ἐξωτέρεια docebat vesperi. Vide Gell. lib. xx. c. iv. Notum illud Plinij: *aurora Musis amica.*

§. 5. *Permultos* equidem scripsit libros, quorum catalogum recenset Laert. ex quibus multi deperiere, multi tamen libitinam effugerunt; sed utinam & hi integriores ad posteros pervenissent. Ad laudem Aristotelis, quoq; haud parum facit, quod etsi diu libri ejus fuissent occultati, nec leviter vitiiati; ubi tamen semel in manus hominum pervenire, ita omnium animos occuparunt, ut quæcunq; contra eos *Chrysippus & Stoici* disputassent, judicio omnium improbarentur. Hesychius.

§. 6. Ex interpretibûs Aristot. imprimis

celebres sunt *Alexander Aphrodisiensis* qui antiquissimus interpretum, *Hermino* excepto, qui quidem antiquior, sed paucis exceptis fragmentis, periisse dicitur; deinde *Themistius*, *Simplicius*, *Proclus*, *Olympiodorus*, *Ammonius* & *Philoponus*. Inter Arabes princeps *Averrhoës*. Aristoteli successit Discipulus *Theophrastus Eresius* antea *Tyrtamus* dictus, sed ob facundiam divinam à præceptore *Theophrasti* nomen accepit. Vide *Strab.* lib. xiii. Ad eum audiendum confluisse discipulos circiter bis mille, testatur *Laert.* & *Hesychius*. *Tantum* adversus virum scribere ausa *Leontium*. Adis *Cic.* l. i. de N. D.

THESIS X.

Pyrrhonia quoq; Secta antiqua, à Pyrrhone Eleo nomen & originem sortita.
Ἐκθεσις.

§. 1. Cur hujus sectæ facere mentionem *hactenus distulimus*, ratio est; quia philosophi quos hactenus recensuimus *Dogmatici* fuisse, *Academicis* plerisque; exceptis; *Pyrrhonicorum* vero alia est ratio. Vixit *Pyrrho* temporibus iisdem quibus *Theophrastus* & *Epicurus*.

§. 2. *Pyrrhoni* dicti etiam *Σκεπτικοὶ*, quia semper *σκέπτονται*, h. e. rem considerant nec unquam decernunt; *Ἀπορητικοὶ*, quia semper

per ἀπορῆσι; i. e. dubitāt; Ζητητικοὶ quia ζητῶσι, quærunt nec reperiunt. ἐφεκτικοὶ, quia longæ inquisitionis non alius eventus, quam ἐπικὴ h. e. judicij suspensio sive assensionis retentio. Contendebant hi, *res omnes in se incertas esse*, ut non magis affirmari aliquid quam negari possit.

T H E S I S XI.

Est & Secta quæ Electiva dicitur, Græce ἐκλεκτικὴ, cæteris forte præferenda.
Ἐκθεσις.

§. I. Quæ & qualis hæc fuerit secta, exponit Laert. in præfat. inquires: *Nuper etiam secta Electiva introducta est à Potamone Alexandrino, quæ seligit & exerpit placita è sectarum singulis.* Vixit hic Potamon temporibus Cæsaris Augusti & Tiberij; Ita enim Suidas: *Potamon Alexandrinus Philosophus, qui fuit ante Augustum & post eum.* De secta hac judicium Lipsij tale est l. i. Diff. v. *Quod si omnino lubet partiarium esse, una secta est, in quam, me judice, tutò nomen demus, ea est ἐκλεκτικὴ, Electivam reddere liceat.* Post pauca. *O tarde repertum aut editum, quod primitus oportebat. Qui varia & varios cum industria legit, cum judicio seligit: ne ille factionis expertus, veri consors facillime reddetur.* Vossius ait; utinam extarent viri illi

scripta, ut quo iudicio selegerit opiniones, videremus. Aliqua tamen reliquisse, constat ex Suida, ut commentarium in Plat. libb. de Rep. Diversus ab hoc Potamone fuit alter ejusdem nominis sed Mitylenæus; qui nec Philosophus, sed Rhetor.

§. 2. *Hoc Philosophandi genus* à Potamone inductum, ferè præstantissimi quiq; amplexi fuere; ut Sotion *Seneca Magister*, qui à Lips. Manud. ad Phil. Stoic, lib. I. c. 12. inrer claros reponitur Stoicos, sed contendit Voss. Sectæ fuisse Potamonicæ. Hanc sectam sectatus *Ammonius* Plutarchi Magister, *Plotinus*, probavit etiam *Clem. Alexand.* *Origenes*, laudavit *Lactantius*. Sed ut optimum & laudatissimum, ita quoq; difficilimum est hoc Philosophandi genus; hebetes certe ac inertes facile à se arcet.

THE SIS XII.

Nuperius exortæ Sectæ, sunt Ramea & Chartesiana, ex Gallia oriundæ.

Εὐθεοῖς.

§. 1. *Ramea secta* natales debet *Petro Ramo Veromanduo*, superiori seculo Professore Parisiensi; multos habuit & forte habet hodie sectatores. A Peripateticis pessime audit, quod Aristoteli contradicendo, eundem è scholis ejicere ausus sit. Vide si placet D.

Joh.

D. Joh. Scharff. in præcognitis de sectis Philosophorum. Vossij de Ramo & Philosophia Ramea tale est judicium: *Petrus Ramus vir doctus ac disertus, sed qui non debuerit tam petulanter suo abuti ingenio; Ut mirer viros esse non malos, qui sic in delicijs habent ejus animadversiones sive scholas, quas ille, ut adversariorum aliqui acerbè satis scribunt, Oratorum & Poetarum flosculis exornavit, ut facilius & certius inficeret juventutem.* Subjungit mox: *Hoc etiam imminuit culpam, quod quo tempore illa scribebat Ramus, tanto in pretio passim esset Aristot. ut non minus piaculare judicaretur, si quis ab Aristotele dissentire ausus esset, quam si sacras negaret literas.* Hæc & plura ille.

§. 2. Nuperrime vero in lucem prodire cœpit *Secta, Chartesiana dicta, auctore Renato des Cartes, nobili Gallo Perroni Domino.* Hic vel ut ægre faciat alijs Philosophis; vel ut supra alios sapere videatur, recepta imò ipsa quoq; prima Philosophiæ principia eliminare, & in locum eorundem plane nova & singularia substituere cœpit. Sed secta hæc incunis ad primum vagitum enecta fuit; præcipue vero homini huic offa in os injecta à Gassendo, cui dum viveret Cartesius ne verbum respondere ausus fuit, in amicabili compositione acquiescens.

Hæc

Cum itaq. tot sint Philosophantium sectæ, utile est disputationes institui, quibus veritas examinetur & rationum velitationibus eliciatur. Et crediderim Pallada ideo armatam finxisse poëtas, quod disputationum palæstra alumna sit sapientiæ. Chaldæi in genesi philosophi requirunt, ut *Mars triquetro aspectu conspiciat Mercurium*; quia sine illis literarijs bellis focors est philosophia. Palæstræ hæc erunt gratiores, quia in disputando gloriæ erit, si vincamus; sin vincamur doctiores abibimus domum; hanc ob causam Socrates *vinci quam vincere malebat.*

Cum vero viderimus, quid docuit quondam secta *Jonica*, quid *Italica*, quid *Stoica* & quid cœteræ; fiet ut flores ex omnibus legemus sectis, & inde corollam capiti nostro plectemus, quæ quâto plus traxerit ex vero bonoq; tanto erit pulchrior & odoratior. Sic namq; voluit *æterna* illa *benignitas*, spargere ingeniorum dona in ætates & in homines, nec in unam aliquam sectam, aut hunc unum omnia & semel contulisse.

Ἀλλ' ἔτιως ἀπὸ πάντων τῶν διδόντων ἀνδρώπων.

Hac de Sectis Philosophorum hac vice sufficiant, argumenti hujus certe jucundissimi, elaborationem propediem daturus plenior.

Tantum de Philosophia in Genere Logicæ præmittere placuit, quæ incipit,

7. N. 7.
COLLEGII LOGICI
PROOEMIUM,
LOGICÆ NATURAM
ET CONSTITUTIONEM
EXHIBENS.

CAP I.

DE DEFINITIONE LOGICÆ.
SECTIO I. THEOREMATICA.

THESIS. I.

Datur disciplina Philosophica peculiaris, rationem informans LOGICA dicta; quæ vox origine græca est variæq; significationis, & alio nomine Dialectica audit.

Ἐκθεσις. §. I.

Ulemadmodum in tradendis disciplinis aliis hæc *duo* veniunt consideranda, *Tractatus Proœmialis* seu extræssentialis & *essentialis*; ita etiam idem usuvenit in Logica; animos namq; discipulorum præparat hic tractatus Proœmialis, Logicæ *naturam & indolem*
A decla-

declarans; *finem & media* quibus finis iste obtineri possit adumbrans, *subjectumq;* repræsentans; quorum omnium notitia aditum ad interiora hujus disciplinæ penetralia patefacit, discentesq; ad faciliorem perceptionem disponit. Occupabitur vero hoc Prooemium in his tribus, 1. *In explanatione Definitionis Logicæ* tum *Nominalis* tum *Realis*, ubi etiam de *Fine* differendi occasio dabitur 2. *Representatione subjecti & quidem subjecti operationis in certis Classibus* & 3. deniq; *Logicæ partitione*, de quibus omnibus ordine & breviter differendum.

§. 2. Propositum theorema *duo* inculcat 1. *Existentiam Logicæ.* 2. *Definitionem Nominalem.* Quantum ad prius; licet de *existentia* *Logicæ absolutâ* multum disputare non sit necesse; siquidem vel *sola experientia* manifestum est dari Logicam: infinita namq; ferè systemata Logica extant, in quibus licet non asseram Logicam contineri *essentialiter*, utpote quod habitus sit mentis; quoniam tamen habitus sunt effecta & ad habitum acquirendum egregia subsidia, habitum *Logicæ* & olim extitisse, & nunc existere & dehinc existere posse haud indubie arguunt. Probari tamen potest ab objecto quod habet naturaliter cognoscibili; quemadmodum enim habitus reliqui
intuitu

intuitu objecti constituuntur; ita & hic. Erravit ergo Epicurus, qui Logicam prorsus repudiavit, definitiones sustulit, nihil præscripsit, quomodo efficeretur & concluderetur ratio, qua captiosa solverentur. vide Cic. l. i. de Fin. & Senec. Ep. 89. Errarunt etiam reliqui omnes, qui ut Logicam eliminarent, audacter clamitant notionibus illis Logicis non opus esse, sed actus dissecandi sine ijs & commodius & compendiosius institui posse. *Existentiam* vero quod concernit Logicæ *respectivam*, concedendum omnino, sicut & concedere coacti sunt Ramæi diversas & distinctas disciplinas esse Logicam & Metaphysicam: siquidem has distinguit non tantum *objecti Formale*, quod sufficeret, sed & in multis *ipsum materiales*: *Metaphysica* namq; *Ens* tantum *reale & actuale* considerat; *Logica* v. ad *Ens* etiam *rationis*, *privativum* & *potentia* expatiatur.

§. 3. Quantum ad *posterius*, perpendenda ibi 1. Vocis Logicæ *Etymologia*, 2. *Homonymia*. 3. *Synonymia*. Quantum ad primum, est vox Logicæ origine græca usu vero facta latina: nam ut ait Cic. lib. 3. de fin. *Quamquam ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro latinis, ut Philosophia Dialectica &c. latine dici poterant, tamen quia usu recepta sunt nostra ducamus.*

4 COLLEGII LOGICI PROOEM.

Et licet apud Aristot. non nisi adjectivè usurpata sit Logica, sicut & Metaphysica, usutamen invaluit, ut absolute posita pro substantivo habeatur. Deducitur autem Logica ἀπὸ τοῦ λόγου, quæ vox græcis duo significat tum ἐνδιάθετον λόγον seu mente conceptum ab Arist. λόγον κατ' ἐσω, item ἐν τῇ ψυχῇ dictum, estq; nihil aliud quam cogitatio mentis, sive ratio actu circa res percipiendas occupata; tum λόγον κατ' ἔξω qui alias προφορικὸς dicitur, estq; externus ille sermo, & sive ore, sive scripto foras prolatus conceptuum mentis interpres & interni sermonis symbolum. A λόγῳ interno *primario* derivatur Logica sive à verbo λογίζεσθαι, quod est ratiocinari, quia rationem præcipuè in apprehensione & dijudicatione rerum dirigit; *Secundario* autem à sermone externo notationem & denominationem ducit Logica, quem saltem moderatur, quatenus ab interno illo seu conceptibus mentis non sit difformis.

§. 4. Ad *Homonymiam* vocis Logicæ quod attinet, sciendum eam accipi potissimum bifariam 1. *Latè & generaliter* pro tribus istis artibus generalibus rationem & orationem informantibus; quæ significatio apud Stoicos est frequentata, qui totam Philo-

loso-

Iosophiam dividebant in *Logicam*, *Physicam* & *Ethicam* teste Laert. & Sen. ceu Tract. de Phil. in gen. p. 82. observatum
 2. *Strictius & specialiter* pro sola arte, quæ rationis actus in inquisitione veritatis moderatur, ut hic loci. Porro distinguitur Logica 1. in *Naturalem*, quæ est vis & lux à Deo hominum mentibus infusa, qua etiam, rudes & rustici perspiciunt quid ex hoc vel illo antecedente consequatur, & quid secundum rationem concludatur; hoc sensu quivis homo secundum Arist. ζῶον λογικόν est. 2. In *Experimentalem*, quam ex multo rerum usu & observatione sibi quis comparavit sine præceptis & regulis Logicæ, cujus beneficio multi de rebus concinne differunt, & 3. in *Artificialem*, quæ est facultas ratiocinandi studio atq; exertitatione acquisita, qua intellectus in investiganda veritate, certis præceptis artificiose dirigitur. Quæ consideratur vel 1. *Systematice*, quomodo est systema præceptorum Logicorum, certo ordine dispositorum, contineturq; *vel in libris vel ore* effertur vel 2. *Habitualiter*, prout habitum ratione bene utendi, natura, præceptis & exertitatione comparatum designat. Quoad considerationem hanc posteriorem mox definietur. Ultimò nec plane silen-

tio involvenda distinctio Logicæ in *Docentem* & *Utentē*; quam quidem tradidit Thomas 5. Met. lect. 4. & post eum retinuerunt Doctores, sed in explicatione non conveniunt, ceu notat Hornej. Inst. Log. l. 1. Q. 2. quem de hac fusius differentem vide si placeat. Breviter ita accipe: Una & eadem est Logica quæ nunc Docens dicitur, quatenus præcepta differendi ab omni materia cui applicari possunt abstracta considerantur; Utens v. quatenus eadem ipsis rebus applicantur in Disciplinis & Facultatibus aliis.

§. 5. Succedit *Synonymia Grammatica*. Dicitur Logica alio nomine *Dialectica* quam vocem Plato primus in Philosophia nominavit, auctore Laert in ejus vita. Cujus nota 1. *Etymologiam*, seu originem vocis. Descendit vox Dialecticæ à verbo *διαλέγομαι*, quod exponitur, tum (α) per colloqui, unde sermones inter duos *δίαλογοι* dicuntur. Juxta hanc expositionem Platoni Dialectica est ars *δέναι καὶ ἀποδέξασθαι τὰς λόγους*; & Suidas hinc eam in *τῇ ἐρωτήσῃ καὶ ἀποκρίσῃ* consistere dixit. Tum (β) per τὸ *λογίζεσθαι*, ut *διαλέγεσθαι* secundum hanc expositionem idem sit quod ratiocinari; quam explicationem vocis etiam habet Plato in Alcibiade & alij.

utram

Utram igitur expositionem hic quis arripuerit, *Logicam & Dialecticam synonyma* esse patebit; quia utriusq; radix est λόγος unde Logicam derivari dictum. Et planè sicut λόγος & interuum & externum denotat sermonem; ita etiam διάλεξις & internam & externam disceptationem significat. vide Bud. II. Ambiguitatem vocis. Missis acceptionibus aliis, potissimæ sunt hæ: 1. Significat *eam Logicæ præteritam, quæ agit de materia Syllogismi probabilis*, quam alias *Topicam* vocant & contradistinguitur *Apo-dicticæ & Sophisticæ* ut sic differat à Logica ceu pars à suo toto. Quæ significatio apud Arist. sæpè reperitur, & ideo à Peripatet. plerisq; mordicus defenditur; etiam si apud Arist. etiam in multis locis totam differendi artem denotet ceu probat Ram. II. schol. Dial. cap. 2. 2. Naturalem differendi facultatem, ut apud Philosoph. I. Elench. c. 2. πάντες οἱ ἰδιώται τρόπον τινὰ χρῶνται τῇ Διαλεκτικῇ. 3. *Systema præceptorum Logicorum*, apud Ramæos. 4. *Differendi habitum*, ut hic. Alias quoq; appellati ones sortita est Logica, quæ tamen tituli tantum sunt honoratij & elogia quædam periphrastica, ut pote quod appelletur ὄργανον ὀργάνων; χεὶρ τῆς Φιλοσοφίας, τε-

8 COLLEGII LOGICI PRO OEM
 κη λόγος, τρόπος ἐπισήμης, artium Domi-
 na, Lux & janua scientiarum, oculus men-
 tis, clavis aurea, examen & libra veritatis,
 caput, apex & clypeus disciplinarum,
 memoriæ panacæa, lapis lydius, lima ju-
 dicii, Cos ingenii, officina veritatis. Clem.
 Alex. sepem & loricam vineæ Dominicæ
 appellavit. Quæ appellationes artem hanc
 maxime commendant. Tantum de definit.
 Nominali. Realis hæc est:

THE S. II.

LOGICA est ars bene differendi.

Ἐκθεσις.

Magna apud Logicos definitionum Logi-
 cæ occurrit multitudo & varietas, ut facile
 dubium reddere possint, quæ earum sit ac-
 ceptanda, ex quibus saltem quasdam juva-
 bit annotasse ut collata hac proposita cum
 illis, ejusdem bonitas & sufficientia sit ma-
 nifestior.

§. I. Ubi in initio non nesciendum, in
 toto Arist. Organo nullam reperiri Logicæ
 neq; *definit.* neq; *divis.* Rationem dat Slu-
 ter. Anat. Log. Arist. lib. 2. c. 1.

1. Phil. Melanch. Dialectica est ars seu via, re-
 ctè, ordine & perspicuè docendi, quod fit re-
 ctè definiendo, dividendo, argumenta vera
 con-

connectendo & male cohærentia seu falsa retexendo & refutando.

II. Jac. Zabarell. Logica est habitus intellectualis instrumentalis, à Philosophis ex Philosophiæ habitu genita, quæ secundas notiones in conceptibus rerum fingit & fabricat, ut sint instrumenta, quibus in omni re verum cognoscatur & falsum discernatur. Lib. 1. de Nat. Log. c. 20.

III. Fort. Crell. Logica est habitus organicus, verum à falso discernere potis.

IV. Clem. Timp. Logica est ars liberalis, quæ modum tradit, de quolibet thematē bene differendi ad acquirendam rerum cognitionē

V. Barth. Keckerm. Logica est ars dirigendi mentem in cognitione rerum.

VI. Jac. Mart. Logica est habitus intellectus organicus, mentis nostræ discursum informans, ut ipsa verum à falso accurate discernere possit.

VII. D. Scharff. Logica est habitus mentis instrumentalis, tradens modum bene ratiocinandi de re quavis, ut verum à falso exacte discerni possit.

VIII. Alsted. Logica est ars, tradens modum bene differendi.

IX. Scheibl. Dialectica est ars bene differendi de quovis ente.

X. Vendel. Dialectica est ars dirigendi mentem in cognitione rerum.

XI. Stratemann. Logica est ars in quavis re inquirendi veritatem vel opinionem.

XII. Pet. Bert. Logica est habitus organicus veri falsiq; index. Reliquas quæ magnâ copia tum ex antiquioribus tum recentioribus adduci possent, consulto omitto & de his iudicium relinquo penes intelligentes. jam ad Analysin supra propositæ Definitionis.

§. 2. Constat Definitio illa *genere & differentia*. Genus est ars; non. 1. prout *quamvis perfectionem & agendi potentiam denotat*, v. g. cum araneam mira arte dicimus telam texere, aviculas nidum &c. Neq; 2. prout significat *quemvis habitum potentiam naturalem perficientem*. Sic namq; omnes disciplinæ artis nomine venire possunt Nec 3. accurate loquendo, prout à Ramæis definitur ars *ordinata comprehensio, præceptorum homogeneorum, catholicorum, usu & exercitatione cognitorum ad finem in vita utilem*. Sed 4. prout ab Aristot. lib. 6. Eth. c. 4. est *quintus habitus intellectualis & reliquis oppositus*, definiturq; ab Eodem, *Habitus cum recta ratione effectivus*. Quod genus esse legitimum evincitur 1. Argumentando à definitione ad defini-

definitum. h. m. Habitus cum recta ratione effectivus est ars; Logica est talis habitus. E. est ars.

Minor prob. quia Logica cum recta ratione verè efficit & opera artificialia producit; utpote accuratas definitiones, distributiones, enuntiationes, syllogismos, demonstrationes, methodos &c. Effectio namq; (sicut & opus ea producendum) *duplex est: materialis* nimirum seu corporea; palpabilem, visibilemq; materiam & instrumenta externa requirens; & *immaterialis*, mentalis seu intellectualis, quæ nec instrumenta corporea, nec crassam quandam materiam exigit, sed in mente aut sermone producitur. Definitio artis Aristotelica *utramq; effectiorem* intelligit & opus utrumq;. Nec recte sentiunt, qui effectiorem, operis duntaxat materialis productionem faciunt. Non enim est de formali artis producere opus materiale; sed conditio quædam materialis, artibus tantum manuarijs competens, ceu infrâ Sect. Elencht. Q. 4. fusius erit deducendum. Hic saltem sufficiet indigitasse loca aliquot Cic. & aliorum optimorum Authorum, quæ evidentissime evincunt generalem hanc vim verbi efficere. v. g. *aliquid dignum hominum auribus efficere atq; edere.* Cic. lib. I. de Orat.

rat. *Epistolam efficere ad aliquem ad Attic. Eniti & efficere, ut amici animum excites. Jussa alicujus efficere. Et bene formatos Syllogismos Plinius vocat effectos lib. 2. Epist. 27.*

II. Demonstratur hoc genus esse legitimum *per remotionem reliquorum* h. m. Si neq; sapientia, neq; intelligentia, neq; scientia, neq; prudentia genus Logicæ constituit, utiq; id faciet Ars; at v. p. E. & post. Conseq. majoris firma est, ob sufficientem enumerationem habituum intellectualium, potissimum si de habitibus Philosophicis sermo fuerit. Minoris veritas partim est conspicua, partim ex iis quæ infra Q. 4. hac de re disceptabuntur. Ubi etiam probabitur Logicæ Genus non esse *instrumentum* aut *habitum instrumentalem* ceu frustra contendunt Perip. *Hæc de Genere.*

S. 3. *Differentia* in definitione exprimitur vocibus *bene differere.* quæ differentia desumpta est à *sine interno* seu *effecto* Logicæ, quæ hic *materialiter* coincidunt. Particulam Bene, Piscator expungere sategit Comm. in Dial. Ram. commodè tamen in hac definitione adhibetur & citra *ταυτολογίας* vitium retineri potest. Nam licet vocabulo artis *generalis* illa & singulis artibus communis *perfectio* indicetur; Quoni-
am

am tamen (α) *Specialem bonitatem* huic arti propriam exprimere videtur, hoc nomine primum admittenda. (β) Qula eadem differentia Logicæ *artificialis* à *naturali* expressius sistitur. (γ) Ut & *sincera illa ac genuina* Logica à *fallaci atq; Sophistica* qua alios captionibus fallendo etiam differere dici volunt, apertius discernitur.

Vox vero differendi vel dislerere, *formam* & *finem* Logicæ exprimit, nec non *effectum* ejus est. Formam Logica, utpote accidens, *proprie* loquendo non habet, sed *analogam*, & coincidit cum fine, siquidem finis hic *officium formæ & distinctivum & constitutivum* obit. Et præterea *finis* munia sustinet ut apparet ex modo dicendis. *Effectum* etiam rectè dicitur: *Quia propria cujusq; rei operatio finis ejus est, maxime autem disciplinarum ac potentiarum naturalium ut tradidit Arist. i. Ethic. c. 8.* Ubi præterea non nesciendum, *Tò differere* licet primo intuitu videatur vocabulum tropicum, desumptum ab Hortulanis & seminatoribus, velut contendunt Ramæi; in propria tamen significatione hodie usurpatur, idemq; est ac *Tò λογίζεσθαι* sive *διαλέγεσθαι*; unde factum ut Tullius ipse græcum *λογίζεσθαι* in Latinum vertens, convenientius vocabulum non invenit quam differere,

Logis

Logicamq; exinde competenti satis voce, artem differendi in Topicis & de Oratore appellavit; & multa edocent exempla voces a prima origine, usu in aliam deflexisse significationem. Quemodmadum itaq; *disputo* non magis hodiè, ut olim si Varroni fides adhibenda, significat *diligenter vites putare*, vel *superflua sarmenta ferro amputare*, sed unanimi eruditorum consensu proprie disceptationem, quæ veritatis indagandæ confirmandæve causa suscipitur; ita etiam dissero disserui jam proprie idem est ac ratio cinari seu ratione recte uti.

§. 4. Id vero omne quod *voce differendi* indigitatur, consistit in sequentibus, ceu accurate ex bonis Authoribus in unum quasi fasciculum congestis. B. M. Thuron.

1. Argumenta ad quodvis thema propositum ostendendum, declarandum, confirmandum, confutandum, aut amplificandum promptè ac convenienter excogitare;
2. Accuratas rerum definitiones, distributiones, & proprietatum explicationes tradere.
3. Quævis argumenta apte disponere h. e. rite enunciare in axioma, concludere syllogismo, in ordinem redigere Methodo
4. Ex singularibus universalia, & vicissim ex universalibus singularia, semperq; ex principiis & natura notioribus ignotiora

col.

colligere. 5. Quoslibet tractatus & aliorum scripta in sua principia resolvere, inq; ijs veritatem vel falsitatem enunciatorum, consequentiam aut inconsequentiam argumentationum, itemq; ordinem aut confusionem expeditè dijudicare 6. In colloquiis deniq; & disputationibus de una quaq; re nervose disputare, id est, thesi suæ fidem sufficientibus rationibus facere, errorem autem ac falsitatem in opinionibus aliorum subito deprehendere, celeriterq; rejicere & refutare. Hæc omnia qui novit, is benè differere dicendus.

THESES III.

Finis Logicæ est duplex, internus & externus. Internus est bene differere; externus autem, veritatis cognitio. Junctim uterq; exprimitur, bene differendo veritatem cognoscere.

Ἐκ τούτου.

§. I. De fine interno *bene differere* in thesi præcedente satis; esseq; hunc finem Logicæ adæquatum, non autem *Syllogismum* aut *demonstrationem* ut volunt Peripatetici, infra in sectione Elenctica probabitur. Id autem in quo consistit *finis*

EX

Externus ut rectè intelligatur, observandum, veritatem de qua loquuntur Philosophi esse *triplicem* 1. *Metaphysicam*, quæ est convenientia rei cum intellectu divino; dicitur alias *veritas in essendo*, & *transcendentalis* &c. 2. *Ethicam* estq; convenientia sermonis & gestuum cum corde, dicitur alias *veracitas*. 3. *Logicam*, estq; congruentia conceptuum aut orationis cum ipsis rebus. Quæ vel *incomplexa*, quæ res citra compositionem ut sunt verè apprehenduntur; vel *complexa* qua res rebus junctæ cognoscuntur: deq; ijs verum vel enunciatur vel concluditur. Hæc *postrema veritas* hic intelligitur, quatenus eadm *directive* certis differendi instrumentis, tanquam mediis investigatur & eruitur.

SECTIO II. ELENCHTICA

QUÆSTIO I.

An Logica sit disciplina utilis & necessaria?

§. I. Ut certus Quæstionis sensus haberi possit, tenendum 1. Non intelligi hic *Logicam naturalem*, quæ omni homini modo vecors non sit, inisita & congenita est; sed *Artificialem* quæ naturalem illam perficit, quæq; usu exercitatione & diligenti studio est

est discenda. 2. *Necessarium* dicitur variis modis, juxta versus:

Utile perpetuum, sustentans & violentum

Quatuor perpetuo vox denotat illa necesse.

3. *Necessitas* alia est *absoluta* alia *hypothetica*. Hypothetica præterea variis dicitur modis, hic vero intelligitur ea quæ est *ratione finis*; qua aliquid ad consecutionem finis necessarium est; quæ iterum duplex: vel *simpliciter & ad esse*, diciturq; alias *necessitas exigentiæ*; vel *secundum quid & ad bene esse*, & vocatur *expedientiæ*. Posterior hic intelligitur.

§. 2. Quibus prælibatis respondeo ad quæstionem breviter, Logicam esse utilem & necessariam, necessitate hypothetica ratione finis, *non quidem simpliciter*; nam ante inventam Logicam extiterunt multi in veritatis palæstra exercitatissimi & perspicaces; sed *secundum quid & ratione expedientiæ*, *scil.* ad veritatem facilius, expeditius, magis ordinate & citra erroris periculum obtinendam. Logica itaq; est dux & cynosura veritatis, sine cujus ope de hac certus esse non potes: nam quemadmodum gubernator navis in mari constitutus fortè fortuna rectum poterit tenere cursum; cynosurâ tamen si caret, vel ejus usum si non intelligat, de rectitudine viæ certus esse non potest;

test; pari ratione etiam Logicæ subsidiis destitutus, in falso veritatis fluctuans, de eadem haud quaquam certum quid sibi polliceri nequit. Recte. Thom. Erast. *Multi multa norunt Logicæ ignari, sed hoc quod norunt ita norunt ut an recte ac certo norint & fallinequeant, nesciant.* Albert. Mag. Logicæ ignaros igni assimilatur, qui quidem urit, sed nescit se urere. Hinc nihil mirum, quod Arist. lib. 1. Phys. c. 2. & 3. item 4. Met. c. 3. & sæpe aliàs primis Philosophis gravissimos ob ignorantiam Logicæ errores objicit.

QUÆSTIO II.

An Logica & Dialectica sint voces æquipollentes?

§. 1. Quamvis dixerit olim Plato attestante Gal. 1. 4. de util. part. c. 13. *Si nomina neglexerimus, magis divites prudentia ad senectutem pervenimus*: tamen cum nomina sint signa, formas rerum exprimentia & definitiones quædam brevissimæ ut ait Arist. lib. de Interpret. colligi potest, non omnem appellationum curam prohibitam.

Idipsum autem quod in quæstione est, in dubium vocarunt quidam Aristotelis interpretes, contendentes vocem *Dialecticæ* apud Arist. denotare tantum eam Logicæ partem, quæ

quæ agit de probabilibus, ceu supra indicatum, unde Dialecticam partem Logicæ esse statuerunt & tantum differre. Ramus vero *Logicam & Dialecticam eodem sensu dici* asseruit, & cum eo idem Ramæi omnes. Apud Aristotelem, inquit Horn. lib. 1. Inst. Log. q. 1. nullum in universum nomen unum reperiri, quo totam hanc doctrinam indigitarit, vel enim Analytica citat, vel Topica, vel Categorias; post tempora Arist. autem nunc Logica, nunc Dialectica appellari cœpit.

§. 2. Affirmativam quæstionis suadent sequentia. 1. Quia vocis utriusq; Log. scil. & Dial. radix est eadem sc. λόγος. Quæ ratio licet alias non adeo firma, hic tamen militat, quia interpretes illi ad diversam vocum provocant originem. 2. Quia τὸ Διαλέγεσθαι, apud Græcos philosophos usurpatum reperitur pro τῷ λόγῳ χρῆσθαι i.e. ratione uti, ut apud Plat. in Alcib. & Arist. lib. 1. Elenchorum c. 2. Reperitur quidem etiam expositum per τὸ colloqui, sed cum collocutio potest institui vel cum alio vel secum solo, nec illa expositio hanc assertionem evertit. 3. Quia vox *Dialecticæ* ab Arist. *pro tota arte ratiocinandi usurpata est sæpius*, utpote. 1. Rhet. c. 1. alia loca vide apud Ram.

Schol. Dial. l. 2 c. 2. 4. Quia etiam multi alii Phil. tum Græci tum Latini has voces pro æquipollentibus habuerunt. Græcorum præcipuus fuit Plato. Latini autem Cicero & Stoici omnes, ex quorum numero est etiam Epictetus idem asserens. Vide Horn. proœm. Eth. c. 1. Recentiores quoq; communi consensu idipsum faciunt. Quinimo plurimos interpretum Aristotelis hoc fecisse memorat idem Horn. Inst. Log. l. 1. Q. 1. Utpote Petrum Hispanum, Tartaretum, Dorbellum, Fonsecam, Toletum, Conimb. Dominicum Bannem &c. quorum vestigiis hodie tuto insistimus.

QUÆSTIO III.

An Logica partibus Philosophiæ annumeranda?

Licet Quæstio hæc magis sit celebris quam gravis, quoniam tamen sollicitè satis, etiam ab antiquis, super hac disceptatum esse invenio, haud abs re fuerit *tum antiquiorum tum recentiorum circa eandem exponere consensum & dissensum; deinde directe ad eam respondere; & ultimo examinare objectiones.* singula breviter.

§. 1. Ut vero certus quæstionis sensus haberi possit, præsciendum hanc controversiam non nisi inanem sapere λογισμῶν, quam

quamdiu vocis Philosophiæ significatio indistincta & incerta est; Ista vero postquam sublata est ambiguitas, aliud dicendum, quæriturq; tunc An philosophiæ propriæ & adequatè acceptæ pars sit Logica, an vero ejus tantummodo instrumentum?

§. 2. Homericis temporibus, ut observat Vossius, pars Philosophiæ habebatur Logica; nam in allegoriis per Cerberum tripitem in dias luminis oras productum triplicem designari Philosophiam, λογικὴν, φυσικὴν & ἠθικὴν censet Heracl. Pontic. Ea fuit etiam sententia Academicorum, quibus prævit Plato: Is enim primus omnium Philosophiā in artem differendi, scientiam naturæ & illam de vita ac moribus divisisse dicitur. Nec obscure colligitur ex loco qui extat lib. VII. de Rep. Platoni Dialecticam partem Philosophiæ fuisse, sed ita ut & instrumentum dici possit. Peripatetici eam ita instrumentum philosophiæ asserunt, ut pars non sit. Rationes autem quibus hoc asserunt, mox examinandæ.

§. 3. Etsi vero conveniat inter Peripateticos Logicam esse instrumentum: in eo tamen est dissensus, *utrum tale sit organon, quatenus mera est & à rebus sejuncta, diciturq; aliàs Docens: an quatenus usu se exercit, dum accommodatur disciplinis, iisq;*

permista cernitur. Arabes & post eos Thomas quem Latinorum alii sequuntur, censent Docentem esse partem Philosophiæ: Utentem vero, sive scientiæ alicui accommodatam esse instrumentum. vide Zabarell. l. i. de Nat. Log. c. 5. In contraria vero sententia sunt Græci, quibus placet, quatenus Logica non mera est sed scientiis mixta, quasi naturam suam exuere (intelligunt eam qua instrumentum est) inq; naturam scientiarum migrare quibus aptatur. Hanc observavit Voss. fuisse etiam sententiam Alex. Aphrodis. Ammonij & Philoponi, dicebantq; *Logica extra Philosophiam est ejus instrumentum: at quando Philosophiæ accommodatur fit pars ejus;* unde nec illi absurdum putant, ut idem pro diverso intuitu sit & pars & instrumentum.

§. 4. Repetitis sic breviter sententiis antiquiorum, *Logicam esse partem Philosophiæ voce Philosophiæ proprie & adæquate acceptæ,* ptobatur argumentis seqq.

I. *Quæcunq; disciplina occupata est circa aliquam partem scibilis Philosophici, ea est Philosophica & per consequens pars philosophiæ; at Logica talis est. E.*

Major est extra dubium. Minor etiam patet: quia attributa rerum notionalia, & o-

mne Ens quatenus Logicæ substat notionibus est pars cognoscibilis Philosophici: naturæ luce enim hæc omnia sciri possunt.

II. *Sine qua habitus Philosophiæ non est integer, illa utiq; erit pars Philosophiæ; at sine Logica non est. E.*

Major exinde patet, quia integritas rei siue totius constituitur ex omnibus partibus, adeo ut si vel minima desit, Totum magis non est. Nec de veritate minoris est dubium. Tollas enim quæso Logicam ex Philosophia, videbis ilico, quam reddatur mutila & imperfecta. Quod ipsum advertentes Philosophi antiquiores, necessitate compulsi sunt ad inveniendam, excolendam & perdiscendam Logicam.

III. *Quicquid est pars cognitionis liberalis, & tamen nec est pars vel Theologiæ, vel jurisprudentiæ vel medicinæ, erit utiq; pars Philosophiæ; at Logica est tale quid. E.*

Major hujus argumenti fundatur in sufficienti enumeratione omnium partium cognitionis liberalis. Et neq; minor aliqua sana ratione in dubium vocari potest.

IV. *Si Logica æque facit ad amissam animæ humanæ perfectionem recuperandam, ac disciplinæ, quæ sine controversia sunt partes Philosophiæ, utiq; & ea ex earum erit numero; at v. p. E. & posterius.*

V. Si & antiquis temporibus Logicam professi Philosophi sunt appellati, hodieq; id facientes, in omnibus benè constitutis Aca-
demiis Philosophiæ Professores audiunt, se-
quitur omnino Logicam esse ex disciplinis
Philosophicis; at v. p. E. & post.

VI. Si Arithmetica tradens rationem &
modum numerandi res, pars Philosophiæ
est, utiq; multo magis Logica quæ docet de
rebus rite differere; At verum illud. E. & hoc

VII. Nec infirmum argumentum desu-
mi potest ab antiquiorum & multorum ex
recentioribus testimoniis, quæ collige partim
ex Tract. de Phil. in Gen. p. II. partim §. 2.
& 3. hujus Quæst. Potissimæ objectiones
jam obiter perlustrandæ.

§. 5. I. Obj. Instrumentum Philosophiæ
non est ejus pars; at Logica est Instrumen-
tum E. non est pars.

Resp. Hoc argumentum licet à nonnullis
Peripat. habeatur pro firmissimo, valde ta-
men est debile imo nullum, ceu ex decisio-
ne quæst. seq. prolixius patebit, ubi demon-
strabitur ad oculum, instrumentum non
esse Logicæ essentialē sed accidentalē. jam
vero breviter tantum respondetur, propo-
sitionem Majorem sibi non constare: ratio
est, quia esse instrumentum & esse partem
sunt tantum duæ distinctæ rationes forma-
les,

les quæ materialiter optimè possunt coincidere. Sic v. g. Dialectica est pars disciplinarum Logicarum, (loquor cum Peripateticis) instrumentum tamen est etiam earundem, plane eodem modo, quo instrumentum dicitur disciplinarum realium. Nec inconueniens est exemplum quod adfert hanc in rem Boëtius: manus est pars fabri, est etiam instrumentum; licet hoc exagitet Keckerm. Inquiens manum per accidens esse partem fabri, aliàs sequi, solos fabros habere manus. Verum hæc sequela non metuenda; quia æque ridiculum est dicere manum per accidens conuenire fabro, ac si diceret corpus ei per accidens competere; id saltem sequitur solis fabris conuenire manus rei fabрили adfuetas. Tenendum etiam similia non ultra tertium comparisonis in infinitum extendi debere. Propos. itaq; Major allati argumenti h. m. limitanda: Instrumentum Philosophiæ non est eodem respectu ejus pars, quo est instrumentum, sic conceditur totum argumentum. Non enim nego Logicam esse Instrumentum sed sub alio formali; quemadmodum Cicero alio respectu est consul, alio maritus, alio homo.

II. Obj. *Omnis pars sit determinata ad suum totum, ita ut huic seruiat, & extra id non pateat; At Logica non tantum suo*

toti rectè potest applicari, sed & Theologiæ, Jurisprudentiæ & Medicinæ &c. non magis pars erit Philosophiæ quam illarum.

Resp. Laborare hoc argumentum fallacia Amphibolias, quæ latet in vocibus, *pars sit determinata ad suum totum*. Vel enim dicitur pars esse determinata ad suum totum, *ut alius totius pars non evadat*; vel ita ut *neq; pars alius evadat, neq; usum ad aliud Totum diffundat*. Priori modo si intelligatur determinatio in prop. maj. dico minorem esse falsam & perinde sequi, ac si quis diceret: Metaphysicam non esse partem Philosophiæ, quia usum præstat maximum in Theologia; imo hac argumentatione, tota Philosophia fieret pars tum Theologiæ tum Jurisprud. &c. quia illa in his usum præstat uberrimum, ceu supra probatum. Si vero posteriori sensu accipiatur propositio major, tum illa falsa evadit, propter rationes easdem. Non enim cessat Logica esse determinata ad suum Totum ut ejus tamen pars sit, licet usum in aliis etiam præstet facultatibus, quod quam plurimis exemplis probari potest. Nec necessum est hic fugere ad illas veterum eorum ineptias, qui dixerunt *Logicam docentem esse partem philosophiæ; Utentem vero instrumentum*: Talis namq; distinctio ex una Logica
facit

facit plures; rectius ita: Termini Logici in *Philosophia* ea scil. parte quæ Log. auditur proponuntur in *actu signato*, in *Facultatibus* vero cæteris in *actu exercito* occurrunt.

Obj. III. *Pars debet habere eandem naturam cum toto; Logica id non habet. E. pars philosophiæ genuina non est.*

Minorem probant, nam tota *Philosophia* reliqua occupata est circa *Ens reale*, *Logica* vero de notionibus tantum secundis agit. & dicunt *Logica* est instrumentum & in prædicamento Relationis; *Philosophia* vero in prædicamento Qualitatis.

Resp. i. Ad propos. Maj. illam procedere solum & veram esse de *toto homogeneo*, non vero de *heterogeneo*, quale quid est philosoph. nam neq; *Philosophia Realis* est ejusdem naturæ, siquidem quædam disciplinæ sunt Theoreticæ quædam practicæ. Pari ratione possunt quædam disciplinæ esse Notionales, quædam reales, & tamen concurrere ad unum totum constituendum.

Resp. ii. Ad propos. minorem ejusq; probationem eam negando, *Logica* enim non in prædicamento Relationis sed qualitatis est, sicut ipsa *Philosophia*. Et licet Instrumentum de *Logica* prædicetur, ei tamen non est essentialiale, quemadmodum *Socrati* non est essentialiale esse maritum.

QUÆSTIO IV.

An Logicæ legitimum Genus sit Ars?

§. 1. Zabarel. lib. 1. de natura Log. ait varias hac de re Philosophorum extitisse dissensiones. *Alij scientiam* faciunt genus Logicæ, ut Franciscus Toletus, Scotus, Tartaretus, Fonseca &c. teste Joh. Regio. *Alij Facultatem, imo scientiam & facultatem* simul genus esse volunt, ut Johannes Piscatorius, Bernhardinus, Petrella, Philoponus. *Alij disciplinam sive habitum instrumentalem* ut Zabarel. Crell. Hospin. imò Græci & Arabes Peripat. pleriq; Geilfusius disciplinam operatricem statuit. Alij vero & quidem maxima pars philosophorum Artem genus ejusdem esse asserunt, utpote Rudolph. Agricola, Julius Cæsar, Scaliger, Mirandula, Ramus, Scribonius, Phil. Mel. Clem. Timpl. Alsted. Scheibl. Stratem. & multi alii, non tamen eodem sensu omnes.

§. 2. Pro statu Quæstionis obtinendo, præsciendi termini 1. Per Logicam non quæritur de *Logica naturali aut usuali*, sed de *artificiali*. 2. Non de parte tantum aliqua Logicæ, utpote *Dialectica*, sed de toto habitu. 3. Per Genus non intelligitur quodcunq; prædicatum latius & tropicum, quorum

rum multa rei convenire possunt, quæ tamen essentiam non ingrediuntur, ut Homo à Platone *Θάυμα τανμάτων* à Pythagora *μέτρον ἀνάντων & μινρόκοσμος*; sed genus *legitimum & proximum*. 4. Non intelligenda quæstio de acceptione vocum *vulgaris & philologica*, sic enim posset definiri Logica vel per scientiam, vel sapientiam vel etiam prudentiam, sed *de accurata & Philosophica*. Nec deniq; 5. est in quæstione, an Ars prout à Ramo & Ramæis definitur sit Genus Logicæ; sic namq; non solum Logica sed & omnes disciplinæ & Facultates per artem definiri possent, sed in sensu Aristot. & Peripatet.

§. 3. Quibus prælibatis Affirmativam quæstionis svadent sequentia 1. Quia Logicæ competit definitio artis & quidem Aristotelica, 2. Quia vere efficit & relinquit opus artificiosum, licet non materiale & palpabile, ceu probatum supra. p. II. ulterius etiam mox probabitur. 3. Quia per plurimorum Exell. Philos. id suadet autoritas, vide §. I. h. q. Et 4. Quoniam neq; scientia neq; sapientia, neq; prudentia neq; intelligentia, neq; instrumentum legitimum ejus genus constituunt.

§. 4. Sequitur antithesis. Et quoniam
de

de sapientia, intelligentia & prudentia, si modo philosophice usurpentur voces, facile poterit res esse expedita; ea tantum examinabimus argumenta quæ tum *pro scientia*, tum *pro Instrumento* adduci solent. item *ea contra artem*.

Pro scientia itaq;

Obj. I. *Scientia est cognitio rei necessaria per causas; at Logica est talis cognitio. E.*

Major videtur desumpta ex definit. scientiæ. Minorem probant, dicendo in Logicis dari demonstrationes.

Resp. Fallere & maiorem & minorem, proinde non mirum falsam oriri conclusionem. Major ideo sibi non constat, quia non genuinam scientiæ definitionem exhibet. *Scientia enim est notitia conclusionis per demonstrationem acquisita.* Fallit etiam minor cum sua probatione, quæ dicit in Logica dari demonstrationes. Ubi sciendum vocem Demonstrat. esse ambiguam: nam non tantum quilibet Syllogismus necessarius sed & quævis probatio, demonstrationis nomine vulgo venire solet, quales quidem demonstrat. in Logica sicut & in disciplinis Practicis occurrunt, v.g. in Ethicis cum infero: *Virtute præditus ad actiones honestas propendet; vir bonus est virtute præditus, E. vir bonus ad actiones honestas propendet.*

Cujus-

Cujusmodi probatio conclusionem quidem parit certissimam, demonstrationem tamen eam, cujus effectus scientia est accurate loquendo, non absolvit, propter defectum requisitorum.

Instantia 1. Hunc defectum conatur supplere Hesselb. Theor. Log. c. 1. q. 3. inquit: *Logicam omnino habere subjectum necessarium: Nam notiones secundæ consideratæ respectu nostri sunt quidem contingentes, respectu autem Logicæ sunt necessariae, quippe quæ sine ijs est exanimis & cadaver.*

Resp. Id tantum inferri, Logicam necessario versari circa notiones secundas tanquam suum subjectum; non tamen sequi hinc, ipsas notiones secundas esse subjectum necessarium, cum ne quidem *entia* sint *realia*, sed *rationis*: itaq; sequitur, Logicam quoniam disciplina est, necessario habere etiam subjectum, non tamen disciplina omnis habet subjectum necessarium. Si ad subjectum Log. operat. provocasset, obtinuisset quidem, sub materiali ejus comprehendere etiam res necessarias, verum formale quod accedit, illas quoq; in classem contingentium detrudit.

2. Instantia. Regerit præterea Hesselbein. *Distingvendum esse inter notiones secundas fabricandas & fabricatas; illæ quidem contingentes, hæ autem necessariae.* Resp.

Resp. Et hoc effugium esse nullum; quia concluditur saltem *necessitas quædam hypothetica*, quæ cum *contingentia* bene stare potest. Hac ratione omnes actiones humanæ dum fiunt vel factæ sunt, sunt necessariae, vi illius principii, *omne quod est, eo ipso quo est necesse est esse*, quæ tamen sunt contingentes.

§. 5. Eorum jam pervidendæ rationes, qui Logicam per *Instrumentum aut habitum instrumentalem* definiendam contendunt. Zabarel. lib. i. de Natura log. c. x. & seq. prolixè hoc ipsum adstruere conatur, argumentando à natura & proprietatibus instrumenti; ut vero viam suæ assertioni sternat expeditiorem, distinguit inter varia instrumentorum genera, dicitq; alia esse à natura, alia vero à nobis fieri. Eorum quæ à nobis fieri possunt, duo dicit esse genera, quædam corporea, quædam incorporea, ad quæ vult referri Logicam. Discursus Zabarel. in forma argumenti talis est.

I. Obj. *Quicquid est propter aliud tantquam propter finem, & ad illud tantum assequendum utile sit, adeò ut amissâ ista utilitate ad illud, ipsum per se expetendum non esset, illud est instrumentum; at Logica est tale quid, E.*

Min.

Minor prob. *Quia Logica est utilis ad perdiscendas alias disciplinas Philosophicas, cui rei si non conducere, expetenda non esset.*

Resp. 1. Concedendo Logicam esse Instrumentum, ceu id supra est etiam concessum, sed ita tamen ut instrumentum de Logica non prædicetur *οὐνοῦτως* i. e. *essentialiter* ut genus de specie; sed *prædicatione paronymica* & *extraessentiali*, ut adjunctum de subjecto, quales prædicationes sunt sequentes; *Alexander est Rex, Cicero est Consul, Philosophia est ancilla.*

Resp. 2. Propos. minorem cum probatione esse falsam, scilicet Logicam si non conducere ad disciplinas alias perdiscendas, non esse expetendam; ac si dicat, eam *primariò* propter disciplinas Philosophicas alias esse inventam & excultam. Clariss. Stahl. licet aliàs egregiè peripatetizans, part. 2. Quæst. Log. Q. 4. item Proœm. Inst. Log. p. II. 12. &c. de ea parte Logicæ, quæ apud Perip. Dialect. audit, hunc in modum differit. *Conducit sane & ipsa* (Dialectica putata) *ad Philosophiam, nempe quatenus præparat animum ad exquisitam veritatis cognitionem, quam spectant discipline aliæ. An vero penitus propter Philosophiam & ita sit, ut nisi ei usum præstaret, non addisceretur, neque locus ipsi esset ullus: quod quidem habitus in-*

strumentalis proprium esse superius dictum) id nescio an possit affirmari. Si enim nulla esset Philosophia, nulla exquisita & ex propriis rerum principiis veritatem investigandi ratio, ad quam nos disponderet Dialectica, posset nihilominus inter homines vigere ratio inquirendi quid verum aut verisimile esset ex communibus principiis & iis quæ consentanea sunt hominum opinionibus, quam Dialectica tradit. Subjungit tandem, quoflante, certe instrumentum, aut habitus instrumentalis ejus genus esse nequit. videatur Dn. Stahl. locis citat. Et quod ille de parte Logicæ dicit, Slut. Anat. Log. Arist. l. 2. c. 3. de tota hac arte asserit, aitq; Dialecticam seu Logicam primò & per se ad emendanda rationis vitia inventam esse, secundariò autem & extrinseca consideratione, disciplinis reliquis inservire. Quod verò secundariò alicui convenit, quèi genus ejus esse possit ait Stha. l. c. cum secundum Canonem Log. Definitum & genus Definitionis sint in eodem prædicamento; & Logica, si principalem respectum, qui certam in prædicamenti præparat sedem, attendas, sit in prædicamento Qualitatis; Instrumentum vero in Relationis: patet hoc inconvenienter illius genus dici. Reliquas etiam instrumenti proprietates examinare

si libuerit, patebit satis Instrumentum Logicæ non esse essenziale: instrumenta namq; certæ alicui arti ita sunt destinata, ut eorundem usus extra eam usq; adeo non cernatur; Logicæ vero usus non tantum modo in Philosophia, sed & Facultatibus aliis, imo in omnibus quæ sub ratiocinationem cadunt, æqueprehenditur, ceu testatur Arist. 1. Rhet. c. 1.

Instantia. *Et licet eam appellaverit Arist. Organon; inde tamen mox non concluditur, hoc illius esse genus.*

Appellavit Arist. lib. 1. Pol. c. 4. etiam servum & quamlibet rem possessam instrumentum, Instrumentum tamen in Defin. servi genus constituere, nec voluit Arist. nec aliquis recte rationes subducens facile asseruerit.

§. 6. Sunt qui genus Logicæ *Facultatem* constituunt, idq; ductu verborum Arist. 1. Rhet. c. 1. & 2. qui & Rhetoricam & Dialecticam facultates appellat, quod ὁμοίως εἰσι τῶν ἐναντίων i.e. *æque sunt contrariorum.*

Sed Resp. Vocabulum *facultatis* usurpat Arist. 1. Latè, ut omnes disciplinas complectatur, & activas, & contemplativas & effectrices ut videre est 1. Ethic. 1. Quo sensu omnes disciplinæ non tantum Philosophicæ, sed & aliæ, facultates dici possunt, quæ animum reddunt potentem, h. e. aptum ad a-

liquid vel agendum, vel contemplandum vel efficiendum. 2. *strictè* ut loco cit. 1. Rhet. c. 1. quam significationem declarat Alexand. dicens, *δύναμις quam nos facultatem seu potestatem appellamus eam propriè vocari, quæ æque utrumq; contrariorum respicit: is enim propriè dicitur posse, qui contraria potest.* Sed quoniam Arist. ibi; nomine Dialecticæ non intellexit totam Logicam, sed saltem libb. Top. quemadmodum demonstrat Zab. lib. 1. de natura Log. c. 9. Ideoq; ex eo loco nihil concluditur: Genus enim sic esset strictius suo definito: Cum Dialectica & Logica nobis sint voces æquipollentes; non n. quæritur jam de genere partis Log. sed totius habitus. vide Zab. pluribus hæc discutientem, qui dicit *se non parum mirari, quod multi viri eruditi in hunc inciderint errorem, ut putaverint Arist. ibi nomine Dialecticæ, totam Logicā indigitare.*

§. 7. Ultimò ad ea argumenta fiat transitus, quæ nostræ assertioni de genere Logicæ, Arte scil. repugnare videntur.

Reliquorum causam agere videtur Zab. 1. de nat. Log. c. 8. ad ejus ergo argumenta primo respondendum:

I. Obj. *Ars est principium operationis in alio: Logica non est tale principium. E. non est ars.*

Prop. Maj. probat à Def. artis, quam tradit Arist. Quod sit habitus cum recta ratione effectivus, *efficere autem propriè ea dicimur, quæ extra edimus*: Ideo Arist. l. 2. Phys. dicit: *artem esse principium operandi in alio, hocq; discrimen artem separare à natura, quod natura sit principium operationis receptæ in eo ipso, in quo natura inest, quam nostri Immanentem appellant; ars vero est principium operationis in alio, quam nostri Transeuntem vocitant*. Propterea in ipso artis opere artem non esse dicit, sed extra, nempe in animo artificis.

Resp. Et propositionem *Majorem, universaliter acceptam* esse falsam, & *Minorem*. Illa quidem: quia effectio dicitur omnis illa operatio, ad quam sequitur aliquod opus artificiosum, sive illud maneat in subiecto, sive extra illud transeat, quod ulterius probatur. Quia operatio Logica est vel *θεωρεῖα* vel *πράξις* vel *ποίησις*; at non *istud*, neq; *illud*, E. hoc. Hæc etiam: nam operatio Logica per sermonem *προφορικὴν* tendit etiam extra subiectum; in syllogismis, axiomatibus, definit. divis. &c. sive ore prolatis, sive scripto cum alijs communicatis.

Quod autem concernit illam probationem

nem quam Zab. ex Arist. adducit; dicunt Keckerm. & Scheibl. Aristotelem in illo textu non comprehendere *totam universitatem actionum quæ ab arte efficiuntur*, utæ omnes sint in externa materia; sed loquitur tantum de actionibus artium plurimarum & præsertim mechanicarum. Alias non ignotum, naturam esse principium operationum, non solum earum, quæ fiunt in subiecto habente naturam, sed & earum quæ fiunt in externo subiecto. v. g. Ignis non est tantum cause motus, quo ipse ascendit, sed etiam calefactionis quæ transit in aquam. Ideoq; quemadmodum Arist. dicendo, *naturam esse principium motus in ipso mobili*, indicavit solum plurimos motus manere in tra corpus naturale, posse nihilominus naturam esse principium operationis etiam in alio; ita etiam ars, licet sit principium operationis in alio, quantum ad operationes plurimas saltèm, non obstante quod possit nihilominus fieri operatio quædam ab arte aliqua, quæ maneat in subiecto habente artem. Breviter. Non est de *formali* ratione artis, quatenus talis, efficere & operari in alio, h. e. in externum subiectum, sed tantum *cujusdam artis* scil. mechanicæ.

Præterea notandum, Arist. 2. Phys. c. 8. confiteri, artem aliquando fieri similem naturæ

turæ in hoc, ut ipsa operetur in subjectum habens artem, quod probat ipse & hoc loco & alibi exemplo medici, qui secundum artem suam potest operari non tantum in aliud subjectum & extra se, sed etiam in semet ipsum & sibi valetudinem procurare.

II. Obj. *Omnis artis proprium est ut opus aliquod materiale & in sensus incurrens post se relinquat; at Logica tale opus non efficit. E. neg₃ est ars.*

Major est Zab. ex Arist. Minor v. est manifesta.

Resp. 1. Si proprium artis, *quatenus talis*, esset, *relinquere post se opus materiale*, tum Medicina non esset ars quod tamen, dicit Arist. lib. 2. Phys. Illa enim non relinquit, nisi sanitatem; quæ non est aliquod corporeum seu materiale.

Resp. 2. Committi in hoc argumento Elenchum Definit. vocis *efficere*. Efficere enim non est producere opus materiale, sed producere opus *artificiosum*. Opus autem materiale vel immateriale producere, ad *species & differentias*, non ad *artem in genere* pertinet. Aliæ igitur artes producant opus materiale, ut *Architectonica, statuaria &c.* Aliæ immateriale, ut *Medicina, Logica, Rhetorica &c.* Licet itaq; Logica

ποίησις non sit talis qualis fabri vel futoris, exinde tamen non *simpliciter* negandum esse ποίησιν. Tam crassa ποίησις qualem ibi urget Zab. nec est in arte Nautica, Poëtica, Musica; quas tamen vere ποιέιν & artes esse non negabit, qui legit c. ult. l. 1. Magn. mor. l. 1. Pol. c. 3. & lib. 2. phys. c. 2. Et quid multis? Aristoteles diserte operationem Logicam ποίησιν vocat lib. 1. Prior Analyt. c. 25. & l. 2. Prior. c. 8. quæ loca miratur Keckermannus ab alijs ante non visa esse. Ipse etiam Zab. licet Logicam artem esse tanto nisu neget, eandem tamen artem aliquoties appellat.

Obj. III. *Omnis ars versatur circa peculiarem aliquam, certam ac determinatam materiam; At id non facit Logica. E.*

Resp. 1. Si ad *materiale subjeçti operationis* Logicæ respexeris, tum quidem verum est Logicam circa omnes res indifferenter versari; *formale* vero certos etiam Logicæ præscribit limites, quos transgredi non debet. Licet enim notiones Logicæ omnibus rebus imponuntur, omnes tamen res in Logica non cognoscuntur: Unde apparet Logicam quidem habere certam & determinatam materiam, licet non sit illa Ens aliquod determinatum.

Resp.

Resp. 2. Excellentiam artis Logicæ atquit, quod tam spatiosum habeat territorium; unde apparet reliquas artes hoc nomine illa esse longe inferiores. 3. R. Occupari vel circa plura vel circa pauciora non est de *formali* artis, modo efficiat, h. e. opus producat artificiosum quod de Logica apprime verum, ut patuit E. est ars. Quod erat in quæstione & probandum.

QUÆSTIO V.

Quis est legitimus Logicæ finis?

Hanc quæstionem duas potissimum ob causas accurate tractandam monet Scheibl. 1. *Ob constitutionem Logicæ*: Quoniam Logica imitatur naturam habituum practico- rum: in constitutione Logicæ, sicut illorum, *finis* etiam attendendus, qui juxta quosdam est mensura habituum Practicorum, sicut *objectum Theoreticorum*. 2. *Ut melius per- noscatur necessitas & utilitas Logicæ*, quæ ex fine censerī debent. Quæstio itaq; hæc hoc ordine tradenda. 1. Sententiæ aliorum recensendæ, sed potiores tantum. 2. Status Quæstionis formandus. 3. Ad Quæstionem directè respondendum & rationes subjun- gendæ. 4. Solvendæ nonnullæ objectiones.

§. 1. I. Plurimi interpretum Arist. *Syllo- gismum* Logicæ finem faciunt, quidam *Demonstrationem*. C 5 II:

II. Alij Logicæ finem esse dicunt *discernere verum à falso, bonum à malo*, idq; ex hoc fundamento: quia Logica est commune instrumentum tum Philosophiæ Theoreticæ tum Practicæ.

III. Nollius: *Cogitata emendare*.

IV. Keckerm. *Ordinationem & directionem cogitationum humanarum in rerum cognitione*.

V. Eustachius Proœm. Log. Quæst. 3. Quatvor recenset fines: *Primus* inquit & *immediatus* qui est actus ipsius Dialecticæ, est *actiones mentis dirigibiles contemplari, deq; illis dirigendis judicia ferre Practica*. *Secundus* proximo vicinus est *actiones ipsas mentis dirigere seu rectificare*. *Tertius* ulterior seu remotus isq; *precipuus seu primo & per se intentus* dici possunt *actiones mentis rectificate*, sicut domus rectè ædificata est finis artis ædificandi. *Quartus* deniq; *remotissimus* nec adeo *per se intentus* à Dialectica est, *juvare cæteras scientias*, ut facilius, brevius, certius & ordinatius acquirantur.

VI. Sunt qui pro fine Logicæ venditant, *inferre ignotum ex noto*, quam opinionem Avicennæ tribuit Regius.

VII. Boëtius: *invenire rationes & de inventis judicare*.

VIII. Alij Logicæ finem asserunt *probabiliter de omni quæstione proposita differere.*

§. 2. Præsciendum, 1. Logicam, quoniam est disciplina quædam Practica, duplicem habere finem, *internum & externum*, de utroq; intelligenda quæstio. 2. Non quæritur, de fine alicujus partis, seu *partiali*; sed de *totali*, seu totius Logicæ. 3. Non de fine *intermedio* sed *ultimo*; Non de fine *per accidens*, sed *per se*; Nec de fine *communi* sed *proprio*. Quibus præsuppositis Respond. ad Quæstionem.

§. 3. *Logicæ finis Internus est bene differere; Externus, cognitio veritatis. junctim uterq; bene differendo veritatem cognoscere.* vid. sup. p. 15.

Hæc assertio probatur sequentibus argumentis:

I. Cui competit & *definitio finis & requisita cetera*, is est legitimus finis; at huic prædicto fini hæc omnia competunt. Est finis Logicæ.

Major est extra controversiam. Minor h. m. probatur. Finis rei est, *cujus gratia res est*. Id autem cujus gratia res est i. *movet efficientem ad agendum*, adeo ut ad id per se tendat actio efficientis. Hic vero finis talis est: ideo namq; Logicæ operam
damus,

damus, ut in qualibet re bene differendo veritatem consequamur. 2. Conciliabit medijs *amabilitatem, mensuram & ordinem*. Quòd etiam facit finis hic propositus. (α) *Amabilitatem* quod conciliet hic finis medijs ad se ducentibus, patet: Quis enim perdiscendis notionibus logicis tempus aliquod impenderet, si non facerent ad *veritatis cognitionem*; hic itaq; usus & his finis media hæc facit amabilia (β) Bene differendo veritatem cognoscere *mensurat* eadem media: nulla enim notio secunda & nulla regula in Logica proponenda, quæ ad hunc non conducit finem (γ) *De ordine* etiam res est manifesta: non enim alio ordine præcepta Logica proponenda, quam quo profunt ad hunc finem obtinendum.

II. Qui est finis intellectus, is est etiam finis Logicæ; At veri cognitio est finis intellectus E. & Logicæ.

Major ideo sibi constat, quia Logica est ars intellectus, eundem in cognitione veri dirigens & adjuvans. Minor: quia cognitio veri est actus intellectus, at cujusque potentiæ actus est ejus finis, ut quælibet potentia, activa scilicet, sit propter suum actum.

§. 4. Jam obiter dispiciendum, quid valeant objectiones.

I. Obj.

I. Obj. Keckerm. *Multa sunt & dicuntur verissima, quæ tamen non dicuntur perspicue aut methodice, E. Perspicuitas & ordinatio potius finem Logicæ constituunt.*

Resp. Opponit Keckerm. non opponenda. Bene differere enim talem ordinationem methodicam omnino includit. Artificiose etiam veri cognitioni, ad quam ducit Logica, hæc maxime insunt, ideoq; ei non opponenda.

II. Obj. *Urget præterea Keckerm. Vocem differere esse metaphoricam; Metaphoris vero definire vetat Arist. E.*

Responsionem, ad hoc Argumentum pete ex superioribus p. 13. & 14. Ubi dicitur differere hodie hic loci usurpari in propria significatione. Et posito quod Metaphorica esset hæc vox, edictum Arist. tamen non absolute intelligendum monet Zabar. in lib. 2. Post. c. 12. sed cum hac conditione, si vocabulum metaphoricum parit obscuritatem, quod nequaquam facit vox differendi.

III. Obj. *Quod non est in potestate artis Logicæ, non est ejus finis; at cognitio veritatis non est in potestate artis Logicæ E.*

Resp. i. Propositionem majorem veram esse de fine tantum interno, non vero de externo

terno

terno; ratio est hæc: nam ut finis externus acquiratur, non tantummodo promptitudo artis requiritur, sed etiam *aliæ circumstantiæ*, quæ acquisitionem illius finis variè mutant vel impediunt; adeo ut præsentē licet habitu, finis hic externus tamen non semper obtineatur, quemadmodum hoc exemplo Oratoris & Medici ex Arist. egregie illustrat Ram. Schol. Dial. l. 2. c. 6.

Resp. 2. Distinguendo inter *artem* & *artificem*. Esse vel non esse in potestate agentis, non est fini *essentiale* sed *accidentale*; sed quicquid est tale ut ejus gratia res sit, id est finis, sive sit in potestate agentis propter eundem finem, sive non. Capere pisces est finis artis piscatoriæ, semper tamen capere pisces non est in potestate piscatoris.

QUÆSTIO VI.

Utrum Lógica sit disciplina Theoretica an Practica?

§. 1. Ad indagandum hujus disciplinæ genium facit etiam hæc quæstio. *Speculativam* faciunt eam Scotus, Javellus, Soncinas, Tartaretus; *Practicam* autem Jandunus, Fonseca, Occamus. *Illorum* argumentum est: quia non dirigit opus alterius potentiae quam intellectus. Soncinas inde probat

bat hoc idem: quia Logicarum rerum cognitio expeteretur, etiamsi ad alias scientias nihil conferret. *Horum* vero rationes sunt 1. Quia differere, h. e. definire, dividere & argumentari, quatenus subsunt voluntati nostræ & diriguntur præceptis differendi sunt praxis aliqua. 2. Quia docere quomodo aliquid sit faciendum, proficiscitur à judicio practico.

§. 2. Alij *Organicam* esse contendunt, eo quod sit commune quoddam organon, seu instrumentum reliquarum Philosophiæ partium, & non practicam. Fr. Eustach Phil. Quadrip. Quæst. Proœm. 3. *Organicam simul & Practicam* esse vult. *Illud* quidem, quatenus omnibus alijs scientijs inservit; *hoc* vero, quatenus in *sola subje-cti sui contemplatione* non quiescit sed eam *ad praxim* sive *usum* revocat.

§. 3. Resp. Ad Quæstionem. 1. *Logica neq; est disciplina Theoretica*, prout vox *θεωρητικῆς* propriè & philosophice accipitur: non enim versatur circa res necessarias, neq; in nuda subje-cti sui cognitione acquiescit. 2. *Neq; est disciplina Practica*, voce praxeos stricte usurpata, sic enim voluntatem hominis actione honesta ad felicitatem hujus vitæ obtinendam formaret. 3. *Quo-*
niam

niam vero vox *λογική* quandoq; ita ampliatur ut etiam includat *ποίησιν*, quemadmodum latina vox actio idem non rarò denotat, *Logicam* 1. hoc sensu recte disciplinam *Practicam* appellamus; 2. Quoniam *ποίησις* imitatur *πράξιν*. 3. Quia Logica in processu tractandi suum objectum, majorem habet convenientiam & similitudinem cum disciplinis practicis, quam cum Theoreticis. 4. Rationem addit idem Eustach. Omnis scientia lumine naturali parta, erit vel Theoretica vel Practica. Quod illud non sit, in confesso est. Erit ergo *hoc*. Et licet concedendum. Solas actiones morales, quarum principium est electio ab Arist. *λογικός* appellari; nihil tamen impedit, actiones mentis quatenus dirigibiles, eodem nomine insigniri. Eustach.

SECTIO III. AXIOMATICA.

AXIOMA I.

Logica in omni sciendi genere utilitatem præstat insignem & maximam.

§. 1. Licet paulo durius ab antiquitate videatur dictum: *sine Logica Theologus est mateologus; JurisConsultus in jure stultus; Medicus mendicus; Philosophus morosophus; Logicæ tamen usum in his omnibus esse mul-*

multum & maximum, rationibus & exemplis saltem non infinitis demonstrari potest.

§. 2. *In genere itaq;*, Logicæ utilitatem in quolibet ratiocinandi munere esse maximam exinde patet: quia ad emendanda & tollenda rationis vitia primitus inventa est, quæ proin ideo excolenda, ut intellectum nostrum lapsu corruptum acuat, excitet, juvet, dirigat & perficiat, quò munus suum promptissimè obire possit. Unde memoria digna extat sententia Scal: Ex. 359. *inquietis: nostra in studiis litemrum peregrinatio sine Logico lumine miserabilis quædam erratio est.*

§. 3. *Specialiter vero, in S. Theologia* quam sit utilis & necessaria, testatur tum Aug. lib. 2. de Doct. Chr. c. 31. *Disputationis disciplina (Logica) ad omnia genera questionum, quæ in S. literis sunt penetranda & dissolvenda, plurimum valet.* Idem alibi fatetur, *magnum attulisse sibi hanc artem adjumentum, ad dissolvenda Hereticorum sophismata.* Et ipse Paulus, cum in electione Episcopi quæri jubeat idoneum ad docendum; jubeat item Doctores rite secare verbum Dei, seu *ὀρθοτομεῖν*, utilitatem quam præstat Dialectica, *quæ est via rectè docendi & partiendi* apprimè commen-

dat. Ubi tamen memineris usum Logicæ in Theologia, non esse *normalem* aut *magisterialem*, sed *ministerialem* & *organicum*, in resolvendis & disponendis textibus Biblicis, in consequentiis ex S. Scriptura deducendis & applicandis, in judicandis conclusionibus, num legitimè ab adversariis inferantur nec ne, se exerentem; quæ omnia Logicam in Theologia necessariam esse dictitant, *non absolute & simpliciter*, ceu periculose scripsit Keckerm. l. 1. Syst. Theol. c. 4. *Deum lucem spiritus sui sancti per illas plane divinas disciplinas Metaphysicam & Logicam in mentibus hominum accendere velle, sed secundum quid & ad bene esse*, quo sensu Clem. Alex. Dialecticam sepi comparat; qua licet non egeant arbores & fructus ut sint, egent tamen maximè ut tuti sint.

§. 4. Hinc satis dispalescit, studiosis Theologiæ, Logicæ studium debere esse commendatissimum; *Logicas* tamen *Calvinianorum* & *Photinianorum* &c. studiose vitent, tum ob *Pseudo-Canones*, tum ob *exempla Pseudo-Theologica*, donec discant discernere quid distet *æm lupinis*. *distent*

§. 5. In studio juris quod sit necessaria Logica, minoris dubitationis re est. Quandoquidem universum jus regulis & axiomatibus

CAP. I. SECTIO III. AXIOMAT. SI
tibus Logicis est refertissimum, quæ sine
Logices cognitione, aut nullo prorsus mo-
do, aut nonnisi difficilime intelliguntur.
Testatur idipsum Cic. qui in *Bruto*, suum
Serv. Sulpit. ob solius Logicæ peritiam *Sce-
vole* præfert, ostenditq; *solius Logices* be-
neficio *in artis formam juris disciplinam*
diffusissimam, & quodammodo varietate
rerum & opinionum immensam digeri, atq;
in aliquem ordinem redigi posse, quo nihil
etiam nostro tempore magis legum studio-
sis optandum videtur. Testatur id Pacius,
qui commentarium absolutissimum non si-
ne magna diligentia in organum Arist.
concinnavit. Consultissimus Hotomannus
ipse Logicam in lucem edidit; merito itaq;
Clariss. Ictus Wessenbecius *Logicam & E-
thicam duas Jurisprudentiæ alas* appellavit.

§. 6. Logicæ studium *Medicis* insigni esse
emolumento, probare pariter in proclivi est.
Probantq; propriis exemplis & testimoniis
Medicorum excellentissimi; Quod nisi esset,
Logicam tam prolixis & egregiis commen-
tariis non declarassent & illustrassent A-
verroës & Avicenna. Princeps medicorum
Galenus fateri non erubescit: *quicquid un-
quam laude dignum scripserit, & ad seros
posteror propagarit, Logicæ id se debere.*
Laur. Frisius Med. Celeberrimus ait; Omnes

disciplinas sine Logica esse tanquam umbram in pariete.

§. 7. In Philosophia Logicæ usus tantus est, ut eam *manum Philosophiæ* appellare non dubitaverit Philosophorum Antesignanus. Concludo itaq; verbis Philosophi eximii Hier. Savanorolæ lib. 4, de scient. divis. *Sicut malleo eodem quis operari potest in omnibus metallis; ita etiam rationali Philosophia uti possumus in omnibus omnino scientijs.*

II. Logica apud omnes gentes est eadem.

§. 1. Dicitur hunc canonem Ram. Schol. Dial. 1. §. c. 2. Et licet prima fronte cum veritate è diametro pugnare videatur, utpote quod acerrimæ pugnæ Logicorum de præceptis Logicæ maxime discrepantibus extent; sequentibus tamen stat rationibus; utpote 1. Illâ Rami quam desumit ex eo quod dicat Arist. lib. de Interp. c. 1. *τί ἀντά πᾶσι ψαδύματα τῆς ψυχῆς* i. e. *sensa animi omnibus eadem, literæ vero ὅσες non item;* illa autem ideo apud omnes eadem, quia res sunt eadem: quarum illa sunt *ὁμοιώματα* secundum Arist. l. c. unde colligit Ramus Logicam, cum tota sit *περὶ τῶν ψαδύματων* animi, eandem esse apud omnes. Estq;

Estq; ratio hæc desumpta ab *identitate notionum apud omnes*. 2. Rat. peti potest ab *animi illa facultate ratiocinandi, quæ itidem apud omnes eadem*; Logica ergo quæ illam facultatem juvat & perficit quoq; eadem erit.

§. 2. Intelligendum axioma 1. De Logica & *naturali & artificiali*. 2. De Logica *non in concreto* & ea, qualis apud multos existit; *sed in abstracto*, qualis merito esse debet. 3. Non de Logica *systematica* quatenus his vel illis literis est consignata, seu hac vel illa lingua proponitur; sic namq; est multiplex, adeo ut in Logicam Hebraice etiam scriptam se incidisse fateatur Ram. *Sed Habituali*, prout est promptitudo quædam ratiocinandi. 4. De *identitate specifica, non numerica*.

III. Logica in nudis præceptis posita, mortua est.

§. 1. Et hunc indicat canonem Ramus Schol. Dial. l. 4. c. 13. cujus non est sensus, penitus damnare præcepta Logica, utpote quibus commode carere non possumus, si modo sint ingenua & legitima, sed ea ad usum omnino referenda esse monet; juxta illud: *ars & usus conjuncta valent &c.* Helio- gabalo, qui inter coetera nequitiae exempla, parasitis suis *cenam fictam pictamq;*

instruxit, non abfimiles sunt illi Logicæ doctores, qui præcepta licet vera, utilia, propria & Catholica, sed tantum præcepta proponunt, *usum* in Excellentibus authoribus Poëtis, Oratoribus, Historicis vel quibusvis aliis nullum degustandum apponunt, nullum scribendo, dicendo, disputandove fructum carpendum permittunt; quo fit, ut quod in aliis nequitiae genus irridet, in semet ipsis mutata persona, plausu & clamoribus comprobant: *Ars enim* ait Ramus *vel rectissima & verissima, vel mille clamoribus intelligentiæ, memoriæq; infixa & impressa tantum pictura est naturæ & usus.* De tali jejuna & arida institutione jam suo tempore conquestus est idem Sch. D. l. 4. c. 13. inquiens: *Nunquam in schola, & quidem in tot dierum, tot mensium, tot annorum clamoribus ullum de usu categoriarum verbum audiui: credidi, quia discipulum Arist. credulum esse jubet. videsis l. c. apud Ram.*

§. 2. Rat. itaq; canonis est: quia Logicæ vita & anima est usus; quod autem vita caret, mortuum est. Quod ideo observandum, ne existimemus Logicam sola contemplatione esse contentam, sed usum requirit, & ad usum contendit: est namq; hujus finis opus, ceu cum aliis docet etiam Scal. Exer. 1. sect. 3.

§. 3. Sed

§. 3. Sed dum hic usum Logicae tantopere commendamus, sedulo observandum, talem usum non approbari, qualem adhibent hæretici, utpote imprimis Photiniani, Calviniani &c. regulis & principiis Logicis pessime abutentes, cœu multis docet Kessl. in Exam. Log. Phot. D. Meissn. in Phil. sob. & alii. valet itaq; canon de *usu Logicae legitimo & sincero, de abusu vero nequaquam.*

IV. Omnia instrumenta Logica sunt idealia.

§. 1. Habet hunc Canonem Scal. exerc. 1. S. 3. Zab. lib. 2. de natura Log. c. 7. ita eundem profert. *Nullum instrumentum Logicum est exemplatum.* Huc respexit Corn. Mart. disp. 2. adversus Ramistas th. 89. cum Logicum *personatum Philosophum* appellat. Per instrumentum dicit Zab. c. cit. se intelligere, habitum Logicum in animo acquisitum, antequam ad Philosophandum applicetur. Sed rectius per instrumenta Logica hic intelliguntur *notiones & termini Logici*, quorum quidem aggregatum est Logica illa in nudis præceptis posita, ab aliis Docens appellata.

§. 2. Prima fronte canon hic cum præcedenti pugnare videtur, ubi talis Logica mortua dicebatur: cum grano itaq; salis accipiendus,

cipiendus, sicut eum mitioribus verbis effert Phil Mel. Dial. lib. 1. p. m. 3. *In Dialectica res non nascuntur*; quod ita accipiendum: res omnes quæ in Logica in exemplum venire possunt, ibi non ex professo doceantur, h. e. *definiuntur, dividuntur & methodice traduntur*, sic namq; Logica Pan sophia esset; quemadmodum nec Arithmetica rerum, quas numerare docet naturam scientifice explanat, sic namq; illa altera foret Pan sophia.

§. 3. Errat sane Thom. Sagitt. Axiom. Log. Cent. 1. ax. 8. inquit, *Neutram, Arithmeticam scil. & Logicam, rebus applicatam, nomen retinere suum, sed à re quam tractat illud mutuari*; in eo parum recte secutus est Zab. qui loco citato hoc de Logica dicit, scil. syllogismum à Mathematicis &c. factum, non magis vocari Logicum sed Mathematicum. *Sed lectum vel auditum admissi, risum teneatis.* Mathematicusne vel Physicus facit syllogismum quatenus talis? Sunt sane præcepta Log. sicut & disciplinarum reliquarum idealia, h. e. secundum abstractam quandam ideam formata; sed non ita, ut ad praxin seu operationem tendens Log. non amplius sit Log. In hujus rei exemplum sumantur præcepta Phil. Practicæ & res erit expedita. Ad salvandum
dogma

dogma illud Perip. quod Instrumentum Logicæ sit Essentiale, dicere id necessum habuit Zab. sui oblitus: nam in præcedentibus ejusdem cap. dicit, *in Logica illud mirabile evenire ob ejus intellectualem naturam, ut doctrina ab operatione non disjungatur.* Eodem itaq; jure, quo Logicum personatum Philosophum dicit Corn. *Philosophum λογισµερον personatum Logicum* vocabis. Ubi & hoc observa: Logicum Philosopho non recte opponi: Logica enim, ut supra evictum, pars est Philosophiæ, proinde & Logicus Philosophus.

V. Præcepta Logica vera sunt non tantum de notionibus primis, sed & secundis.

§. 1. Sagitt. ex Zab. hunc Canonem ita proponit: *Omnia præcepta Logica vera sunt de notionibus primis non de secundis;* sed de hisce etiam veram esse patet: termini enim Logici, cum sint notiones quibusvis entibus competentes, supra seipsos etiam replicari solent & possunt; sic v. g. Syllogismi Axiomatis, Distributionis, Definitionis &c. est distributio & definitio. Statq; hac ratione veritas canonis propositi immota etiam qua membrum posterius; prius extra dubium est positum.

§. 2. Cum itaq; verum sit Notiones Logicas fundari in notionibus primis seu ipsis rebus, eximenda est animis discentium opinio, *Logicam esse purum putum rationis figmentum*; Nam licet notiones secundæ quas explicat, sint quodammodo entia rationis, in ipsis tamen rebus terminantur, in quibus aptitudo reperitur illas recipiendi. Veritasq; connexionum cujus facilitati serviunt non ab hominibus ficta, sed in rebus animadversa est. Quod vero sic fundamentum habet in ratione rerum perpetua, imò divinitus instituta, figmentum nequaquam est. Hactenus de Definitione & Fine Logicæ.

CAP II.

DE SUBJECTO LOGICÆ.

THE S. I.

Subjectum Logicæ est id circa quod Logica est occupata; estq; duplex Considerationis & Operationis; quorum illud Internum hoc Externum dicitur.

Ἐκθεσις.

§. 1. Vocis *subjecti* varias hac vice omitto recensere significationes, siquidem eas indigitandi occasio infra dabitur, patet jam

jam de *subiecto occupante* Logicæ, quod alias objectum appellatur, agendum esse. Nomine subiecti occupantis autem, ut observat Zab. l. i. c. 15. de nat. Log. apud nonnullos Philosophorum venire solet. 1. *Omne illud quod in doctrinis traditur*; quo sensu in Physica non tantum Corpus Nat. subiectum est, sed & principia C. N. & affectiones. 2. *Subiectum scientificum*, suis principiis & affectionibus contradistinctum. 3. In Practica Philosophia *ipse finis* nonnunquam subiectum appellatur, ideo, quod sicut scientificus circa subiectum solum est occupatus, ita ipse circa finem 4. *Subiectum practicum & factivum*, quod in Philosophia Practica & in artibus revera subiectum est. Harum significationum licet nulla ex asse huc quadret, ostendunt tamen, sicut magna est diversitas disciplinarum, ita etiam diversimodè se habet natura objectorum, quæ qui rite non distinguunt sæpè in alienas irruunt possessiones, unde confusio disciplinarum.

§. 2. Logica cum non sit disciplina Theoretica, ut supra ostensum, non admittit subiectum demonstrationis seu contemplationis, quod secundum requisita Philos. habet sua principia, affectiones & species, sed tale quale occurrit in disciplinis Practicis & artibus, in quibus

quibus duplex est subiectum, nimirum 1. Considerationis, alias Tractationis, cognitionis, κτήσεως & internum; quod disciplinæ præceptis explicatur, definitur & dividitur 2. Operationis alias χρήσεως & externum dictū, cui benè in disciplina præcepta, applicantur.

§. 3. Theorema propositum præterea monet discernendum *subiectum* Logicæ *totale* & *adequatum*, quod integræ hujus disciplinæ latitudinem exæquat, à *partiali* & *inadequato*, quod pars est vel modus subiecti totalis estq; vel *primarium* vel *secundarium*.

§. 4. Ultimo non nesciendum in quolibet subiecto *duo* diligenter attendenda & discernenda esse, *Materiale* scilicet & *Formale*. *Materiale* dicitur rei substratæ notio illa communis & adhuc illimitata, juxta quam una eademq; res in pluribus disciplinis in considerationem venire potest. *Formale* vero, rei proprius character & modus considerandi limitatus & determinatus, quo ad certam aliquam disciplinam restringitur. Præsens theorema utrumq; indigat, sequentia duo vero eadem fecernunt.

THE S. II.

Notiones secundæ ad bene differendum facientes, sunt subiectum Considerationis Logicæ.

Constat hoc theorema ex *subjecto* & *predicato*; pro uberiori ejus intelligentia, ad utrumq; pauca. Et quidem quantum ad prius, ut pateat melius quid sit notio secunda dicendum quid *Notio*, quid *Notio Prima*, quid *Secunda*.

§. 1. Tyrones ut quid notio sit sciant, tenendum *intellectionem* nostram nihil esse aliud *quam representationem rerum extra intellectum per imagines rerum in intellectu receptas*; cum itaq; res ipsæ quoad essentiam intellectum ingredi nequeant, exactis rerum imaginibus seu speciebus illas repræsentantibus opus est: hujusmodi imago dicitur notio, *quod notificet* aliquid, estq; sic notio in genere, *imago rei quæ cognoscitur, mente concepta, eandem intellectu repræsentans*. Dicitur alias *intentio*, *idea*, *νόηµα*, *verbum mentis*, *conceptus* &c. Hæc notio est PRIMA vel SECUNDA.

§. 2. Ubi observandum Notionem non eo sensu dividi in primam & secundam, quasi unius rei non possint esse plures notiones duabus: possunt namq; unius rei esse plurimæ notiones & primæ & secundæ; omnes tamen illæ sunt ex genere vel primarum vel secundarum notionum. *Notio*

vero prima est imago rei mente concepta, ipsam sicut in se est directè & immediate representans. Hæc etiam conceptus formalis nuncupatur, sed res, illa notione repræsentata conceptus objectivus, licet parum sapidè ad palatum recentiorum. Notio secunda est conceptus rei in mente mediatus, notioni primæ ex operatione intellectus, fundamentum in rebus animadvertentis, superveniens.

§. 3. Variis similibus conatur Keckerm. lib. 1. Syst. Log. c. 1. explanare *quid sit notio prima, quid etiam secunda*; utpote umbra & gnomone in schieterico; item imagine patris in filio referente patrem, quam imaginem in speculo repræsentatam, dicit se habere ad patrem ut notionem secundam; verum meo iudicio, hæc similia rem hanc non usq; adeo obscuram, reddunt obscuriorem; fatius erit Tyroni Philosophiæ ponderare verba, quibus describitur quid notio prima, quid secunda, & eligere exemplum aliquod conveniens: v. g. cum stella intellectui objicitur, ejus imaginem intellectus in se recipit, & sic rei notionem habet primam. Similiter quoq; solis speciem apprehendit & ejus notionem primam obtinet; quas notiones cum inter se confert,
ani-

CAP. II. SECTIO I: THEOREM. 63
animadvertit notionem stellæ esse latiore
notione solis: stellæ enim de sole in quæstio-
ne Quid est potest prædicari, non tamen vi-
cissim, inde istis notiones secundas impo-
nit, hunc appellans speciem, illam genus &
sic utraq; notio, tum prima, tum secunda in
ipsa re fundatur & terminatur; hæc *media-*
re, illa *immediate*.

§. 4. Innuit præterea theorema, Logi-
cam non de quibuscumque notionibus secundis
agere, sed tantum *de ijs quæ faciunt ad be-*
ne differendum. Aliàs notum est, sicut
tres constituuntur disciplinæ instrumenta-
les, ita notiones secundæ sunt triplices;
Grammaticæ Rhetoricæ & Logicæ, quarum
postremæ hic attenduntur; suntq; vel *sim-*
plices, quæ primæ mentis operationi, i. e.
simplicium apprehensioni inserviunt; *vel*
complexæ secundam & tertiam mentis ope-
rationem, i. e. compositionem & discursum
adjuvantes.

THEM III.

Ens generalissime acceptum, est ad-
æquatum objectum Operationis Lo-
gicæ, sed quatenus notionibus secun-
dis Logicis substat.

Expositio.

§. 1. Et *materiale & formale subjecti ex-*
terni

terni Logicæ hic innuitur. Sciendum vero
 vocem Entis multifariam apud Philosophos
 usurpari, utpote 1. *Propriè & adæquate* pro
 essentia vera, reali, positiva & actu existen-
 te, quo sensu ens dicitur objectum Meta-
 physicæ. 2. *Iusto strictius*, prout soli Deo
 propter omnimodam independentiam; vel
 substantiæ Completæ, ob perfectionem tribu-
 itur. 3. *Paulo latius*, prout significat qui-
 dem Ens actu, nec tamen entia per accidens,
 artificiosa, concreta & modos Entis exclu-
 dat. 4. *Adhuc latius* prout Ens actu & po-
 tentia denotat. 5. *Generalissime* pro omni
 eo, quod in propositione affirmata subjecti
 vel prædicati loco poni potest, includitq;
 (α) *Ens reale*, quod in mundo vere & a-
 ctu existit, sive sit in intellectu, sive extra
 eum. (β) *Ens in potentia*, quod alias vo-
 catur possibile & actu existendi quidem de-
 stituitur, quin tamen eum virtute causæ
 producentis obtineat, nihil prohibet. (γ) *En-
 tia ficta* quæ ab intellectu sine ullo funda-
 mento in re excogitantur, qualia sunt illa
 quæ Poëtarum fabulis celebrantur v. g. Re-
 gia solis apud Ovid. Campi Elysi Virg.
 Cerberus, Chimæra, Icarus, Minotaurus &c.
 (δ) *Relationes rationis*, utpote genus &
 species, subjectum & prædicatum; dextrum
 & sinistrum, & deniq; (ε) *Non entia*
 cum

eum *privativa*, ut cæcitas, mors &c. tum *negativa* ut non homo, non lapis. Quæ omnia materiale subiecti Logicæ constituunt & absolvunt.

§. 2. Prædicatum posterius, formale subiecti Logici indicat, his verbis: *quatenus notionibus secundis Logicis, seu ad bene differendum facientibus substat*. Unde apparet, sub alio formali Ens considerari in Metaphysica, quam hic in Logicis; ibi enim *Ens realiter & scientificè*; hic vero νοματικῶς, prout *notionibus secundis Dialecticis subicitur*, in considerationem venit; Nec tantum *formale* hæc objecta distinguit, sed etiam *materiale*: Longè plura enim Ens includit cum *Logicæ objectum* constituitur, quam cum *Metaphysicæ*.

§. 3. Esse vero hoc legitimum Logicæ subiectum patet. 1. Quia quousq; sese extendit ratio humana, eò usq; Logica eam in differendo adjuvans & perficiens; at ad hæc omnia se extendit ratio. &c. 2, Quia his omnibus Notiones Logicæ possunt imponi. & 3. Quia hoc subiecto Logica ab omnibus aliis disciplinis distinguitur. *Habitus enim propriis objectis distinguunt & discriminari solent*. Manet itaq; verum, *subiectum operationis* Logicæ esse *Ens generalissime acceptum*, quatenus *notionibus secundis Lo-*

gica substat. *Traſtationis* ſeu *conſiderationis* ſubjectum ſunt *Notiones ſecundæ Logicæ*. Perfectionis *Ens reale*, Denominationis vero, eſt *homo*, informationis eſt *anima rationalis*, & ejus facultas *intellectus*.

SECTIO II. ELENCHTICA.

QUÆSTIO.

Quodnam eſt legitimum & adæquatum *Logicæ* ſubjectum ſive objectum?

§. 1. Vix tam pro Helena certatum à Græcis, quam pro ſubjecto *Logicæ* à πολυκεφάλῳ Logicorum vulgo; quod certamen. Zab. lib. 1. de nat. Log. c. 14. *vanum & ſimile cæcorum pugna judicat, quandoquidem neq; diſciplinæ Logicæ naturam, neq; quale ſubjectum in ea quærendum ſit, ullus cognovit.*

§. 2. Joh. Regius *quatuordecim* circa hanc aſſertionem diſcrepantes authorum enumerat ſententias, utpote quod quidam. 1. Objectum *Logicæ* *Orationem* ſeu *voces* ſtatuant, ut Ammonius & Philoponus 2. Scotus *Syllogiſmum* teſte Zab. 3. *Argumentationem*, Avicenna, & Alb. Magnus. 4. Quidam *Demonſtrationem*. 5. *Syllogiſmum probabilem* ſeu *Dialecticum* Rudolphus Agric. 6. *Definitionem* *Divisionem* & *argumentationem* ſimul, Jandunus & alii 7. *Ens reale* & *res omnes* 8. *Ens* & *non Ens* quæ Rami eſt.

9. Noſ

9. *Notiones omnium rerum*, i. e. apprehensiones rerum, non autem res ipsas, Guilielmus Occam. 10. *Operationes mentis nostræ dirigibiles*, Thomistæ quidam. 11. *Alii modum sciendi*. 12. *vel modum cognoscendi* 13. *Alii Ens rationis* constituunt i. e. ipsas notiones secundas, quatenus sunt instrumenta indagandæ veritatis, quam sententiam fovēt plurimi. 14. Alii deniq; existimant subiectum Logicæ esse *res omnes, quibus secundæ notiones imponi debent*, quæ est sententia Zab. Crellii & aliorum.

§. 3. Speciosæ licet rationes pro hisce sententiis adferri possent, quemadmodum plurimas pro qualibet enumerat Joh. Regius lib. 1. Disp. Log. Probl. III. earum tamen nulla quæstioni propositæ satis facit. Quæritur namq; hic 1. & de *subiecto* Logicæ *interno & externo*: siquidem supra evictum, Logicam esse disciplinam *practicam*, & proinde de *utroq;* subiecto esse sollicitam. 2. Non est quæstio accipienda de objecto partiali, h. e. hujus vel illius partis, sed de *totali & totius artis*. 3. Distingvendum etiam inter subiecti *materiale & formale*; illud commune est, hoc proprium. Confer quæ de his dicta sunt ad explicationem Theor. 1. h. cap. Per *subiectum* itaq; in quæstione non intelligitur subiectum inhæsionis sed *attributio*

butionis, quod etiam & magis propriè ob-
jectum appellatur; quia operationem intel-
lectus in se convertit & terminat.

§. 4. Quibus præmissis respondetur di-
rectè ad quæstionem ex Theor. h. c. II. & III.
h. m.

1. *Subjectum Logicae internum seu considera-
tionis sunt Notiones secundæ ad bene dis-
ferendum facientes. II Omne Ens in gene-
ralissima significatione, seu ut Ramus, omne
ens & non ens, quatenus notionibus secundis
Logicis substat, est adequatum Logicae ob-
jectum externum seu operationis.* Quarum
assertionum utraq; cum in sect. Theor. sit
probata, jam rectè ad *antithesin*. Et quan-
doquidem Responsionis hujus *duo* sunt *mem-
bra*, contra utrumq; quid potissimum ob-
jici solet & possit, paucis expediendum. *Pri-
mo contra primum.*

§. 5. Priori huic assertioni contrariantur
1. Tum ij qui Logicam versari *circa orati-
onem* seu *voces* asserunt. Quibus reponi po-
test Logicam vocibus posse carere, liqui-
dem *primario* informat *rationem*. De vo-
cibus sollicita est Gramm. & Rhet. Tum. 2.
qui *modum differendi* pro subjecto consi-
derationis Log. venditant: modus namq;
differendi est potius consequens ipsius Lo-
gicæ,

gica & finis non male dici potest: res enim & modus individuo nexu cohærent. Tum 3. Qui *Ens rationis* seu *Notiones secundas* in universum dicunt considerari: cum tantummodo *Notiones* ad bene differendum facientes expendat, reliquas aliis relinquit. Quæ quidem entia rationis quodammodo dici possunt, hinc tamen non rectè inferitur, *Ens rationis* ut sic *Logicæ* esse subjectum considerationis. 4. Deniq; ii, qui *Syllogismum*. Nam multa continet *Logica*, quæ non sunt de *Syllogismo* vel aliquid *Syllogismi*, v. g. ordo & methodus ut fatetur *Regius* loc. cit. Est ergo subjectum inadæquatum. Vide *Scheibl*. *Introd. Log. c. i. n. 52*. Præter hæc objicit *Hesselb.*

Obj. I. *Omne subjectum est extra rem adjunctam; Notiones secundæ non sunt extra suum adjunctum, Logicam. E. Non sunt illius subjectum.*

Min. prob. nam *notiones secundæ* sunt de *Logices* essentia, adeo ut hæc sine iis sit quasi putamen sine nucleo.

Resp. Propositionem majorem licet videatur, non tamen esse universalem; valet enim de subjecto artium *externo*, non vero de *interno*. Et quis nescit objecta tum in *Theoreticis* tum in *Practicis* esse principia constitutiva ipsius disciplinæ? Anne cor-

pus naturale cesset esse objectum Physicæ, licet ei sit intrinsecum? Aliud equidem est formale objecti, & aliud habitûs circa illud occupati; Non tamen est de ratione formali objecti, ut sit extra suum habitum, quod patuit ex exemplis jam allatis.

Obj. II. *Notiones secundæ sunt Logica instrumentum, E. non ejus subjectum.*

Resp. Notiones secundæ considerari possunt vel ratione γνῶσεως seu cognitionis, quatenus in Logica proponuntur ut cognoscendæ in præceptis, sic sunt subjectum considerationis Logicæ; vel ratione πρᾶξεως usus & applicationis, quatenus rebus applicantur ad eruendam veritatem, & tunc etiam instrumenta dici possunt.

Obj. III. *Si Logica præcipit etiam de Notionibus primis, utiq; non tantum secundæ notiones ejus subjectum sunt; at v. p. E. & post.*

Major est evidens. Minor probatur 1. *Ex doctrina prædicamentorum*, ubi de ipsis agitur rebus & rerum notionibus primis, unde etiam prædicamenta dicuntur classes rerum, non autem notionum secundarum. 2. *Præceptis Logicis explicantur causa, Effectum, Subjectum, Adjunctum, pars &c.* quæ omnia notiones rerum primæ sunt, secus

CAP. II. SECTIO II. ELENCHT. 71
secus in Metaphysica non in considerationem venirent.

Resp. Dati Syllogismi propositionem minorem ejusq; probationem sibi non constare: nam quantum ad membrum probationis *prius* ubi provocatio fit ad doctrinam prædicamentorum, est equidem controversum apud Logicos, utrum in Prædicamentis agatur de ipsis rebus seu rerum notionibus primis, an vero de vocibus, seu secundis, Quæ quæstio cap. seq. explanabitur. Nunc sufficiet dixisse Doctrinam prædicamentorum *non spectare ad Tractatum Logicæ essentialem*, ceu contendunt Peripatetici, *sed tantummodo ad extræssentialem seu Proœmialem*, quatenus in jis præcognoscitur objectum Logicæ externum, ceu mox uberius exponendum: Argumentari autem à Proœmialibus Logicæ ad Tractatum ejus essentialem est inconsequens.

Quod vero concernit membrum probationis *posterius* nec illud quidquam obtinet: Causa enim & effectum, subjectum, Adjunctum &c. *in Logicis considerantur non prout notiones primæ*, ceu supponit objectio; Sed ut secundæ, quod probatur 1. *Quia*, sicut hic pensitantur, *competit ijs definitio notionis secundæ*: nam quatenus argumenta, sunt conceptus primis conceptibus im-

positi & mediate in ipsis rebus terminantur 2. *Quia sunt instrumenta bene differendi.* 3. *Quia sunt species argumenti Logici*, seu loci inventionis. Longe itaq; dispari ratione traduntur hæc in Logicis quam in Metaphysicis: *Hic enim sunt notionēs primæ; ibi secundæ ut ostensum. Hic sunt conceptus transcendentales dividentes Ens;* Ibi dividunt argumentum. *Causa in Metaphysica definitur, principium influens in esse causati;* in Logica veto, argumentum quod vi causationis, effectum ut thema arguit. Pari ratione etiam se habent termini cæteri exempli loco adducti. Et hæ erant objectiones potiores *membri prioris* Responsionis datæ ad quæstionem propositam.

§. 6. Membrum posterius non minoribus tricis est implicatum. In hac Antithesi potissima sunt ea, quæ D. J. Mart. Discuss. Ram. l. i. c. i. Q. 8. adversus Ramum disputata reliquit. Ramus Schol: Dial. l. 2. c. 7. inquit: *Hic scil. de fine Logicæ conjuncta quæstio magna est de subiecto Dialecticæ, quid sit quod differendo tractari possit. Omnia dico, nihil excipio; atq; id Aristotele authore confirmo. Atq; illud nimirum est primo, quarti Philosophiæ ens quatenus ens ab Arist. Dialectico subiectum, imo vero non Ens, omninoq; quidlibet*

bet seu verum seu falsum, quod tractari, ac ratione disputari & explicari possit. In sequentibus etiam iteratis vicibus dicit omne Ens & non Ens Logicæ subjici. Contra hæc objicit D. J. Mart. cum Perip. sequentia.

Obj. I. Nullum subjectum debet esse contradictorium; At Ens & non-Ens contradictionem implicant. E. non verum alicujus discipline subjectum constituunt.

Major exinde patet: nam subjectum artem constituens erit verum; Contradictorium autem non est verum. Minor quoque stat: nam Ens & non-Ens primam faciunt contradictionem, ut alibi monstratum.

Resp. Muscæ vim licet vix exæquet hoc argumentum, ex eo tamen Elephantum facit Corn. Mart. Proleg. Log. c. 2. Tota hæc controversia tollitur, liberando vocem Non-Entis ab æquivocatione. Accipitur vox Non-Ens 1. prout opponitur Enti generaliter sumpto, sic est plane nihil & dicitur non-ens merè negativum 2. Prout opponitur Enti reali, actuali & positivo; in hac significatione, Privationes, Entia in potentia, Entia rationis & quælibet ficta Non-Entis nomine veniunt. In posteriori, non vero in priori significatione dixit Ramus Non-Ens esse partem objecti Logici & id quidem rectè, tum quia de his omni-

bus potest Logicus bene differere; Tum quod his omnibus notiones Logicas potest imponere. v. g. Quando dicit Moſes: *Tenebræ erant in ſuperficie abyſſi*. Recte dico: hoc axioma conſtare ſubjecto & prædicato; ex terminis ſimplicibus, Adjuncto & ſubjecto. Sic cum Virg. *Æneid. 8.* dicit *Cerberus eſt Janitor aulæ ſtygiæ*, licet ſit fictum & falſum, poſſunt tamen imponi notiones Logicæ.

Id tamen concedendum, terminum Non-Ens videri non nihil incommodum, quia non-entia hæc conſiderat Logica ſub habitu entis, ceu fatetur ipſe Jac. Mart. vel imitativè, ut dicit Regius. Quandoquidem ut ait Fonſeca, *figmenta & fabulæ in inſimo gradu entis ſint*. Ens itaq; & Non-Ens licet dicantur prima contradictoria, tamen, prout termini hic accipiuntur, talia non ſunt ceu patet ex dictis.

Obj. II. *Cujus nullum datur genus, nulla definitio, nulla cauſa, non eſt ſubjectum alicujus diſciplinæ; at non Entis &c.*

Reſp. Propoſitio major univerſaliter accepta ſibi non conſtat, nam, v. g. Ens prout eſt objectum Metaph. nec habet genus, nec definitionem, nec cauſam. Quantum ad minorem, eſt luſus in voce non-Entis. Vide reſponſionem argumenti præcedentis.

Obj.

Obj. III. *Quorum nulla est veritas, non constituunt objectum Logicæ; at Entium fictorum, privativorum & entium in potentia nulla est veritas. E.*

Major prob. quia Logica bene differit veritatis indagandæ causa; quorum vero nulla est veritas, de iis frustra differitur. Minor probatur: nam Ens & verum convertuntur; Non ens autem & falsum retrocommittuntur.

Resp. Latet æquivocatio in voce veritatis quæ vel *Metaphysica* vel *Logica*, &c. ceu supra p. 16. expositum, dictumq; veritatem Logicam esse conformitatem intellectus seu conceptuum cum ipsis rebus, ubi per Res intelliguntur non tantum entia realia & positiva, sed etiam omnia quæ ad imaginem & imitationem horum fingi possunt; siquidem his omnibus non minus quam entibus realibus notiones differendi imponi possunt v. g. Ovid. lib. 2. *Metamorph.* sub habitu & conceptu veri entis differit de regia solis, fingitq; illam constare ex auro, pyropo, ebore & argento, & si quid adhuc melius & præstantius nominare potuisset; ubi disponuntur *materia* & *materiatum*. Potestq; hac ratione esse conformitas inter intellectum & ens fictum, quando illud sub conceptu & natura entis consideratur, quæ
con-

conformitas constituit veritatem *Logicam* licet non *Metaphysicam*, quæ præsupponit Ens verum, reale actuale & positivum. Propositio itaq; major allati argumenti hoc modo limitanda: Quorum nulla est veritas, neq; Metaphysica neq; Logica, illa non constituunt objectum Logicæ; & sub hac limitatione minor non procedit, nam entia ficta licet non habeant veritatem essendi, habent tamen veritatem Prædicationis & cognoscendi: potentia namq; cognoscens ens in potentia & entia ficta etiam cognoscere potest sub ratione entis ut modo dictum. Quicquid enim subjectum vel prædicatum in axioma constituit, sub dissertationem omnino cadit & intellectus objectum esse potest; at ens in potentia & entia ficta talia sunt, ceu ostensum & exemplis benè multis ostendi potest. E. hæc omnia objectum Logicæ constituere possunt, *quod erat probandum.*

Obj. IV. Contra id quod dixit Ramus loco allegato, *Ens quatenus ens* Dialectico subjici, objiciunt *Metaphysicæ id esse objectum*. E. *non recte Logicæ esse dicitur.*

Resp. I. Sluterus Anat. Log. Arist. lib. 2. c. 2. Ramum explicat dicendo, illum particulam *quatenus* ibi usurpare *non specificative*, quasi per illam modum considerandi
expri-

exprimere & docere velit, *sed reduplicative* ita ut notet rei consideratæ sive subjecti materialis universalitatem, particularitati, quæ in reliquarum disciplinarum subjectis materialibus cernitur, oppositam, hoc sensu: Disciplinæ particulares certam entis speciem considerant, verum Logica de ente quatenus ens est, hoc est de omni ente discribit; quæ responsio huc non male quadrat, si evitetur hæresis, quæ occurrit apud Logicos in describendis Propositionibus specificativis & reduplicativis, de quibus infra in doctrina Propositionum.

Resp. 2. Rami propositum fuit in loco allegato indigitare subjectum Logicæ *ex sententia Arist.* ceu ipse loco citato fatetur, *ejus* itaq; verba retinere necessum habuit; distinctum tamen formale à consideratione Metaph. innuit dum dicit, omne id Dialecticæ esse subjectum quod differendo tractari possit, atq; sic in fundamento conveniunt Ramus & Peripatetici, licet in verbis sit dissensus.

SECTIO III. AXIOMATICA.

AXIOMA I.

Una & eadem res aliam atq; aliam notionem secundam Logicam admittit.

S. I. Ra-

§. 1. Ratio canonis est: nam una & eadem res consideratur in respectu nunc ad hanc, nunc ad aliam rem, itaq; prout respectus illi variant, novæ etiam imponi possunt notiones Logicæ. v. g. homo in respectu ad animal dicitur species; in respectu ad sua opera, causa; quatenus ab alio productus, effectum; respectu virtutis aut virij subjectum &c. Nec id tantum procedit de notionibus incomplexis; Sed etiam complexis secundam & tertiam mentis operationem dirigentibus. v. g. cum ex iisdem terminis fieri potest modo Syllogismus simplex, modo compositus; in alia & alia figura Syll. Simp. Possunt etiam termini iidem enunciari nunc axiomate simplici nunc composito, ceu exempla ad oculum ostendunt.

§. 2. Observandum tamen *non quamlibet notionem Logicam pro arbitrio cuius rei convenire*, sed in hac impositione notionum diligenter attendendum ad rerum respectum & inde natam aptitudinem v. g. cæcitas est quidem privatio; quando tamen dico Bartimæus est cæcus, cæcitas evadit adjunctum Bartimæi. In hac impositione notionum Logicarum, ut inoffenso pede progredi possis, diligenter attende ne confundantur extra prædicamentalia cum prædicamentaliibus; licet enim extra prædicamentalia

mentalia & creatori & creatis sint communia, in descensu tamen diversimode applicanda, ita ut imbecillitas imbecilli, eminentia eminenti tribuatur.

II. Notiones Logicæ, rem neq; mutant, neq; rei dignitatem imminuunt aut extollunt.

§. 1. Rationem hujus canonis dat non nemo talem: *Quia per denominationem extrinsecam & nudam non repugnantiam obedientialem rebus conveniunt; quod vero extrinsecè tantum rem afficit, illud eam intrinsece immutare, aut ejus proprietates intendere vel remittere nequit; quæ tamen verba non ita intelligenda, quasi nullum in rebus fundamentum & aptitudinem præsupponant: de his enim prædicatis notionalibus etiam verum est illud tritum: Talia sunt prædicata, qualia permittuntur à suis subjectis; extrinsece tamen denominare dici possunt, quatenus ille respectus secundum quem Notiones Logicæ imponuntur, est extrinsecus & oritur ex alia atq; alia consideratione rei.*

§. 2. Valet canon de notionibus Logicis convenienter impositis & legitimis, secus non.

III. Notionum Logicarum norma est facilior veritatis investigatio.

Ratio

Ratio est: quia notiones Logicæ sunt media conducentia ad hunc finem; ex fine vero æstimanda sunt media; unde sequitur quo aptiora sunt media Logica eò facilius finem suum obtinebunt.

C A P I I I.

DE PRÆDICAMENTIS IN GENERE

NEC NON

DE GRADIBUS PRÆDICAMENTA- LIBUS SEU PRÆDICABILIBUS.

SECTIO I. THEOREMATICA

T H E S. I.

Prædicamentorum Doctrina in Pro-
æmio Logicæ tradenda, ob aliqualem
entis, quod objectum est Logicæ, co-
gnitionem.

Ἐκθεσις.

Subiectum propositionis hujus constitu-
unt voces *Doctrina prædic.* *Prædicatum* ve-
ro sequentibus verbis continetur, indicatq;
Sedem hujus doctrinæ nec non *scopum* & *u-*
sum in Logica. In *Explanatione* vero hu-
jus Theorematis *Tria* hæc expendenda s.
Origo & *primi Authores* hujus Doctrinæ.
2. *Quis* prædicamentorum in Logicis legi-

timus

§. I. Quantum ad *primum*: Prædicamentorum doctrina, quæ judice Joh. Regio, & *totius Logicæ & Philosophiæ fundamentum* audit, ipsa canitie venerabilis est: teste namq; Simplic. in Præfat. super Prædic. consentientibus Jamblichō & Conimb. ab Archita Tarentino, insigni illo Astrologo & Geometra, qui teste Gell. l. x. c. 12. ligneam columbam volatilem fecit (eum docuisse ferunt circiter A. M. 3420.) primum tradita est. Hic primus omnium Ens in decem classes distribuisse dicitur, & opus illud lingua Dorica scriptum extare testatur Mirandula citant. Conimb. in Proœmio lib. Categor. Frustra ergo Themistius fuisse Architam hunc Peripateticum, Aristot. juniorem asserit. Existimant quidam Pythagoram verum Prædicamentorum authorem esse, ex cujus schola hæc discipulus hauserit; quam opinionem inde stabiliunt, quod Pythagoras nihil perfectum sanctumq; putaret, nisi *numero* constaret *denario*, unde eundem prædicamenti adsignaverit. Sed verior est sententia prior. Post illum multi alij ex antiquioribus eandem explicarunt; inter quos non postremo loco nominandus ipse Aristoteles, qui hanc in *Categoriarum libro* proposuit: communis namq; est consensio Peripateticorum, Arist. hujus libri

esse authorem, quam sententiam Boëtius tribus rationibus confirmat. Reliquos jam omitto recensere.

§. 2. De sede & loco, ubi prædicamenta sint tradenda, non una est omnium sententia. *Quatuor* hoc in passu *notabiliores invenio sententias*. *Quidam* tractatum hunc penitus *non esse Logicum* contendunt, sed *Metaphysicum*, idq; exinde, quia prædicamenta sunt rerum ordines, & de ipsis rebus in illis agi dicunt. *Alij vero Logicum* omnino esse dicunt & quidem essentialem Logicæ partem, eam scilicet ubi agitur *de terminis simplicibus*, qui materiam constituent propositionum & Syllogismorum: quæ sententia est plurimorum Peripateticorum, qui se hac in re Aristotelem sequutos existimant. *Plurimorū* etiam & quidem ut fatentur Conimb. graviū interpretum sententia est, Prædicamenta *simul ad Metaphysicum & Logicum pertinere*, alia atq; alia ratione. Quinimo extitere, qui negarunt Prædicamentorum explicationem *ad ullum artificem pertinere*, dicentes nullam esse scientiam vel artem, quæ omnia rerum genera versat, sed quælibet certam partem expendendam assumit. Rectissime omnium vero statuissè judico eos, qui quidem fatentur doctrinam hanc *proprie* pertinere ad Metaphysicam, cujus est *expendere*

Ens & Entis species ut dixit Arist. nihilominus tamen ob aliqualem necessitatem, scilicet ut habeatur quædam præcognitio objecti Logici, in præmio Logicæ proponi: quæ licet inde sit mutuata, sub *alio tamen formali* & considerandi modo *hic* proponi quam *ibi*: in Metaphysica enim species entis *realiter, scientificè & distincte* exponuntur, appellanturq; *classes rerum*, seu *expressiores essendi modi*; In Logica vero obiter & populariter quatenus notionibus secundis substant, & quatenus tituli isti notionales graduum prædicamentaliū ipsi imponi possunt, appellanturq; prædicamenta: siquidem patefaciunt, quanam possint de alijs prædicari, quæ vero alijs subijci. Non itaq; placet nec accuratum est consilium Ramæorum, qui *Prædicamenta* cum *locis Topicis confundunt*, dum suadent *substantiam* referendam ad *subjectum*, *quantitatem* ad *comparata*, *actionem* ad *effectum* &c. De prædicamentis enim non agendum in Logicis eo fine quo de argumentis inventionis: Longe etiam latius locus subjecti patet quam ad solas substantias, præterquam quod hac ratione notiones primæ cum secundis male confunderentur.

§. 3 *Scopus vero & usus* Prædicamentorum in præmio Logicæ est *primarius & principalis*

palis hic, ut quodammodo *præcognoscatur* *istud Logicæ objectum*, cui *notiones Logicæ imponi possunt*, & de quo Logica possit differere; Omne namq; illud de quo Logicus potest ratiocinari, continetur in prædicamentis, vel directe, vel indirectè vel saltem reductivè; utpote res illæ *supra & infra* hæc prædicamenta. Quemadmodum itaq; artificii suum objectum in quo est operaturus, non erit incognitum, sed v. g. Medicus corporis humani, aurifaber auri & argenti aliquam habebit notitiam: pari ratione etiam Logicus rerum omnium de quibus velit differere non erit ignarus. Et licet *hæc umbratilis* rerum cognitio *accurato Logico* vix sufficit, utpote in quo exquisita omnium rerum peritia requiritur, nec altercationes de nudis præceptis Logicis satis erunt; dextre tamen evoluta prædicamenta, *egregiam rerum seriem* pandunt, quæ juniores ad altiora & uberiora manuducunt, donec objecti sui amplitudinem ex Oratoribus, Poetis, Historicis, imo quibusvis scientijs & facultatibus ediscere & emetiri possint. Præterea rerum ordinem indigitant, ostendendo quænam superiora quænam inferiora; quæ in propositionibus prædicari, quæ subjici apta nata. Discernere docent generalia à specialibus, qua ratione rerum distinctione

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 85
distinctio haberi potest, ne distincta confun-
dantur. Genera etiam in fabricandis rer-
um *definitionibus* ministrant, & deniq;
ad formandas accuratas rerum *divisiones*
multum profunt.

THE S. II.

Prædicamentum est series rerum,
sub eodem genere summo per gradus
dispositarum.

Ἐκθεσις.

§. 1. Variæ Prædicamentorum occurrunt
descriptiones. Phil. Mel. *Prædicamentum est*
ordo generum & specierum sub uno genere ge-
neralissimo, quod aut substantiam, aut acci-
dēs aliquod significat. Jac. Verenberg. talem
ex aliis observat: *Prædicamentū est notio hu-*
mana, ratione formata, pro denotanda mul-
torum serie, sub uno communi univoco subor-
dinata, ut pateat quomodo prædicationes va-
riæ ex eo eliciantur. Hanc vero, quam the-
orema exhibet, potissimum retinere placuit.

§. 2. Prædicamentum dicitur à *prædi-*
cando, quæ appellatio desumpta videtur ab
illo Prædicamenti usu seu officio, quo mon-
strat, quæ *prædicari* quæ vero *subjici* debe-
ant; cumq; antea græca appellatione *Cate-*
goria &c. audiret, Boëtius primus latino-

rum Arist. interpretum vertit *prædicamenta*, quæ vox hodie communi adplausu frequentatur. Vox vero Prædicamenti sumitur 1. *generaliter*, pro quolibet vocabulo quod de alio dicitur, quicquid tandem sit. 2. *Pro summo genere* in aliquo rerum ordine, quo sensu dico substantiam esse prædicamentum, Qualitatem esse Prædicamentum &c. 3. *Pro tota serie eorum quæ sub aliquo genere summo continentur*, quæ acceptio hujus est loci.

§. 3. Voces æquipollentes Græcæ, sunt 1. Categoria *ὑπὸ τῆς κατηγορεῖν*, quæ vox græcis duo significat, usitate quidem accusare, generaliter tamen etiam aliquid de alio commemorare, unde Boëtius τὸ κατηγορεῖν vertit *prædicatum*. Utramcunq; significationem arripas, patet hanc vocem ex contentionibus forensibus in scholas irrepsisse, quod indicat ejus derivatio *ὑπὸ τῆς ἀγορῆς* i. e. forum; quo sine dubio respexit Quintil. cum de usu prædicamentorum loquens, ea appellat *status Rethoricos*: Nam secundum expositam significationem vocis *κατηγορεῖν*, sicut in foro necesse est accusando diserte nominare crimen, ut *Verres est fur*: ita etiam docent prædicamenta quid de quolibet conveniat prædicare, quæ vocabula

cabula cuiq; speciei quadrant. v.g. cum quaero, quid est virtus; dicere non licet ut in disputatione apud Senecam legitur, est animal: sed in suo domicilio genus quaeres.

2. Συσχεΐας appellat Arist. i. post. i. e. ordinis sociabilitas. 3. Πρῶτη τῆς Φιλοσοφίας.

4. Antiquissima est appellatio, περὶ τῶν καθόλου λόγων, i. e. de universalibus capitibus.

Item 5. ut Simplicius ait: περὶ τῶν τοπικῶν, quasi dicas librum ante-Topicum. Synonyma Lat. Quintil. vocat Elementa. Alii rerum classes seu ordines: appellant item Scalam & Arborem Prædicamentalem, licet metaphorice, valde tamen congruenter; nam ut Melanth. lib. i. Dial. p. m. 23. *seriem hanc nosse utile est, quia discimus quibus limitibus includenda sit omnis cogitatio, videlicet ut à summo vocabulo entis exorsi postea diversas naturas velut ramos consideremus & quaeramus de re proposita an sit substantia vel accidens, & in quo ramo substantiarum aut accidentium collocanda sit.* Hæc ad definitionem Nominalem.

§. 4. Definitionem ut intelligas, sciendum Prædicamentum esse *collectivum quid*, proinde non aliter posse describi, quam per partes quibus constat. Vicem generis sustinet vox series, vel si mavis ordo, vel ut

Conimb. indigitant *relatio ordinis*; nonne-
mo *notionem Logicam* pro genere vendicat.
Differentia desumpta est à *materia & for-
ma* Prædicamenti; aut si hos mavis termi-
nos; *differentia & materiale & formale*
Prædicamenti innuit. Illud indigitatur per
per vocem *rerum*; hoc vero vocibus sequen-
tibus, *quatenus res illæ sub uno summo ge-
nere per gradus dispositæ sunt*. Conimb. for-
male Prædicamenti dicunt esse relationem
ordinis inter superiora & inferiora seu re-
lationem inter universalialia & particularia.

§. 5. Per *res* intelliguntur res omnes tam
subjicibiles quam prædicabiles; *primario*
quidem illæ quæ directè sunt in prædicamen-
to, *secundario* vero etiam illæ quæ quocunq;
modo huc reduci possunt, h. e. quicquid in
prop. subjici vel prædicari aptum invenitur;
omnia namq; hic præcognoscenda de quibus
differere potest Logicus, non quidem ἀκροα-
ματικῶς & accurate, sed ἐξωπερικῶς exem-
plorum tantum suppeditandorum causa.

§. 6. Per *Gradus* intelliguntur notiones
illæ magis & minus universales, per quas
ascensus fit ab individuo quod est imum &
fundamentum, ad summum genus, dicun-
turq; vulgo prædicabilia; Ubi observandum
nonnullos confundere ipsos gradus prædi-
camentales & titulos graduum; cum ta-
men

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 89
men tituli notiones sint secundæ, gradus
vero primæ; licebit tamen hac vice loqui
cum vulgo.

THESES III.

Gradus Prædicamentales, secundum
quos Ens in prædicamentis locatur su-
perius vel inferius, sumuntur ex prædi-
cabilibus, suntq; TRES: duo Directi,
ut genus & species; unus Obliquus, ut
Differentia, quorum basis & funda-
mentum est individuum.

Εκθεσις.

§. I. Quoniam in thesi præcedente *gra-
duum prædicamentaliū* injecta est mentio,
itaq; *quot & quinam* illi sint, hic omnino
exponendum. Doctrinam prædicabilium
unde hæc exerpuntur, Peripatetici in ini-
tio Logicæ prolixè tradunt, seqvuti hujus
Doctrinæ primum Authorem *Malchum Por-
phyrium*, qui fuit natione Phœnix, patria
Tyrius; vel ut alij, natione judæus vixitq;
circa An. Ch. 270, Christianæ religionis
desertor & oppugnator; discipulum habuit
Chrysaorium patritium Romanum. Hic
cum Romæ agens in Aristot. Categorias
incidisset, nec earum intelligentiam asse-
queretur, à præceptore absente per literas
F 5 petijt,

petijt ut sibi εἰσαγωγικὸν tractatum in Aristot. prædicamenta conscriberet; unde à Porphyrio doctrina hæc Isagoge dicta. Hic tamen ut recte judicat Keckerm. non attinet tradere *omnia prædicabilia*, sed tantummodo ea quæ faciunt ad designandos in prædicamentis gradus, utpote de *genere*, *specie*, *differentia* & horum fundamento *Individuo*; Proprium & Accidens quoniam nullum talém constituunt gradum, itaq; merito omittuntur, quia de his commodius in locis Topicis agi potest. Et neq; hic loci omnia præcipere licet, quæ de hisce quos jam tradituri sumus in considerationem venire possunt, sed tantummodo, quantum ad *præsens institutum*; cætera de his in argumentorum locis persequi convenit. Nam ut dixit Slut. Anat. Log. Arist. lib. 3. cap. 2. Porphyrius suam Isagogen ex Top. Arist. contraxit; quæ vero inde desumpta, illuc remittenda, & de distinctis distincte.

§. 2. De *quatuor* itaq; hisce sumus jam acturi: *Individuo*, quod à Peripat. contradistinguitur Prædicabilibus: quia non est aptum prædicari, sed quasi infimus est gradus; *Genere* & *Specie*, quæ directos constituunt gradus in serie prædicamentali *recta*, nec non de *Differentia*, quæ gradum *Collatorem*.

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 91
lateralem seu obliquum constituit, ceu ipsa
seriei prædicamentalis delineatio facile o-
stendit.

THE S. IV.

Genus est universale, quod de plu-
ribus specie differentibus prædicatur
in quæstione quid est, non conversim.

Ἐκθεσις.

§. 1. Circa *definitum* & *definitionem* i-
psam pauca observanda. Vox generis hic
non accipitur *Philologicè*, quomodo signi-
ficat nunc *sexum*, nunc *notam sexus* ut in
Grammaticis: *modo parentes*, seu *famili-*
am: sed *Philosophice*; non tamen 1. prout
idem est quod *confusum* & *indistinctum*.
Nec. 2. prout *subjectum discipline* seu ma-
teriam tractationis cujuspiam denotat, ceu
in vulgari illo: *non licet transire de genere*
in genus. Nec 3. prout *aliquando pro specie*
accipitur; sed 4. *Universale* quod sub se ha-
bet species.

§. 2. Circa *Definitionem* ipsam *in gene-*
re observa, definitum quidem esse *notionem*
secundam, de qua ut sic tamen non est vera
hæc definitio; sed de *re substrata* seu notio-
ne prima, alias liceret ita enunciare, *speci-*
es est genus. Distinguere hic solent inter
genus

genus sumptum *materialiter & formaliter*. Unde apparet notiones Logicas ita esse *immersas rebus*, ut earum definitiones de rebus ipsis verificentur, ceu fatetur etiam Zab, lib. 1. de N. L. c. 19. *In specie* autem, constat hæc definitio *genere & differentia* (vides notiones secundas reflecti in seipsas ut supra monitum) Genus est *quod universale*, quod est vel *reale vel notionale*, utrumq; hic involvitur. Quidam tale substituit genus: est Synonymum Prædicamentale, non adeo incompetenter.

§. 3. *Differentia* desumpta est à *Tribus Generis proprietatibus* quarum 1. Genus de specie non debet prædicari conversim; nam est latius & plures sub se habet species. 2. Debet prædicari in quæstione quid est; aliter tamen quam Definitio de definito, quæ etiam prædicatur in quid est, sed conversim. 3. Ut de pluribus differentibus specie prædicetur. *Exempla*: causa est argumentum. Logica est ars. Philosophia est habitus. Ignis est elementum. Planeta est stella.

§. 4. *Duo* ex his proprietatibus fluunt *consecutaria*. 1. *Quæ genus habent commune, distinguuntur essentialiter*. Mas ergo & foemina non sunt species ejusdem generis; nec Persona genus respectu Personarum S. S. Trinitatis. 2. *Ea quorum aliquid genus est,*
sint

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 93
sint differentia non autem diversa. Ensergo non est genus substantiæ & accidentis.

THESIS V.

Genus dividitur 1. In summum & subalternum seu intermedium, 2. in remotum & propinquum, 3. In univocum & analogum.

Ἐκθεσις.

§. 1. Genus summum dicitur alias *generalissimum*, estq; quod aliud genus supra se non habet & nunquam fieri potest species, cujusmodi summa genera constitui solent decem Prædicamenta; vel ut quidam vult *duo* tantum, Substantia scil. & Accidens, qua de re infra; *Subalternum* vero quod respectu inferioris est genus, superioris autem species. Distingui potest in *medium* & *ultimum*.

§. 2. Divisio generis in *remotum* & *propinquum*, desumitur ex majori & minori rerum universalitate, ex qua ista subalternatio generum dependet. Unde sequitur genus eò esse remotius, quo plura inter illud & speciem interjacent, propinquius autem quo pauciora intercedunt. Exempla suppeditat scala prædicamenti cujusq;

§. 3. Genus *Univocum* est, quod æqualiter

ter à suis inferioribus participatur, ut animal, habitus &c. Observa vocem univoci accipi vel 1. *generaliter*, quatenus opponitur Æquivoco, diciturq; sic univocum, quod definitionem multis tribuit, sive ea sit essentialis sive non; sive id fiat *primario*, sive *secundario*. 2. *Prout opponitur Paronymo*, estq; idem quod Synonymum. 3. *Specialissime* quatenus Analogo opponitur ut h. l. Analogum Genus est quod inæqualiter per modum prioris & posterioris se suis speciebus communicat. Univocum & Analogum ut vides distinguuntur hac unica voce, scil. *equaliter & inæqualiter*. Ubi sciendum *equalitatem* hic non intelligi *dignitatis*, sic animal non esset univocum ad hominem & brutum; sed *participationis*, quando ex æquo *ὡσαύτως*, eodem modo & absq; ordine, plura de una essentia participant, ut albedo & nigredo de colore. *Exempla generis analogi hæc habet*: Quantitas, respectu continuæ & discretæ. Demonstratio respectu specierum demonstrat. *τῶ ὄν* & *τῶ διότι*. Ex Keckerm. sentent. Ars, resp. Log. Rhet. Poet. & Gram. Corn. Mart. Causam genus analogum existimat respectu specierum causæ; materiam & formam species analogas.

§. 4. Hac occasione licebit obiter exponere

nere *Analogiam* esse *duplicem*: *Proportionis* ut vocant & *Attributionis*. Illa in nuda consistit similitudine, cum scilicet conceptus uni analogato *proprie*, alteri per *Metaphoram* tantum competit; v.g. risus homini & prato, sitis plantis & animalibus. Hæc vero est, qua conceptus utriq; analogato reapse quidem competit, sed *uni proprius alteri per posterius*. Estq; analogia hæc attributionis vicissim *duplex*: *attributionis extrinsecæ & intrinsecæ*. Analogia attributionis extrinsecæ est, quando denominans reperitur intrinsecè in uno tantum analogatorum, reliquis vero per extrinsecam saltem denominationem tribuitur, cum habitudine & respectu ad illud unum: sic animal dicitur sanum intrinsecè; cibus vero, medicamentum, aër, urina extrinsecè, prout animalis sanitatem alio atq; alio modo respiciunt; vel ut *causa efficiens*, ut medicamentum, vel ut *conservans*, ut cibus & aër, vel ceu *signum* ut urina. Sed Analogia attributionis intrinsecæ est, quando forma denominans omnibus analogatis intrinsecæ est, ita tamen ut eam inæqualiter & cum dependentia ab invicem participant; sic ens dicitur de substantia & accidente. Ista analogia Græcis dicuntur *πρὸς ἐν καὶ ἄφ' ἐνός*.

THESIS VI.

Species est universale de quo enunciatur genus.

Ἐκθεσις.

§. 1. Terminus *speciei* hic non accipitur. 1. *Grammaticè* ubi est vel primitiva vel derivativa, neq; 2. *Physicè* prout est imago sensui vel intellectui nostro rem ipsam representans. Nec 3. Pro pulchritudine. Nec 4. pro forma rei, quæ dat esse specificum & formale. Nec 5. pro omni eo, de quo superius *συνονύμως* enunciatur, sic namq; comprehendit non solum speciem in rigore Peripatetico dictam, sed etiam individuum, quæ significatio est Ramæorum. Sed 6. pro universali, quod generi subjicitur & de individuis prædicatur.

§. 2. Intellecta bene natura generis, ceu ex dictis ad thesin præcedentem innotescere spero, quid sit species, aliqua non eget explicatione: *cognito namq; uno relatorum facile erit cognoscere etiam alterum.*

§. 3. *Tria* hæc tantummodo observa obiter. 1. Ordine naturæ Differentia mox deberet sequi genus: illa namq; juncta generi constituit speciem; cum Porphyrio tamen speciem generi subjungimus, sequuti hac in re ordinem doctrinæ non naturæ: præcipue

vero

vero quod gradus directos in linea recta primum tradere mens est, deinde vero collateralem. 2. Species duplicem involvit respectum, unum ad genus cui subicitur, alterum ad individua, quibus superior est, qui respectus conveniunt tantum speciei specialissimæ; hic vero definitio talis tradenda erat, quæ & speciei subalternæ & specialissimæ convenire posset. 3. Speciebus etiam monadicis hæc definitio competere potest, quibus non repugnat plura talia existere posse individua. v.g. homo ante creatam Evam.

THESIS VII.

Species est 1. vel subalternæ vel specialissima 2. Univoca & Analoga.

Ἐκθεσις.

§. 1. Omnia quæ inter genus summum & speciem infimam in recta linea includuntur, sunt species & genera subalternæ: species igitur subalternæ est etiam genus subalternum, non quidem *formaliter* sed *materialiter*, loquendo de rebus notionibus hisce Generis & Speciei substratis. Species specialissima vero immediate sub se individua continet, de quibus *συνονύμως* & essentialiter prædicatur. Species univoca & analoga

naloga quid sit, ex ijs quæ ad divisionem generis in univocum & anologum, dicta sunt dispalescit.

THESIS VIII.

Individuum est, quod sub specie contentum est hoc aliquid & nunc. *vel sic:*

Individuum est, quod non aptum est de multis prædicari.

Ἐκθεσις.

§. 1. Individuum nomen habet quod non possit dividi. Divisione Physica quidem potest dividi individuum, ut *Esajam serra dissectum* scribunt. Divisio autem hic intelligenda *Logica*, quam individuum non admittit, nihil enim sub se magis comprehendit, sed in scala prædicamentali est infimum. Rectè Porph. Isag. c. 3. *Cum ad species specialissimas (& individua) perventum fueris, Plato jubet acquiescere.* Græcis dicitur *ἕκαστον, κατέκαστον*, item *τὸ δὲ τι*. in Substant. *ὑπόστασις, ὑφιστάμενον, &c.*

§. 2. Hinc non male describitur Individuum *per ineptitudinem prædicandi*; quod enim nihil sub se comprehendit quo est latius, non potest commode de aliquo prædicari, prædicatione *propria, affirmativa & directa*. Quando ergo individuum prædicatur,

catur, prædicatio est vel 1. *Tautologica* seu *Identica*, ut hic homo est Petrus. vel 2. *Negativa*, ut Petrus non est Paulus. vel 3. *Figurata*, ut Johannes est Elias. Matth. II: 14. vel 4. *Indirecta*, ut homo est Petrus. Distinguendum etiam probe inter *nomen individui* & ipsam *rem individuum*; illud quidem pluribus individuis competere potest, sed natura individua hoc nomine significata non; siquidem adhuc aliquid per hîc & nunc restricta est, unde omnem communicabilitatem κατὰ μέθεξιν respuit.

§. 3. Proprietates Individuales vulgo *septem* numerantur juxta versum: *Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.* sed proprietates hæ non conveniunt omni individuo. Individuis substantiarum corporarum quodammodo, sed substantiarum immaterialium & accidentium non.

THESIS IX.

Individuum vel est substantiale, vel accidentale, quorum utrumq; vel nomine vago vel signato significatur.

Ἐκθεσις.

§. 1. Quodlibet prædicamentum sua habet individua, licet omnium fundamenta sint individua substantialia: nam destructis

Substantijs primis nihil manet reliquum.
 Individuum Substantiæ intelligentis appellatur persona; Cæterarum vero substantiarum individuum dicitur suppositum. Ubi non nego personam quoq; esse suppositum sed differunt materialiter. Observa, non omne quod dicitur persona, est *individuum Logicum*.

§. 2. Est autem Individuum, velut Scharffius, *nomen individui vel vagum vel signatum.* Vagum dicitur, quod constat signo particulari & voce communi, quæ rem illam singularem ita vagè notant, ut nobis relinquatur dubia: v. g. Luc. 14. *Homo quidam fecit cenam magnam.* Item in accidentibus: *quædam Grammatica, aliquod album.* Signatum est vicissim quadruplex
 1. *Ἀντονομαστικόν*, quando nomen commune secundum *ἐξοχήν* certum singulare significat. ut Apostolus Paulum, Philosophus Aristotelem, Poëta Virg. Orator Cicero-
 nem. 2. *Περίφραστικόν*, circumscribendo individuum denotans: ut Apostolus ter negans Christum i. e. Petrus. Apostolus conversus in via ad Damascum i. e. Paulus. Doctrinæ purioris per Germaniam instaurator, Lutherus. 3. *Δεικνικόν*, cum nomini appellativo addo pronomen demonstrativum,
 ut hic

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 101
ut hic homo, hoc pomum, hæc domus. 4.
Ἰδιον ὄνομα, quando proprio nomine rem
individuum designo, v. g. Casparus, La-
zarus, Maria, Bucephalus. Hæc obiter de
gradibus prædicamentibus directis. Se-
quitur de collateralis seu obliquo.

THE S. X.

Differentia specifica est, quæ cum ge-
nere certam constituit speciem eamq;
ab aliis speciebus essentialiter distinguit.

Ἐκθεσις.

§. 1. Vox Differentiæ non sumitur gene-
raliter pro omni eo, per quod aliquid vel a
sepo vel ab altero quocunq; modo differt, sive
per accidens aliquod separabile aut insepara-
bile, sive per aliud quidpiam: sed speciali-
ter pro Differentia specifica, quam Porphy-
r. Εἰδοποιὸν Διαφορὸν vocat, & prorsus u-
num quid & idem esse cum forma minus re-
ctè contendunt Ramæi: similitudo aliqua
concedenda, identitas vero non.

§. 2. In hac descriptione Differentiæ de-
sideras fortè genus, quod quidem subintelli-
gendum, vel *Universale*, cum Scheibl. vel
Gradus prædicamentalis, quo respectu hic
tantum in considerationem venit, vel *Syno-
nymum* Prædicamentale. Differentia in da-

ta descriptione desumpta est ab officio *Differentiæ Triplici*: quorum *primum* est, ut Genus, ex se ad omnes species indifferens, restringat, ut sit determinatum ad certam aliquam speciem, quo respectu *Differentia* dicitur græce *Διασπελικὴ* i. e. divisiva, quia dividit genus. *Deinde* speciem constituit & dicitur *συσπελικὴ* i. e. constitutiva, *Tertio* speciem ab omnibus aliis distinguit. Ubi observa, hanc divisionem differentiæ non esse in res diversas, sed tantum *in rationes & modos diversos*: eadem enim differentia alium atq; alium hic induit respectum.

§. 3. Cum itaq; Differentiæ officium sit constituere speciem, perperam faciunt, qui *differentias* assignant subjecto *prorsus contrarias*, tales quæ naturam ejus non constituunt sed destruunt v g. quando scientia à nonnullis dividitur in Theoreticam & Practicam. Locus in internum & externum &c.

THESIS XI.

Prædicamenta sunt decem: Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs, Habitus.

Ἐκθεσις.

Exempla Prædicamentorum singulorum
com-

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 103
complexus est *Murmellius* hoc disticho:

1 2 4 3 5 6
Arbor sex servos fervore refrigenat ustos

8 7 9 10
Ruri eras stabo nec tunicatus ero.

Circumferuntur etiam duo alii versūs, idem
exprimentes.

8 2 5 3 7
In campo magno, pugnabas fortiter olim

4 1 9 6 10
Filius Arnolphi, stans & calefactus in armis.

§. I. De numero Prædicamentorum &
fundamento quo distinguuntur, non una est
omnium sententia. Ex recentioribus qui-
dam de utroq; hunc in modum differit:
*Nititur autem hic numerus non tam ratio-
ne quam auctoritate priscorum Philosopho-
rum: multa enim in eo desiderantur. Sta-
tuit quippe decem esse summa genera, cum
non nisi duo sint, Substantia & Accidens.
Præterea rem & modum inter se miscet.
Relatio enim non est ens, sed tantum modus
entis. Prædicamenta definiuntur, quod sine
classes rerum. Porro in aprico est, ultima
quatuor prædicamenta non esse entia, sed
modificationes & determinationes duntaxat
entis, quæ melius referri possent ad relati-
ones. Actio & passio etiam realiter non dif-
ferunt, & habent fundamentalem identi-*

tatem, & sunt unus numero motus, qui ab agente proficiscitur & in patiente recipitur. Verumtamen cum divisio hæc canitie sua sit venerabilis, recepta & in scholis tritissima, nec facile aut temere ab usitato more recedendum sit, nolumus eam mutare, sed ad posteros propagare. Hæc ille de quibus luculentius differemus in sect. Elencht. h. c. Id saltem jam indigito, sufficientiam hujus numeri vix aliunde posse firmiter & tuto probari, quam à posteriori, per inductionem omnium rerum, quarum nulla reperiri potest, quæ non ad aliquod decem Prædicamentorum referri queat. Non itaq; esse prædicamenta plura vel pauciora, hoc eodem argumento demonstratur.

THE S. XII.

Rerum de quibus differere potest Logicus, quædam sunt in prædicamentis *directè*, quædam *indirectè*: quædam saltem *reductive*, utpote *supra* & *infra prædicamentalia*.

Ἐκθεσις.

§. I. Prædicamenta licet sint *Universalia* quædam capita secundum antiquissimam appellationem græcam, omnia tamen de quibus differere docet Logica *directè* intra
sua

suos cancellos non continent, quod tamen capitum horum imperfectum non arguit numerum, sed rerum quarundam vel excellentiam & eminentiam, ut res divinæ & mysticæ; vel communitatem: quæ utraq; dicuntur transcendentia & supra prædicamenta esse; vel debilem entitatem, quæ infra prædicamenta sunt, ad hæc tamen quodammodo reduci possunt.

§. 2. Keckerm. Syst. Log. lib. 1. c. 2. Modum quo res in prædicamentis recipiuntur ponit *quintuplicem*. Scil. 1. *directū*. 2. *analogum*. 3. *collateralem*. 4. *Indirectum*, seu reductivum & 5. *Per accidens*. Tres licet tantum in theorem. positi sunt modi, res tamen eodem recidit.

§. 3. *Directe* quod in aliquo sit prædicamento, erit 1. *Ens verum, reale & positivum*. 2. *Finitum*. 3. *Completurn*. 4. *Per se unum*. 5. *Univocum* non æquivocum. *Indirecte* autem seu *oblique* in Prædicamentis locantur *differentiæ*, ad latera specierum quas constituunt, qui locus *abstractis specierum* quoq; assignari solet.

§. 3. *Reductivè* in prædicamentis sunt tum *res supra prædicamentales*, tum *æ quæ infra hæc prædicamenta sunt*. Ille vicissim in duplici sunt differentiæ: quædam prædi-

camenta transcendunt *essendi dignitate* & ob eminentiam perfectionis; utpote Ens illud nobilissimum Deus, qui propter infinitam suam perfectionem, notionem generis & speciei non admittit, nec non omnia quæ ad Deum spectant *idiomata, decreta & operationes* ejus; termini item *mystici & Theologici*: quædam vero transcendunt *essendi communitate* ut loquuntur; utpote *res & termini Metaphysici*, & proinde quoq; ad prædicamenta saltem quodammodo reducuntur.

§. 4. *Infra predicamenta esse* diciuntur ea quæ vel ob *incompletam* vel *diminutam essendi rationem per se* in civitatem prædicamentorum recipi apta non sunt; qualia sunt 1. *Entia incompleta*, partes nimirum cum essentialibus tum integrales, quæ referuntur ad idem prædicamentum, in quo est totum quod constituunt. Addunt quidam entia inchoata, ut embryo. 2. *Entia complexa*, propositiones integræ, quæ reduci possunt nunc ad unum prædicamentum, ut ignis est elementum: nunc ad diversa, ut homo est doctus. De *complexis quæ loco simplicium ponuntur*, ut justitia universalis, virtus Heroica, alia est ratio; unam namq; tantum rem significant, *voce, non re* complexa sunt. 3. *Concreta accidentalia*, quæ reducuntur ad prædicamenta suorum

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 107
suorum abstractorum. 4. *Entia aggregata*
seu collectiva quæ pariter revocantur ad ea
prædicamenta, in quibus sunt simplicia ex
quibus coacervantur. 5. *Entia rationis* ut
Æquator, Zodiacus, Horizon. *Relationes*
rationis ut dextrum & sinistrum. Huc spe-
ctant *omnes notiones secundæ*, tum Gram-
maticæ, tum Rhetoricæ, tum Logicæ.
6. *Entia intentionalia*, quæ entium vero-
rum sunt imagines, ut colores intentiona-
les in speculo, in nubibus, species sensibi-
les, radius &c. 7. *Entia ficta*, quæ redu-
cuntur ad id prædicamentum, in quo sunt
entia illa, ad quorum similitudinem fingun-
tur. 8. *Entia privativa*, quæ ad illa præ-
dicamenta contrarie referri possunt in qui-
bus sunt oppositi habitus.

SECTIO II. ELENCHTICA.

QUÆSTIO I.

An doctrina prædicamentorum potius
in Tractatu Logicæ essentiali, quam
in Proœmio ejusdem tradenda?

§. Quæstionem hanc controversam faci-
unt & Ramæi & Peripatetici. Ramum &
Ramæos quod concernit, hanc doctrinam
à Logica *alienam & penitus arcendam* con-
tendunt. A tractatu quidem *Essentiali*,
hoc

hoc argumento, quod habet Ram. Schol. Dial. l. 4. c. 1. *Omne Logicum est vel Inventionis, vel Judicij: atqui prædicamenta non sunt inventionis neq; judicij. E. non pertinent ad Logicam.* De majori propos. hujus argumenti non est dubium. Minor exinde est manifesta, quia Logica in utrâq; parte sollicita est & agit de notionibus secundis, Prædicamenta vero non sunt classes notionum secundarum sed rerum,istente etiam ipso Philippo, qui tabellam prædicamentorum appellat *tabellam rerum universalem*. Item: *Nomina in Prædicamentis sunt proxima rerum appellationes, seu notiones primæ: prædicabilia vero sunt harum appellationum distinctiones seu notiones secundæ.* Est ergo hoc argumentum satis efficax ad exterminandum Prædicamenta è *Tractatu Logicæ Essentiali*.

§. 2. Neq; in proæmio Logicæ locum habere argumentantur. (α) Quod in Prædicamentis præcognoscatur tantum Ens reale, actuale & positivum; materia vero de qua differere potest & debet Logica, longe patet latius, ut supra ostensum. E. (β) Quia eodẽ jure in proæmio Rhetoricæ prælibarentur prædicamenta: siquidem de his omnibus Rhetoricæ dicendum, & (γ) censente Heiz. Buschero, lib. 1. Harm. Log. quod

CAP. III. SECTIO II. ELENCHT. 109
quod in prædicamentis verè Logicum est,
Ramus suo loco, scil. in Inventionis doctrina
non neglexit.

§. 3. Peripatetici licet omnes de prædicamentis in Logica præcipiant, dissentiunt tamen in eo, an partem Logicæ constituent an vero utilitatis causa eidem tantum præmittantur? Systemata Logica à Peripateticis adornata satis ostendunt, plerosq; & maximam partem eorum, doctrinam Prædicamentorum facere Logicæ essentialem: In principio namq; partis communis de Terminis *tanquam materia prædicationis* acturi, tripartitam Prædicamentorum, cum doctrina Prædicabilium persequuntur & absolvunt, Aristotelis autoritate ut existimant ducti, in cujus organi principio, hæc omnia traduntur. Verum istum locum Prædicamentis in Logica non convenire, vel hac unica ratione manifestum evadit: quia sic notiones primæ cum secundis male miscentur. Præterea, si pars objecti considerationis Logicæ essent, distinctè plene & acroamaticè ibi tradi deberent; siquidem *disciplina est adequata, plena & perfecta objecti coram mente representatio*, quod cum hic non fiat, neq; illud statuendum.

§. 4. Categoriarum itaq; mentionem Logicæ tantummodo præmitti, ut objectum illud

illud externum circa quod operationem suam exercebit, præcognoscatur, tutissime dixeris. Huic sententiæ adstipulatur, etiam Zab. l. 2. c. 25. de n. L. inquiring; *Prædicamenta diverso respectu esse partem Logicæ & non esse: sunt partes logicæ, si universam tractationem Logicam spectaveris, sive easit Principalis sive Proæmialis; sive deniq; de primis sive de secundis notionibus instituitur. Non esse partem Logicæ, si de principali tractatione, quæ est de notionibus secundis questio sit.*

§. 5. De libro categoriarum Arist. hoc fert iudicium idem Zab. l. c. *Qua ratione liber categoriarum non est Logicæ pars sed fundamentum potius, & tanquam totius Logicæ præludium, quod videtur significasse Aristoteles, nullum illi libro proæmium apponens, quasi is liber totus sit veluti totius Logicæ proæmium quoddam. Hanc de illo libro putamus Aristotelis & Averrois sententiam fuisse.* Nihil itaq; nos movebunt rationes Ramistarum supra §. 2. recensitæ, siquidem facilis ad easdem est responsio.

QUÆSTIO II.

Quid de Antepredicamentis & Postpredicamentis Peripat. sentiendum.

§ 1. Doctrinam Prædicamentorum tri-
pars

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. III
 partiuntur Peripatetici, scilicet in *Antepredicamenta*, *Predicamenta ipsa* & *Postpredicamenta*. Ex hoc fundamento D. J. M. Instit. Log. lib. 2. c. 1. librum Categoria-
 rum in tres dividit partes: in *προθεωρίαν*,
 ubi τὰ πρὸ τῶν κατηγοριῶν vulgo antepredica-
 menta; *θεωρίαν* ubi αἱ κατηγορίαι i. e.
 ipsa Prædicamenta & *ὑποθεωρίαν* ubi τὰ
 κατὰ τὰς κατηγορίας i. e. Postprædicamenta
 veniunt expendenda. Tripartitæ hujus do-
 ctrinæ rationem dat hanc à simili: *Quem-*
admodum enim in Geometria prius termini
& generalia principia preponuntur, post
theorematum ordo contexitur: ita etiam
Logicus acturus de categorijs illarum theo-
riam à principiis & fundamentis generali-
bus orditur, nimirum ἀπὸ προκατηγορίας. &c.
 Ut vero responsio ad hanc quæstionem sit
 expeditior, sequentia breviter enucleanda.
 1. Quid & quot sint *Antepredicamenta*.
 2. Quid & quot *Postpredicamenta*. 3. Quo
 fine à Peripatet. hic tradantur. 4. Quod hic
 locus ijs non conveniat.

§. 2. Antepredicamenta, quæ nihil aliud
 esse dicit J. M. quam formalem & Logicam
 Prædicamentorum considerationem, Tribus
 absolvuntur Definitionibus, scilicet Homonymo-
 rum, Synonymorum & Paronymorum;
 Duabus

Duabus divisionibus, eorum nempe quæ dicuntur & quæ sunt; *Tribus Regulis*, *Homogeneorum* videl. *Heterogeneorum* & *Subalternorum*. Voce itaq; Antepredicamentorum non comprehendimus ipsa quoq; Prædicabilia ut faciunt alij.

§. 3. *Homonyma* dicuntur quorum solum nomen commune est, definitio vero juxta illud nomen plane diversa; ut homo vivus, pictus, mortuus. Leo rugiens, marinus, cœlestis, æneus. dicuntur aliàs *equivoca* & *ambigua*.

Synonyma dicuntur, quorum & nomen est commune, & definitio juxta illud nomen eadem; ut albedo, nigredo, rubedo habent & *commune nomen* & *communem definitionem* coloris. Cælum, astra, aër, ignis &c. conveniunt *nomine* & *definitione* corporis. Latinis dicuntur *univoca*. Nomina & essentiae communes appellantur *univoca univocantia*; Inferiora vero, quæ nomen & essentiam participant, dicuntur *univoca univocata*.

Paronyma dicuntur, quæ derivata sunt ab alio à quo casu differunt, per quod denominant sua subiecta, ut doctus à doctrina, ab albedine albus. vocantur aliàs

CAP. III. SECTIO II. ELENCHT. 113
aliàs *Denominativa & concreta Logica*, i-
tem *Derivativa*. In his tria concurrunt
1. *Forma denominans*. 2. *Subiectum deno-*
minatum. 3. *Ipsum Denominativum*.

§. 3. Divisio I. Eorum quæ dicun-
tur, quædam juxta complexionem di-
cuntur, quædam sine complexione.
Hec dicuntur incomplexa; ut homo: scribit:
doctus. *Illa complexa*; ut homo est ratio-
nalis: Aristoteles disputat: Aristides est ju-
stus. *Incomplexa* aliàs sicut & *complexa* in
triplici sunt differentia; quædam talia sunt
voce tantum, non autem significatione; quæ-
dam *significatione tantum* non vero voce;
quædam & *voce & significatione*.

Divisio II. Eorum quæ sunt, quæ-
dam de subiecto dicuntur, in subiecto
vero nullo sunt: quædam in subiecto
sunt, de subiecto vero nullo dicuntur:
quædam & de subiecto dicuntur & in
subiecto sunt: quædam neq; de subje-
cto dicuntur neq; in subiecto sunt.
In quibus continetur fundamentum dua-
rum Divisionum Entis scil. 1. *in Substantiam*
& *Accidens*. 2. *In Universale & particula-*
re seu singulare.

Nota: *Duplicis* hic mentionem fieri sub-
jecti.

jecti. 1. *Physici* seu in hæſionis, quod ſubintelligendum, quando aliquid dicitur *ſubjecto in eſſe*, 2. *Logici* ſeu prædicationis, quod indigitant verba, *dici de Subjecto.*

§. 4. Succedunt Regulæ quarum 1. eſt *Homogeneorum* hæc: *Cum alterum de altero dicitur tanquam de ſubjecto, quicquid de attributo dicitur, idem etiam dici poterit de ſubjecto*, v.g. de Socrate dicitur quod ſit homo; de homine vero quod ſit animal, corpus animatum &c. E. etiam de Socrate. Quæ regula valet in *prædicationibus eſſentialibus*, *Synonymis* & *Univocis.*

Reg. II. eſt *Heterogeneorum*, quorum *alterum ſub altero non collocatur, ſunt etiam ſpecie diverſæ differentie.* v.g. homo, habitus, linea, quoniam ſub uno genere non continentur, ſpecie diverſas etiam habent differentias.

Reg. III. *Subalternorum generum nihil vetat eaſdem eſſe differentias.* Rationem reddit ipſe Philoſophus: quia ſuperiora de inferioribus prædicantur. *Hæc ſunt Peripat. Antepredicamenta.*

§. 5. Poſtprædicamenta ſecundum eoſdem ſunt 1. *Oppoſita.* 2. *Modi quibus quid dicitur prius.* 3. *Modi, quibus quid ſimul dicitur.* 4. *Motus ſpecies.* 5. *Modi & Habere.*
ſingula

CAP. III. SECTIO II. ELENCHT. MS
Singula hæc quam fusè & qua ratione expendantur, bevitatis studio omitto recensere; consuli possunt D. Jac. Mart. D. J. Scharff, in Instit. Log. alijsq;.

§. 6. *Quare* autem de Anteprædicamentis hic agendum, ita docent Peripatetici: quia sunt explicationes terminorum quorundam, ad meliorem Prædicamentorum cognitionem necessariæ & utiles. Ostendunt, ut explicat D. J. M. omnia quæ ad Prædicamentorum, h. e. ὄντων simplicium logice consideratorum, explicationem utilia esse possunt: nimirum docent, quænam ad Prædicamenta pertineât, quo ordine in quolibet sint collocanda; quæ, de quibus quomodo prædicentur, & quæ quorum sint genera & differentię propriæ; hinc *introductio* seu *vestibulum* ad ipsas categorías, imo ut notat Hornej, *instrumenta* categoriarum audiunt. De Postprædicamentis autem ideo, quia tradunt nonnulla quæ explicationi Prædicamentorum à posteriori inserviunt, nempe generales quasdam affectiones seu terminos, quorum in diversis Prædicamentis facta est mentio; ibi tamen, ne series doctrinæ interromperetur, declarari non potuerunt. Alii hunc proponunt finem. Sicut *anteprædicamenta* & Prædicabilia *modum prædicandi* monstrarunt *affirmativum*

& terminos suppeditarunt consentaneos; ita *Postprædicamenta terminos ad negativam prædicationem aptos* explicant.

§. 7. Sed hac eâdem consequentia inferre quis potest, *Antepædicamentorum* tradenda esse *Antepædicamenta*, horum iterum alia; *Postprædicamentorumq;* *Postprædicamenta* longa serie esse proponenda. Hanc equidem doctrinam esse scitu omnino necessariam, *maximamq;* *partem* spectare ad *Logicam* non diffiteor, hujus tamen non esse loci, urgeo his rationibus: 1. Quia de *Homonymis* peculiaris constituitur locus argumentorum in ipsa Logica. 2. Quia de *Prædicatione Pronymica & Synonymica* in doctrina enunciationum agendum. 3. Quia fundamentum prædicationum affirmatarum commodius ostendunt argumenta consentanea, negativarum dissentanea de quibus in Locis Topicis. 4. Motus species expendit Physica. Modos quo quid dicitur prius, Metaphysica. Hoc ipsum fateri non erubescit Horst. Inst. Log. l. 1. c. 8. de Postprædicamentis inquires, *illorum declarationem ad hanc disciplinam non pertinere: Motus enim est considerationis Physicæ: reliqua a. 4. ad illum pertinent, qui ens quatenus est ens considerat, qualis est Metaphysicus.*

Meminisse oportet, rerum seriem in Prædica-

CAP. III. SECTIO II. ELENCHT. II
dicamentis tradi non *acroamaticè*, *accuratè*
& *distinctè*; sed populariter & *exoterice*;
ubi cognitio tantum gradibus Prædicamen-
talibus, ulteriori categoriarum *μεθωρεία*
& *ὑπερωρεία* bene carere possumus. Quas
rationes, spero mereri veniam auctoritatem
Arist. aliorumq; Peripat. non sequutis. Ad
argumenta quæ pro hoc loco Antepredica-
mentorum satis speciose adfert Hornei. Inst.
Log. l. 2. Q. III. respondendi occasionem
dabit fortè συζήτησις publica.

QUÆSTIO III.

An in Prædicamentis agatur de rebus
an vero de vocibus?

§. I. Et de *sensu* hujus quæstionis & de
ejusdem *decisione* controvertunt Logi-
ci potissimum antiquiores. Quantum ad
prius, quæstionem alij ita informant; *An*
in prædicamentis agatur de rebus, an de
vocibus aut conceptibus? Qui de vocibus
tantum in prædicamentis agi censent, in
duplici rursus sunt differentia: nonnulli
enim statuunt de *vocibus* tractari ut *sunt vo-*
ces; quæ sententia licet mox suum prodac
errorem, habuit tamen defensores. Alij
eatenus tantum, *quatenus sunt rerum signi-*
ficativæ, quod prolixè probare conantur
etiam Conimbricenses.

§. 2. Alij plane contrarium docent, & *subjectum libri Prædicamentorum* faciunt *res ipsas*, quam sententiam tuentur auctores gravissimi. *Tertiam* & inter duas illas intermediam adscribunt Porphyrio, qui teste Ammonio, nec de rebus, nec de vocibus in Prædicamentis tractari putat, *sed de conceptibus & quidem secundis*. Ubi sciendum *Res* quidem distinguere à *conceptibus* rerum, & hos à *vocibus* quæ sunt *signa* conceptuum; hic tamen de rebus non ita sentiendum, ut non habito respectu ad *conceptus immediatos* potissimum, locentur in Prædicamentis, tanquam equi vel tauri in stabulo. Hic ergo est sensus quæstionis genuinus: *An in Prædicamentis agatur de vocibus ut sunt voces; An vero de rebus h. e. rerum notionibus primis, an vero de notionibus secundis, generis, speciei, &c.*

§. 3. Voces non esse objectum libri Prædicamentorum facile patet: nam ipsarum rerum *series* in prædicamentis attenditur, & exinde Prædicamentum etiam supra fuit definitum *ordo rerum*. Præterea, ad Grammaticam spectat ea de vocibus cura, Logicam *secundario* tantum circa *λόγον προφορικόν* occupari, quatenus *interni* illius est *interpres*.

§. 4. Neq; notionēs secundæ objectum

CAP. III. SECTIO II. ELENCHT. II
categoriarum constituunt: ideo enim de
Prædicamentis hic agi dictum, quatenus o-
stendunt *materiam* seu res quibus *notiones*
Logicæ adaptari possunt; & licet rerum illi
gradus insigniantur titulis notionalibus,
generis, speciei &c. supra tamen injecta
est mentio distinctionis inter ipsos gradus
Prædicamentorum, qui desumentur ex re-
rum notionibus primis, & inter titulos
graduum notionales. vid. supra pag. 88. & 89.

§. 5. Relinquitur itaq; in Prædicamentis
agi de *ipsis rebus*: quia id agimus in doctri-
na hac prædicamentorum, ut objectum o-
perationis Logicæ quodammodo dispalescat,
quod objectum dictum est constituere *ipsas*
res non *tantum veras*, sed etiam ad *vera-*
rum similitudinem confictas, quarum omni-
um dantur tum notiones primæ & imme-
diatæ, secundum quas hic expenduntur,
tum etiam secundæ, quæ in ipsa Logica
traduntur.

§. 6. Diversum tamen statuendum judi-
co ab Hornei. & Peripateticis aliis, qui in
Prædicamentis de rebus agi contendunt qua-
tenus objectum sunt tantum *primæ operati-*
onis intellectus: dicunt enim, *non contin-*
gere errorem in ipso actu apprehensionis, si-
cut in actibus compositionis & argumentati-
onis, sed tantum in ejus objecto; & secundum

eosdem, ars id solum in hac functione præstat, ut *objectum totum digerat & distinguat*, quo facilius & perfectius facultas apprehensiva illud attingat. vide Horn. Inst. Log. l. 2. Q. 11. Sed hæc & similia dicere coguntur ex ea hypothese, quâ Tractatum Prædicamentorum Logicæ faciunt essentialem; unde apud illos non est absurdum, Logicam quadam sui parte agere de ipsis rebus, in cæteris de notionibus secundis. De rebus solliciti sumus in Prædicamentis, non ut materiam & objectum præbeant primæ tantum mentis operationi, sed etiam reliquis: objectum namq; disciplinæ debet esse adæquatum.

QUÆSTIO IV.

An numerus Prædicamentorum denarius sibi constet, & unde?

§. 1. Conimb. divisionem Entis in *Substantiam & Accidens* faciunt *primam*; sed *secundam eam* appellant, qua in *decem Prædicamenta* seu summa genera secatur. Et hoc ponunt discriminis, quod Ens in *illa* divisione *longe pateat latius*, continens sub se etiam *incompleta*, quam in *hac* ubi tantummodo *completa* complectitur. Sed fatentur ipsi, Arist. nullibi, ubi eas divisiones usurpat, aliquid constituere discriminis in-

CAP. III. SECTIO II. ELENCHT. 125
ter ens quod dividitur in substantiam & accidens, & inter illud quod in decem prædicamenta discescitur. Sive itaq; Ens primo divideris in substantiam & accidens, & Accidens deinde in novem genera accidentis, *eadem tamen manet questio* de numero hoc denario.

§. 2. Numerum hunc alij *minuendum*, alij *augendum* contendebant. Plato in Sophista *unum* statuit Prædicamentum, nempe Ens. Xenocratis & Andronici discipuli *duo*; Ens per se & ad aliquid, h. e. Substantiam & Accidens. Valla lib. 1. Dial. c. 13. *tria*: Substantiam, qualitatem & actionem. Stoici, referente Hornejo, ex Plot. *quatuor*: Subjectum i. e. substantiam, qualitatem, modum in se, modum ad aliud. Plotinus citant. Conimb. *quinario* omnia complecti voluit: Substantia, quantitate, qualitate, relatione & motu, Alii novem alii aliter. *Auctiorem* hunc *numerum* reddere voluisse referunt, tum Pythagoreos qui *viginti* Prædicamenta posuerunt, ceu colligunt ex Arist. 1. Met. c. 5. quod tamen inde non satis liquere fatentur Conimb. in c. iv. de Prædic. Quæst. ii. Art. iii. Tum alios qui *undecim* esse voluerunt hæc entium genera, ut ex Nipho & Clypeo Thomistarum memorant c. l. Conimb. Undecimum Prædicamen-

tum *signi* introducentes, ubi *entia rationis* collocanda esse voluerunt, exinde quod Arist. l. 5, Met. c. 7. absoluta entis divisione in decem summa genera, entium rationis per appendicem meminit. *Primus* autem *Architas Tarentinus*, ad *denarium numerum* ea rede gisse putatur, quem numerum retinuit etiam Aristot. & fuit ex eo tempore ita receptus, ut eundem hodie qui vel minueret vel augeret, potius temerarius innovator quam præceptor candidus haberetur.

§. 3. Unde v. hic denarius numerus sufficienter possit probari, dissensus est maximus. Architam more Pythagoreorum ex denarij numeri *perfectione* cum stabilire tentasse, narrat Simplicius; quæ probatio, iudice Regio langvida est: numerus enim potius ex rebus, ut ait Fonseca, quam res ex numero demonstrari debent. Joh. Regius exponit, qua ratione magni nominis Philosophi hujus numeri sufficientiam *à priori* demonstrare conati sunt, utpote Thomas Aquinas, Fonseca & Colonienf. *qui ex numero predicatorum quæ de substantia singulari seu individuo efferuntur, rem conficiunt, qua de demonstratione Conimb. judicant, ad eam tuendam multa esse devoranda, ideoq; aliam moliuntur ex diversis modis essendi, quam præ-*

CAP. III. SECTIO II. ELENCHT. 123
præferunt. Legi potest apud Conimb. l. c.
in cap. iv. de Prædic. Quæst. II. Art. III.

§. 4. Qua in re primum silentio non est
involvendum, quod Aristot. nuspiam nu-
merum eum demonstrare tentaverit; unde
haud ægre sententiæ Suaretzij assentior,
qui in Met. disp. 39. Sect. 2. ex Avicenna do-
cet, *non posse à priori aut propria aliqua
ratione demonstrari, tot Prædicamenta esse,
nec plura nec pauciora.* Sed sicuti aliàs spe-
cierum in unoquoq; genere numerus, non
tam ratione quam inductione confirmari so-
let; id etiam hic faciendum, h. m. argu-
mentando 1. *Si nullum in universum datur
Ens, quod non aliquo modo ad hæc decem
prædicamenta referri queat, utiq; sufficiens
est hic Prædicamentorum numerus;* at verum
p. E. & posterius. Alteram rationem sup-
peditant Conimb. dicendo; *facilius est o-
mnes enumeratas opiniones convincere, quam
hanc celebrem efficaciter confirmare.* Se-
cundo itaq; pro sufficientia hujus nume-
ri argumentari licet, h. m. *Si omnia argu-
menta quæ contra hunc Prædicamentorum
numerum adferri possunt facile refutantur,
utiq; hic numerus est sufficiens;* at. v. p.
E. & post.

QUÆSTIO V.

Quomodo differunt Prædicamen-
ta inter se?

§. I.

§. 1. Quoniam ad præcedentis quæstionis illustrationem haud parum facit hæc, ideoq; breviter eam hic attingere non alienum plane erit; *accuratior* quæstionis hujus *decisionem* ad Metaphysicam Spectare non nescius.

§. 2. Sunt qui omnia prædicamenta ab invicem *realiter differre* contendunt, exinde quod Arist. 8. Metaph. Cap. Ult. & i. post. cap. 2. dicat, *summa genera esse inter se primo diversa*; quæ autem primò sunt diversa *realiter* distinguuntur. Alij existimant sufficere prædicamenta distinguere *formaliter*. Quidam putant differre ea *secundum diversos illos modos prædicandi*, unde etiam denarium prædicamentorum numerum vulgo demonstrare solent. Plures adhuc differendi modos tradiderunt alij ceu exponit Regius.

§. 3. Concedendum sane omnia Prædicamenta ab invicem realiter non differre; locum vero quod concernit Arist. jam citatum, intelligendus ille tantum de primis quatuor Prædicamentis, quod tamen nec procedit de illis in *universa latitudine* consideratis, ut perspicue evincit Svaretz. Met. Disp. 39. Sect. 11. n. 18. *Quædam* ergo prædicamenta differunt *realiter*, *quædam ratione ratiocinata* scil. vel *formaliter* vel *modali*.

CAP. III. SECTIO III. AXIOM. 125
daliter. Videatur hac de controversia Javellus & Suarez l.c. qui pluribus eandem exponunt.

SECTIO III. AXIOMATICA.

AXIOMA I.

Prædicamenta, seu summa rerum genera non sunt confundenda.

§. Ratio est, quia de distinctis distinctè agendum, ideo enim de hac rerum distinctione solliciti fuere eximij Philosophi, ut omnis evitaretur confusio, unde errores oriuntur. Violatur hæc regula sæpissime non tantum in philosophia sed & in S. Theologia, v. g. dum argumentantur Calviniani: *Corpus Christi quod pro nobis passum est & in cruce pependit, in S. cœna nobis exhibetur; atqui Corpus Christi visibile & palpabile &c.* E. Ubi prop. Major loquitur de *substantia* Corporis Christi, minor de *qualitate* & sic oritur *ἀσυνλογισία*. In Philosophia etiam innumera oriuntur sophismata, *mutato genere prædicationis*; quod ipsum quot contingat modis, in doctrina Syllogismi uberius exponendum.

II. Una & eadem res per se in uno est tantum Prædicamento.

§. I.

§. 1. Stante namq; summorum generum ab invicem *distinctione*, sequitur rem eandem *per se* diversis non posse subistere generibus. Notanter dicitur 1. *per se*, accedente namq; *alio considerandi modo*, res eadem quin in diversis locari possit prædicamentis nihil obstat; imo unam rem in *omnibus* poni prædicamentis alio atq; alio respectu, non est inconveniens. Licet itaq; hoc quoq; frequentetur in Scholis Logicorum effatum: *Una & eadem res in diversis prædicamentis poni potest*, non est tamen huic nostro vel ipsi veritati contrarium, nisi apparenter, quam contrarietatem diversus tollit respectus.

§. 2. Valet 2. Canon de rebus *unitatem per se habentibus*, non vero de *concretis, complexis & aggregatis*; ex namq; res, quando ex rebus plurium prædicamentorum concrescunt & aggregantur, pluribus etiam summis generibus subistere necessum habent, v. g. mundus, doctus, Respublica.

§. 3. Quando autem occurrit res in diversis prædicamentis locabilis, tenenda est hæc regula: *Potior & principalior rei respectus certam in prædicamentis præparat sedem*. Ille autem respectus rei merito censetur principalior, unde perfectio & rei complementum est. Hinc Nostrates recte contra

CAP. III. SECTIO III. AXIOMAT. 127
tra Calvinianos docent, cœnam Domini principaliter in prædicamento esse *actionis*, quippe cujus ultima τελείωσις in actione consistit.

Graduum Prædicamentaliū

CANONES.

I. Genus cum sua specie erit ejusdem Prædicamenti.

§. 1. Dicitur hunc Canonem Arist. ratio in promptu est: 1. nam genus & species secundum lineam rectam sibi subordinantur. 2. Quia genus nihil est aliud quam species illimitata; & species genus limitatum & restrictum.

§. 2. Observa canonem procedere 1. de genere *vero* & *legitimo*, non vero de *equivoco*, quod nomen tantum habet commune, nec de *spurio* & *illegitimo*; procedit de genere & remoto & propinquo, modo maneat in eodem rerum genere 2. de genere & specie non prout sunt notiones secundæ, sed *prout verificantur de primis*.

§. 3. Canonis hujus usus late patet. In eum impingunt multi, utpote illi qui Logicæ genus faciunt Instrumentum. Kerkerm. etiam dum sacramenti genus facit ordinem. Ipseque Aristot. dum animæ genus dixit esse ἐντελέχεια & sæpe aliàs.

II. Genus est latius sua specie, nec cum ea reciprocatur.

Hunc inculcat Arist. l. Cat. c. 5. Ratio est: quia genus est totum, sed species pars generis, totum vero est latius sua parte. Valet Canon 1. non de speciebus *omnibus conjunctim* consideratis, sed de *qualibet separatim* 2. De genere quatenus consideratur *ut totum universale*; alias species considerata ut totum *essentiale* constituitur ex genere & differentia ceu partibus essentialibus.

III. Quicquid inest generi, inest etiam cuilibet ejus speciei: & quicquid repugnat generi, repugnat etiam speciei.

§. 1. Ratio est, nam genus totam suam essentiam omni & cuilibet sibi subjectæ speciei communicat. v. g. *Corpus naturale est substantia materialis* & *etiam* quilibet C. N. Species.

§. 2. Verus est Canon 1. de genere & specie consideratis *materialiter ratione rei substrate*, non *formaliter*, seu ut sunt *termini notionales*. 2. De iis quæ generi insunt *actu* non quæ *potestate* tantum. 4. De iis quæ insunt generi *quatenus est genus*,
non

non de ijs quæ attribuuntur generi *prout reperitur in inferioribus* & singularibus. Unde sequitur *nullam speciem habere aliquid quod repugnat generi*, Ubi etiam intelligenda ea, quæ per se & necessariò conveniunt naturæ genericæ.

IV. Species suo genere posterior est natura & cognitione.

§. 1. Natura posterior, quia ut docent & Porphyrius c. 3. & Arist. 4. Top. c. 2. in prædicamentis inferiora sunt posteriora. Cognitione quoq; *distincta scilicet*, quia universalia seu communiora prius tradenda ut præcipit Arist. lib. 1. de part. animal. c. 4. aliàs idem sæpius tautologice esset repetendum.

§. 2. Intelligendus canon de *rebus terminis generis & speciei substratis*, non vero de terminis hisce *quatenus notiones secundæ*.
2. De cognitione speciei *distincta* non de confusa & indistincta: dicit namq; alicubi Arist. *speciem prius cognosci quam genus*.

V. Individua primario non considerantur in disciplinis.

§. 1. Præcipit hoc Arist. 2. Rhet. c. 2. *ἰδεῖν τὰ τέλη σκοπεῖν τὸ κατ' ἐκαστον*. Rationem addit, quia sunt infinita, caduca, corruptibilia & inconstantia; disciplinæ au-
tem

tem utpote habitus intellectus, amant versari circa universalia.

§. 2. Intelligendum axiomade singularibus in *actu exercito*, quomodo nonnisi exempli aut inductionis causa, docente Fonseca, in disciplinis aliquando considerantur, *non de actu signato*, sic namq; & Metaph. & Logica de iis rectè agit. 2. De Individuis *corruptibilibus & caducis*, de incorruptibilibus non.

VI. Individui est existentia.

§. Nam ut inquit Boëthius: *omne quod est, eo ipso quod est singulare est.* Procedit canon 1. non tantum de individuis *substantialibus* sed & de *accidentalibus*: licet enim potioem habeant existendi modum *illa*, revera tamen existunt etiam *accidentia*. Inexistere præsupponit *τὸ* existere. 2. Accipiendus canon de *existentia per se, completa & totali*, non de incompleta, partiali & per aliud. Universalia itaq; separatim non existunt, sed in singularibus. Entibus incompletis quidem non nego existentiam, hic tamen sermo est de eâ quæ competit Individuis Logicis completâ scilicet.

VII. Individuum est incommunicabile.

§. Ratio est, nam non habet amplius aliquid infra se cui se potest communicare.

Scien-

CAP. IV. SECTIO I. THEOREM. 131
 Sciendum autem individuo non denegari
 hic communicationem 1. κατ' ἀλλοποίησην
 neq; 2. κατὰ συνεκδοχὴν. neq; 3. κατὰ πε-
 ριχώρησιν, neq; 4. κατὰ μετάδοσιν Sed tan-
 tummodo communicationem κατὰ μέθεξιν
 juxta essentialē participationem, qua ali-
 quid commune est pluribus inferioribus,
 ut in illis divisim possit multiplicari. *Et*
tantum de Prædicamentis in genere, nec
non prædicamentorum gradibus.

CAP IV.

DE SUBSTANTIA,

ET IN

GENERE DE ACCIDENTIBUS.

THESIS I.

Substantia est Ens per se subsistens,
 finitum & completum.

Ἐκθεσις.

§. 1. In frontispicio hujus capitis, à ple-
 risq; talis vel huic similis proponi solet
 Prædicamenti substantiæ definitio: *Prædi-*
camentum substantiæ est ordo vel represen-
tatio substantiarum per genera, species & dif-
ferentias dispositarum ad ostendendam præ-
dicandi aptitudinem, quæ in substantijs de-

litescit. Sed eam hic magis repetere non duxi necessarium, siquidem ex *Prædicamentum in genere* supra data *definitione*, satis liquet, quodlibet prædicamentum nihil esse aliud quam repræsentationem rerum sub eodem summo genere contentarum, factam per *gradus, genera species, & differentias*; potius itaq; hic mox inquirendum, *quid sit substantia & quibus proprietatibus* à reliquis entium generibus dignoscatur. Unde apparet quid sit discriminis inter *prædicamentum substantiæ & ipsam substantiam*.

§. 2. Propositum Theorema definitivum absolvitur *subjecto & predicato*, de quorum *utroq;* pauca notanda. Circa prius *Definitum* scilicet, nota 1. *Etymologiam*. vocem substantiæ derivat Aug. à *subsistendo*; Zab. & Fonseca, à *substando*: alij à *sustinando*. Posteriores duæ notationes competunt *substantiæ* tantum *Logicæ*, quæ accidentibus substat, eaq; subjective sustinet. Prima vero substantiæ etiam *præcise* tali, *Metaphysicæ*. 2. *Homonymiam*. Accipitur vox substantiæ 1. *Philologicè* denotatq; vel (α) *opes*, seu possessionem quo sensu dicimus substantiam inter hæredes dividendam; vel (β) *ordinarium* aliquod salarium, quo sensu extra illud alicui oblata dicuntur accidentia, unde *Ἀξίοζον*: *Accidentia sunt præ*

CAP. IV. SECTIO I. THEOREM. 133
præstantiora substantiis. vel (γ) Sedimentum, ut apud Medicos. II. *Philosophice ubi*
 (α) *late & Generaliter Ens seu Essentiam* significat; quia græcorum *ἐσς* & substantiam & essentiam denotat. (β) *Stricte, subjectum*, quomodo omne id quod adjunctum est, dicitur substantia, etiamsi sit accidens. (γ) *adequate pro ente per se subsistente.* Quo sensu vicissim in *duplici* est differentia, vel enim est substantia *Metaphysica*, quomodo præscindit à substantia finita & infinita, completa & incompleta; vel *Logica*, restringiturq; ad eas substantias quæ directe sunt in prædicamento, quales sunt completæ & finitæ, quo sensu hic definitur.

§. 3. *Prædicatum est definitio ipsa seu potius descriptio*, genus namq; summum est substantia, & proinde perfecte non potest definiri. *Generis loco ponitur Ens*, quod tamen accuratè loquendo generis notionem non recipit, sed conceptus duntaxat latior, qui de substantia & accidente *intrinsece & οὐνοῦτως* dicitur, *analogice* tamen in ordine ad prius & posterius. *Differentiæ* conceptus exprimitur (α) per *Tò per se subsistere*, quâ ratione substantia ab accidente adæquatè differt; Substantiæ namq;

proprius character est *αὐτοπαρξία* h. e. *sub-*
sistentia, cui opponitur *ἐνπαρξία*, h. e. *in-*
herentia, quæ accidentibus competit omni-
 bus & solis. Ubi porro sciendum, quod
 τὸ per se subsistere seu substantia hic loci
 non sumatur *specialiter*, pro subsistendi
 modo ultimato, qua ratione v. g. ignis in
 ferro ignito, sal in aqua salsa, licet substan-
 tiæ, per se non subsistunt sed in subsistentia
 communicata; sed *generaliter*, quo sensu
 subsistere nihil aliud notat, quam in exi-
 stendo non dependere à subjecto inhæsionis,
 & non esse in alio eo modo quo accidentia
 insunt suis subjectis substantiis, & ab illis
 dependent: In subjecto autem esse dicitur
 id, quod alicui 1. *Inest*. 2. *non est tamen il-*
lius pars. 3. *omnino esse non potest nisi in illa*
re. 4. *Nec constituit unum per se cum eo*
cui inest, quæ omnia accidentibus compe-
 tunt quæ sunt in subjecto, substantiis vero
 non.

§. 4. In data descriptione porro ulterio-
 ris determinationis causa adduntur verba
finitum & completum, quæ substantiam
Metaphysicam à Logicâ discriminant: sub-
 stantia namq; infinita propter eminentissi-
 mam perfectionem, incompleta vero pro-
 pter defectum directè in Prædicamento lo-
 cari non possunt.

THESIS. II.

Substantia est vel prima vel secunda. Prima est quæ de subiecto nullo dicitur, & est individuum substantiale; secunda vero quæ de subiecto prædicatur.

Ἐκθεσις.

§. 1. Hæc est divisio substantiæ *Logica*, quæ tamen non est generis in species, sed fundatur in *diversa ratione subsistendi utriusq;*, unde sequitur etiam *diversa ratio prædicandi*, secundum quam hic diversimode describuntur; utraq; quidem substantia subsistit ceu modo in thesi superiori expositum, *inequalitèr* tamen & analogice, Prima *κυρίως, πρῶτως καὶ μάλιστα* ut loquitur Philosophus h. e. primario & immediate, diciturq; alio nomine *substantia singularis*: secunda vero secundario & mediante substantia singulari seu prima, vocatur aliàs *substantia universalis*.

§. 2. Per substantiam primam hic 1. non intelligitur ea, *quæ à nulla alia causa existit*, quomodo solus Deus est substantia prima, creaturæ secundæ. Neq; 2. ea quæ suprema est in serie substantiarum. Sed 3.

substantia singularis & in serie substantiæ ultima & infima; hæc dicitur prima quoad statum *subsistentiæ*, quia primò subsistit & sensibus nostris obviæ fit, & qua sublata de secundis nihil est reliquum, non si statum attendas *essentiæ* nam sic secunda prior est. Ultimo hoc quoq; observandum, substantiam primam Logicam & substantiam singularem per omnia non esse voces æquipollentes; omnis quidem substantia prima est substantia singularis, sed non versa vice.

THESES. III.

Seriem Prædicamenti substantiæ per genera, species & differentias usq; ad individua sequens diagramma complectitur.

Sub-

Sub- stan- tia fi- nita est vel	Immaterialis ut Spiritus qui vel	Absolutus à materia ut angelus	Bonus, ut Gabriel Malus, ut Beelzebub.
		vel determinatus ad materiam ut anima separata v. g. anima Lazari, Epulonis, &c.	
	Materialis ut corpus idq; vel	Simplex	absolute ut aquæ supra cœlest. cœlum, 4. Ele- menta.
		Respectu ve vel ut Stellæ	Fixæ Perseus, Cepheus Ari- es, Taurus, Erraticæ ut ♄ ♂. ☉. ♀. ♀.
		Inanimatum ut Mineralia.	Lapides Porosi Solidi. Gemme. Metalla, ut aus- rum argentum Mineralia mes- dia ut creta, calx, terra lœmnia &c.
		Mixtum	
		vegetas	Herba
			Alimentosa ut triticum Medica- mentosa. Mixta. Neutra.
			Frutex
			Infrugifera
			Arbor
			frugifera
		Ratio- nale ut homo	ut malus Pyrus.
		Sentiens	Volatile Natatile
		Irratio- nale.	Gressile Reptile.

Series Prædicamenti substantiæ multo prolixius potuisset repræsentari, ceu fecerunt egregie Keck. & Jac. Verenberg. in Tab. Prædicamentalibus ad quos prolixiorem substantiarum tabellam videre cupientem remitto. *Hæc de substantia.*

THESIS IV.

Accidens est Ens substantiæ inhærens eamq; extraessentialiter afficiens.

Ἐκθεσις.

§. I. Quantum ad propositionis *subiectum*, sciendum vocem accidentis à Philosophis varie usurpari, modo enim significat idem quod *contingens* & *fortuitum*, modo *extraordinarium* & *incertum* aliquando idem quod *adjunctum*. Præcipuè vero vox accidentis ratione nominis distinguitur in *Prædicabile* & *prædicamentale*; Ubi per accidens prædicabile intelligunt omne illud quod *non essentialiter* sed *accidentaliter* de subiecto prædicatur, siue res illa quæ prædicatur substantia sit siue accidens, unde etiam apud Peripateticos definitur secundum Arist. 1. Top. 5, quod possit abesse vel adesse subiecto, addit Porph. sine subiecti interitu. Prædicamentale autem accidens, quod substantiâ fulcitur sine qua existere nō potest,

potest, & qua cum universam entis latitudinem exhaurit; tale est illud quod in Thesi hac describitur, & de quo impræsentiarum sermo est.

§. 2. *Prædicatum involvit conceptum descriptionis latiore & strictiore.* vicem generis sustinet *Ens*, quod tamen genus accurate loquendo non est, ceu supra monitum ad Thes. I. §. 3. In conceptu *strictiore ratio formalis* & proprius character accidentium exprimitur per *Tò inhærere & extraessentialiter afficere*. *Tò inhærere* potest hic exponi tum *negative* quomodo idem significat, ac non per se subsistere, ut sicut solæ substantiæ per se subsistunt, licet non semper *subsistentia propria & ultimata*, ita accidentium est inhærere; tum *affirmative*, sumiturq; sic *Tò inhærere latè* ut notet omnem inessendi modum, sive *stricto* & rigorosè quomodo quantitas & qualitas inhærent sive quocunq; adessendi modo, sicut accidentia quædam tantum adhærent & circumstant vel quocunq; modo afficiunt. unde sequitur accidens non posse existere sine suo subjecto: Sublata itaq; quocunq; modo substantia, pereunt etiam ejus accidentia. per *Tò extraessentialiter afficere*, accidens à modis substantialibus discernitur.

THESIS V.

Accidens est vel Primarium quod vicissim aut absolutum, ut *Quantitas* & *Qualitas*; aut respectivum ut *Relatio*; aut mixtum ut *Actio* & *Passio*: vel Secundarium, ut, *Quando*, *Ubi*, *Situs*, *Habitus*.

Ἐπεὶ.

§. 1. Accidentis hanc divisionem ut *di-
chotomiae* commodius includerent D. J. M.
& D. Scharff. actionem & Passionem acci-
dentibus secundarijs accensuere; quæ ta-
men primarijs annumeravit D. Calov. quem
titulum eodem jure retinent quo *relatio*.
Mixta accidentia vocantur *actio* & *Passio*,
quia aliquid commune habent cum *absolu-
tis*, aliquid cum *relativo*; esse ipsorum est
referri ad aliud, non tamen tanquam ad
terminum instar relatorum, sed ad *subje-
ctum externum*. Postrema hæc quatuor
accidentia secundaria mixta quoq; dici non
repugno.

SECTIO II. ELENCHTICA.

QUESTIO I.

An substantia sit in subiecto? N.

§. 1. Præsciendum 1. Quæstionem intel-
ligi

ligi tam de *substantia incompleta quam completa*. 2. *Subiectum* intelligendum *ὑποκειμενος* & *inherentia* non vero *predicationis*. 3. *Distincta sunt esse in alio, & esse in alio tanquam subiecto*. Prius multifariam dicitur utpote 1. *Pars in toto*. 2. *Totum in partibus*. 3. *ut species in genere* 4. *ut genus in speciebus*. 5. *ut forma in materia* 6. *ut res locata in loco seu in ubi*. 7. *ut effectum in causa*. Sed ut res sit in alio tanquam in subiecto; requiruntur tria ista requisita supra thes. 1. §. 3. h. c. indigitata.

§. 2. Quibus præsuppositis facilis ad questionem est responsio, scilicet *nullam substantiam esse in subiecto*: nam substantia omnis per se subsistit, accidentia vero inhaerent & in subiecto sunt.

§. 3. Atq; ex his satis patet quid sit respondendum, si quis objiciat. *Partem substantialem inesse suo toti, formam materiae; locatum esse in loco, contentum in continen-*te, ut aurum in loculo, vinum in dolio &c. quæ exempla videntur evincere etiam substantiam esse in subiecto. Respondendum nempe, *accidentalem* quidem in his dari *unionem* unius substantiæ ad aliam, quæ qualemcunq; infert *inexistentiam*, non tamen *inherentiam talem*, quâ unum inhæ-

ret alteri ut subjecto, idq; propter defectum requisitorum; nam v.g. forma licet insit materiæ, cum ea tamen constituit unum perse. Aurum utut sit in loculo, potest tamen esse etiam extra loculum & alibi. & sic de cœteris. Non itaq; repugnat substantiæ esse in alia substantia 1. συλληπτικῶς ut loqvuntur, ut aqua in sponsia, vinum in poculo: Sanguis in venis; cibus in ventriculo. 2. περιχωρητικῶς; ut annulus in digito nix in pariete. 3. περιχωρητικῶς ut anima in corpore, licet non possit inesse subjecto ἐνυπάρχει.

QUÆSTIO II.

An omnis substantia habeat accidentia?

§. 1. Si quæstio sit intelligenda de substantia in *ultima abstractione* & *præcisè* sumpta, utiq; erit neganda: Deus enim vere est substantia, in quem tamen nulla cadunt accidentia, obstante summa ejus simplicitate, summaq; perfectione, quæ non est indiga alicujus perfectionis, quam conferunt creaturis accidentia.

§. 2. De substantia vero finita & creata tam immateriali quam materiali, completâ & incompletâ quæstio hæc omnino affirman-

CAP. VI. SECTIO II, ELENCHT. 142
manda. Instructi namq; sunt *spiritus creati* qualitatibus, utpote habitibus, nec non potentia intelligendi, actionesq; multas exercent, quæ omnia cum ipsa eorum essentia non sunt eadem, sed perfectiones quædam accidentales, subjective in illorum natura inhærentes. De *corporibus* minus est dubium, quis enim nesciat, creaturam non esse immediatum suarum actionum principium, sed per qualitates intermedias operari.

QUÆSTIO III.

An accidens naturaliter sine suo subjecto existere possit?

§. 1. Omissis ambagibus quæstio hæc est *neganda*: nam accidens *ἐν πρᾶξι*, seu cum mentione subjecti definitur, sine quo etiam existere non potest; illud enim si posset jam non accidens sed substantia esset. Esse accidentis est inesse, substantiæ autem per se subsistere.

§. 2. Noranter dicitur in quæstione *naturaliter*: distingvendum namq; inter *potentiam Dei ordinariam* qua secundum ordinem à se in natura institutum operatur & *absolutam* qua ordinem istum ex divino beneplacito transilit & supra naturaliter agit, quomodo etiam accidentia sine subjecto sustentare & conservare si velit, optime potest

143 COLLEG. LOC. PROEM.
potest; *ordinarie* vero à substantijs susti-
nentur.

SECTIO III. AXIOMAT.

AXIOMA I.

Substantiæ inter se non sunt con-
trariæ.

§. 1. Habet hunc canonem Arist. lib.
Cat. cap. 5. aliàs ita solet efferri, eodem
sensu: *substantia nihil est contrarium*. Ra-
tio, quia substantiæ sunt subiecta contra-
riorum, contrarietas itaq; omnis ex qua-
litatibus contrarijs.

§. 2. Competit hæc proprietas 1. Sub-
stantijs *omnibus* sed non *solis*, nam nec
quantitas quantitati contraria. Vera est 2.
de substantiis *per se & ratione sua natura*
qua substantiæ sunt, non quatenus acciden-
tibus sunt vestitæ. 3. Non de contrarietate
sumta *generaliter pro qualibet oppositione*,
sed specialiter pro eà, quæ intercedit inter
adversa, quorum unum è subiecto expellit
alterum. Quod itaq; admirabilis in mun-
do reperiatur antipathia & contrarietas
rerum, scil. quod lupo ovi, felis muri,
canis feli vultur gallinæ, vitis brassicæ, i-
gnis aquæ contrarietur non ipsis substantijs
sed accidentibus contrarijs adscribendum.

§. 3. Scheibl. lib. Sent. Exerc. 4. Ax. 6. perſuſus à Ramo *duo* ponit contrariorum genera: *alia* quidem *in ſubjecto* ut calor & frigus; *alia vero ſubjecta* ipſa, ut homo & brutum: vel ut loquitur Ramus, *Tò Rationale & Irrationale*, quæ ſunt contrariæ differentię ejusdem generis. Sed iſto effugio non fuit opus: nam contrarietas hic non ſignificat ejusmodi diſtantiã, qua duo termini ſub eodem proximo genere contrariantur, ut homo & brutum: ſed pugnam eorum quæ non ſaltem ſub eodem genere ſunt, ſed etiam ſucceſſive *eidem ſubjecto* inſunt, unde ſe mutuo expellunt.

II. Subſtantia eadem numero eſt ſuſceptibilis contrariorum.

§. Ratio eſt, quia ſubſtantia eſt illud ſubjectum, in quo fit talis contrariorum permutatio. valet canon 1. de ſubſtantia *creata & finita*, non vero de increata & infinita. 2. in *ſenſu diviſo* ſeu de *diverſo tempore*, non in ſenſu composito & ſimul, ſic enim non poſſunt recipi. 3. *Cum conditione capacitatis*, ſi ſubſtantia ſit capax contrariorum; hinc cœlum nec album eſt nec nigrum. 4. *cum mutatione ſubſtantiæ*, non quidem eſſentiali ſed *accidentali*. 4. de *contrarijs ſeparabilibus & extrinſecis*, non de ijs quorum alterũ

naturam inest & separari non potest; hinc ignis non recipit frigus. 6. De receptione contrariorum non quidem semper *actu*, sufficit ut *possit* recipere.

III. Substantia non potest intendi & remitti.

§. 1. L. Cat. c. 5. Aristoteles ita effert hoc axioma: *Substantia non recipit magis & minus*. Sed 1. Met. c. 6. sic: ὄντα, μῆγε-
σιν ἐχὼ τῶν ἀειδμῶν, i. e. *Essentiae sunt si-
cut numeri*. Ratio in conspectu est: nam in substantia non datur latitudo & amillio graduum, sed consistit in indivisibili. Sen-
sus canonis est: Prædicata substantialia non intenduntur in una & remittuntur in altera: sunt enim in omnibus æqualiter.

§. 2. Valet itaq; canon 1. de *esse substan-
tiali*, quatenus tale est, non *ratione qua-
litatum*. 2. De substantia considerata *rati-
one essentiae*, non ratione modi subsistendi.
3. De intensiōe & remissione in *rei natu-
ra*, non vero in cognitione nostra. 4. Po-
test substantia dici intendi & remitti cum
variatione speciei, non vero sine hac varia-
tione; exemplum hujus rei habes in ele-
mentis & eorum formis, quæ remissæ & ca-
stigatæ sunt in mixto.

§. 4. Nota: dum ita effertur canon: *sub-
stan-*

stantia non recipit magis & minus, sciendum, non æquipollere *Tò magis & minus* cum τὸ majus & minus: nam posterius involvit quantitatem, v. g. Goliath non erat magis homo quam David, erat tamen major homo, quippe cujus altitudo erat cubitorum 6. & palmi 1. Sam. 17: 4.

IV. *Destructis substantiis primis nihil manet reliquum.*

§. Tradidit hanc quoq; regulam Aristot. l. cat. 15. Ratio est, quia substantiæ primæ *fulcra* sunt non tantum *accidentium* sed & *substantiarum secundarum*. Intellige canonem de *substantiis in tota sua latitudine*, & quoad omnia non quoad aliqua saltem individua: Sublato namq; uno vel pluribus individuis, natura & perfectiones speciei in reliquis possunt esse superstites.

V. *Accidens natura & cognitione est posterius substantia.*

§. 1. Habet hunc Canonem Arist. 3. Met. c. 1. Rat. quia accidens est effectum substantiæ. Natura quidem posterius est substantiæ, quia à substantia dependet. Cognitione etiam, nam definitur cum *τοῦ ὑποκειμένου* subjecti, quod est substantia.

§. 2. Observa verum esse axiomade notitia *distincta* non semper confusa, vel de

notitia, qua quid notius est *φύσει* & secundum se, non κατ' ἡμᾶς seu quoad nos: hoc namq; modo accidentia sunt cognita, substantiis ignotis, sed non illo modo de quo loquitur canon.

VI. Accidens unum numero, non migrat de subiecto in subiectum.

§. 1. Ratio hujus canonis est: nam ista migratio evertit naturam accidentis, cujus esse est inesse; durante enim ista migratione non inesset alicui subiecto.

§. 2. Accipe Canonem 1. de *accidente eodem numero* non specie. 2. De migratione *vera & propria* non metaphorica. 3. de migratione μεταβατική *transitiva*, non μεταδοτική *exhibitiva*. 4. de subiecto ὑπάρχουσας non κατηγορίας seu prædicationis. 5. De *migratione per se* non v. per accidens. Ex quibus observationibus facile est respondere ad illas difficultates, quæ hic occurrere possunt.

VII. Unum numero Accidens, non potest esse in duobus subiectis.

§. 1. Ratio est, nam accidentia numerantur & multiplicantur secundum numerum suorum subiectorum; Si ergo unum accidens poneretur in pluribus subiectis, tunc esset unum & non esset unum, quod implicat.

§. 2. Dist. inter subjecta *diversa* & conjuncta seu *subordinata*. 2. Inter *inesse simul* & *successive*. 3. Inter *accidens simplex* & aggregatum. Aggregatum accidens secundum aliquam sui partem potest esse in hoc, secundum aliam in alio subjecto. v. g. virtus moralis quoad *actum discretivum* quo discernimus inter honestum & turpe, concernit *intellectum*, qui dicitur quid honestum vel turpe; quoad *electivum* vero & *appetitivum* est in *voluntate*, quæ tamen subjecta ultimatè non sunt *divisa*. Fidei salvificæ eadem est ratio. Non potest itaq; unum numero accidens esse in multis numero subjectis ἀσυνδυάστis, optime vero potest in duobus subjectis συνδυασμέ-
ναις. vide Meissn. Phil. Sob. Sect. iv. Cap. vii. Quæst. iii.

CAP V.

DE QUANTITATE
ET QUALITATE.

SECTIO I. THEOREMATICA.

THESIS I.

Quantitas est accidens, secundum quod substantia est *extensa*.

Ἐκθεσις.

§. 1. De ordine quo tradenda sit quanti-

K₃

tas,

tas, quo qualitas hic non multum laboro, non quidem nescius qualitatem *ordine nature* prius considerandam, quod & à *nobiliori* proveniat *principio* & ipsa sit quantitate *nobilior*; sed consuetum doctrinæ ordinem servare contentus, Theorematis & subjectum & prædicatum paucis tantum lineis illustrabo.

§. 2. Ad prius nota, per *Quantitatem* hic non intelligi 1. quantitatem *intensivam*, *virtutis & perfectionis*, quæ *improprie* quantitas dicitur & etiam Spiritibus competit v. g. cum Aristotelem dico maximum Philosophum, Achillem magnum ducem. Neq; 2. quantitatem *intelligibilem*, quam quidam Spiritui tribuunt, dicuntq; talem esse qua quidem Spiritus *in se* non est extensus, ab intellectu tamen tanquam extensus concipitur. Sed 3. *proprie quantitatem molis*, quæ alias *dimensiva* seu *extensiva & realis* dicitur, remq; extensam h. e. *partes extrinsecas habentem* denominat.

§. 3. *Prædicati* in Theoremate seu definitione eadem est ratio, quæ est aliorum *generum summorum*: *Generis* vicem sustinet *quod accidens*, quantitas enim non est Ens per se subsistens sed inhærens. *Conceptus strictior* quantitatis essentiam seu rationem formalem exprimit, quæ consistit in *extensione*.

Sed

Sed extensio est *triplex*: *Entitativa*, *Localis* & *Quantitativa*. vel ut alij: *Entitativa*, *sicualis in actu* & *aptitudinalis*. Extensio illa entitativa, alias *quidditativa* & *substantialis* dicta, est qua corpus habet diversitatem partium seu partialium entitarum & à substantia corporea realiter non differt, quam impræsentiarum non intelligimus; reperitur tamq; in substantia corporea etiamsi quantitas ab eadem per potentiam divinam sejungeretur. Extensio Localis & sicualis *in actu* est, qua corpus *actu* commensuratur loco tantæ magnitudinis, quantus sibi in tanta magnitudine competit; qua quidem extensione corpus naturaliter est extensum: quoniam tamen *actus* hic *secundus* à substantia corporea potest separari sine implicatione contrarietatis, ceu exemplis aliquibus manifestum evadit, ideo potius dicimus formale quantitatis consistere in *extensione quantitativa aptitudinali*, quæ infert aptitudinem ad locum, seu qua corpus est aptum ut commensuretur spatio suæ magnitudini debito: Et hoc sensu quantitas jam per extensionem est definita. Unde confit essentiam quantitatis non recte poni in *mensurabilitate*, aut *divisibilitate*, siquidem hæc ipsa quantitate sunt posteriora. Daturq; quantitas quæ amplius divisibilis non

est ut in atomo. *Sed de his prolixius in disciplina transcendentali.*

THE S. II.

Quantitas est vel continua, cujus partes communi termino copulantur; vel discreta cujus partes ab invicem sunt discretæ.

Ἐκθεσις.

§. 1. Anxiè licet disquiratur à Philosophis an sit divisio hæc *equivoci in sua equivocata* an vero *analogi in sua analoga*, magnaq; pars contendat, numerum qui quantitas est discreta, solum nomen participare quantitatis, quia non est Ens per se unum sed tantum per aggregationem; cum Calov. tamen alijsq; sana ratione asserere licet, hanc divisionem esse generis analogi in species analogas. Idq; 1. Quia non tantum nomen, sed & *definitio quantitatis* competit numero *analogicè*: per numerum enim enim res dicitur extensa secundum *multitudinem* 2. Quia adjunctum proprium quantitatis *divisibilitas* competit etiam discretæ; & sicut quantitas continua minima amplius non potest dividi, ita nec discreta. 3. Quia quantitas in genere constituitur, objectum disciplinæ alicujus Philosophicæ

sophicæ scil. Matheseos, quod ipsum indicat quantitatem prout abstrahit à continua & discreta, *unum gignere conceptum* licet non univocum, *analogum* tamen, ideoq; non esse æquivocum.

§. 2. Hoc ut firmiter tibi persuasum habeas, scias *numerum* alium esse *numera- tum, materialem & physicum*, qui rebus ipsis est applicatus & citra controversiam est ens per accidens; ut duo homines, tres leones; *aliū Numerantem, Formalem & Arithmeticum*, ipsa scilicet unitatum collectio & numerus in abstracto consideratus, quem intelligi volumus cum numerus species quantitatis dicitur. Hac de controversia vide si placet plura apud Svaretz. Disp. 41. Sect. 1.

§. 3. Quantitas continua dicitur alias *magnitudo*, si absolute sumatur: nam magnum quatenus dicit respectum ad parvum ad prædicamentum *Relationis* pertinet, alias magnitudo parva etiam est magnitudo. *Communi termino copulari* nihil est aliud, quam partes ita cohærere, ut partis unius initium alterius finis sit, extramaq; in uno puncto indivisibili concurrant. *Termini* vero quantitatis sunt tres; *inchoans, finiens & communis* ita dictus quod utriq; parti sit communis *unam finiendo alteram inchoan-*

do. Hinc dispalescit differentia inter *continuum & contiguum*; illud ens per se est quia uno termino cohæret: hoc autem Ens per accidens quia partibus copulatur diversis. v. g. si lapis lapidi, asser asseri superimponatur.

§. 4. Quantitas discreta dicitur aliàs *multitudo*, non quidem *respective* prout paucitatem respicit, sic relativum quid est, sed *absolute*. Discreta dicitur hæc quantitas, quia terminum non habet communem quo copulatur, sed eo quidem respectu partes habet separatas.

THE S. III.

Quantitatem continuam absolvunt linea, superficies & corpus; discreta numerus dicitur.

Ἐκθεσις.

§. 1. Licet non desint, qui *quing.* quantitatis continuæ species recensent, imo quidam *Sex*, alij *Septem*, hisce tribus addendo *locum, tempus, motum & pondus*: Tres tamen esse tantummodo quantitatis continuæ species, & reliquas illas frustra his annumerari patet singulorum naturam & proprietates paulo alitus indaganti. Nam i. Locus & tempus copori non sunt internæ sicut quantitas

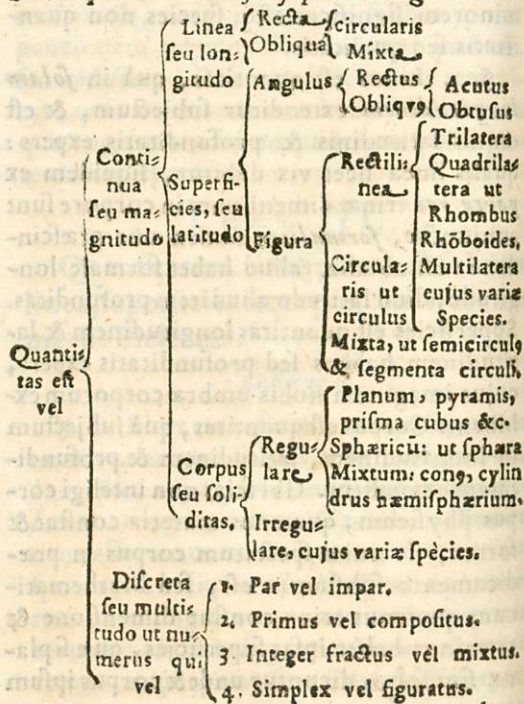
titas sed externæ, unde etiam in Physicis inter affectiones corporis extrinsecas ponuntur. 2. Motus non habet partes componentes ut requirit ratio quantitatis, sed tantum sibi succedentes; extensioneq; duntaxat entitativa non quantitaliva extenditur. 3. Pondus gravitatem nunc majorem nunc minorem significat estq; species non quantitatis sed qualitatis.

§. 2. Linea est quantitas, quâ in *solum longitudinem* extenditur subjectum, & est omnis latitudinis & profunditatis expers: qualis linea licet vix dabitur, siquidem ex *parte rei* trinæ dimensiones in corpore sunt conjunctæ, *formaliter* tamen una præscindenda est ab alia. aliud habet formale longitudo, aliud latitudo aliud item profunditas. Superficies est quantitas longitudinem & latitudinem habens sed profunditatis expers, cujus imaginem nobis umbræ corporum exhibent. Corpus est quantitas, quâ subjectum in longitudinem, latitudinem & profunditatem extenditur. Ubi scias non inteligi corpus physicum, quatenus materia constat & forma, sic enim spectatum corpus in prædicamento substantiæ est, sed Mathematicum quatenus trina constat dimensione & terminos habet ipsas superficies, quæ si planæ sint, *εδραι* dicuntur unde & corpus ipsum

nunc $\pi\epsilon\lambda\omicron\gamma\acute{\epsilon}\delta\omicron\nu$ nunc $\pi\epsilon\tau\tau\acute{\alpha}\epsilon\delta\omicron\nu$ &c. appellatur. De quibus in Geometria prolixius.

§ 3. Alteram discretæ quantitatis speciem vulgo orationem faciunt, quam quidem eo reduci posse non nego, quatenus in eadem numerus spectatur: peculiaris tamen discretæ quantitatis speciem accurate loquendo non constituit.

Series quantitatum ex subj. pater diagrammate:

Schema

Schema quantitatis prolixius si placet, peti potest ex ante nominato Jacob. Verenbergio in Tab. Prædic.

THESIS IV.

Qualitas est accidens substantiam finitam denominans qualem.

Ἐκθεσις.

§. 1. Vocem Qualitatis introduxit Cic. ceu ipse lib. 1. Quæst. Acad. testatur, sicut & appellationem græcam ποιότης dedisse vulgo putatur Aristot. Accipitur vox Qualitatis 1. *Essentialiter*, sicq; denotat quamvis formam qua subjectum aliquod dicitur quale, ut Arist. lib. Cat. c. 8. Hoc sensu etiam *formæ substantiales*, *differentiæ specificæ* & *substantiæ secundæ* qualitates dicuntur. 2. *Transcendenter*, quomodo perfectiones divinas qualitatis venire nomine asserit Calov. 3. *Accidentaliter sed in genere*, pro quovis accidente substantiæ contradistincto: hoc modo usurpavit vocem Porphyrius dicens, *accidentia omnia predicari in quale*, h. e. dicere subjecti qualitatem quandam. 4. *Accidentaliter in specie*, pro certo accidentis genere cæteris contradistincto, quæ acceptio sola hujus est loci.

§. 2. Varie à Philosophis definitur qualitas;

litas; à Thoma *quod sit modus substantiæ*; à Philipp. Mel. *forma per quam est efficax*; quibus tamen præstat hæc in thesi proposita; ubi vicem generis supplet *accidens*. *Conceptum differentiæ* voces cæteræ absolvunt. Ubi *substantia finita* dicitur qualitatis subiectum; infinitæ enim ut (proprie loquendo) nulla accidentia, ita nec ulla qualitas competit. Præterea dicit theorema, substantiam hæc denominari qualem, idq; vi cōjugatorum: *abstracta enim & concreta se mutuo definire solent*. ubi non intelligendum quodcunq; in quale prædicabile sed *prædicamentale*, singulari quodam & cæteris accidentibus contradistincto modo substantiam afficiens.

§. 3. Hic vero notandum, non omnes qualitates eodem modo substantiam denominare qualem. quædam enim id faciunt *simpliciter*, quædam *secundum quid*. Hic fundamentum est distinctionis subiecti in *absolutum & limitatum*, de qua infra in doctrina Topica.

§. 4. Qualitas ut substantiam simpliciter denominet, requiritur ut ei insit 1. *Satis intense* ut loquuntur, i. e. quoad plures gradus, unde v. g. aqua plures habens gradus frigoris quam caloris simpliciter calida denominari nequit. 2. *Satis extense* i. e. pro majori

majori ^{972.20} subjecti parte; hinc Æthiops licet sit albus dentes, simpliciter tamen albus denominari nequit. Ubi tamen excipiendæ qualitates illæ, quæ *determinatè quidem postulant aliquam totius partem, totum tamen subjectum denominant*; ut cum quis dicitur crispus à crispitudine duntaxat capillorum.

3. *Satis protense* i. e. non raro sed communiter & cum notabili aliqua temporis differentia: itaq; homo ut plurimum pallidus, si ruborem ob verecundiam contrahat simpliciter pallidus denominari nequit: Excipiuntur tamen qualitates sua natura tales, ut diu durare non possint, v. g. sonus, etsi citò transeat, subjectum tamen sonans simpliciter denominat; quia non habet alium essendi modum, quam cum qui subito est transiens. Hisce observatis introductus est canon: *Denominatio fiet à potiori.*

§. 5. Ultimo hic notandum, qualitates quasdam *proprio nomine concreto* denominare substantiam, v. g. calor calidam lux lucidam, justus justam: quædam vero *vel circumscriptivo vel alio communi nomine*: v. g. species leonis recepta ab intellectu, cum non denominat leoninum, nec species equi in oculo recepta oculum equinum, sed specie equi vel leonis informatum.

THESIS V.

Species qualitatis sunt quatuor: 1. Habitus & Dispositio. 2. Potentia & impotentia naturalis. 3. Patibilis qualitas & passio. 4. Forma & figura.

Ἐκθεσις.

§. 1. Divisionem hanc proponit Arist. l. Cat. c. 8. de qua nota Tria. 1. *Sufficientiam*. Quam aliter probare conatus est Simplicius aliter Suarez. Hic vero specierum qualitatis numerus non aliunde firmiter probari potest quam à *posteriori*: siquidem nulla datur qualitas, quæ non ad aliquam harum referri queat. Licet itaq; Aristoteles bina cuiq; speciei assignavit nomina, exinde tamen tot qualitatis species constituendas non voluit, seu frustra contendunt, sed per duo ista nomina indicare voluit ejusdem speciei *diversos gradus*, ut in prioribus duabus speciebus: vel *aliquam accidentalem differentiam*, seu in duabus posterioribus.

§. 2. II. *Distinctionem*. Existimant pluri mi inter quos est Timplerus, absurde satis, has qualitatis species vel plane nō, vel saltem formaliter à se invicem differre, persuasi nonnullis Aristot. exemplis & locutionibus quibus in Cat. lib. ἐν πλάτῃ loquendo usus est.

Scien

Sciendum tamen *divisionem hanc esse generis in species*, siquidem est prædicamentalis; unde patet quod specificè inter se differant, & propterea etiam qualitatis species dicuntur. Quæ differentia evadit manifesta: nam Potentia naturalis & Habitus *primò & per se ordinantur ad operandum*; Illa simpliciter, hic illam juvando. Posteriores vero duæ non primò ad operationem datæ, sed ad *perfectionem*, licet eam consequenter etiam juvent.

§. 3. III. *Ordinem*: Ordine naturæ potentia quidem naturalis prior esset Habitu primâq; species qualitatis, cum sit fundamentum cui superadditur habitus, qui naturaliter introduci non potest, nisi subsit potentia quædam naturalis & inclinatio in subjecto; verum cum more ita sit receptum sequi eundem ordinem quem usurpavit Arist. hic aliquid novi tentare non est operæ pretium.

THE S. VI.

Habitus est qualitas permanens, potentiæ naturali superaddita, ut eandem in agendo perficiat.

Dispositio est qualitas, facile mobilis, subjectum ad operandum adhuc imperfectè facile reddens.

Ἐκθεσις.

§. 1. Definitionem utramq; uno comprehendere theoremate placuit, quia unam eandemq; rem definiunt, differentia tantum *graduali* distinctam: Unoq; horum cognito, alterum mox dispalescit. In priori definitum est habitus, quæ vox ambigua est significationis, usurpaturq; 1. *Adjective & Philologice*, quomodo (α) juxta primam vocis impositionem omne id denotat quod habetur, sive substantia sit sive accidens. (β) peculiarem corporis constitutionem ut apud. Ter. 11. *Substantive & Philosophice*, & sic denotat. 1. Quamvis formam privationi oppositam, ut cum dicimus: privatio præsupponit habitum. 2. Externi corporis adjacentiam, & prædicamentum habitus constituit. 3. Quamvis dispositionem, quâ animus se vel bene vel male habet. 4. Quodlibet quod rei constanter adest, etiamsi non sit positivum, ut cum dicimus: habitus somnolentiæ, pigritiæ. 5. Qualitatem omnem potentiam naturalem quocunq; modo facilitantem quomodo etiam dispositionem includit 6. Qualitatem in subiecto fortiter radicatam & dispositioni contradistinctam, ut hic loci.

§. 2. Definitio realis genere constat & dist.

differentia. Genus constituunt duæ voces: *Qualitas permanens*; unde sequitur: *quicquid non est qualitas neq; habitus est.* *Permanens* qualitas dicitur habitus ad designandam differentiam à dispositione, quæ à subiecto facile potest sejungi.

§. 3. Differentia desumpta est à *subiecto habitus proximo*, quod est *potentia naturalis*: non enim recipitur habitus secundum essentiam immediatè, sed mediante potentia & quidem naturali; requiriturq; talis potentia quam facilitare potest habitus ad actum: Equo itaq; aut leoni non potest superaddi habitus Musicæ, &c. Utpote qui potentiâ ad canendum destituantur *II. à Fine*, qui est, ut potentiam in agendo perficiat. Formalis itaq; ratio habitus in eo consistit, ut sit perfectio quædam potentiæ superaddita, in ordine ad suum actum.

§. 4. Hinc sequitur 1. *omnem habitum esse operativum*, voce operationis generaliter accepta, prout Theoreticis etiam competit, quorum est perficere intellectum in cognoscendo. 2. *Nullum habitum esse potentiam naturalem*, est enim principium operativum ei super additum. 3. *Ubi nulla subest potentia naturalis, nec habitus superinduci potest.* 4. *Potentia, quæ cælus suos juxta*

ultimam perfectionem exequuntur, nullos superaddi habitus. v. g. potentia alatrix, auctrix, generatrix, aliæq; potentiae naturales strictè sic dictæ, nullum sibi patiuntur imponi habitum, cum actus suos ex se perfectissime edant.

§. 5. Explicata sic definitione Habitus, quid sit Dispositio facile erit cognoscere. Hic non nesciendum I. vocem Dispositionis esse ambiguam, significatq; 1. *Ordinationem partium*, ut cum dicimus dispositionem partium orationis in Rhetorica 2. *Alteram Dialecticæ partem*, ut apud Ramæos. 3. *Potentiam naturalem*, ut cum dicimus aliquem hoc vel illo modo esse dispositum. 4. *aliquando etiam ipsum habitum*. Sed 5. *habitum inchoatum & imperfectum* ut hic loci. II. Ipsa definitio inculcat ea, *in quibus conveniunt* Habitus & dispositio, & *in quibus differunt*. *Conveniunt* 1. Quod sint qualitates 2. Quod faciant ad facilitandum & perficiendum potentiam naturalem in agendo. *Differunt vero*, 1. Quod dispositio sit qualitas facile mobilis; habitus autem difficulter. 2. Dispositio faciliat subjectum in operando sed cum imperfectione, & quadam cum molestia; habitus vero promptè & perfectè & quadam cum delectatione.

THESIS VII.

Habitus ratione originis alius est connaturalis alius accessorius; ratione subjecti autem, habitus alius est animæ rationalis, alius animæ sensitivæ.

Ἐκθεσις.

§. 1. Divisiones habituum prolixè tradit Alsted. Encycl. lib. 1. c. 2. 3. & seqq. Alij dividunt habitum 1. *Ratione Originis*. 2. *Ratione subjecti*. 3. *Ratione objecti*. 4. *Ratione modi*: Potissimæ vero sunt habitus divisiones in Theoremate propositæ, quas breviter juvabit explanare.

Cum itaq; habitus *Ratione originis* sit *connaturalis* vel *accessorius* sciendum habitum Connaturalem esse vel *concreatum*, ut sapientia & iustitia originalis in Adamo & Eva; habitus virtutum in angelis: vel *connatum* qui ex generatione connascitur, ut habitus primorum principiorum jam in hominibus seu *lumen naturæ*, *lex naturæ*, *Synteresis*, *conscientia*.

§. 2. Habitus accessorius est vel *infusus* vel *acquisitus*. *Infusus* est qui vel 1. à solo Deo infunditur, idq; (α) *Ordinarie* ut fides, spes & charitas. vel (β) *Extraordinarie* ut donum Prophetiæ, linguarum, miraculo

165 COLLEG. LOG. PROÆM.
culorum in Prophetis & Apostolis, fides Sauli &c. vel 2. *ab objectis*, ut species intentionales tum sensiles seu phantasmata, tum intellectuales seu noëmata. *Habitus acquisitus est*, qui *naturâ doctrina & exercitatione* acquiritur. Tria itaq; hæc requiruntur ad habitum acquisitum 1. *Φύσις* i.e. natura seu naturalis inclinatio juxta illud Poëtæ: *Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.* 2. *Μάθησις* i.e. disciplina seu sedula præceptorum institutio, sine qua naturalis illa inclinatio est frustranea 3. *Άσκησις* i.e. exercitatio jugis & continua. Hæc tria ubi concurrunt, non est dubium quin habitum progenerent.

§. 3. *Ratione subjecti* habitus alius est *animæ sensitivæ* seu potentia irrationalis, ut species sensiles seu imagines rerum à sensibus perceptæ, qualis etiam est acquisita illa promptitudo agendi in brutis; alius *animæ rationalis*, qui vel *intellectualis* vel *moralis*. Intellectualis est vel *Totalis* objectum disciplinae alicujus adæquatè expendens; vel *Partialis*, partem objecti Totalis exponens ut habitus de stellis, elementis, de linea &c. Totalis habitus est vel *Theoreticus*, ut intelligentia, sapientia & scientia cum suis speciebus; vel *Practicus*. *Habitus Practici in duplici sunt differentia*, quidam

CAP. V. SECTIO I. THEOREM. 166
dam *Poëtica* utpote artes; quarum aliæ ver-
santur *circa materiam corpoream* & opus re-
linqvunt palpabile ut artes manuariæ; aliæ
circa materiam subtiliorem nec opus palpa-
bile efficiunt, ut artes instrumentales, Me-
dica, Pharmaceutica: quidam *Practici Specie-*
atim dicti, quorum vicissim *aliij* occupan-
tur *circa divina* ut Theologia, *aliij circa a-*
ctiones humanas ut prudentia, cujus species
sunt Prudentia juris & Philosophia Practica.
Ad habitus deniq; intellectus referendæ sunt
species intelligibiles. *Habitus voluntatis*
seu morales sunt virtutes morales.

THESIS VII.

Potentia naturalis est qualitas à na-
tura insita ut sit primum actus alicu-
jus principium ad facile operandum
primo ordinata.

Impotentia naturalis est qualitas,
qua substantia primò difficultè ope-
ratur.

Ἐκθεσις.

§. 1. Definitum quod concernit accipitur
vox potentiae I. pro *non repugnantia*, quæ
alias potentia Logica seu obedientialis di-
citur, qualis potentia est in lapidibus, ut

L 4

fiant

fiant panes, vel filij Abrahæ. 2. *Transcender*, quomodo potentia & actus in Metaph. affectionem entis disjunctam constituunt; hæc potentia non est accidens, ipsi namq; enti increato etiam competit, ideoq; non est hujus loci. 3. *Pro potentia predicamentali*, quæ agenti creato connaturalis est & est accidens, sic hujus est loci. In hac autem significatione, monente Scheibl. Met. l. 2. c. 8. Tit. 6. *dupliciter* accipitur. I. Prout secundam qualitatis speciem adæquatè denotat, & sic includit etiam impotentiam naturalem. 2. Prout impotentia naturali contradistinguitur, qua significatione jam est definita.

§ 2. Circa enodationem definitionis Realis expendenda *duo* 1. *Genus*. 2. *Differentia*. Genus est qualitas: potentia namq; naturalis est species qualitatis, & denominat subjectum quale. Differentia desumpta 1. *a causa efficiente* 2. *à fine*. 3. *ab adjunctis proprijs*. *Subjecti* quidem in definitione potuisset facile fieri mentio, quod est *substantia creata* seu finita, hic tamen, ne actum agerem repetere nolui. *Causa efficiens* in definitione indigitatur voce *nature*. Finis est, *ordinatam esse ad operandum*, quò ipso discernitur à forma & figura, quæ ad actum aliquem non est ordinata; Adjuncta propria

pria tribus cœteris vocibus exprimuntur:

(α) Quod dicatur *primum actus principium*, quo pacto distingvitur ab habitu, qui etiam est agendi principium sed non primum, verum potentiae superadditum. (β)

Vox *facile* discriminat potentiam naturalem ab impotentia naturali, quæ actum suum difficulter edit. Tò facile itaq; hic non significat facilitatem ab habitu proveniente[m] sed ἐνφύιαν i.e. facilitatem à natura inisitam.

(γ) Dicitur *primo ordinata ad operandum* qua voce distingvitur à qualitate patibili, quæ primo non ad actum sed ad subjecti *perfectionem ab intra* collata est.

§. 3. *Impotentia naturalis* quoniam *gradu perfectionis* tantum à potentia naturali differt, ejus definitio facile potest intelligi intellecta bene definitione potentiae naturalis. Hæc duo tantum nota obiter I. Impotentiam naturalem sic non dici *στυγνικῶς*, quasi omnimodam potentiae naturalis negationem significet; sed *συγκριτικῶς*, quod potentiam saltem imbecillio[m] denotet. Perperam itaq; faciunt, qui definiunt impotentiam naturalem, per quam subjectum impotens est ad agendum: sic namq; simplex potentiae carentia exprimitur. 2. Dicitur substantia per impotentiam *difficulter operari*
quo

quo innuitur hanc ab illa differre per magis & minus, ideo sicut per potentiam naturalem facile, ita subjectum per impotentiam difficulter operatur.

THESIS IX.

Potentia naturalis dividitur ratione Originis, Subjecti & Activitatis.

Expositio.

§. 1. Ratione originis est *prima vel secunda*: illa proximè fluit à natura subjecti, estq; simpliciter immutabilis: quia cum senio non senescit, nec à subjecto per naturam divellitur, quamdiu superest ipsum subjectum. v. g. potentia sentiendi ab anima sentiente; potentia intelligendi, loquendi, ridendi ab anima rationali. *Hæc* vero ab illa oritur, & in corporeis est dispositio in organis, per quam prima deducitur in actum v. g. in oculis dispositio nervorum & humorum, per quam unus videt acutius præ altero. Et hæc potentia secunda *variat, tum in eodem subjecto*, v. g. puer acutius videt quam senex; *tum in diversis subjectis* juxta illud:

*Nos aper auditu, nos vincit aranea tactu,
Vincit odore canis, lynx visu, simia gustu.*
Quia organa auditus in apro, & tactus in aranea melius sunt disposita quam in alijs.

§. 2. *Ra*

§. 2. *Ratione subjecti* potentia alia est *substantia Spiritualis creata* scilicet ut potentia volendi, intelligendi; alia *substantia corporee* ejusq; vel *inanimatae*, ut vires corporum coelestium, elementorum, lapidum, gemmarum, metallorum, mineralium vel *animatae*, ut potentia 1. *vegetativa*, *nutritiva*, *augmentativa* & *generativa* 2. *Sensitiva* ut facultas cognoscens cum sensibus internis & externis, facultas appetens & loco movens. 3. *Rationalis*, ut potentia loquendi, ridendi.

§. 3. *Ratione activitatis* dividitur potentia dupliciter I.° *absolute*, sicq; potentia alia est *realis* alia *intentionalis* II. *Respectu nostri* (α) in manifestam & occultam, ut sympathiae rerum & antipathiae (β) in *activam* & *passivam* de quibus in Scientia Naturali.

THESIS X.

Patibilis seu afficiens qualitas est qualitas permanens, non ordinata primo ad operandum, sed subjectum ab intra perficit, & corpus vel animum afficit.

Passio est subitanea animi vel corporis immutatio.

Ἐκθεσις.

§. 1. *Duas* licet exhibeat præsens quoq; Theorema *definitiones*, res tamen definitæ quoniam nonnisi *accidentalem* admittunt *differentiam*, scilicet ratione *diuturnioris* & *brevioris* durationis, ideo *una* tantum *analyfi* utramq; satis erit breviter explicare. Notanda pauca ad *definitum* utriusq;, quædam etiam ad *definitionem*.

§. 2. Patibile dicitur 1. *quod aptum est suscipiendæ passioni*, quomodo cera pro ratione imprimientis varias suscipit passiones. 2. *Quod passionem efficit in sensu*; sic calor est causa passionis in tactu. 3. *Quod à passione oritur*. Secunda & tertia acceptio vocis huc spectat. Vox passionis quoq; denotat 1. *cujusvis actionis receptionem*, certamq; accidentis classem constituit, de qua in sequentibus. 2. *Receptionem actionis quæ fit cum dolore*, v. g. cum dico passio Christi. 3. *Quamlibet affectionem*, quo sensu attributa entis passiones appellantur 4. *Tertiam qualitatis speciem* ratione diuturnitatis & moræ à qualitate patibili differentem, ut hic loci.

§. 3. *Genus* in definitione est qualitas; *Differentia* desumpta est 1. *à fine* qualitatis patibilis 2. *à subjecto duplici*. Finis exprimitur
hic

hic (α) *negative* his verbis; *non ordinata primò ad actum* (β) *Positive* ita: *ab intraperficiens subiectum*; quæ differentiæ pars discriminat patibilem qualitatem ab oppositis speciebus potentia naturali & habitu, quæ natura primò ordinata sunt ad actum; hæc vero non. Et licet Patibilis qualitas actum aliquem exerceat, commovendo sensum vel animum ad agendum; id tamen non præstat *qua* officium *primarium*, quod est perficere substantiam; sed *secundario* & consequenter. *Subiecti* fit mentio in definitione cum dicitur *afficere corpus vel animum*: vel ut alij *sensum vel animum*. Quænam vero qualitates sensum & quæ animum afficiant sequentis theorematis expositio indicabit.

THE S. XI.

Patibilis qualitas ratione subiecti *scilicet* animi alia corporis.

Expositio.

§. 1. Morari in exponendis ijs, quomodo Schola Physicorum dividat qualitates corporis in *primas* & *secundas*, nostri non est instituti; consulto etiam omittimus divisionem eam, quâ ratione *formæ* dividitur patibilis qualitas in *realem* & *intentionalem*. Suf

ficiet

ficiet dixisse sub patibili qualitate corporis contineri qualitatem specialiter alicui sensuum objectam 1. *Visui*, utpote lux, color & omnes colorum species v. g. albedo, nigredo, rubedo &c. 2. *Auditui*, utpote sonus & omnes soni species, quales sunt: Sonus directus, acutus, gravis, medius vel reflexus ut Echo. 3. *Gustui*, utpote sapor & ejus species v. g. dulcis, austerus, amarus. 4. *Olfactui*, ut odor & omnes odorum species, scilicet odor fragrans, foetidus &c. 5. *Tactui* qualitates ad tactum pertinentes, ut calor, frigus, humiditas, raritas, densitas, durities, mollities, crassities & cœteræ.

§. 2. Ad qualitates corporis spectant etiam *meteora*, quæ qualitates sunt intentionales, & propter analogiam quam habent ad qualitates reales sensus afficientes, huc reducuntur. Sic ad qualitates *visus* referuntur Iris, rubedo matutina & vespertina, Halo, parelius, chasma, Ignis lambens, draco volans. Ad *auditus* qualitates, terræ motus, ventus de quibus prolixè Physici.

§. 3. *Qualitates animi* sunt *affectus* qui in triplici differentia, quidam in appetitu concupiscente, ut amor, odium, desiderium, fuga, gaudium & tristitia. Quidam in Irascente ut spes, desperatio, audacia, timor, ira; quidam in intellectivo ut anxietas conscientiae.

THESIS. XII.

Figura seu forma est qualitas modificans terminos quantitatis.

§. 1. Sunt qui figuram è numero specierum qualitatis explodere satagunt; Nec desunt qui eam ex ijs esse indubitatè asserunt. Illam sententiam mordicus tuentur Piccolomineus & Burgersd. nec non Andr. Fromm. Exerc. Met. p. II. c. v. Q. vi. hunc in modum differens: *Qualitas est ens, figura vero tantum modus entis scilicet quantitatis; ergo proprie ad quantitatem pertinet cujus modus est, sicut subsistentia ad substantiam.* Alij vero utpote D. Calov. ait, *hanc è numero specierum Qualitatis nullis sufficientium rationum monumentis excludi: nam licet figura modus sit ortus ex terminatione quantitatis, non tamen obstat, quo minus sit vera species qualitatis & reale accidens, prout exemplo aliorum accidentium constat, quæ sese habent ut modi rerum.* Hæc ille. Alius vero: neq; dicitur figura qualitas quantitatis sed substantiæ cui inhæret una cum quantitate. Decisio hujus controversiæ propriè spectat ad Metaphysicam. Aristotelem hac in re sequimur, qui figuram in Categorijs inter species qualitatis recensuit.

§.2. Forma & figura quomodo distinguantur, interpretum Aristot. sententia non est consonans. Alij formam indigitant modificationem quantitatis, prout est in corpore naturali, figuram vero sub abstractione Mathematica, abstrahendo scilicet ab omni materia sensili. Quidam Figuram tribuit animatis simul & in animatis; formam autem tantum animatis.

§.3. Sed sciendum vocem figuræ accipi vel 1. *specialiter* prout à forma distinguitur differentia quadam levissima juxta illud:

Formam viventis picti dic esse figuram.

2. *Generaliter* prout voci formæ æquipollet, & sic modo in Theoremate est definita. Ambiguitates vocis formæ infra in doctrina causarum exponendæ.

§.4. Definitio realis exhibet *Genus & Differentiam*. Illud constituit qualitas: vide §. 1. *Differentia* desumpta est 1. à *subjecto* figuræ quo & *immediato*, quod est *quantitas* quæ assertio sequentia suppeditat consecutaria 1. *Quicquid non habet quantitatem illud nec figuram*: quia figura est terminorum quantitatis modificatio. 2. *Licet figure subjectum quo & immediatum sit quantitas; subjectum tamen quod & adequatum est substantia*. 3. *Licet figura sit comes individuus quantitatis, nihil tamen vetat esse*
qua-

qualitatem. Dantur qualitates aliæ quoq; quæ nonnisi rebus quantis insunt. v. g. color, sapor. 2. *Proprio sine figuræ*, qui est modificare terminos quantitatis; quæ differentia sufficienter ab alijs speciebus qualitatis distinguitur, quarum nulla hoc ipsum munus attingit.

THESES. XIII.

Figuræ distinguuntur vel ratione causæ, vel subjecti, vel ratione terminorum quantitatis.

§. 1. Ratione *causæ* figura est 1. *Naturalis* vel *Artificialis*. Naturalis dicitur quæ per naturam est in corporibus, ut figura cœli, arborum, animalium; *Artificialis* vero quæ beneficio artis rebus ab arte factis competit, ut figura mensæ, scamni, picturæ. 2. Ratione *subjecti* Figuræ aliæ sunt *rerum animatarum*, ut figura equi, canis; aliæ *inanimatarum*, ut figura stellæ, ignis, parietis &c. 3. Ratione *terminorum quantitatis*, aliæ sunt planæ, aliæ solidæ, aliæ rectilineæ aliæ curvilineæ.

Tabellam Qualitatis qui desiderat, facili negotio eam conficiet ex hujus Cap. Thesi v. §. 2. Thesi vii. ix. xi. & xiii. Prolixiores vero Typos suppeditant ante nominati Werenberg. & Keckerm.

SECTIO II. ELENCHTICA.

QUÆSTIO I.

An Quantitas realiter à differat substantia?

§. 1. Tritum illud, *Nihil tam impossibile, quin bene dicendo fiat probabile*, heic vere usurpare possum: licet enim cuilibet, qui Metaphysicam vel à limine salutarit, in confesso sit, substantiam à quantitate *omnino realiter differre*, inventi tamen sunt plurimi ex Scholasticis, utpote Porrentinus, Occamus, Biël alijq; , qui id ipsum in dubium vocarunt, & contrarium magno nisu defendere conati sunt.

§. 2. Præsciendum vero quæstionem non intelligendam de quantitate *imaginaria* seu *intelligibili*, quam etiam spiritibus attribueri multi non dubitarunt; sed de *quantitate revera tali* quæ materiæ proles est.

§. 3. Quibus præsuppositis affirmativa quæstionis sequentibus facile fulcitur rationibus. 1. Quia *differunt essentiis* non tantum *specificis* sed etiam *toto genere*; Substantia namq; est Ens per se subsistens; Quantitas vero utpote accidens, est ens inexistens seu inhærens; sic vero quæ differunt, plus quam realiter distant. 2. Quia Substantia

stantia & Accidens, quale quid est quantitas, sunt *Entia primo diversa*, consentiente universo philosophorum choro, E. omnino realiter distincta. 3. Quia res diversorum prædicamentorum, præcipuè trium priorum debent realiter distingui; nam ut Arist. 1. post. c. 5. *Prædicamenta sunt impermixta. & γένη πάντα διεσπρόται ἀλλήλων*, ut olim vocabantur; at substantia & quantitas sunt, non tantum res diversorum prædicamentorum, sed diversa constituunt prædicamenta E. 4. *Ab absurdo*. Si substantia esset Ens per se extensum seu per se quantum, sequeretur hoc competere omni substantiæ, & per consequens, Deus, angeli, & animæ erunt quanta, extensa & partes extra partes habentia; unde porro sequeretur esse divisible esse corruptibilia, quæ omnia & impia & in Philosophia maxime absurda; statuendum itaq; substantiam & accidens differre realiter, quod volumus. Alias rationes hac vice mitto, allatæ namq; ut spero sufficient in re alias manifesta.

§ 4. Ad argumenta contrariæ sententiæ breviter respondendum. Obijciunt,

I. *Quicquid unum & idem numero manens recipit contraria, illud est ipsa substantia; atqui quantitas una & eadem numero manens id facit* E.

Major probatur; nam recipere contraria, proprium est substantiæ secundum Arist. Minor patet exemplo superficiæ, quæ est quantitas & modo albedinem, modo nigredinem recipit.

Resp. Major eget limitatione h. m. Quicquid unum idemq; manens numero recipit contraria *tanquam subiectum Quod & ultimum*, illud est substantia; Sed sic negatur minor: quia licet recipiat contraria quantitas, contrariorum tamen non est subiectum *Quod & ultimum*, sed *Quo & immediatum*.

Obj. II. *Quæcunq; simul intereunt & simul oriuntur, sunt unum & idem; Atqui substantia corporea & quantitas simul oriuntur & simul intereunt.* E.

Resp. Limitanda hic quoq; Major propositio h. m. *Quæ simul tempore & simul natura oriuntur*, illa sunt unum & idem; sic non procedit minor: quantitas enim & substantia licet sint simul tempore, non tamen natura, sic enim substantia prior est quantitate.

Obj. III. *Si substantia corporea ex natura sua habet partem extra partem, sequitur quod etiam ex sua natura habet quantitatem, adeoq; sit idem cum quantitate; At verum prius.* E. & posterius.

Con-

Consequentia majoris probatur; partes enim substantiæ ita se habent, ut una sit extra alteram, unde confit substantiam in se habere partem extra partem seu quãtitatem.

Resp. Fallit minor syllogismi allati: falsum namq; est substantiam in sua natura consideratam habere partem extra partem, hoc ipsum enim habet mediante quantitate.

Obj. IV. *Si quantitas realiter distingueretur à substantia corporea, posset ab ea separari; at consequens est falsum. E. San-
tecedens.*

Resp. Minorem non procedere nisi de separatione quæ fit naturaliter. Sine implicatione contradictionis asseri potest quantitatem seu extensionem actualem posse separari à substantia, ceu exemplis aliquot evadit manifestum; Sed intellige per *potentiam Dei absolutam*.

QUÆSTIO II.

An Quantitas sit verum & univocum Genus respectu Quantitatis continuæ & discretæ, an vero respectu continuæ saltem?

§. I. Ita ex disceptationibus veterum questionem hanc informat Regius. Ubi id imprimis nota, per *verum genus* videri apud illos intelligi genus tantum *univocum*, cum

tamen genus *analogum* sit quoq; *verum genus* ut ex c. 3. Th. v. §. 3. supra patuit. Eo vero sensu quæstionem hanc intellectam velim; *an quantitas sit genus univocum aut analogum respectu continuæ & discretæ, an vero equivoce tantum se habeat ad easdem?* Licet ex ijs quæ supra h. c. Th. II. ad divisionem quantitatis diximus, intelligi possit, quid hac in re sentiamus, ubi tribus argumentis non ficulneis probatum, divisionem hanc esse generis analogi in species analogas; propter argumenta tamen sententiæ adversæ, ad quæ obiter respondendum duxi, lubet quæstionem hanc hic paulo altius, brevissime tamen expendere.

§. 2. Tres circa hanc assertionem dissentientes invenio sententias. 1. Sunt qui contendunt *Quantitatem* genus esse univocum; sed argumentis ijs quæ saltem pro genere analogo militare possunt. 2. Alij inter quos nomen quoq; suum profitetur Zabarella, volunt, neq; genus univocum neq; analogum quantitatem respectu continuæ & discretæ dicendam, sed plane æquivocum. Huic suæ sententiæ multum indulget Zabarella ductus auctoritate seu potius opinione Averrhois. Aristotelem excusat inquit, illum quantitatem discretam seu numerum ad prædicamenta retulisse, non ex propria
sed

sed antiquorum opinione. Fonseca dicit id factum esse ex Mathematicorum sententia, qui tempore Aristotelis numerum Quantitatis speciem faciebant. Sed Rationes Zabarellæ mox discutiemus 3. Deniq; est eorum & quidem rectè sentientium, qui quantitatem respectu suarum specierum verum genus esse asserunt sed analogum, quam sententiam supra in sectione Theor. Thef. II. jam modo citata, stabilivimus.

§. 3. Pro hac assertione immotæ veritatis fundamentum est hoc: *Cui vera & intrinseca ratio quantitatis competit, eidem etiam essentia, & per consequens ejus genus est quantitas; sed discreta etiam quantitati competit.* E. Minor probatur, quia intrinseca ratio quantitatis, ut dictum ante, consistit in extensione, seu habere partes extra partes; quam extensionem habet non tantum quantitas continua sed etiam discreta: numerus namq; v. g. ternarius est extensio numeri ad tres unitates; idem de centenariis & omnibus numeris judicium est.

§. 4. Dictus Joh. Regius Quæstionem hanc ita relinquit decisam. *Notandum dupliciter de his speciebus nos sentire posse. Primo pro opinione Aristotelis vulgo recepta; secundo pro rei veritate. Si ad prius respiciamus ad vulgatam scilicet opinionem à qua*

non facile discedere debemus; sed artificii in sua arte credere, possumus genus univocum vocare quantitatem respectu continuæ & discretæ; si vero de ipsa rei veritate sermo est, tunc aliter statuendum, & discreta quantitas sive numerus pro specie quantitatis nullo modo habendus est. Ubi vir aliàs subtilis ingenij eruditionisq; profundioris videtur deviasse. Duo vero potissimum circa hæc verba desidero. Primo, quod dubitet, an rei veritatem ubi eam perspectam habet Aristotelis præferat authoritati. Secundo, quod concludat à negatione generis univoci ad negationem omnis generis veri, etiam analogi. Tertium vero totam hanc molem Regiam destruit: nam pro illa rei veritate ad quam provocat, scilicet quantitatem discretam nullo modo participare de ratione quantitatis, nisi tantum æquivoce, rationes quæ adferuntur sunt invalidæ, sicut & illæ quas pro sententia contraria profert Zab. ad quas jam breviter respondendum.

Obj. I. Si quantum esset unum genus, una esset ipsius scientia; At duæ sunt scientiæ quanti scilicet Arithmetica & Geometria, E. non est genus unum respectu continuæ & discretæ quantitatis.

Resp. Ad hoc argumentum perquam facilis est responsio. Sufficietq; respondisse ad

CAP. V. SECTIO II. ELENCHT. 184
ad illud *Indirecte* 1. ad majorem. Non cessat Metaphysica esse una scientia, licet in descensu, specierum Entis diversæ sint scientiæ. 2. Ad minorem. Eadem ratione sunt duæ distinctæ scientiæ Arithmetica & Geometria in Mathesi, qua Στοιχειολογία & ἀριθμολογία in Physicis.

Resp. 2. *Directe*. Fallit propositio major, fallit etiam minor si simpliciter accipiatur.

Obj. II. *Nullum genus denominativè prædicatur de sua specie, nec una species denominativè prædicatur de altera; at quantitas hoc modo prædicatur de suis speciebus; item species quantitatis de se invicem.* E.

Major est manifesta, nam genus de specie debet prædicari in quid non in quale. Minor patet, nam recte dico: linea est quantitas: item magnitudo est numerata, &c.

Resp. Proposit. Majorem vix procedere in omnibus exemplis à Categoria substantiæ depromptis, nedum de accidentibus ex quorum numero est quantitas. Præterea non est ignotum Disparata accidentalia in concreto sumta de se invicem affirmari, v. g. album est dulce; quinimo disparatum substantiale v. g. cuprum est inauratum.

Obj. III. *Species unius generis non fit ex specie ejusdem generis; at numerus seu quantitas discreta fit ex dividua quantitate.* E.

M s

Resp.

Resp. 1. Etiam in hoc argumento species accidentales exiguntur ad normam substantiarum, cum tamen utrarumq; harum specierum ubiq; non est eadem ratio, propterea etiam naturam Entis participant analogice Substantia & Accidens.

R. 2. Ad Min. Non est absurdum ex divisione unius rei divisibilis oriri multitudinem, quemadmodum nec absurdum ex una stirpe multam pronasce prolem. Observa itaq; quantitatem continuam quā talem non generare discretam, sed oritur hæc ex divisione istius quantitatis.

Obj. IV. *In omni genere sicut unum aliquid est summum, ita unum est etiam infimum & minimum; sed in quantitate duo sunt minima & infima, unitas scilicet & punctum.* E.

Resp. Propositio Major est apertè falsa & directè contra naturam universalium formata: illis namq; plures subistere naturas específicas & individua necessum est; quod ex exemplis per singula entium genera evadit manifestum.

Præter hæc, duo sunt quæ in contrarium urget Fonseca utpote.

Obj. V. *Numerus nec est ens reale, nec ens per se unum E. non est in Prædicamentis locabilis multo minus species prædicamentalis.*

Resp.

R. 1. Latet æquivocatio in voce *Ens Reale*. 2. Distinguendum inter *numerum* consideratum *Materialiter* & *formaliter*; non priori sed posteriori modo habet unitatem. Vel ut alij: Dist. inter numerum *numerantem* & *numeratum* seu rebus impositum: Responsionem prolixiorē reservo συζητήσει publicæ.

QUÆSTIO III.

An species Qualitatis sint quatuor?

§. I Numerum hunc specierum Qualitatis, alij auctum alij diminutum iri cupiverunt. Pro augendo hoc numero quondam pugnabat Marsilius Ficinus, qui *quintam* illis *speciem* adjungendam putabat, quā ut ait Porrentinus propter penuriam vocabulorum circumscribit pluribus vocabulis appellatq; *Qualitatem determinantem* seu *qualificantem*: multas namq; dicit esse qualitates, secundum quas revera quales dici possumus, quæ tamen sub nulla specierum dictarum continentur, quia scilicet ex aliis composita sunt & tamen subjectum immediate denominant v. g. *formosum, pulchrum, turpitude, raucum, acutum, &c.* Alij *Sextam* quoq; adjiciendam putant, nimirum *qualitatem essentialem*, per quam intelligunt ipsam *differentiam*, quia Arist. 5. Met.

c. 14. inter principales significationes qualitatis, differentias seu essentielles qualitates ponit. Nec aliter loquitur Porphyrius in-
quiens: homo differt ab equo qualitate.

§. 2. Verum priorem quod concernit *sententiam* Marsilij Ficini scilicet, dico, *pulchritudinem, formositatem & cœtera* ibi indigitata esse entia per aggregationem ide-
 oq; *directè in nullo prædicamento*, nedum peculiarem alicujus prædicamenti speciem constituere. Ad *secundam opinionem* dicen-
 dum, licet differentia prædicetur in quale, intelligendum tamen non quale simpliciter sed *quale quid* scilicet *substantiale*, seu potius ut abstrahit ab omnibus entium generibus unde differentia peti potest. Differentia itaq; Qualitas appellatur *non proprie*, sed per *similitudinem* quandam.

§. 3. Minuendum vult hunc numerum Franciscus Piccolomineus in suis Gradibus moralibus, *duas* saltem qualitatis species constitui debere asserens; *Passionem seu Patibilem qualitatem & Figuram seu formam*. Habitum autem & potentiam naturalem rejicit, ita ut *Habitu ad Relationem* pertinere affirmet; *potentiam vero naturalem* vel ad *substantiam* si fundamentum est substan-
 tiale, vel ad *patibilem qualitatem* si fundamen-
 tum sit accidens. Est adhuc alia sen-
 ten-

tentia quæ easdem cum Piccolomineo statuit species, sed in eo tamen differt, quod habitum non rejiciat à qualitate, neq; potentias naturales, sed ad ipsam passibilem Qualitatem utrumq; revocat. Sed quis omnes has ineptias enumerare valet? Nec refutatione dignas censeo, siquidem easdem recensuisse saltem, est refutasse.

§. 4. Inconcussa itaq; est veritas hujus assertionis: *Species qualitatis sunt quatuor non plures, neq; pauciores.* Ratio indigitata est supra h. c. Th. v. §. i. Nec magni sunt ponderis, quæ contra hunc quaternarium numerum adferri solent, ad quorum magnam partem jam est responsum. Præter ista vero, dubium movere solent de *speciebus intelligibilibus*, nec non de *actibus immanentibus*; quæ omnia qualitates esse contendunt, in nulla tamen, ut existimant quatuor istarum specierum locum reperire. *Anne E. plures constituenda Qualitatis species?*

§. 5. Sed Resp. *species* quod concernit *intelligibiles*, illas non dubitant multi referre ad *potentias naturales*, non omnino nullo fundamento; Nos tamen cum Svaretzio ex *numero habituum ab objectis infusorum* in sectione Theorem. eas esse professi sumus. De *actibus vero immanentibus* alia est ratio. Svarezius quidem eos refert ad dispositio-

nem

nem, quod si ita esset, novam qualitatis speciem non constituerent. Sed si recte rationes subduco, asserere possum, actus immanentes eadem ratione qua transeuntes spectare ad prædicamentum actionis, atq; è numero qualitatuum non esse. Cœtera consulto omittimus.

QUÆSTIO IV.

An ex uno actu possit produci aliquis habitus?

§. 1. Sicut quondam dixit Arist. *una hirundo non facit ver, nec unus dies*; ita etiam non plane absurde quis diceret, *unum actum mox non producere habitum*; unde à multis definitur habitus qualitas *crebis actionibus* acquisita &c. Sed non bene, quia habituum conditio hæc est materialis, nec omni competit.

§. 2. Itaq; pro decisione hujus Quæstionis Disting. 1. inter *habitum intellectualem & moralem*. De priori si fuerit sermo, habitum aliquando per unicum actum produci dicimus v. g. cum per unum demonstrationis actum scientia in intellectu gignitur, quæ revera est habitus. 2. Distinguendum inter *habitum totalem & partialem*. Ex una demonstratione non potest oriri habitus aliquis totalis, sic enim multi imo innumeri requi-

requiruntur syllogismi apodictici; Sed partialis duntaxat. Ad *habitus* vero *moralem* acquirendum *ordinarie* plures requiruntur actus antecedentes; qui in voluntate permanentem aliquam qualitatem semper relinquunt quæ per successionem à sequentibus augetur, donec ultimus actus eam absolvit, ut jam habitus acquisitus dici possit. Quemadmodum itaq; *Geometram non facit una linea*, nec *nautam navigatio una*; ita nec una aut altera actio virtute præditum, multo minus beatum.

§. 3. Cur vero habitus moralis uno actu sicut intellectualis acquiri non potest, obstat, *quod uno actu tota potentia appetitiva non possit per rationem vinci*, rationi namq; reluctatur. Licet vero habitus moralis uno actu non possit obtineri, uno tamen actu *vitioso* & contrario *potest amitti*, sive sit *concretus*, sive *infusus* sive *acquisitus*. Sic qui vitam egit laudabilem, & in senectute enormi scelere se contaminat, bonus & virtuosus esse desinit.

QUÆSTIO V.

An dentur habitus corporis?

§. 1. De solertia animalium, plurima collegit exempla Junius Oration. Tom. 2. De Elephantis mira narrat erudite Just. Lipsius Cent.

Cent. 1. Epist. 50. Cœlius testatur Ascanium Cardinalem Romæ Psittacum *centum aureis* entum habuisse, qui articulatissime continuatis perpetuo verbis Christianæ veritatis symbolum integre pronuntiavit, perinde ac vir peritus recitaret. Experimur quotidie magna cum admiratione delectationeq; brutorum animantium artes; cardueles urnula aquam ex profundo sibi attrahunt; canes saltant & ad nutus heri sunt promptissimi. Hier. Cardanus ait, *se semestri spatio canem sic erudiisse, ut ne puer docilior videri potuerit.*

§. 2. His & permultis similibus videtur probari, habitus non tantum cadere in bruta disciplinæ capacia, sed etiam *inesse corpori*. Sciendum tamen nullum habitum esse in corpore tanquam *in primo suo subjecto*, sed circa corpus tantum versatur & per illud exercetur, ut ars saltatoria, digladiatoria &c. Distinguendum itaq; inter habitum quatenus consideratur *subjective*, & quatenus *effective* seu *objective*. Exemplis quidem adductis evincitur, bruta ad actiones suas quibus sensim assuescunt, edendas corpore *ministerialiter & instrumentaliter* indigere, quod vero corpus sit habitus subjectum seu principium in quo principaliter recipiatur, non adstruitur.

§. 3. Et

§. 3. Et licet Philosophi communiter asserant, subiectum habituum non esse quasvis potentias, etiam illas *quæ ad unum oppositorum natura sunt determinatæ*, seu *irrationales*, ut in Metaph. vocantur; sed tantum *racionales*, quæ habent indifferentiam & libertatem ad agendum vel non agendum: Quoniam tamen promptitudines illæ brutorum reverâ sunt qualitates, naturalibus potentiis superadditæ, terminum habitus rectè ita ampliandum censuit Dn. Fromm. ut hæc quoq; exempla sub se possit continere; cujuscumque ampliatio à nobis instituta in ἐκθέσει Thef. VII. h. c. §. 3.

SECTIO III. AXIOMAT.

AXIOMA I.

Quantitatis per se nulla est efficacia.

§. 1. Ratio est, quia quantitas proles est materiæ, quæ principium est passivum, non activum. Intelligendus canon de quantitate *extensiva* seu molis: non *intensiva* sive virtutis. 2. Notanter dicitur *per se*, non ergo intelligitur prout quantitas conjuncta est cum qualitatibus, quomodo habet efficaciam per accidens. Vel: valet canon de *quantitate abstracte* non *concrete* considerata. 3. De effectione per *transmutationem* non per c-

N

mana-

manationem. 4. De *actiōe reali* non spiritali.

§. 2. Usū hujus Canonis commendat Philippus Dial. lib. 1. p. m. 36. inquit: *hec admonitio utilis est, refutat enim superstitionem eorum qui morbis mederi conantur figuris certis de collo suspensis; quarum cum nulla sit efficacia, manifesta est amentia uentium illis superstitiosis seu magicis ritibus.*

§. 3. De diebus criticis, annis climactericis nonis scil. & septimis vitæ humanæ, præcipue de anno 63. qui *climactericus magnus* dicitur communiter multa adferri solent; quos quidem, effectus sapissimè peculiare sequi solent; vi tamen hujus canonis recte concluditur, illos effectus non numeris aut tempori *in se* consideratis, sed *principijs alijs*, interdum nobis quoq; incognitis adscribendos esse. Quantitatem esse *conditionem sine qua non* in ordine ad effectum, quatenus in materia requiritur quantitas iuste proportionata ut possit forma actiones exerere, conceditur; *effective* vero aliquid operari est quod negat axioma.

II. Quantitati nihil est contrarium.

§. 1. Axioma hoc est Arist. in categorijs. Ratio, quia contraria se mutuo expellunt; at expellere est agere, *quantitatis vero nulla est efficacia.*

§. 2. Observa 1. Vocem contrarij sumi jam strictissime, pro contrarietate vera & physica, qua duæ qualitates in se invicem agunt, & una è subjecto pellit alteram.. 2. Intellige quantitatem extensivam & proprie ita dictam non intensivam quæ qualitas est. 3. Quanta per essentiam, ut linea, superficies, corpus, numerus; non talium affectiones ut magnum parvum, multa pauca; hæc enim invicem comparata, ad prædicamentum spectant Relationis. 4. Quantitatem per se non cum qualitatibus conjunctam. Sic v. g. superficies alba contraria est nigræ, ratione adjunctæ qualitatis. 5. Competit hæc proprietas quantitati in secundo modo, substantijs namq; est communis.

§. 3. Axiomati huic se opponit Ramus Schol. Dial. l. 3. c. 7- duplicis generis exempla contraria adferendo. 1. Multum & paucum, magnum & parvum. 2. Locum sursum & locum deorsum contraria esse dicens & adversa. Sed ad prius responde ex observatione nostra tertia modo allata. Ad posterius vero reponc: supra negatum locum esse speciem quantitatis, quod Ramus cum multis alijs supponit. Non diffitendum tamen posse ad quantitatem quodammodo referri scil. ratione dimensionum locato debitarum. Ergo aliud dicendum, nemo

pe cum Pererio: sursum & deorsum dicuntur contraria *non quatenus talia*, sed quatenus in loco superiori conservantur corpora levia & corrumpuntur gravia, & contra. *Distantia enim* ut ait Zab. *quæ facit veram contrarietatem, non debet esse localis, sed requiritur distantia essentiæ & naturæ.*

III. Quantitas non recipit magis & minus.

§. 1. Reperitur hic canon apud Aristot. lib. Cat. c. 6. & aliàs eodem plane sensu ita effertur: *Quantitas non recipit intensiorem & remissionem.* Ratio est, quia intensio & remissio fit ex admistione contrarij, quod quantitati non competit.

§. 2. Observa 1. Hanc quoq; proprietatem competere quantitati non in quarto sed *in secundo modo*: quia nec substantiæ recipiunt magis & minus. 2. Voces *magis & minus* *κατὰ μέρος* & *strictè* sumendæ, non vero latè, prout quamvis comparatam diversitatem, aut qualemcumq; status mutationem, etiam distantiam localem involventem denotant. 3. *Notanter* dicitur non recipere *magis & minus*, *majus* vero & *minus* optimè admittit.

IV. A quantitate res appellantur æquales vel inæquales, pares vel impares.

§. 1. Hic quoq; canon Aristot. agnoscit authorem Cat. c. 6. Ratio canonis est: quia adæquatum æqualitatis & inæqualitatis fundamentum est extensio seu quantitas, secundum quam, si major est, una res aliam excedit; non excedit si æqualis est vel minor.

§. 2. Hæc proprietas quantitati competit *in quarto modo proprij*, ideo dicit Arist. ἴδιον μάλιστα τῷ ποσὶ, &c. Loquitur canon 1. de *quantitate molis* & *proprie dicta*, non virtutis. 2. De *æqualitate* & *inæqualitate strictè* & *proprie*, non latè & metaphoricè in qualibet perfectione & virtute, sed in quantitate *exacta* convenientia vel disconvenientia. 3. De quantitate *ejuslem* non diversæ *speciei*. v. g. linea lineæ, numerus numero, sed non linea superficiei aut corpori æqualis dicetur. 4. *Æquale* & *inæquale non semper de actu* sed etiam *de potentia* sunt intelligenda: nam corpus *extra actum comparisonis* spectatum est quidem quantum, ante factam comparisonem tamen *acta non dicitur* æquale aut inæquale, potest vero dici. 5. Convenit hæc proprietas quantitati *primò*, *secundario* & propter quantitatem *alijs*.

CANONES QUALITATUM.

V. Qualitas ex omnibus accidentibus maxime incurrit in sensus.

§. 1. Ratio, quia quicquid videtur, auditur, gustatur, odoratur aut tangitur, est qualitas; & quicquid quocunq; modo sentitur; per qualitates sentitur sensibiles.

§. 2. Observa 1. Notanter addi *maxime*, quo ipso indigitatur hanc proprietatem convenire qualitatibus *primario & originaliter*: nam quod Arist. 2. phys. c. 6. quantitatem appellet *objectum sensibile*, intelligendum id *δευτέρως* mediantibus qualitatibus. 2. Competit hæc proprietas qualitati *in primo modo proprij*, scilicet *soli* sed non *omni*; *per se* enim *solæ tertiæ speciei* qualitates sentiuntur, *cæteræ* mediantibus his & *per accidens*. Video quidem Logicos extendere hanc proprietatem ad quartam speciem; sed rationes quibus id fit non video; *sentitur figura per qualitates sensibiles*. 3. Procedit de *sensibus externis* non *internis*. 4. De qualitate *reali & materiali primario*; spiritali & immateriali secundario. 5. De qualitate considerata *in individuo*, non vero in genere aut specie: & γὰρ τῶν καθόλου αἰσθήσεις, ait Arist. 1. post. c. 24.

VI. Qualitatum proprie est contrarietas.

§. 1. Extat apud Arist. Cat. c. 8. Ratio: nam solæ qualitates in se invicem sunt activæ & passivæ.

§ 2, Va.

§. 2. Valet canon I. de contrarietate *non prout quamvis oppositionem*, sed contrarietatem *specialem & propriissimam* denotat. 2. De qualitatibus *solum prima & tertiae speciei* accurate loquendo. Erravitq; Hoenoldus ad solam tertiam speciem restringens. Danhaverus dicit excipiendos quidem multos habitus, sed non omnes. 3. De *qualitate reali* non intentionali. 4. Significanter dicitur *proprie*, quo innuitur contrarietatem *πρώτως* competere qualitatibus; *δεύτερως* vero etiam alijs accidentibus ut actioni & passioni.

VII. Qualitas recipit magis & minus, seu intensiorem & remissionem.

§. 1. Est Arist. Cat. c. 8. Ratio, nam qualitates diversos perfectionis gradus admittunt.

Nota: intensio est additio plurium graduum operationem facilitantium, & major radicatio qualitatis in subiecto: remissio est diminutio graduum minorq; radicatio. v. g. *secundum physicos calor ventriculi hyeme intenditur, aestate remittitur. Eruditio in studioso diligente intenditur; in negligente remittitur.*

§. 2. Vulgo restringitur hic canon ad *primam & tertiam* qualitatis speciem; ad

secundam & quartam non item. De *figura facilis concedo*, de potentia autem naturali subdubito. Sed contrarium si assero, video mihi parata verba quæ ex Scal. citat Doctiss. Danhav. retorta in asserentes, potentias naturales intendi & remitti: *Apoge inquit, istos animæ carnifices, non anima senescit sed corpus.* Quæ tamen tantopere non metuo, quoniam nec illis, nec exquisitæ eruditionis viri Danhav. authoritati obstrepo, sed ingenue quid sentiam, dico: De potentia naturali *numerice considerata* loqvutus videtur Danhav. ceu verba à Scaligero citata innuunt; potentiam vero naturalem *ratione diversorum subjectorum* dum considero, recte dico in *uno* esse *intensorem* h. e. perfectiorem in *altero* vero *remissiorem*. Quam assertionem stabiliunt exquisitiores apud quosdam superinducti habitus. Et quid quæso terminus impotentiae naturalis aliud denotat, quam potentiam naturalem remissiorem? *gradualis* inter hæc duo intercedit differentia, æque ac inter Dispositionem & habitum.

§. 3. Meo itaq; iudicio valet Canon 1. De *Tribus qualitatis speciebus* non de quarta, quæ quantitatum indolem sequitur. 2. Cum Danhav. dico valere canonem de qualitate non tantum in concreto ut vulgo putant,

tant, sed etiam in abstracto: nam propter quod unumquodq; est tale illud est magis tale.
 3. De qualitate πρώτως, de reliquis etiam accidentibus δευτέρως.

VIII. Per qualitates res dicuntur similes aut dissimiles.

§. 1. Arist. Categ. c. 8. Ratio: nam qualitas est proximum fundamentum & proprium subiectum similitudinis; ut sicut participatione ejusdem essentiae aliquid dicitur idem, ob quantitatem æquale; sic propter qualitatem simile.

§. 2. Nota 1. τὸ simile seu similitudo hic non accipitur late pro identitate essentiae, quomodo Filius in divinitate dicitur similis patri, sed strictè pro convenientia accidentali.
 2. Competit hæc proprietas qualitati in quarto modo proprii. 3. Valet canon de similitudine ratione aptitudinis, non semper ratione actus. 4. De simili & dissimili tum simpliciter, quomodo duo studiosi qui eodem in Philosophia progressus fecere, sibi in hoc simpliciter similes sunt: tum secundum quid, ubi non sunt iidem gradus. Hæc de Prædicamentis absolutis. Sequuntur Respectiva & Mixta.

CAP. VI.

DE RELATIONE, ACTIONE ET PASSIONE.

SECTIO I. THEOREMATICA.

THESIS I.

Relatio est accidens, secundum quod aliquid quicquid est, ad aliud est.

Ἐκθεσις.

§. 1. Aliæ quoq; non desunt Relationis descriptiones, v. g. *Relatio est cujus natura & essentia est respicere aliud.* item: *Relatio est accidens in vera & mutua rerum ad se invicem habitudine & respectu situm;* quæ ejusdem plane sunt sensus cum hac proposita quæ Aristotelis est. Fromm. Met. p. II. c. VI. duas dat Relationis definitiones, *nam secundum formale connotativum;* alteram *quoad abstractivum,* propter duplicem ut ait, vocis significationem in re ipsa & Philosophorum scriptis fundatam, quarum neutram licet ad ambiguitatem rejicere & ita abjicere. Quæ quidem ἀνεῖβεια non improbanda; hic vero ubi Relatio, sicut & cœtera accidentium genera, *exoterice* tantum traditur, prætermitti potest, & u-

nam

nam hanc definitionem proposuisse sufficiet, pro cuius uberiori intelligentia, notanda quædam de *ipsa voce Relationis*, seu Definito; aliqua etiam ad *ipsam definitionem*.

§. 2. Vox *Relationis* dicitur à *referendo*, illud enim quod relatum dicitur, ad aliud refertur ad quod dicit respectum. Accipiturq; hic 1. Non efficienter, pro ipso actu, quo quid ad aliud refertur; *sed formaliter* pro ratione per quam aliquid aliorum terminatur, seu *pro statu* ut loquuntur Metaphysici. Nec 2. late pro respectu ad subiectum tantum, quomodo omni accidenti competit relatio, *sed strictè pro relatione tali* *cujus tota essentia consistit in respectu ad aliud.*

§. 3. Coeteræ quoq; *distinctiones nominales* obiter expendendæ: distinguiturq; sic Relatio 1. In *Relationem secundum dici & secundum esse*. Illa est, quæ saltem nomen relationis in modo explicandi habet, cum res inter quæ intercèdit sint in sese entia absoluta, v. g. relatio inter rem cognitam & potentiam cognoscentem; inter scientiam & scibile: *hæc* vero cujus tota essentia consistit in respectu ad aliud, adeo ut sublato illo respectu essentia illa expiret. v. g. inter patrem & filium, uxorem & maritum, &c. *Esq; bujus loci.* 2. In *Relationem Realem*

¶ Rationis; *Illa* est quæ revera datur in rebus præter mentis operationem, ut inter dominum & servum; *hec* vero ab intellectu ceu relatio, tantum concipitur & extra intellectum concipientem non datur. v. g. Relatio inter genus & speciem; hanc inter & individua; inter dextrum & sinistrum, subjectum & prædicatum; cujusmodi relationes ratio plurimas fingere potest. *Prior huc spectat.* Ubi nota obiter, *Relationes Rationis & secundum dici* videantur licet, revera tamen non esse *ἰσοδυναμιστα*; nam Relationes rationis *majo-rem habent similitudinem cum relatione reali*, quam relatio secundum dici. Pondera exempla utriusq; & patebit quomodo differunt. 3. *In Relationem Transcendentalem, Prædicamentalem & Subsistentem.* *Transcendentalis* est rebus interna & essentialis, sed communitate sua omnes rerum classes transcendit; ideoq; huc non spectat. *Subsistens* est modus substantialis; *accidentalis* vero est relatio quam hic venamur. *Prædicamentalis* relatio est quæ certum constituit prædicamentum certamq; rerum classem *quam hic intelligimus.*

§. 4. In Definitione *generis loco* est *Accidens*, quod de Relatione recte prædicatur, nam substantiam extraessentialiter afficit,

nec est de essentia ejusdem. Excluduntur hoc genere ab hoc relationum ordine *relationes personales & subsistentes*, quæ accidentia non sunt. Reliqua verba, *Relationis rationem formalem* innuunt, quæ consistit in *esse ad*, seu in habitudine ad aliud. His itaq; verbis; *secundum quod aliquid quicquid est ad aliud est*, excluduntur *tum relationes rationis* quæ non sunt, sed *funguntur* ad aliud; *tum relationes secundum dici*, quæ etiam non sunt sed *dicuntur* ad aliud, *tum relationes transcendentis*, quæ quidem sunt vere ad aliud, sed tamen non ita ordinant ens unum ad aliud, ut id sit tale secundum se totum. Voce *aliquid* denotatur *relatum*; per *Tò aliud* vero *correlatum* seu *terminus* ad quem aliquid refertur.

THE S. II.

Requisita relationis sunt quinque; 1. Subjectum. 2. Fundamentum. 3. Relatum. 4. Correlatum. 5. Terminus.

Ἐκθεσις.

§. I. Requisita hæc non ab omnibus eodem modo recensentur; alij duo tantum volunt esse relationis requisita *fundamentum* scil. & *terminum*; alij *Tria subjectum* nimirum, *fundamentum & terminum*, quod
facile

facit quoq; Fromm. Metaph. p. II. c. v. Alij quatuor, nempe *subjectum fundamentum, terminum & rationem fundandi*. Ita statuunt cum Itero quidam recentiores. Scheiblerus septem dicit requiri, alij sex; Rectissime vero asserunt qui quinq; ponunt requisita, ceu faciunt accuratissimi Philosophi.

§. 2. 1. *Subjectum* est ipsa *substantia*, quam afficit Relatio. 2. *Fundamentum* est ratio seu causa, cur aliquid ad aliud referatur, & cui relatio innititur; tam debilis namq; entitatis est relatio, ut alio quasi fulcro opus habeat, quo substantiæ possit inhærere. Sic v. g. paternitas non possit suscipi ab Abrahamo, nisi subsit fundamentum, *potentia generandi*. Fundamento huic aliquando accedit *ratio fundandi*, quæ est *conditio quædam ex parte & in ratione fundamenti requisita* v. g. potentia generandi ut sit fundamentum paternitatis completum, requirit actum generandi. Hoc tamen requisitum est particulare tantum, quod non in omnibus relationibus occurrit, sed in ijs saltem *in quibus fundamentum non est actus sed potentia*. Ubi vero fundamentum est actus, illic fundandi ratio coincidit cum fundamento v. g. nix similis lacti albedine. 3. *Relatum* est id quod refertur ad aliud, v. g. relatum paternitatis est

est pater, cujus totum esse est referri ad aliud sc. filium. 4. *Correlatum* est id ad quod aliquid refertur. v. g. patris correlatum filius 5. *Terminus*, diciturq; id quod relationem terminare aptum natum. Ubi sciendum terminum cum correlato coincidere *materialiter*, *formaliter tamen distinguuntur*. Terminatur quidem ait D. Calov. *relatum ad correlatum, non autem quò tale est, vel sub esse respectivo, sed quatenus implicat aliquod esse absolutum* &c. Vide Calov. & Suarez. Terminus hic in relatione prædicamentali semper debet esse *actu coëxistens*, & proinde relationis necessarium est requisitum.

THESIS. III.

Relatio communiter dividitur 1. Ratione fundamenti. 2. Ratione terminorum.

Ἐκθεσις.

§. I. Relationes indigere fundamento quo mediante substantijs possint inhærere, consentitur omnes: Sed quænam entia relationum sint fundamenta disceptant pleriq; vehementer. Qua de re in sectione Elenctica copiosius: nunc satis erit indiguisse relationem commode dividi 1. *Ratione*
one

one fundamenti, quod exinde colligitur, quia hoc pacto varietas Relationum quæ pene infinita est, ad certos ordines & classes refertur; Cumq; obtinuit sententia cõmunis, fundamentum Relationis esse vel *quantitatem* vel *qualitatem* vel *actionem* vel *passionem*; hinc relatio dividi potest, pro ut fundatur vel *in quantitate*, ut æqualitas & inæqualitas: Vel *in qualitate*, ut similitudo dissimilitudo &c. vel *in actione*, ut paternitas, vel *Passione* ut filiatio, quæ fundatur in generatione passiva.

§. 2. 2. Ratione *Terminorum* dividi solet Relatio 1. *in Mutuam & Non mutuam*. 2. *in Relationem equiparantiæ & disquiparantiæ*. Relatio *mutua* est cum utrumq; *respectum habet realem* ad alterum, ut pater ad filium & contra. *Non mutua* vero, cum in *altero* extremo relatio realis *deest*; talis relatio est inter lapidem & agrum, inter statuam Mercurialem & viam, inter Creaturam & Creatorem.

§. 3. Divisionem relationis in eam quæ est vel *Equiparantiæ* vel *Disquiparantiæ*, diversimode explicant; alij eam intelligunt quoad *identitatem & diversitatem nominum*, ceu faciunt Conimb. alij *ratione dignitatis* exponunt, ut Lovaniens. Svaretz intelligendam vult secundum *identitatem & diver-*

CAP. VI. SECTIO I. THEOREMAT. 208
*& diversitatem Relationis, seu rationis qua
unum refertur ad aliud.* Scheibl. vero In-
trod. Log. c. 9. n. 22. hanc divisionem plā-
ne improbat, potissimum si cum Lovanienf.
explicetur: quia relationi non est essentia-
le sed accidentale habere majorem vel mi-
norem dignitatem; *Divisiones autem in-*
quit Prædicamentales non debent fieri secun-
dum differentias accidentales, sed in species.
Quem rigorem non improbo ubi locum
habere potest.

THE S. IV.

Præterea Relatio dividi solet in
Naturalem, quæ absq; singulari ordi-
natione intellectus alicujus, in ipsa
rei natura fundatur, & in eam quæ est
ex Instituto, quando res respectum ac-
cipit ex impositione intellectus sive
creati sive increati.

**Endeors.*

§. Divisionem hanc licet acceptamus,
diversum tamen maximè sentimus ab expli-
catione Alstedij & ijs exemplis, quibus *re-*
lationes Transcendentales cum Prædicamen-
talibus &c. confundit. Prior illa est inter
consanguineos in arbore consanguinitatis,
O fratres

fratres & sorores; inter similia & æqualia, dissimilia & inæqualia: *dantur enim relationes non tantum convenientiæ sed & discrepantiæ.* Hæc vero est inter pastores & auditores; Iridem & diluvium. Item, inter emptorem & venditorem, inter contrahentes de deposito, de mutuo, de pignore.

THESIS. V.

Actio est accidens, secundum quod
Ens agere dicitur.

Ἐκθεσις.

§. Vox actionis latissime patet significatione, varieq; usurpatur. Apud Ictros accipitur pro *processu forensi*, ut cum dico actio injuriarum; apud Rhetores denotat *vocis, gestuum & corporis ex rerum & verborum dignitate moderationem* & opponitur elocutioni.

§. 2. In Philosophia vero accipitur 1. *Generalissime* pro quovis potentiae activæ exercitio, quo sensu etiam Deo actio convenit, & dicitur non tantum de actionibus Dei *externis* sed & *internis*, tum *Essentialibus*, tum *Personalibus*, sed modo Eminentissimo omni imperfectione *respectus accidentalis* longe remota. 2. Paulo *restrictus* idq;
vel

vel latè *Generaliter*, pro influxu causali quo sensu sonat canon: *omnis causa agit*. Vel *strictè* pro influxu tantum causæ Efficientis, cujus propria causalitas dicitur actio. 3. *Specialius* pro sola actione per *transmutationem*, quæ evidentior est quam ea per emanationem, quo sensu quantitati & figuræ actio denegatur, 4. Prout restringitur *ad sola supposita*, juxta canonem: *actiones sunt suppositorum*; quæ acceptio *neq;* est hic *adequata* sed *strictior*; quia veræ actiones tribuuntur etiam *naturis* quæ non sunt supposita, sicut Arist. l. 3. de anima dicit, *animal intelligere*; item 1. Ethic. c. 5. S. B. definitur *actio animi*. Animæ etiam separatae sine dubio intelligunt, volunt & in cœlis dicuntur laudare Deum. 5. Prout *adequate opponitur contemplationi*, notatq; omnem operationem, quæ ultra rei cognitionem est, sive tendat ad opus aliquod externum sive non, quomodo effectio etiam dicitur actio. 6. Prout *opponitur contemplationi & effectioni*, & tunc denotat actionem quæ honestatem vel inhonestatem habet conjunctam. 7. Deniq; in Metaph. & doctrina Prædicamentorum pro *accidente quo ens agere dicitur*, quæ sola hujus est loci.

§. 3. Per Tò *accidens*, quod in Definitione stat loco *generis* sequestrantur ex hac

rerum serie *actiones divine*; in Deum enim non cadit accidens. Cœtera verba *Differentiam* Definitionis absolvunt, indicantq; subjectum per actionem *formaliter & actu* agens denominari, non vero *à principio* quo seu sola potentia ad agendum: nam ea posita non statim ponitur subjectum in *esse agentis*. Generale vocabulum *Entis* in definit. ideo adhibetur; quia actiones non *solis* substantijs aut suppositis competunt, sed etiam accidentibus, actionum namq; principium *Quo & mediatum* est accidens aliud. Sic Ignis & calor calefacit. Homo & intellectus intelligit.

THESIS VI.

Actio dividitur 1. in Realem & Objectivam 2. In Substantialem & Accidentalem. 3. In Immaterialem & Materialem. 4. In Successivam & Instantaneam. 5. In Naturalem & Voluntariam.

Exθεσις.

§. 1. Divisiones actionis variè tradi solent. Scheibl. Introduct. Log. cap. X. ratione *Termini* magnam actionum copiam recenset. Alius ita dijudicat: *Actio cum*

fit

fit causalitas Efficientis, ideo tot modis etiam dividi potest, quot modis dividitur causa efficiens. Et licet in Divisionibus propositis, possit quis merito desiderare, eas in sua latitudine spectatas extendere se ultra actiones prædicamentales; nihilominus tamen quoniam terminis his actiones quoq; prædicamentales designantur, ideo hic retineri & explicari possunt, actionesq; *Prædicamentales à Transcendentibus sequestrandæ.*

§. 2. Estq; sic actio I. *Realis vel Objectiva.* Illa est quæ reali influxu rem producit, ut generatio, calefactio; hæc vero, quæ res agit per modum objecti, sui speciem & imaginem producendo; quomodo sensibilia in sensus, intelligibilia in intellectum agunt; diciturq; alias *Spiritualis seu intentionalis.* Observa obiter, distinctionem hanc non esse æquivoci in sua æquivocata, ut vult quidam: non enim contradistinguitur actio objectiva & intentionalis reali eo sensu, quod *Ens reale* non sit: sensibilia namq; cum afficiunt sensum, & intelligibilia intellectum utiq; reale quid est; sed quod *comparate* loquendo eam in agendo evidentiam non habeat, quam habet actio illa realis, qua non species solum sed res producitur. Realis actio est vel *Immanens quæ in subiecto agen-*

re recipitur, ut intellectio, volitio; vel *Transiens quæ in externum subiectum transit*, ut verberatio: sive illud subiectum actu jam præexistat, sive per hanc actionem demum ponatur in esse suo, ut creatio; sive illud subiectum sit separatum ab agente, sive sit unitum, ut motio ab anima recipitur in corpore. Nota, licet describatur actio immanens cum mentione *subiecti* in quo recipitur, non est tamen in agente per *modum adjuncti*, sed simpliciter ad ipsum comparatur *ut ad causam*.

§. 3. Huic actionis distinctioni affinis est illa, qua dividitur actio in *Emanativam* seu per emanationem & *Transmutativam* seu per transmutationem. *Illæ est quæ ab essentia agentis sponte resultat sine mutatione*, ut intellectio, illuminatio solis; quæ actionis specie omnia adjuncta propria producuntur. *Hæc vero est, quæ effectum producitur cum sensibili aliquo motu & transmutatione*, vel fit cum resistantia quadam in patente; ut calefactio aquæ, frige factio.

§. 4. Nota. Zab. & Goclenius non recte docent, confundendo actionem *Immanentem* cum *Emanativa*, & *Transseuntem* cum *Transmutativa*. Exemplis tantum duobus discrimen erit evidens. v. g. Corpus producit umbram actione *Emanativa*, quæ tamen actio

non

non est immanens. Sol producit lumen per emanationem simplicem, quæ actio neq; immanens dici potest.

§. 5. Ratione *termini* actio est vel *Substantialis*; cujus terminus est substantia, ut generatio, corruptio; vel *Accidentalis* cujus terminus est accidens; quæ actio pro varietate accidentium varia est: *In quantitate*, ut accretio & diminutio; *In qualitate*, aliæ actiones pertinent ad *habitus*, ut actiones virtutis & vitij; aliæ ad *potentias naturales* ut auditio, visio; aliæ ad *qualitates afficientes* ut calefactio, humectatio, amare, odisse; aliæ ad *figuram*, ut obliquatio, prolongatio. *In relatione*, coronatio regis, &c. *In ubi* motus locales, ascensio, volatus; *in situ* sedere, cubare &c.

§. 6. Ratione *subjecti* actio vel est *Immaterialis*, quæ sine dependentia à materia producitur, ut actiones spirituum, quas latius persequitur Pneumatica, solentq; dici *Inorganicæ*; vel *Materialis*, quæ ut possit produci requirit materiam, ut nutritio, accretio. Estq; differentia duplicis: *Mutua* & *non Mutua*. *Illa* fit cum repassione in agente v.g. manus glaciem liquefaciens frigescit; hæc vero est in qua talis actio reciproca (reactio) locum non habet, ut cum sol illuminat & calefacit inferiora.

§. 7. Ratione *Durationis* actio alia est *Instantanea* quæ fit in momento sine fluxu partium, ut illuminatio, generatio; alia *successiva*, quæ partes habet sibi perfluxum succedentes, ut consultatio, deambulatio, nutritio.

§. 8. Ratione deniq; *cause* dividitur actio in *naturalem* & *voluntariam*. *Actio naturalis* est quæ fit ab agente naturali per instinctum naturæ citra deliberationem; ut leo rugit; aqua humectat, ignis urit; hæc secundum varietatem potentiarum naturalium varie dividi potest. *Voluntaria* vero est, quæ ab agente ex consilio & deliberatione exercetur, ut actio virtuosa vel vitiosa hominis; actiones etiam angelorum. Agens voluntarium producit quidem actiones etiam *naturales*, ut ridere, edere, dormire; sed tenendum, actiones illas spectari *vel in genere naturæ* quatenus sunt naturales; *vel in genere moris*, quatenus decore vel indecore exercentur & moraliter spectantur, sic sunt voluntariæ.

THESIS VII.

Passio est accidens, secundum quod aliquid actionem recipit. *Brevius*: Passio est actionis receptio.

§. 1. Ambiguitates vocis *Passionis* supra pag. 171. obiter expositæ. Hic vero loci non significat 1. *Affectionem*. nec. 2. *Passionem cum dolore*, nec. 3. *id quod sensibus vel animo infert passionem*, Sed 4. *quampvis actionis receptionem*.

§. 2. In definitione Reali vicem generis sustinet vox *accidens*, propter communem illam rationem; quia substantiam extraessentialiter afficit. Quicquid contradicat Burgersd. cœtera Definitionis verba *Differentiam* constituunt; Passio definitur cum mentione *actionis*; ubi enim nulla est actio nec aliqua erit passio & vice versa; qua tamen relatione salva manente, actio à passione *formaliter* est distincta.

§. 3. Formale itaq; Passionis consistit in actionis receptione, quod tamen non ita intelligendum, quasi actio semper & necessario præsupponat subjectum in quo recipiatur: dantur namq; actiones per quas aliqua producit substantia, quæ ante non existerat, ut generatio, creatio. Involvit itaq; receptio hæc non solum *propriam* & *subjectivam*, sed & *analogicam* & *terminativam*, qua actio terminatur, ad aliquod subjectum producendum. Addunt quidam de-

217 COLLEG. LOG. PROÆM.
terminationem hanc: secundum quod aliquid pati dicitur ab eo quod viribus est superius; quod tamen in omni passione locum non habet; passio namq; ab infirmiori etiam inferri potest; ceu multis probare exemplis in proclivi est.

THESIS. VIII.

Passio vi relationis dividitur ut actio.
1. In objectivam & realem. 2. In substantialem & accidentalem. 3. In materialem & Imaterialem. 4. In successivam & Instantaneam. 5. In naturalem & voluntariam, & 6. In Perfectivam & Destructivam.

Ἐκθέσις.

§. Intellectus horum terminorum haberi potest ex *ἐκθέσει* Thes. vi. *Perfectiva* autem passio est qua patiens perficitur, ut discere, sentire. *Destructiva* vero qua patiens læditur vel corrumpitur, ut uri, verberari &c.

SECTIO II. ELENCHTICA.

QUÆSTIO I.

Quænam entia possunt esse fundamentum Relationum?

§. I. In

§. 1. Dictum est supra Relationem esse tam debile accidens, ut ad inhærentiam sui in subiecto, indigeat fundamento ceu fulcro; Quænam vero entia ejusmodi fundamentum esse possunt Authores non conveniunt. Thomas & Toletus ponunt in tribus nempe *quantitate, qualitate & motu* h. e. *actione & passione*. Suaretz Disp. 47. Sect. 7. num. 4. In *substantia* etiam fundari docet. Idem Thom. lib. 5. Metalect. 17. ait in quatuor postremis prædicamentis non posse esse relationes prædicamentales, quia potius consequantur relationem, quam ut possint eam causare. Armand. & Arist. aliter.

§. 2. Responsio ad Quæstionem brevis, hæc est: *Quantitatem, qualitatem, actionem & passionem*, ut pleriq; asserunt, posse esse fundamentum relationum extra dubium est; an vero substantia *immediate* possit esse fundamentum relationis & an una relatio fundari in alia, sicut asserere non dubitat Scheiblerus, de eo non immerito dubitatur: rationes enim & exempla quæ à Dn. Scheibl. Met. l. 2. c. 9. n. 40. & seqq. pro his assertionibus adferuntur, tantam non habent evidentiam veritatis, quanta cum fiducia ab eodem adferuntur. In *quatuor ultimis* prædicamentis etiam quodammodo funda-

fundari relationes non negamus. Discussionem uberiores remitto ad Metaph. cujus est hæc accuratius examinare

QUÆSTIO II.

An relatio requirat relatorum unionem?

§. 1. Keckermannum accusant quod, ut ajunt, dixerit Syft. log. l. 1. c. 12. *omnem relationem esse relatorum unionem, & facere ut relatum correlatumq; cohæreant & sibi invicem præsentia sint*; quod si dixisset non sine causa vapularer; quæ tamen verba apud Keckerm. non offendi, sed l. c. talem dat canonem: *Relationes ad sui introductionem & conservationem non egent locali contactu.* Quem canonem tali illustrat exemplo: Patri versanti in Asia, potest nasci filius Romæ; & est eadem paternitas, quæ foret, si pater Romæ fuisset. Ejus generis alia quoq; adfert exempla, invitis licet Calvinianis cæteris.

§. 2. Respondetur itaq; ad quæstionem Negando; nam relatio quia nudus duntaxat est respectus & habitudo unius ad aliud, etiam potest intercedere inter ea quæ à se longissime sunt remota, ut ex exemplo modo à Keckermanno allato patuit. Filius licet sit Romæ, pater vero Holmiæ, anne-
cesset

cesset tamen inter eos relatio? Daturq; relatio (sed transcendentalis) inter promissionem & rem promissam; Inter victimas expiatorias V. T. & sanguinem Christi in N. T. cum sanguis tamen Christi verè præsens non fuit. Ad *veram* & realem *præsentiam* requiritur *indistans* & *immediata propinquitas*, seu coëxistentia realis, nec sufficit *unio relativa* & mentalis.

QUÆSTIO. III.

An Actio & Passio differant & quomodo?

§. 1. Necessaria est hujus decisio quæstionis, ad salvandum numerum Prædicamentorum *denarium*. Sunt namq; qui actionem & Passionem non differre, sed unum tantum constituere prædicamentum asserunt, quod *unus* idemq; sint *motus*; prædicamentum hoc nomine Motus efferri voluit Timp. lib. 5. Met. cap. 4. Scotus & qui eum sequuntur *realiter* differre statuit; alij existimant actionem significare *relationem* quæ volvitur inter agens & patiens; quarum tamen assertionum nulla consistere potest.

§. 2. Non *prima*: nam licet sit unus numero motus *materialiter*, *formaliter* tamen differunt; actio enim non est passio, nec passio actio; unde non veretur dicere Scheibl.

actio.

actio & passio loquendo disparate differunt realiter; intelligit Passionem alterius ordinis quam est actio hæc vel illa. Nec *secunda*: Actio enim & passio ei correspondens non sunt duæ res sed una sub inadæquatis cōceptibus v. g. calefactio est eadem quæ egreditur ab igne & recipitur in aqua. Nec *tertia*, nam per actionem hic non intelligitur relatio sed ipse *actualis* agentis *influxus*.

§.3. Responsio ad quæstionem *directa* hæc est: Quanquam concedendum non omnem actionem passionem esse, utpote quod dentur actiones quibus non correspondet passio, nisi per denominationem extrinsecam v. g. intelligere, videre, appetere, amare &c. omnis tamen passio præsupponit actionem à qua realiter non differt propter rationem modo allatam. *Formaliter* itaq; tantum differunt actio & passio non vero realiter; siquidem una subest res sub diverso concipiendi modo; eadem actio quatenus recipitur in patiente dicitur passio, sed quatenus procedit ab agēte, actio. *Nota*: licet actio & passio *quatenus* sunt *abstracta*, non differant realiter; *concreta* tamen *agere & pati*, seu *agens & patiens* realiter differunt, quia res indigitant diversas.

QUÆSTIO. IV.

An omnis actio suscipiatur propter finem?

§.1. Re

§. 1. Respondet Arist. Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Φύσις
 ἔδεν μάτην, ἔδεν ἀλόγως πωλεῖσιν. i. e. Deus
 & natura nihil frustra & sine ratione agunt.

§. 2. Pro Decisione tamen quæstionis di-
 stingvendum I. inter *actiones Dei Immanen-*
tes & Transeuntes, seu *ad extra*; de his intel-
 ligendum dictum Arist. utpote quæ ob cer-
 tum finem à Deo intentum suscipiuntur; de
illis vero non; quia ipse sunt DEUS & essen-
 tia divina, quæ causas agnoscit nullas. 2. Di-
 sting. inter *actionem illam* quæ est *ipse finis*
ultimus, & inter *actionem subordinatam*,
 quæ ob ulteriorierem finem suscipitur. Illa
 quidem, v. g. summi boni actio, propter
 se & non propter alium expetitur, ceu do-
 cet Arist. siquidem est summus & ultimus fi-
 nis omnium actionum moralium, supra se
 alium non habens finem nisi concedas pro-
 gressum dari in infinitum; actiones vero *sub-*
ordinatæ quæ fiunt *ex consilio* sive politi-
 cæ, sive œconomicæ sive etjam mechani-
 cæ, semper fiunt ob certum aliquem finem.
 3. Dist. inter actiones quæ fiunt *per se & ex*
intentione, & inter eas quæ fiunt *per acci-*
dens, citra intentionem. *illæ* quidem in
 intentione agentis semper finem aliquem præ-
 supponunt, licet is in executione semper
 non sequatur; *hæc* vero scil. per accidens
 & quæ *fortuito* fiunt, finem non habere vi-
 dentur.

dentur; quod tamen intelligendum ex parte *causæ proximæ* non autem respectu *causæ primæ*, cum nihil fiat per accidens quod Deus oculo omniscientiæ ab æterno non præviderit.

§. 3. Licet vero agentia omnia hoc modo certum aliquem intendant finem, in omnibus tamen non est idem agendi modus; quædam finem suum intendunt *cognitione intellectuali*, quædam *sensuali*, quædam saltem *notitia naturali*.

SECTIO III. AXIOMATICA.

AXIOMA I.

Relata sunt simul natura.

§. 1. Arist. Cat. c. 7. Ratio peti potest ex definitione & natura relatorum. Esse simul natura est *existere sine unius ab altero dependentia causali*; convertuntur quidem relata quoad *essendi consequentiam*, unum tamen non est causa alterius v. g. pater quatenus pater non est magis causa filii qua filius, quam filius causa patris, qua pater.

§. 2. Intellige canonem I. *De relatis prædicamentalibus* quæ terminum *actu* coexistentem postulant, non autem de *transcendentalibus*; qualia relata sunt materia & forma, potentia & actus, subjectum & adjunctum. 2. De relatis *secundum esse*, non secundum

CAP. VI. SECTIO III. AXIOMAT. 224
eundem *dici*. 3. De relatis *quoad esse respectivum* quo sunt relata, non *quoad esse absolutum*. Sic v. g. Abrahamus quidem prior extitit Isaco, quamprimum tamen resultabat in Abrahamo respectus paternitatis, mox etiam & simul in Isaaco respectus oppositus filij.

II. Relata sunt æqualis notitiæ.

§. Arist. Cat. cap. 7. Ratio est, nam prout se habet res in esse; Ita etiam in $\tau\omega$ cognosci. Intelligendus hic quoq; Canon 1. De Relatis *secundum esse* non *secundum dici*. 2. De Relatis consideratis *formaliter* quatenus sunt relata; *non materialiter*. 3. De cognitione *distincta & determinata*, non *indefinita* Sic v. g. cum dico Cambyfes est filius, nihil intelligi potest, nisi addam, Cambyfes est Cyri filius.

III. Relatio per se non incurrit in sensus.

§. 1. Ratio: Relatio enim quæ talis non est colorata, nec sonora, nec odorabilis, nec gustatilis, nec tactilis. Sic v. g. Non potuit videre Abimelech Saram esse uxorem Abrahami antequam à Deo admoneatur. Gen. 20.

§. 2. Notanter dicitur 1. *per se* non incurrit

currere in sensus relationem, potest tamen id fieri per accidens: v. g. Gen. 26. Abimelech videns Isacum colludentem cum Rebecca, rescivit eam esse illius uxorem. 2. Valet canon de relatione & *in abstracto* & *in concreto* considerata.

IV. Relatio à subjecto tolli potest, eo salvo manente.

§. I. Ratio est: nam relatio tam debilem habet entitatem ut subjecto nil inde mutato vel alterato ei vel insit vel absit. v. g. lapis potest manere in agro, licet non amplius fungatur officio limitis; manet etiam homo, amisso dominio. Intellige Canonem de *relatione* tantum *accidentali* & *prædicamentali*.

Canones Actionis & Passionis.

V. Actiones & Passionis sunt suppositorum.

§. I. Arist. lib. 1. de anim. item lib. 1. Met. cap. 2. Scal. Exer. 103. §. 1. Ratio, quia operari sequitur esse. Ut aliquid dicatur *suppositum*, requiritur 1. ut sit *substantia singularis*, 2. ut sit *substantia completa*. v. g. Plato, Socrates. Unde sequitur 1. actiones non esse tribuendas *universalibus*

salibus; illis namq; tribuitur actio prout *insunt singularibus*. 2. Actiones non esse tribuendas *partibus rerum*; hinc Arist. 1.1. de anima ait, *anima non sentit vel intelligit, sed homo*.

§. 2. Valet canon 1. de principio agendi *completo, denominationis & quod*; non vero de incompleto, originali seu Quo: hoc namq; sensu dixit Arist. 1. Ethic. c. 7. *beatitudinem esse actionem animi*. Ab hoc posteriori voluit Damasc. citante Danhav. subjectum dici *ἐνεργητικόν*, ab illo vero *ἐνεργῶν*. 2. V. c. de agente *primario & principali*; non de *secundario & organico*; Sic enim agunt etiam accidentia.

VI. Actio recipitur non per modum agentis sed per conditionem patientis.

§. 1. Scal. Exerc. 16. Sect. 2. Arist. lib. 2. de anima cap. 2. Sensus Canonis est: *patiens recipit tantum actionis quantum potest*. Ratio: nam non est necessarium patientem tantum pati, quantum agit agens, hinc ratio reddi potest, cur plures discipuli, sub una informatione non æquè proficiant; obstante *diversa conditione* informationem recipientis; vel *naturali*, vel *morali*. Ex conditione etiam patientis est,

P 2

quod

quod sol dealbat capillum, cutem facit atram; desiccatur lutum, liquefacit ceram.

§. 2. V. C. de actione agentis naturalis seu *secundum communem naturæ ordinem*, quomodo aliqua in patiente requiritur aptitudo ad recipiendam passionem; non vero de agente *supernaturali*, quæ supra vires patientis, etiam cum nulla in patiente est habitus aut dispositio, agit.

CAP. VII.

DE ACCIDENTIBUS SECUNDARIIS; QUANDO, UBI, SITU ET HABITU.

SECTIO I. THEOREMAT.

THESIS I.

Quando est accidens habitudinem ad rei finitæ durationem inferens.

Ἐκθεσις.

§. 1. Exposita sunt hætenus accidentia *primaria*, succedunt *secundaria*, uti supra pag. 139. appellata fuere. Dicuntur *secundaria* Prædicamenta, non quidem quod concreta tantum contineant, ut falso asseruit Keckerm. Syst. Log. lib. 1. cap. 13. sed partim quod *magis extrinseca ratione* afficiant

ciant substantiam denominentq; quam priora illa: partim quod *minus necessarium habeant usum* quam superiora ista. Inter hæc vero primum prædicamentum constituit *Quando*.

§ 2. Definitum seu τὸ *Quando* non accipitur jam *adverbialiter* 1. *Interrogative*, ut quando natus est Christus? Nec 2. *Indefinite* ut Gal. 4: 4. *Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium*. Sed 3. *Nominaliter*, per modum nominis cujusdam indeclinabilis, prout rei finitæ durationis habitudinem significat. Ab Aristot. prædicamentum *Temporis* audit, licet non satis convenienter, ut mox indicabimus.

§. 3. Definitio constat *Genere & Differentia*. Illud est *Accidens*, quicquid contradicat Burgersdic. citante Calovio, quo ipso excluditur ab hac classe *æternitas*, soli Deo conveniens, quæ non est accidens. Excluditur etiam duratio sumpta *præcise*, quia cum ente realiter identificatur, sicque nec accidens. *Differentia* rationem formalem τὸ quando exprimit: diciturquæ notanter consistere *in habitudine rei finitæ ad suam durationem*. Unde patet 1. ipsum tempus vel *intrinsecum* vel *extrinsecum* non constituere prædicamentum quando; illud namq;

est ipsa rerum duratio *simpliciter defectibilis*; Hoc vero duratio *mensurata*. Neq; 2. illa habitudo temporis quæ indigitatur quæstione *quamdiu*, v. g. per mensem, annum, seculum. Neq; 3. ipsa duratio finita, ceu cum nonnullis aliis frustra asserit Keckerm. inquens: *Ætates hominis huc pertinent: infantia, pueritia, adolescentia, juventus, ætas virilis*. Item *anni partes*, ut *autumnus, ver, æstas, &c.* Sed 4. *habitudo rei finitæ ad durationem*, v. g. Christus natus est A. M. 3447. Anno imperii Augusti 40. Biennio ante æram vulgatam Dionysianam; ante annos 1673. Regnante in Svecia Erico Diserto; item, quando dico; hodie, heri, cras, olim, mane, &c.

§. 4. Per durationem rei finitæ non intelligendum hic tantum *tempus* ut voluit quidam, sed & ævum quod etiam denominationem hanc accidentalem inferre potest, quo nomine duratio spirituum venire solet: Nam sicut ipsi spiritus (intellige creati) sunt in prædicamento, eorumq; qualitates & accidentia cœtera, quare etiam non habitudo durationis? v. g. mense sexto missus est Angelus Gabriel ad Mariam. Luc. 1. Prædicamentalis est denominatio.

THESIS II.

Quando est I Temporis vel Ævi. II.
Præsens, Præteritum vel Futurum.

Ἐκθεσις.

§. Quando *temporis*, ut esse hodie, heri. Quando *ævi*, ut esse æternum à parte post. Quando *præsens* ut esse hodie, hac hora, hoc mense, hoc anno. *Præteritum* ut heri, ante horam, præterita septimanâ. *Futurum*, ut cras, perendie, post annum, futura septimana &c.

THESIS. III.

Ubi est accidens habitudinem ad rei finitæ spatium inferens.

Ἐκθεσις.

§. 1. Definitum seu τὸ *ubi* dicitur ambigue. Hic non accipitur 1. *Interrogative*, ut ubi est Rex Judæorum? Nec 2. *Indefinite*, ut ubi cadaver, ibi aquilæ. Nec 3. *Transcendenter & late* pro affectione entis unita, sed 4. *Stricte & Prædicamentaliter*, pro præsentia finitæ habitudine accidentali

§. 2. In Definitione genus est *accidens*, quo indicatur *ubi transcendente* quod Enti non tantum finito sed & infinito commune

est huc non spectare. Differentiam constituunt verba *Definit.* reliqua. Ubi i. per *rem finitam* intelligimus non tantum *corpora* sed & *spiritus finitos*. Perperam itaq; faciunt, tum ij qui ubi hoc de quo jam sermo est, extendunt ad *ubietatem etiam interminalem* seu ad præsentiam Divinam: Deus enim non est accidentaliter alicubi: Tum etiã ij, qui restringunt ad accidentalem essendi rationem *tantum circumscriptivam*; nam spiritibus creatis cum conveniat motus, negandum non est, illos inferre habitudinem ad suum ubi accidentalem. Convenit itaq; hoc ubi non tantum iis quæ in loco sunt, sed & omnibus quibus spatium finitum competit; sive in illo sint cum occupatione spatii, ut corpora; sive absq; spatii occupatione; totum in toto, & totū in qualibet parte totius, ut spiritus.

§. 3. 2. *Notanter* dicitur in definitione, *habitudinem spatij rei finitæ* inferens. Unde collige, *non ipsum locum* aut spatium finitum constituere hoc prædicamentum, cum male docuit Keckerm. inquens; *huc pertinet Europa, Germania, Noriberga, Augusta, Academia*; sed præsentiam substantiæ & *habitudinem ad suum spatium*; seu habitudo illa accidentalis, qua res finita in spatio quodam finito esse intelligitur, hic indigitur.

§. 4. Hujus

§. 4. Hujus itaq; prædicamentisunt illi respectus secundum quos responderetur ad quæstiones per *ubi*, *unde*, *quâ* aut *quo* factas. v. g. in curia, in templo, in Academia, domi, foris, ex Germania, per Sveciam, inde, hac &c.

THE S. IV.

Ubi est I. Definitivum vel Circumscriptivum II. Naturale vel Fortuitum III. Commune vel Proprium.

Ἐκθεσις.

§. 1. Ubi quod hic dividimus memento esse Prædicamentale; *Repletivum* itaq; *ubi* huc non pertinet. *Definitivum* seu spirituale est, secundum quod spiritus præsens est suo spatio, ut sine extensione & locali circumscriptione totus sit in toto spatio, & totus etiam in qualibet spatii parte. *Definitivum* dicitur non *passive*, sed *active*. *Circumscriptivum* seu Corporeum est, secundum quod corpus ita est in suo spatio, ut *aliud simile ex eodem excludat*; estq; totum in toto spatio, sed non in qualibet illius spatii parte, quia *singulae partes* corporis, *singulas* spatii partes occupant.

§. 2. *Naturale ubi est*, quod rei alicui

natura convenit; ut cœlum stellis, terra hominibus, aqua piscibus; *Fortuitum* ut esse in templo, in Musæo, in foro. *Commune* est in quo multæ res simul existunt, quale ubi est esse in templo, in curia. *Proprium* vero quod unicam tantum rem continet, ut esse hic vel ibi.

THESIS. V.

Situs est accidens, certum ordinem partium substantiæ corporeæ in ubi suo inferens.

Εκθεσις.

§. 1. Vox *situs* hic non accipitur 1. *Adjective* quo sensu dici solet aliquem in hoc vel illo situm esse tumulo; Romam in Italia, Chartaginem in Africa sitam esse; Sed *substantive*; Non tamen 2. prout denotat *causam* aut *corruptionem* quamcunq; rebus diu loco non motis adhærentem, quo sensu panis, vestis, liber situ corrumpi dicitur; Nec 3. *pro loco externo*, ut cum dicimus situm urbis, castrorum &c. Sed 4. *Propositione* partium corporis in suo ubi. Unde aliqui prædicamentum hoc situs, prædicamentum *positus* seu *positionis* appellavere.

§. 2. Genus in Def. est *Accidens*, quod frustra

frustra negat; Burgersd. ex eo, quod situs
 modus tantum sit corporis. Sed quis am-
 bigat *modos dari accidentales*? Differentia
 notanter dicit *ordinem partium corporis in
 suo ubi hic indigitari*. Unde observan-
 dum 1. Non *ipsas partes* corporis hujus esse
 prædicamenti, sed ceu partes substantiales,
 referri ad prædicamentum *substantiæ*. 2. Ex-
 cludi hinc *spiritus*, quibus *proprie* non com-
 petit situs aut situatio; partes namq; ex-
 tra partes non habent, juxta quas situm ha-
 bere possunt. Licet vero *Angelis* in scriptura
 sacra adscribatur *sessio, statio*; intelligendum
 tamen id non *proprie*: non enim terminatur
 iste situs in *essentia spiritus*, sed corporibus
 assumtis ejusmodi dispositio partium attri-
 buitur; horumq; respectu spiritus *stare, sede-
 re, in faciem procumbere* dicuntur. Deo et-
 iam quando in S. Bibliis *sessio aut alius si-
 tus* attribuitur, fit id per *ἀνθρωποποίησιν*, &
 per morem modumq; Deo competentem est
 intelligendus explicandusq; 3. Nec ipsum
locum, nec *respectum partium ad locum* ad
 hoc spectare prædicamentum, sed ad ubi: ve-
 rum *ordinem seu positum partium corporis in
 suo ubi* hujus esse prædicamenti. v. g. stare,
 sedere, supinum esse, procumbere in faciem,
 ingenua &c.

T H E S I S VI.

Situs est vel Naturalis vel Voluntarius vel Fortuitus. Rectus vel Obliquus.

Ἐκθεσις.

§. I. Situm describit naturalem hominis brutorumq; Ovid. I. Metam. Inquiens:

*Pronaq; cum spectent animalia cætera terrã,
Os homini sublime dedit, cælumq; tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Plantarum situs *naturalis* est, ut radices sint infra, rami supra & truncus in medio; *contranaturalis* autem contra est. *Voluntarius* situs est quem homo sponte habet, ut esse supinum, contractio & dilatatio manus, seu pugnus & palma. *Fortuitus* qui fortuito accidit, quales sunt situs inopinato cadentium. *Rectus* ut stare. *Obliquus* ut sedere procumbere in genua.

T H E S I S VII.

Habitus est accidens substantiæ corporeæ, notans adjacentiam corporis alterius.

Ἐκθεσις.

§. I. Variæ significationes vocis *habitus* propositæ sunt supra CAP. V, p. 161. Ubi etiam

etiam inculcatum, qua in significatione *peculiare constituat prædicamentum*, ceu jam definitur. Hæc quoq; definitio constat *genere & differentia*. Illud est *accidens*. Nec obstat habitum esse tantum *externam denominationem*, velut urget idem Burgers. Nam ad rationem accidentis satis est, si quid substantiam extraessentialiter afficiat. E numero etiam accidentium secundariorum esse dicimus habitum, non ex primariis.

§. 2. *Differentia* indigitat *subjectum* Habitus, *substantiam corpoream*, cum additione rationis formalis, qua prædicamentum hoc constituitur, quæ consistit in adjacencia seu habitudine corporis unius ad aliud. Non ergo huc spectat. 1. *Ipsam corpus adjacens*, v. g. vestis hoc vel illo modo formata, sic enim ad quartam qualitatis speciem refertur. Nec 2. *Possessio alicujus corporis externi*: nam non statim qui possidet arma, denominatur armatus; sed denominatio *extraessentialis*, quæ exinde oritur, constituit rationem habitus, ut vestitum esse, crinitum & coronatum esse.

THESIS VIII.

Habitus est vel Naturalis vel Artificialis.

ΕΥΘΕΙΣ.

§. 1. *Naturalis habitus* dicitur qui natura est concessus, vel ad *vestitum*, vel ad *ornatum*; tales habitus sunt crinitum esse, hirsutum esse, squamatum, cornutum esse, barbatum esse &c. *Artificialis* est vel *Toga*, ut esse vestitum, tunicatum, ochreatum, mitra indutum: vel *Sagatus* ut, esse lorica- tum, galeatum, gladio accinctum &c.

SECTIO II. ELENCHTICA.

QUÆSTIO I.

An prædicamenta secundaria concreta tantum contineant, adeoq; an peculiariora mereantur dici prædicamenta?

§. 1. Keckerm. System. Log. lib. I. c. 13. Considerationem prædicamentorum secundariorum aggressurus talem præmittit Transitionem: *Sex illa prædicamenta quæ expedi- mus, complectuntur totam universitatem earum rerum, quæ naturam habent perfectam, atq; adeo per Logica Instrumenta perfecte definiri & cognosci queunt: Hac quatuor vero quæ supersunt, suum quidem usum habent, sed minus necessarium, utpote quibus non continentur ea res, sive entia absoluta & perfecta perfectæ definitionis capacia; sed con-*
creta

creta tantum & quæ sub accurratam contemplationem non cadunt. Retinuimus ergo ea tanquam bis mille annorum vetustate sanctitas Pythagorice doctrine reliquias. Subjungit: Aristoteles facile vidit non esse in his quatuor Prædicamentis vera genera & species, nec res tales quæ verè definiri possunt, ita mentione admodum levi & cursoria ea perstringit.

§. 2. Hinc docent Maccovius & Burgers. hæc male à reliquis Prædicamentis seungi: Quod ad idem prædicamentum pertineat concretum in quo est abstractum: nam abstractum est forma concreti. Jam autem in his quatuor classibus res concretæ tractantur. Unde facile quidem colligi potest, quid de hac quæstione sentiant illi. Paulò mitiorem fert de his sententiam Fonseca, quam sibi quoq; non displicere fatetur Kerkerm. l. c. Docet ille 5. Met. cap. 7. Qv. 5. *In his Prædicamentis quidem nil nisi concreta collocari, sed quæ ab aliorum Prædicamentorum concretis in eo differant, quod non ut ista includant & connotent duo entia distincta, per accidens inter se complicata, cum modo seu circumstantia essendi.*

§. 3. Recte tamen cum Calov. negari potest, ea quæ in hisce classibus rerum continentur propriè esse concreta, siquidem id
non-

nondum est probatum : Probatio quam adferunt nulla est. Exinde volunt evincere, quod dicant *respectum* ad *externum* quid: ita enim loquitur Burgersd. l. 2. Met. cap. 17. *Id quod in Categoria ubi & quando proponitur, nihil aliud esse quam denominationem extrinsecam, aut respectum ad locum & tempus, aut certe nihilo plus esse posse quam modum. Situm esse modum quendam corporis, qui oritur ex dispositione partium atq; ordinatione ad se invicem. Habitum baud dubiè esse externam denominationem.* Sed ratio consequentiæ est nulla: ea quæ respectum dicunt ad externum quid, sunt excludenda è classe accidentium? Tales namque sunt hæ denominationes extrinsecæ, ut simul dicant *entitatem* in subiecto, illud *modificantem*; substantiamq; *extraessentialiter* afficiunt; quod ad rationem accidentis sufficit. Ipsi etiam confiteri necessum habent esse hæc *modos* entis; *modi* autem sunt *accidentales*, & proinde merito accidentium cassibus accensentur.

§. 4. Non negamus oriri ex complicatione cæterorum accidentium cum substantia hæc accidentia; quod tamen non evincit hæc magis esse entia per accidens seu concreta quam actio & passio vel relatio, quæ oriuntur quoq; ex complicatione substantiæ &

& qualitatis: sicut itaq; negant genera illa, præcedentium esse species, quod sint juxta illos *primò diversa*; ita concedant etiam necessum est, hæc peculiaria & distincta esse accidentia. Quo respexisse videtur Fonseca in verbis §. 2. modo citatis.

§. 5. Keckerm. quod concernit judicium, erravit ille tota fermè via in tradendis his prædicamentis secundarijs, ceu supra in Sectione Theorem. ostensum; idèoq; nihil mirum, quod in *generali* hac præmonitione rem acu non tetigerit: nam sicut reliquis accidentibus superioribus, utpote Relationi, actioni & passioni *plus justò* tribuit, asserens sine discrimine ea quoq; perfectam habere naturam, quæ per Instrumenta Logica perfectè possunt definiri & cognosci; Ita his plus quam par est detrahit, hæcq; tradi tantum propter auctoritatem Pythagoræ; cum tamen supra pag. 81. evictum, alium ante Pythagoram Prædicamenta tradidisse.

§. 6. Nec officit quod objiciat, *Arist. levi & cursoria opera hæc perstrinxisse?* Brevitate n. aut prolixitate præceptorum, disciplinas non rectè metimur; sed rerum tradendarum copia & multitudine. Egitq; de his Arist. alibi scil. in libb. Met. prolixius & accuratius. Deniq; oggerit, *vera genera & species in his non occurrere?* Sed id fortè de nonnullis cœ-

lis cœteris etiam accidentibus primarijs dici possit, si exigenda sint ad normam substantiarum. Sufficit in his reperiri aliquid veris Generibus & Speciebus analogum: siquidem sunt analogata Entis sequiora & secundaria.

QUÆSTIO II.

An unum corpus naturaliter possit esse simul in multis locis?

§. 1. Ut de sensu quæstionis sis certus, teneas non esse quæstionem institutam 1. De *locis partialibus & inadequatis*; nam e. c. homo qua diversas sui partes in alio atq; alio est loco, & quidem simul. Nec 2. De *Spectris*, quæ in pluribus simul locis apparere dicuntur, ceu de Monacho quodam traditur, qui nocte natalitia tribus in locis, *Coloniae, Moguntiae & Halberstadij* missam celebraverit. 3. Nec de *diverso tempore*; sed de spatijs adæquatis, de vero corpore & eodem tempore disquiritur. Nec 4. an possit id fieri *supernaturaliter* per potentiam Dei absolutam; sic namq; præstare potest etiam, ut unum corpus non saltem in pluribus sed *omnibus Ubi* esse possit: sed *an naturaliter*.

§. 2. Quibus prænotatis negativam quæstionem

tionis svadent rationes sequentes. 1. Quia apertissimam involvit contradictionem, unum corpus esse simul in pluribus locis: *esset namq; simul unum & non esset*: unde vulgo sex in Phisicis absurda numerari solent; *Infinita magnitudo, vacuum, penetratio dimensionum, processus causarum in infinitum, subsistentia accidentium sine subiecto & constitutio unius corporis in pluribus simul locis*. 2. Quia si unum corpus esset simul in pluribus locis, unum numero corpus a se ipso differret, quod pariter absurdum.

QUESTIO. III.

An possit aliquid esse in ubi nuda operatione & non essentia?

§. 1. Barbare qua terminos, crasse qua Philosophiam dixerunt Scholastici veteres, *Tripliciter* aliquid esse in ubi 1. Enter. 2. Præsenter. 3. Potenter, juxta versum: *Enter, præsenter, Deus hic & ubiq; potenter*.

§. 2. Quæstionem esse negandam patet; quia accidens non potest esse sine substantia. Et si essentia rei non sit præsto, sed solum operatio; res non potest nec debet dici præsens. Ex. causa: Solis corpus præsens nobis dici nequit in terra, licet operatio ejus hic se exerat. Nec princeps omnibus ter-

243 COLLEG. LOG. PROÆM.
ritorijs præfens, quo ejus potentia se extendit. Dicimus itaq; quicquid est in ubi, non nuda operatione sed *essentia* ibi erit.

Q U Æ S T I O. IV.

An Situs sit Qualitas aut Actio; an vero distinctum Accidens?

§. I. Affirmatur *postremum* negantur *priora*. Dixit nonnemo situm esse *actionem*, quod ibi semper agamus; vel *qualitatem* scil. figuram, quod per situm membra ad certum modum formata sint. Sed actionem non esse, evidens est: non enim infert aliquem *influxum*, qui ad actionem requiritur. Nec tò *sedere* aut *jacere*, *quatenus sunt actiones* hoc accidens constituunt; sed *positus* iste *partium exinde ortus*. Nec sola positio partium aut figura Situs rationem absolvit formalem, sed quod *dicat ordinem ad ubi*.

S E C T I O III. A X I O M A T.

A X I O M A I.

Quando, Ubi Situs & Habitus non recipiunt contrarietatem.

§. I. Ratio est: nam Quando, Ubi & Situs, sequuntur naturam quantitatis; habitus ve-

CAP. VII. SECTIO II. AXIOMAT. 244
ro substantiæ. Observa i. vocem contrarietatis hic non accipi *generaliter & improprie* pro quavis oppositione; sed *proprie* pro contrarietate quæ ex subiecto pellit alteram. 2. v. c. de accidentibus his *per se* consideratis; non vero per accidens ratione qualificatum, cum quibus conjuncta esse & contrarietatem recipere possunt.

§. 2. Licet itaq; heri quis fuerit hilaris, hodie tristis; heri vitâ præditus, hodie morte peremptus; in hoc Ubi sanitatem, in alio ægritudinem comitem habuerit; In uno situ alicui sit benè, in alio malè; hæc omnia his non per se, sed ex accidenti conveniunt.

II. Quando, Ubi & Situs non recipiunt magis & minus.

§. 1. Propter rationem eandem. Sic ex. caus. licet hic sit magis *φιλομαθής* quam ille; non tamen magis participat de ratione τῆς *ubi*, quam ille; vel non magis est in Academia quam ille.

§. 2. De habitu vero alia est ratio: nam prout quis magis vel minus est vestitus, vel ornatus; magis vel minus etiam de ratione habitus participare videtur.

CAP. VIII.

DE DISTRIBUTIONE LOGICÆ

SECTIO I. THEOREMAT.

THESIS I.

Logicæ partes sunt tres: Prima, de Argumentis seu Terminis simplicibus: Secunda de Propositionibus: Tertia de Dianoja seu discursu mentis.

✓ Enthesis.

§. 1. Magno licet contendat nifu alij, Logicam aliter esse dividendam, unde etiam videas quosdam eandem *bipartiri*; alios *quadripartiri*; nonnullos quidem *tripartiri*, sed sensu alio atq; alio; quorum hæreses mox discutiendæ: *Tripartitam* hanc Logicæ divisionem *rectam* & *arti huic maxime propriam esse* persvadent nobis *rationes*, accuratissimorumq; *Exempla Philosophorum*.

§. 2. *Rationes* desumi possunt 1. à *necessariis* legitimæ Distributionis sed potioribus, à natura totius & partium erutis, quorum 1. est: *Omnis bona distributio constabit verbis claris & perspicuis*, quibus partes totius significantur menti, non autem aliquid aliud quod toti non inest; *at verbis in data*
distributi-

distributione nihil est clarius & magis perspicuum. E. Contra hoc criterion existimant multi peccare divisionem Ramæam, quæ est in Inventionem & judicium; nec non Peripateticam, quæ est in partem Formalem & Materialem. 2. Divisio debet esse totius; si enim parti recte tribuitur, ipsi toti male accommodatur: at talis est proposita divisio. E. In hoc requisitum peccat omnino illa Peripat. qua dividunt Log. in Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam. Quæ partes syllogismo tantum competunt. 3. Omnis bona partitio debet esse adequata toti diviso, nec plures nec pauciores contineat partes, quam requirit totum. Talis vicissim est hæc nostra; quicquid enim in Tota Log. occurrit vel occurrere debet, ad aliquam harum omnino spectabit partium. Si librum Prædicamentorum in exemplum vocaveris contrarium? Responzionem suppeditabit superius proposita cap. III. Sect. Elencht. Q. III. Ad amussim hanc nec quadrat illa Peripat. In Communem & Propriam: quia partim excedit, partim deficit. 4. Partes debent cum toto consentire, a se invicem vero dissentire; ita faciunt quoq; hæc. E. Et deniq; 5. Partes debent commensurari toti, adeoq; ejusdem cum toto esse ordinis ac naturæ: at tales sunt quoq; hæc partes. E. Cum hoc requisito non

to non congruit illa quorundam distributio Logicæ, in *Notiones primas & secundas*, quæ & ob id spuria.

§. 3. Præterea II. pro *Bonitate* hujus Distributionis rationes peti possunt I. à *Fine Logicæ*; Tum *interno*, qui est bene differere seu recte uti ratione h. m. argumentando: *Si omnis differendi actus se exerit, vel in apprehensione Term. simplicium, vel in compositione & divisione eorundem, vel in illatione unius ex alio; utiq; in has & non alias partes est partienda Log. at. v. p. E. & post.* 2. Tum à *sine externo* qui est cognitio veritatis. Illam namq; veniamur *triplici* hoc modo; sc. vel *apprehensione terminorum simplicium*, vel *eorundem compositione*, vel *ratione*. E. hæ sunt partes genuinæ Logicæ. 3. à *Subiecto Logicæ interno* quod constituunt *Notiones secundæ Logicæ*, quæ sunt *Triplices*; vel enim inserviunt *Primæ* mentis operationi, & primam logicæ constituunt partem: vel *Secundæ* & partem secundam: vel *Tertiæ* & partem Logicæ tertiam constituunt. 4. à *Subiecto Logicæ externo*, quod est omne Ens, circa quod ratio tribus modis occupatur; primò res solitarie considerando, imponitq; rebus terminos quos appellat thesis nostra *simplices*; deinde easdem conjungendo & adaptando notiones ad Axiomati-

CAP. VIII. SECTIO I. THEOREMAT. 248
maticam, secundam Logicæ partem pertinē-
tes; & ultimo ordinando, unamq; ex alia
inferendo, unde *Logicæ pars resultat tertia*
Dianoëtica, mentis informans discursum.
Per Dianoian vero hic intelligitur, tum *Il-*
lativa tum etiam *Ordinativa*, quæ alias Me-
thodus appellatur.

§. 4. Hanc præterea Distributionem com-
mendant *exempla accuratissimorum Philoso-*
phorum. Judice Keckerm. hanc Logicæ di-
visionem indigitasse visus est Arist. c. 1. De In-
terp. item. 2. Post. Anal. ubi ait: *Logicæ ver-*
satur circa actus rationis tanquam propriam
materiam; Disciplinæ autem secantur ut res
de quib; sunt. Approbatur etiam à Scal. Exer.
107. Monlorio in præf. super priora. Con-
sentiunt Zab. l. 1. de natura Log. c. 3. Toletus,
Thomas Aquinas & Thomistæ omnes teste Re-
gio. Ex Recentioribus, Keckerm. Scheibl.
Thur. Itter. Vendel. Hi quidem hanc Logicæ
agnoscunt distributionem, sed non eodem
sensu omnes: nam Peripateticis magis qui
favent, ad primam partem referunt lib. Ca-
teg. quæ nostra non est sententia: Siquidem
hic non eo sensu partimur Logicam, quo
loqvutus est Kerckerm. Præcog. Log. Tract.
III. inquiens: *Totum Systema Logicum par-*
timur primò in præcognita præceptorum; post
in Methodum sive systema præceptorum, & de-

25

niquat

niç, in ὑποτύπωσις usus sive praxeos ut vocant Logica. Vide si placet Voss. de Natura & Constit. Log. pag. 48, 49. quæ de nostra hac distributione differat.

THESIS II.

Logicæ magis convenit Methodus Synthetica, quam Analytica.

Ἐκθεσις.

§. 1. De ordine partium Systematis logici, loquitur hæc thesis: in priori enim monstratum, *quot sunt partes Logicæ*; hic quo ordine illæ tradendæ. In schola Ramæa thesis hæc ita disceptatur: *An Inventio sit prior Judicio?* Quod affirmant: quia antequam de aliqua re feras judicium, requiritur ut ante oculos sit aliqua materia proposita; hanc vero tibi suppeditat Inventio. Et hæc omnia recte.

§. 2. At methodum si respicias, quam habet Organon quod extat Arist. est illa omnino *Synthetica*; quia *primus liber* est de *Categoriis*, quas dicunt Peripatetici terminos continere simplices; quem tamen librum supra diximus esse *Proæmiale*. Deinde sequitur liber de *Interpretatione*, qui agit de enunciatis; hunc Excipiunt libb. *Analyt.* de Syllogismo.

§. 3. Ve-

§. 3. Vera autem thesis hæc est: Logica tradenda est *Methodo Synthetica* non Analytica: Quia simplicia priora sunt compositis. Antequam syllogismum possum habere, necessum est præcedere terminos imprimis simplices; ex his fiunt propositiones; ex propositionibus demum syllogismi. Nec obstat Logicam esse *disciplinam Practicam* prout supra evictum? Alia namq; est ratio hujus & artium cæterarum. Et si quis maxime Logicam proponeret *methodo analytica*, *mutilata* esset *ea parte*, in quam Syllogismus resolvi non potest. Vide Scheibl. Introd. Log. c. xvii. Quæst. iii

SECTIO II. ELENCHTICA.

QUÆSTIO I.

Quas tradunt Logicæ Distributiones alij?

§. 1. Sane multas, quarum potiores placeat obiter memorare ut sufficientia propositæ sit manifestior. Præterquam quod Logicam dicant aliam esse *docentem* aliam *utentem*; aliam *naturalem* aliam *artificialem*, quas distinctiones tantum nominales esse supra dictum, dividunt eam.

I. In *Veterem* & *Novam*, ut Scotus, Erius & alij; per veterem volunt intelligi *Topicam*;

picam; per novam *judicium*. De syllogismo enim dicit Arist. circa finem lib. 2. Elench. neminem ante se præcepisse. Contrarium tamen testatur Cic lib. 4. de Fin. Sed quod *terminis* proferatur *inconvenientibus* hæc partitio, cuivis patet.

II. In *Quatuor partes* scil. *de eloquendo, proloquendo & proloquiorum summa*, quæ divisio extat apud Augustinum de principiis Dialecticis. Censet Vossius hanc profectam à Varrone, qui primus Romanorum Dialecticen scripsit. Sed bonam non esse, quis non videat?

III. In *partem de rebus & alteram de vocibus*. Legitur apud Senec. Epist. 89. & Stoicis adscribitur, quæ etiam partibus constat illegitimis

IV. In *Notiones primas & secundas*. Reperitur apud Rajanum in notis ad Dialecticam Cæsarij, defenditurq; à Simone Simonio alijsq; sed frustra; quia *verum tractatio* in Logica est *heterogenea*.

V. In *Στοιχειολογικὴν* i. e. Elementarem & *Συλλογικὴν*: Sed *inadequata* est hæc *divisio*.

VI. In *Inventionem & Judicium*, quam ex Cicer. usurpavit Ramus. Existimant multi ortam à Stoicis hanc distributionem
sed falli

sed falli eos dicit Vossius. Vehementius in hanc invehuntur Peripat. si tamen recte explicetur non plane est incongrua.

VII. *In Definitionem, Divisionem & Argumentationem.* Ita dispescunt Boetius, Jacobus Guilielmus, sed male; quia est *inadequata* divisio.

VIII. *In artem & artis usum.* Sed hic opponuntur non opponenda.

IX. *In Analyticam & Topicam*, Philoponus; Sed non recte quia partes *insufficienter* enumerantur.

X *In Apodicticā, Dialecticam & Sophisticā*, ut faciunt quidam Peripateticorum: Sed non accuratè: quia partis Logicæ hæc est divisio.

XI. *In Communem & Propriam* cujus primus author dicitur Averroës; hanc pleriq; Peripatetici mordic, defendere conantur, potissimum quod cum Organo Aristot. putent convenire maxime; illam partem dicunt *formalem*; quod formam Syllogismi; hanc *materialem*, quod materiam concernat. Communem appellant quod de syllogismo *eitra respectum ad materie indolem* agat; propriam vero, quæ de syllogismo *ratione materie vel necessaria vel probabilis vel falsæ* sollicita est; unde hanc posteriorem subdividunt in *Apodicticam, Dialecticam seu Topicam & Sophisticam seu Peirasticam*

sticam; h. e. Demonstrativam, probabilem & falsam.

§. 2. Hæc divisio utut videatur plausibilis, *falsas* tamen pro fundamento habet *hypotheses*, & sub incudem accuratioris revocata examinis, suam prodit *insufficienciam* inq; partibus, prout in systemate Peripatetico proponuntur, *confusionem* magnam.

Pro fundamento namq; habet: primò *Syllogismum esse Logicæ finem*; quod falsum esse superius c. 1. est evictum: actum itaq; non agemus. Deinde dicunt hanc partitionem *convenire Organo Aristot.* Sed nec illud probari potest. Quod Arist. nullam certam Logicæ reliquerit definit. aut divis. ante indicavimus. De Organo quod extat Aristot. eruditissimi quiq; hanc fovent sententiam, quod *Topica & Analytica & diverso tempore* sint conscripta; & *diverso philosophandi genere*: hæc quidem *acroamaticè*; illa vero *exotericè*. Idem de libro Categoriarum & *περὶ ἐρμηνείας* merito dici potest: Ille enim est *exotericus hic acroamaticus*; quod ingeniose satis innuere visus est etiam Isidor. Hispal. inquit, *Aristotelem calamum in mente tinxisse, cum περὶ ἐρμηνείας scriberet.* De ordine libb. in Organo qui olim fuit & eo qui hodie est, jureq; esse debet videtis Danhav. Idea boni interp. & malit.

CAP. VIII. SECTIO II. ELENCHY. 254
Calumn. p. 166. & seq. vide etiam Franc. Burgersd. Præfat. ad lectorem instit. Log. præmissam.

§. 3. Et posito Organon illud ex intentione Arist. esse continuum quoddam systema sub hac distributione comprehensum; an ne invita etiam veritate, judicium voluntariæ sit mancipandum servituti? Diserto sane ore Ram. Schol. Dial. l. II. c. IX. hanc quondam perstrinxit negligentiam: *Hoc cine est laborantis Scholæ patronum ac vindicem, an conflagrantis Romæ spectatorem, Neronem esse? considerent ne dum in Philosophum modesti videri velint, non jam dico in patriam ingrati, vel in professionem perfidiosi, sed in Deum impii deprehendantur.* De confusione cæterisq; defectibus sub divisione hac in Logica Peripat. legat cui placet Keckerm. Præcognit Log. Tract. proœm. III. cap. 2. Quæst. 6. Nec non modo citatam præfat. Burgersd.

QUÆSTIO II.

Quid judicandum de divisione Logicæ in Thematicam & Organicam.

§. 1. Burgersdicij hæc est: *Thematicam* appellat *que agit de thematibus eorumq; varijs affectionibus & notionibus secundis*
tan.

tanquam de materia Instrumentum Logicorum. Organicam vero, quæ agit de ipsis Organis sive instrumentis, quibus intellectus themata tractat eorumq; cognitionem quoad fieri potest adipiscitur. Ubi per themata intelligit ipsas res rerumq; affectiones reales, prout in Categoriis recensentur; & instrumentis Logicis tanquam materia substernuntur, sicut se explicat lib. 1. cap. III. Per Instrumenta Logica intelligit, Definitionem, Divisionem Syllogismum & Methodum. prout ipse fatetur lib. 2. cap. 1.

§. 2. Hæc divisio admittenda est nequaquam 1. quia *Heterogenea* sc. ipsarum rerum tractationem admiscet Logicæ, quæ tantum circa *notiones rerum secundas*, est occupata. 2. Quia *quatuor hæc instrumenta* ut appellat, contradistinguit notionibus Logicis secundis, ac si tales non essent hæc. 3. Definitionem & Divisionem *terminis complexis* accensere videtur. 4. Deniq; ordinem præceptorum contra Logicæ naturam in multis invertit. Plura vetat angustia pagellarum.

Hactenus Logicæ Proæmium; quod representatio objecti externi aliquanto fecit prolixius: doctrina namq; Prædicamentorum fundamenta præbet *non tantum totius Logicæ*, ut fatetur Zab. *Sed & universæ Philosophiæ*; prolixitatem itaque si quæ est, compensabit utilitas.

I. N. J. COL-

COLLEGII LOGICI PARS
PRIMA,DE ARGUMENTIS, SEU TER-
MINIS SIMPLICIBUS.

CAP. I.

DE ARGUMENTO IN GENERE.

THESIS I.

Argumentum est notio Logica sim-
plex, ad arguendum thema affecta.*Ενθεσις.*

§. 1. Terminorum *simplicium* h. e. eorum, qui *primæ mentis operationi* inserviunt, doctrinam traditurus, hic in initio, in hoc scilicet capite nonnulla de iisdem *in genere* erunt adferenda. Dicuntur vero uno nomine *Argumentum*; cujus definitionem thesis proposita exhibet, constans *subiecto*, quod est *definitum*, & *predicato* quod est *definitio*; de quorum utroque nonnulla observanda.

§. 2. Quantum ad *præ*, nota I. Vocis Argumenti *Etymologiam* seu *Originem*. Descendit vox argumenti ab *arguo*, quod à græca voce *ἀργός* derivari vult Ebelius in

R

Her-

Herm. Log. ejus duæ ut plurimum sunt significaciones, 1. denotat idem quod *albus* & *candidus*, unde & ἐναργής i. e. manifestus. 2. ἀργός dici volunt quasi ἄεργος ab opere cessans & rerum suarum negligens; quarum notationum utraq; desumpta est ab effectu argumenti, non omnino incompetenter.

§. 3. II. *Æquivocationem*. Accipitur vox argumenti vel *Philologice*, denotatq; *materiam* nec non *summam* alicujus operis; v. g. cum dicimus argumentum Libri, Orationis, Disput. aut Epistolæ: vel *Philosophicè*, *Logicè* scil. significatq; I. *Medium* in syllogismo *Terminum*, quo sensu definitur à Cic. in Top. *Ratio quæ rei dubiæ fidem facit*; diciturq; sic cum additamento *argumentum tertium* 2. *Syllogismum* seu argumentationem, utpote cum dicitur: argumentum Dn. Opponentis est tale. 3. *Specialiter rationem* ut opponitur testimonio. v. g. in Protag. Plat. veritas non teste sed argumento ponderanda 4. *Proprie & Topicè* Notionem Logicam simplicem & incomplexam; vel ut Scheibl. *omnem terminum ex quo essentialiter constituitur axioma*.

§. 4. Sed in hac rursus significatione *dupliciter* accipitur I. *Generaliter*, pro quocunq; termino simplici qui alium respicit, sive arguat sive arguatur, prout usurpavit

pavit vocem hanc Ram. lib. 2. Dial. cap. 2. inquiens: *Axioma est dispositio argumenti cum argumento*; sicq; thema etiam venit nomine argumenti. 2. *Specialiter* prout terminum duntaxat *arguentem* denotat & themati opponitur ut hoc loco.

§. 5. Præterea observandum, præcipue ob criminationes Perpat. *vocem argumenti* adhuc accipi *dupliciter* 1. *Νοηµατικῶς, τεχνικῶς & formaliter*, pro notionibus secundis, seu titulis & generibus argumentorum; ut, cum *Causam & Effectum; Subiectum; & Adiunctum &c.* argumenta appellamus 2. *πειραµατικῶς, φυσικῶς & materialiter*, pro ipsis notionibus primis, seu rebus argumentorum titulis substratis, quæ argumentorum *τεχνικῶς* acceptorum sunt Exempla. v. g. *Romulus, & condere Romam. Aristides & iustitia &c.*

§. 6. III. *Voces equipollentes*, ut; 1. *Λόγος* i. est. *Ratio*: idq; vel per *Metonomiam causæ*: quia à ratione excogitatur; vel per *metonomiam effecti*; quia argumentum semper aliquid ratum facit. 2. *ὅρος*, i. e. terminus ab Arist. 1. Prior. cap 1. idq; per metaph. desumptam à terminis agrorum & regionum 3. *κατηγορηµα* à prædicando, quæ appellatio ge-

neraliter hic usurpatur. 4. *Locus*, indeq; *locus Dialecticus*, *locus topicus*, *locus Inventio- nis* dicitur per metaphoram, ducta similitu- dine à locis materialibus: sicut namq; ex lo- co materiali depromuntur quæ ibi sunt repo- sita, usibusq; accommodantur; ita etiam ner- vi probationum ex locis argumentorū ad di- versas materias desumuntur & applicantur. Talis locus à Cic. definitur *sedes argumenti*.

Nota obiter; Boëthius & Interpretes com- muniter dividunt locum Dialecticum in *Lo- cum Maximam* & *Locum Differentiam Ma- xime*; *posterior* voci argumenti secundum illos æquipollet: *prior* vero est propositio ex qua sumitur consequentia aliqua syllogisti- ca.

§. 7. Quantum ad *posterius* seu *ipsam Definitionem*; resolvitur illa in *genus* & *dif- ferentiam*. *Genus* est *Notio Logica*, & qui- dem legitimum; quippe cujus requisita ha- bet omnia; facessant itaq; Ramæi, conten- dentes argumentum genus aliquod non ad- mittere; siquidem est summum (dicunt) ge- nus in doctrina Inventionis; quem facile cor- rigit error disciplina universalis.

§. 8. *Differentia* desumpta est 1. ab ar- gumenti *adjuncto proprio* 2. à *Forma* 3. ab *Effecto seu fine* 4. à *Correlato*. Adjunctum proprium indigitatur voce *simplex*; quæ
VOX

vox innuit discrimen inter argumentum & notiones Logicas *complexas*, *Axioma*; *Syllogismum* & *Methodum*: sunt enim argumenta, ut loquitur Ramus, *singulae rationes sole & per se consideratae*. Dicitur argumentum notio simplex, non quasi nullam prorsus compositionem habeat; sed quod non habeat *compositionem* seu dispositionem *Axiomaticam*, cujus est habere subjectum & prædicatum, actu per copulam conjuncta; qualem dispositionem argumentum quatenus tale non admittit.

§. 9. II. *Forma* exprimitur vocibus *affectum esse ad &c.*, quæ verba volunt, cuilibet argumento inesse propriam arguendi affectionem argumentum constituentem. Hæc quid sit, paulo tradam explicatius.

Talis autem Affectio argumenti nihil est aliud, *quam ratio illa, respectus seu aptitudo, qua argumentum thema suum arguit*, quæ arguendi affectio est relativa & mutua. Observandum verò I. Affectiones rerum alias esse *naturales, positivas & reales* quæ ipsam rerum naturam sequuntur; alias *respektivas, notionales & formales*, quæ ab operatione & impositione intellectus pendent humani; cujusmodi affectiones data indigat definitio: nam affectio arguendi seu relatio illa, quæ intercedit inter terminum

argumentum & eum qui arguitur, non inest ipsis rebus actu citra earundem collationem; sed ex operatione mentis resultat; quod vel inde patet, quia pro varietate collationis, & intellectus varia operatione, res eadem, aliam atq; aliam induit habitudinem & affectionem: sæpenumero enim accidit, ut quod jam est argumentum, mox sit thema: Item, quod nunc habet habitudinem causæ, statim affectionem recipiat subjecti, & sic consequenter, quando scilicet exempla argumentorum ita usu accommodantur: Unde *argumentorum genera* ita inter se affecta relata dicuntur. Notanter dicitur *argumentorum genera*, h. e. argumenta *τηνικῶς* & formaliter considerata, Relata h. e. exempla relatorum esse. Unde non sequitur, unam sufficere categoriam Relatorum, reliquos vero argumentorum titulos esse supervacaneos: nam ipsa quidem argumenta *formaliter* considerata sunt relata; res tamen quibus hæ affectiones adjacent, cum aliis rebus collatæ, diversimode ad arguendum affectæ esse deprehenduntur; ut modo dictum, & exemplis saltim non innumeris illustrari potest.

§. 10. Unde confit, (α) Argumentorum generibus inesse *mutuam relationem*, resultantem ex aptitudine afficiendi quæ inest rebus

bus

bus, per collationem mentis in actum deducta. (β) Absq; aptitudine ad arguendum & affectione, aliquid argumentum esse nequit. (γ) Argumentum *nec sunt res* ipsæ simpliciter; utpote quarum satagunt disciplinæ reales: Neq; *voces* quæ disciplinis sermocinabilibus curæ sunt, & sine quibus bene differere possumus, sed ut loquitur Comment. Rami Dounam. lib. 1. Dial. cap. 2. p. m. 84. *res & voces, quatenus ad alias arguendas sunt affectæ, vel potius rationes, id est rerum vocumq; ad alias affectarum notiones.* Lege plura apud Dounam. citato loco, sed cum hoc iudicio, ut diligenter distingvas inter considerationem argumenti *materialem seu realem*; nec non *formalem & notionalem*; cujus neglectus Peripateticis dedit occasionem criminandi Ramæos, ceu patebit mox in sectione Elenctica.

§. II. III. Petita est differentia ab *effeto* seu fine, vel ut vult Dounamus à *notatione argumenti*, quæ notatio desumpta est ab *effeto* seu fine. Tò *arguere* in significatione forensi idem est ac reprehendere vel accusare; apud classicos authores vero denotat etiam indicare, ostendere, probare, ut exemplis bene multis probari potest. v. g. *Æneid. 4. Degeneres animos timor arguit. Ovid. 4. Trist. Apparet virtus arguiturq;*

malis Ovid. 2. Fast. inquit : vultu genus arguitur. Horat. lib. 1. Ep. 19. Laudibus arguitur vini vinosus Homerus. Item Epod. 11. Langvor arguit amantem. Per vocem arguendi itaq; communis omnium argumentorum vis & facultas exprimitur, sive in dispositione, sive extra illam consideretur.

§. 12. Arguit namq; argumentum 1. *vi propriâ tantum & per se*, cum extra dispositionem consideratum, nudo affectionis ductu thema suum respicit & ostendit. 2. *vi Dispositionis simul vel axiomatice* qua thema suum explicat & declarat, vel *sylogistice* quæ quæstionem probat. Atq; sic arguere hic loci generaliter significat *respicere, afficere, indicare, ostendere, declarare, explicare, illustrare, confirmare, probare, demonstrare, refutare*, hæc scilicet omnia, prout usus argumenti variaverit.

§. 13. IV. Partem Differentiæ constituit argumenti *correlatum Thema*, quod à Ramo indigitatur voce transcendentali *aliquid*, qua generalem argumentorum usum innuere voluit, qui nullis definitis rerum spatiis coarctatur; sed ad omne id extenditur, quod nomine entis sive veri sive ficti venire potest. Thema quid & quotuplex sit, thesis sequens exponit.

THESIS II.

Thema est notio Logica simplex quæ ab argumento arguitur. Dividi solet in simplex & complexum.

Ἐκθεσις.

§. 1. Argumentum & Thema cum sint relata, ideoq; etiam æqualis notitiæ: intellecta itaq; bene definitione argumenti, uti speramus; hæc non potest esse obscura. Thema ab aliis aliter definitur: Burgerisdicio, *Thema est quod intellectui ad cognoscendum proponi potest.* M. Thur. *Thema est res quæ ab argumento arguitur.* Verum Thematis πραγµατικῶς & materialiter considerati descriptiones sunt hæ; Argumentum cum fuerit definitum Νοηµατικῶς, qui non etiam ejus correlatum Thema? Accedit quod in definiendis notionibus Logicis occupata erit jam opera.

§. 2. Tenendum itaq; vocem Thematis quoq; accipi nunc πραγµατικῶς, φυσικῶς & materialiter, pro exemplis Themati subjectis; nunc τεχνικῶς, Νοηµατικῶς & formaliter, pro notione Logica argumento opposita, quomodo jam est descripta. Sic v. g. cum

causa est argumentum, Thema est Effectum, uterq; autem terminus est notionalis.

§. 3. Hæc divisio thematis in *simplex & complexum*, licet non fluat ex ista definitione, qua simplex tantum finitur, alios tamen imitati eandem proposuimus, ut hac occasione quid thema simplex, quid complexum sit, obiter explicaremus: est namq; tale quid, quod Logicæ studiosus nequaquam ignorabit.

§. 4. Thema simplex est *quod sine notionum complexione apprehenditur*. Planius: Thema simplex est *de quo nihil affirmatur aut negatur*. Exprimiturq; vel *una voce*, ut *respublica*, *mundus*, *magistratus*, *lapis*. Vel *pluribus*, ut *creatio mundi*, *sessio Christi ad dextram Dei patris*. *Reditus Christi in extremo die*. Thema complexum est, *quod duabus pluribusve notionibus, affirmatione aut negatione copulatis apprehenditur*; vel, *quo aliquid de alio affirmatur aut negatur*. Ut *Socrates disputat*, *Christus sedet ad dextram Dei patris*. *Ignis non est sub concavo lunæ*.

§. 5. Nata est hæc divisio thematis in simplex & complexum ex *duplici argumenti consideratione*: Quando enim consideratur ratione propriæ & simplicis affectionis, semper thema simplex respicit. Ratio-
ne

ne vero dispositionis & usus consideratum,
ad arguendum thema complexum etiam
adhibetur.

THESIS. III.

Argumentum est Artificiale vel Inartificiale; illud est quod propria & insita vi arguit; hoc vero extrinsecus assumpta.

ΕΠΙΘΕΣΙΣ.

§. 1. Magnos hæc Argumenti divisio viros habet authores; fundaturq; in *diversa arguendi ratione* argumenti artificialis & inartificialis. *Authores* habet 1. Aristot. 1. Rhet. cap. 2. item lib. 5. cap. 1. inquentem: τῶν πεισέων αἱ μὲν ἀτεχνοὶ εἰσιν, αἱ δὲ ἐντεχνοί. 2. Fabium qui verba Aristot. ita interpretatur. *Probationum alie sunt Artificiales, alie Inartificiales.* 3. Ciceronem ab his non dissentientem; dirimit is in Top. & Partit. Orat. Argumentum *ininsitum & assumptum*, eodem sensu. 4. Ramum qui hanc in sua Dialectica inculcat divisione. Fabius dicit, quod *hec ab Aristotele tradita divisio, consensum fere omnium meruerit.*

§. 2. Existimat Dounam. Aristot. Cicero-
ni & Fabio, ea argumenta dici artificialia,
quæ

quæ artis ductu & beneficio ab ipso artifice inveniuntur; Inartificialia, quæ non ope artis ab artifice inventa, sed ad differentem ab aliis allata ab eo tractantur. Sed hæc explicatio, ut ut usum fori non nihil sapiat, argumenti tamen naturam non attingit. Non minus artis ad inveniendum Inartificiale requiritur, quam artificiale. Imo, quod artis est expers, quo merito in arte traderetur? Rectius itaq; dicitur argumentum artificiale aut inartificiale *ratione facultatis arguendi*, quæ illi est interna & domestica; huic vero externa & aliunde assumpta.

THESIS. IV.

Argumenti artificialis species his quatuor classibus continentur. I. Continent *Consentanea* Causam & Effectum; Subiectum & Adjunctum; Antecedens & Consequens, Connexa seu Concomitantia, & Relata. II. *Dissentanea*, ut Diversa & Opposita, quorum species sunt Disparata, Relativè opposita, Adversa, Contradicientia & Privantia. III. *Comparata* utpote Paria & Imparia, Similia & Dissimilia. IV. *Orta*, tum
No-

CAP. I. SECTIO I. THEOREMAT. 286
Nominalia, ut sunt, *Conjugata*, *Notatio* & *Notatum*, *Distinctio Nominis* & *Nomen Distinctum*; Cum *Realia* ut, *Totum* & *Pars*, *Distributio* & *Distributum*, *Definitio* & *Definitum*.

Ἐκθεσις.

§. 1. Hanc Argumentorum seriem, *ordine* quidem licet non *numero* eandem per varias proposuit subdivisiones Ramus, contra quas haud pauca movent Peripatetici. Hisce de minutiis altercantes potius quam disputantes legat cui placet Noll. Zigenhainens. Prodr. Log. Tract. II. & Sluter. Comment. in Ram. lib. I. Disp. IV. Ad evitandas autem istas tricas, non male fecit Scheibl. Argumenta in certis recensens Classibus, praesertim cum subdivisiones illae non faciles sint memoriae.

§. 2. Horum argumentorum Differentiae sunt affectio arguendi *Consentiens* vel *Dissentiens*: *Prima vel orta*: *simplex seu Comparata*; mediantibus quibus Differentiis in classes jam designatas constituuntur. Relata cur consentaneis etiam annumerentur, infra ratio reddetur. *Consentaneum* dicitur argumentum, quod cum themate arguendo consentit; *Dissentaneum*, quod dissentit.

tit. *Primum* quod vim arguendi habet à se;
Ortum, quod arguendi affectionem ab ali-
 quo primo trahit. *Simplex* quod simplici-
 ter citra comparisonem, *Comparatum* quod
 thema, comparando cum aliquo tertio, ar-
 guit.

QUÆSTIONES.

I. An recte se habeat supraposita
 Argumenti definitio?

§. 1. Quibus illa stet rationibus & fun-
 damentis, in sectione Theorem. ad thesin
 primam est ostensum: & huc redeunt, quod
legitimo constet genere, *differentiaq;* nonnisi
legitima; quæ definitiones unice commen-
 dant. Ramum tamen, cujus maximam par-
 tem hæc est definitio vehementer exagitant
 dictus Henricus Nollius & Corn. mart. qui-
 bus se opposuerunt alij: huic Anton. No-
 thol. in sua diatribe Phil. Illi præfatus Slute-
 rus, ex quorum disceptationibus potiora
 exerpam.

Obj. 1. *Vox argumenti in ea significati-
 one à nemine unquam est usurpara. E. per
 abusum etiam hoc modo definitur. Nollius
 Prodr. Log. Tract. II. sect. III.*

Pro probat. minoris provocat ad Cic. qui
*argumentum definiit, quod rei dubie fidem
 facit.*

Resp.

Resp. Nimis confidenter negat, quod tamen testimoniis authorum classicorum supra probatum; falsa itaq; est propositio minor. Significationem à Cic. objectam, non omisimus recensendo vocis ambiguitates. Et quæso quæ consequentia; Cic. sic usus est ea voce, E. non habet significationem aliam?

Obj. I. Ex discursu Nollij qui prolixior est, tale potest colligi argumentum: *Si Ramus argumentum in doctrina Inventionis eum in finem pertractavit, ut dispositioni inserviret, utiq; potius per actum arguendi quam per τὸ affectum esse, seu aptitudinem fuisset definiendum; at v. p. E. & post.*

Resp. Consequentia majoris est nulla: nam potentia seu aptitudo arguendi non tollit actum, sed ei substernitur: nullum namq; argumentum sine affectione arguit vel arguere potest. Opponuntur itaq; hic non opponenda. Analysin datæ definitionis rimanti, patebit ibi non tantum aptitudinem seu potentiam arguendi indigitari, sed & actum; nodum etgo in scirpo quærit Nollius.

Obj. III. *Obscuritatis arguit Ramus Nollius, quod aliter in inventione, aliter in Axiomate, in Syllogismo aliter voce argumenti utatur. E. concludit tribus distinctis definitionibus fuisset describendum argumentum.*

Resp.

✓ Resp. In hoc argumento non esse legitimam consequentiam: propter multiplicem rei vel vocis usum, non tamen multiplicantur definitiones.

Obj. IV. *Quicquid alicui convenit ex accidenti, id ei non convenit per se; atqui Causa, Effecto & reliquis terminis simplicibus esse argumenta, convenit ex accidente. E. & per consequens perperam utimur voce argumenti extra dispositionem:*

Cornelij Mart. in Comment. Log. adversus Ram. est hoc argumentum, probatq; minorem, *quia ratione dispositionis tantum competit terminis simplicibus ut sint argumenta: nam dicit, posita causa non ponitur argumentum; ridiculum namq; & absurdum existimat; patrem qui sit causa filij ideo argumentum filij: & Deum qui causa est mundi, dici mundi argumentum: Nec licet Totum currat, argumentum currere.*

Resp. Sophisticè confundit Corn. acceptionem vocis argumenti *Noëmaticam* seu notionalem, cum *materiali* seu reali. Quando igitur colligit ex Ramo, Deum esse mundi, patrem filij argumentum; quid aliud colligit, si absit cavillatio, quam quod Deus ut Causa, arguit mundum ut Effectum &c. quod nemini sano ridiculum, & absurdum.

Coetera

Cætera Cornelii objectamenta, Disp. II. ad-
sus Ramist. quoniam ejusdem sunt farinæ,
cesso hic repetere. Videat cui volupe est re-
futata apud Nothold. Diatrib. Philos. ad-
versus Corn. Mart. cap. 7. & 10.

II. An numerus Argumentorum su- pra exhibitus sibi constet, & unde?

§. 1. Ab hoc loco non esset alienum indigi-
tare, quæ argumentorum genera à quovis
sunt inventa & in artem Logicam introducta;
brevitatis tamen causa id facere omittimus.
*Sunt qui plura recensent argumenta, sunt e-
tiam qui pauciora; ex horum numero est Ra-
mus: Illi autem plurimi sunt*

§. 2. I. Urgent locum ab Exemplo esse pe-
culiare argumentum & jam recensitis ad-
dendum. Sed huic assertioni breviter occur-
rimus, dicendo locum ab exemplo *ad diversa
spectare argumenta*, ideoq; non constituere
peculiare aliquod. Pertinet namq; aliquando
ad Testimonium v. g. Gnatus dicitur pro na-
tus, exemplo Terent. Nonnunquam ad *Lo-
cum Parium vel Similium*; v. g. Idololatræ
sunt puniendi; probatur exemplo Israelita-
rum, qui in deserto Idololatriæ pœnas lue-
bant. Adde exemplum quod extat Rom. 4.
& Luc. 9. 54. In quibus est argumentum du-
ctum *è loco Parium*. Infra etiam in Parte III.

Docebimus exemplum *criticè* consideratum, constituere speciem *Syllogismi Cryptici*, & sic terminum esse complexum.

II. Locos Personarum his addendos esse monent alii; illos scilicet ex quibus sumitur Laus vel Vituperatio personarum; ut sunt, *Patria, parentes, sexus, educatio, vitæ genus* &c. Sed quis non videat, hæc omnia recte aliis includi argumentis, & propterea non esse ab illis distincta.

III. Melanchton vult locum ab Absurdo & Impossibili; item à Necessario, Probabili & Verisimili tanquam peculiare argumentorum sedes, esse addendas. Sed præter necessitatem sic quoq: numer⁹ argumentorum augeretur: nam absurditas ipsa non residet *interminis simplicibus*, sed *in eorum connexionem*, in propositione scil. integra. Deinde absurditas semper demonstratur alio aliquo argumento Logico: non enim sufficit dicere; est absurdum: nisi id probetur aliquo argumento seu ratione. *Necessarium, probabile & verisimile*, nec sunt peculiariora argumenta, sed generales argumentorum affectiones.

IV. Mentionem quoq; facit Loci à Signo Melanchton: sed relatio signi latius patet, quam ut unam constituat categoriam, si-
gnum

gnum namq; refertur nunc ad *Effectum*, nunc ad *Adjunctum*; aliquando ad locum *Antecedentium*; nonnunquam etiam ad *Consequentia*, ceu exempla docebunt. E. peculiaris locus non est.

V. Arist. 2. Top. cap. 1. Videtur velle introducere locum à *Generatione & Corruptione*; sed hic quoq; locus pertinet ad locum *Cause*, ut ex argumentis inde sumptis patet.

VI. Locum Positivi & Comparativi etiam peculiarem habet Arist. 2. Top. cap. 2. unde tales volunt extare argumentationes; utpote à *Comparativo ad positivum affirmative*, h.m. Socrates est doctior Platone; E. est doctus. *A Positivo ad comparativum negando*, ut Zoilus non fuit doctus Poëta. E. non fuit doctior Homero. Sed videsne hic institui *comparationem Majorum & Minorum*, nititurq; hæc argumentatio his comparatorum regulis: *Si id inest, quod majus est, etiam id inerit, quod minus est, & si non inest id quod minus est, nec id quod majus est inerit.*

VII. Legitur apud Aristot. præterea locus ab *Appositione vel Adjectione*; v.g. cum argumentor: Ignis admotus aquæ reddit eam calidam E. Ignis est calidus &c. Sed ma-

nifesto patet indicio hujusmodi argumentationes esse à loco *Causæ & Effecti*.

VIII. Franciscus Titelmannus addendum vult locum *ab Usibus*. v. g. hoc modo inferendo: vinum est bonum, quia usus ejus boni sunt: nam lætificat cor hominis; confirmat imbecilles; conservat vigorem corporis. Sed quis est judicii tam imbecillis, qui non deprehendat argumenta hæc ducta esse ab *effectis* vini? E. nec hic locus est peculiaris. Plures adhuc locos suppeditant alii; præcipue vero videatur Georg. Gutkius, quos indigitet locos in Synopsi Log. Perip. lib. 2. cap. 6. memb. III.

§. 3. Nec pauciora esse argumenta, sed omnia quæ Thesis IV. enumerat, *distinctas esse argumentorum species*, patebit satis superq; ex iis, quæ infra de singulis acturi, dicemus. Restat obiter memorandum, *Unde vel quo fundamento certus Argumentorum Logicorum stet numerus*. Breviter dicimus, non potest hic numerus aliunde probari quam à posteriori hoc modo: *Tot sunt argumenta Logica quot in rebus ipsis ad invicem collatis deprehenduntur affectionum arguendi distinctæ species; atqui tot reperiuntur quot Thesis ante nominata proponit* E. Major est vera: quia affectio arguendi est forma constituens argumentum, ut supra patuit.

CAP. I. SECTIO II. ELENCHTICA. 276
tuit. Minor tamdiu stat invicta, donec exemplo aliquo, quod ad hæc argumenta quadrare non possit, infringatur.

III. Rectene fit, quod tradantur Canones in doctrina terminorum simplicium?

§. 1. Hac in re *in defectu* peccant Ramæi; *in excessu* auté plurimi Peripateticorum. Illi quidem, præter *Definitiones & Distributiones* nullos apponendo canones; nisi quod Ramus aliquot saltem subjunxit consuetaria: Dicunt namq; , ut verba sonant Dounam. Append. ad lib. 1. Dial. *Definitionibus & Distributionibus argumentorum istas comprehendendi regulas*. Quod quidem fit *virtualiter*; sed illa si valeret ratio, nec Distributionibus opus esset; nam & illæ in Definitionibus virtualiter continentur. *Hi vero aliq;* mensuram excedunt recti, dum *nimis multos congerunt Canones*, regulas etiam consequentiarum, quæ Catholicæ non sunt, nisi limitationibus infinitis fere suffulciantur, & ne tunc quidem per plurimæ: quibus tanquam certissimis pro principiis & fundamentis utuntur parum cauti, sibiq; ipsis imponunt.

§. 2. Canones, axiomata seu regulæ, quæ in doctrina argumentorum communiter

tradi solent, in *duplici sunt differentia: quædam* argumentorū delineant *proprietates, vires & affectiones*, quales sunt: *Causa cause, est etiam causa causati: Qualis causa, talis effectus. Causa est nobilior suo effecto. Posito adjuncto, necesse est præexistere subjectum. Opposita non possunt attribui eidem, secundum idem, ad idem &c.* alia vero sunt axiomata, quæ sunt regulæ consequentiarum, diriguntq; usum argumentorū Axiomaticum, Syllogisticum vel Methodicum; hujusmodi regulas dixi supra appellari vulgo *Locos Maximas*. v.g. *Effectus non prædicatur de sua causa directè. A positione generis, ad certam speciem non valet consequentia. A testimonio divino valet consequentia affirmativè & negativè, & similes.*

§. 3. Responsio ad Quæstionem directā hæc est. Canones quod concernit *generis prioris*, qui vires, affectiones & proprietates argumentorum explicant, illi si modo sint certi & universales, hic proponi possunt & debent, ut natura cujuslibet argumenti magis reddatur illustris. *Canones vero Consequentiarum*, & qui dirigunt usum argumentorum in *secunda & tertia* mentis operatione, illi quidem hujus non videntur esse loci: quia ut ait Ram. l. 2. Dial. cap. II. *Certa Dispositionis, non Inventionis,*
regula

regula unumquodq; judicatur: Nihilominus tamen non erit inutile nec præposterum, aliquot consequentiarum regulas argumentorum inferere doctrinæ; quia hac ratione *theoria seu cognitio argumentorum mox deducitur ad praxin & usum*, quo mediante, natura argumentorum redditur manifestior. Hisce subnixi rationibus, axiomata seu regulas, sed selectiores, proprietates nec non usum argumentorum quodammodo præmonstrantes, singulis argumentorum locis breviter subjungere animus est.

AXIOMATA.

I. Omne argumentum est terminus simplex.

§. I Extat apud Arist. 1. Top. cap. 4. Fluitq; hic Canon ex definitione Argumenti superius allata; ubi in *partem differentie argumenti* venire diximus *simplicitatem*; qua illud secernitur ab *Axiomate, Syllogismo & Methodo*, qui termini sunt *complexi*. Sensus Canonis est: nullum argumentum, quatale, habere *compositionem* seu *Dispositionem Axiomaticam vel Syllogisticam*, sed terminum esse simplicem; seu ut Ramus: *esse rationem solam & per se consideratam*. Non tamen dicitur simplex eo sensu, quasi argu-

mentum *semper* debeat constare *unica voce*; dantur namq; argumenta plurium etiam vocum. v. c. *Didicisse fideliter artes. Ars bene differendi* &c. qui tamen sunt termini simplices. Sed simplicitas hic opponitur compositioni axiomatice, qua subjectum & predicatum connectuntur per copulam sive explicite sive implicite, quæ quidem conjunctio etiam constat ex argumentis, sed dispositis.

§. 2. Obs. 1. Vocem argumenti accipi hic *generaliter*, prout includit etiam thema. 2. Potest quidem intelligi Canon de voce argumenti accepta *τεχνικῶς* & *notionaliter*, præcipue tamē subest significatio vocis *πραγματικῆς* & *realis*, qua *exempla* argumentorum denotantur. 3. Intelligendus Canon de *argumentis extra dispositionem*, non in dispositione consideratis; sic namq; extrinseco simplici fit complexus.

§. 3. Tria potissimum sunt, quæ veritatem canonis hujus videntur infringere. I. *Quod Definitio sit integrum axioma*. E. aut non erit argumentum; aut omne argumentum non est terminus simplex.

Sed R. vocem Definitionis accipi *dupliciter*. I. *ὁλικῶς* & *totaliter*, prout includit etiam definitū. 2. *Μερικῶς* & *in sensu partiali*, pro-

ut definito opponitur; & sic est terminus simplex, non vero integrum axioma, si scil. *extra dispositionem axiomaticam* consideretur. Et licet Definitio illa partialis adhuc constet *gemino conceptu*, generis & differentie; tamen ambo constituunt tantum prædicatum axiomatis; nec conjunctio per copulam intercedit.

2. Obj. *Plenæ comparationes integra sunt axiomata. E. Omne argumentum non est terminus simplex.*

Resp. Quod hic *de plenis comparationibus* dicitur, de cæteris etiam *omnibus argumentis* eodem jure objici potest. Scil. quando spectantur prout sunt *sub jugo dispositionis*, integra sunt axiomata; *per se* vero Considerata, *termini sunt simplices*: quia simplicem menti sistunt conceptum.

3. Obj. De Testimonio asserit Keckerm. Præcog. Log. Tract. III. pag. m. 144. & 195. illud non esse terminum simplicem, sed integrum axioma: *Testimonium* dicit à nullo sano homine haberi pro elemento aut termino simplici enunciationis, cum omne Testimonium dicat esse, aut non esse, atq; adeo ipsum sit enuntiatio per se.

Sed Resp. I. Oppidò esse sanos tamen, qui testimonium etiam inter argumenta seu terminos simplices recensent, ceu infra c. ult.

hujus primæ partis fusius probabitur. Jam sufficiat uno vel altero exemplo monstrasse, quomodo se habeat Testimonium in terminis simplicibus: v g. *Narratio Moſis, & Creatio mundi ſex dierum ſpatio.* item. *Eſaie vaticinium, & Meſſias ex virgine naſciturus.*

Lex natura, & permiſſio ſuæ deſenſionis.

Reſp. 2. Conſideratur Testimonium ſicut cœtera argumenta vel *in diſpoſitione*, vel *extra eam, ratione tantum affectionis arguendi*; poſteriori hoc modo non eſt minus ſimplex notio quam *cauſa & effectum* &c. priori modo ſe habet ut reliqua argumenta *actu diſpoſita*.

II. Omnia argumenta ſunt relata.

§. 1. Eodem ſenſu alias ita effertur: *omne argumentum dicitur relative ad aliud*: Naſcitur & hic canon ex definitione, ubi argumentum ex *mutua relatione ad ſuum thema* eſt deſcriptum. Sic cauſa refertur ad effectum; par ad aliud ſibi par &c.

§. 2. Valet canon 1. de argumentis *τεχνικῶς* & *notionaliter*, non *πραγματικῶς* & *realiter* conſideratis, niſi tantum de *Relatis*; alias enim ſequeretur unam ſufficere categoriam Relatorum, ſi omnia argumentorum exempla Relata eſſent. Inter exempla namq; argumentorum eſt tantum *relatio rationis*.
2. Vox *argumenti* hic *generaliter* uſurpatur,

CAP. I. SECTIO III. AXIOMAT. 282
tur, denotatq; non tantum terminum argu-
entem, sed & ejus thema. 3. Valet hic canon
de Argumentis tam *diversi* nominis, quam
ejusdem.

III. In quodcunq; resolvitur Axioma
aut Syllogismus, illud est argumentum.

§. I. Hæc regula ambitum argumentorum
Logicorum emittitur: nam *materia* Axioma-
tum & Syllogismorum non sumitur aliun-
de quam ex *Locis Dialecticis*, unde Ramus
recte dixit, *Axioma* nihil esse aliud quam
Dispositionem argumenti unius cum alio ar-
gumento.

I V. Definitiones argumentorum
Logicorum veritatem habebunt in re-
bus ipsis.

§. I. Inculcat hunc Can. Zab. lib. 1. de
natura Log. cap. 19. & Probatur. Nam argu-
menta in Logicis non considerantur *absolute*
& *absq;* *respectu ad res ipsas*, sed prout rebus
applicantur & conveniunt. Ita enim docet
Zab. l. c. *Omnia præcepta & definitiones Lo-*
gicæ veritatem habent de notionibus primis
non de secundis; de primis tamen non prout
sunt notionibus, sed ut notionibus se-
cundis subjacentes. Item: Non est exi-
stimandum, secundas notionibus esse quid-
dam à primis disjunctum, quod postea illic
impo-

imponatur, sed sunt ipsæmet res seu rerum conceptus, his secundis conceptibus operati.

§. 2. Ramum tamen aliosq; hic canon non excusat, qui in definiendis argumentis Logicis *reales tantum* dant definitiones rerum substratarum, *posthabitis notionalibus*, quæ tamen hic sunt *domesticæ*, & omnino non *prætereunda*. Rectius autem fecere recentiores, qui definitiones argumentorum, quatenus sunt argumenta, tradere non neglexerunt; ipsarum rerum definitiones in quibus notiones illæ habent suam veritatem, ex occasione subjungentes.

V. Una eademq; res pro diversa consideratione aliud atq; aliud argumenti nomen recipere potest.

§. Ratio hujus canonis reddita est supra p. 261. h. c. Argumenta namq; nihil sunt aliud quam *relationes arguendi*; at in uno ente, plures fundari possunt relationes: v. g. Homo respectu Creatoris est *effectum*; respectu operum suorum *Causa*; respectu virtutum, *Subiectum*; respectu domus in qua est, *Adjunctum*; Respectu arboris & lapidis *Disparatum* dicitur, & sic etiam in cæteris se res habet exemplis. Unde tamen nulla argumentorum metuenda

CAP. II. SECTIO I. THEOREMAT. 284
tuenda est confusio, quia diversæ rerum considerationi hoc est attribuendum.

Tantum de Argumentis in genere.

CAP. II.

DE CAUSIS IN GENERE.

THESIS I.

Causa est argumentum artificiale, quod vi causationis, thema ut causatum arguit.

Causa autem realiter considerata, est principium influens in esse causati. vel, ut Ramus:

Causa est cujus vi res est.

Εκθεσις.

§. 1. Quo consilio *unius rei duplex* hic sit data definitio, vide Can. IV. cap. præcedentis. Prior illa est definitio causæ *Νοηµατικῶς* consideratæ; posterior vero *πραγµατικῶς*. Illa lege homogeneas hunc sibi vindicat locum; hæc vero ex occasione tantum, ut suo exemplo priorem illustret. Dictum namq; supra, argumenta neq; constitui *solis vocibus*, neq; etiam *ipsis rebus*; sed *vocibus & rebus* ad se invicem affectis.

§. 2. *Definiti* itaq; nota I. *Etymologiam*; causæ

Causæ vocem derivari volant alii à *cavendo*, alii vero causam dici volunt quasi *cavissam*; utraq; hac notatione desumpta ab effectu causæ: causarum namq; cognitio docet sibi cavere & præmunit contra errores, unde Poëta.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

§. 3. 2. Homonymiam. Usurpatur vox causæ vel *Nimis late* 1. Pro omni eo quod ad effecti productionem prærequiritur; hoc sensu dixit Fabius Livio Salinat: *Tarentum nunquam recepissem nisi tu perdidisses.* Item corruptio præcedens, causa sequentis generationis dicitur. De hac acceptione vocis, loquutus est Cic. cum inquit: *Neg, enim sic Causa intelligi debet, ut quodcunq; antecedit, id ei causa sit, sed quodcunq; efficienter antecedit,* 2. Pro quovis principio; quo sensu Græcos patres Deum Patrem causam filii dixisse testantur Scheibl. & Fromm. 3. A. pud Rhetores denotat thema, materiam vel quæstionem oratione tractandam; unde quidam *Tria*, alii *Quatvor* causarum genera constituunt. Vel *nimis stricte* 4. Pro sola causa efficiente, quæ ob influxum maxime evidentem κατ' ἐξοχήν causa dicitur. Alias non ignotum Stoicos & Plat. & post illos August. docuisse, solam efficientem esse causam. 5. Adequatè vero denotat omne illud quod

quod *causalem influxum* ad effecti productionem largitur, ut hoc loco.

§. 4. Præterea accipitur vox causæ vel Νοηµατικῶς seu notionaliter, ut in definit. *priori*; vel πραγµατικῶς & realiter ut in *posteriori*;

§. 5. Voces *equipollentes* sunt; Græcæ: αἰτία, item ἀρχή. Latinæ: Elementum, Principium &c. Sciendum tamen vocem principii *latius* patere: nam non omne principium est causa, quod vel exemplo puncti patet, quod quidem lineæ principium, non tamen causa est.

§. 6. Definitiones propositæ prolixa non indigent analysi. Constat utraq; *Genere & Differentia*. In priori *genus* est *argumentum artificiale*, idq; legitimum, quod patet ex cap. præced. Thef. III. Remotum itaq; genus est, quod causā definiens ponit Scheibl. *Notionem* sc. *Logicam*: siquidem argumenti in genere definiti hoc fuit genus. *Differentia propriā causæ facultatem arguendi* innuit, qua differentia hoc argumentum causæ à cæteris omnibus argumentis distinguitur, quorum nullum *vi causationis*, vel influxus causali suum thema respicit, ut hoc.

§. 7. Definitio posterior, *directè ad Metaph.* pertinet, ad *Logicam* vero *indirectè & per acci-*

accidens, in quantum à vi cauſandi, facultas arguendi promanat. In hac *genus* eſt *principium*, quod cauſa eſt latius, ut patuit.

§. 8. *Differentia* rationem Cauſæ formalem indigitat: In eo namq; conſiſtit ratio cauſæ, ut producat effectum. Definitio Ramæa cuius quoq; facta eſt mentio in Theſi, ſeu ſu ab hac non abit. De qua id ſaltem obſerva, quod à nonnemine emendetur, hoc modo: *Cauſa eſt cuius actione res eſt*. Sed fruſtra: nam in vocab. *vis*, major ineſt emphaſis; Eſtq; vocabulum *actionis* hoc loco nimis anguſtum. Per vim non intellexit Ramus hic 1. *Violentiam*, ceu Cic. in Orat. pro Muræna: *ſpernitur Orator, vi geritur res*, i. e. violentia. Nec 2. *Copiam & multitudinem*, ut Cic. pro lege Manil. *Mithridates fugiens maximam vim* i. e. copiam, *auri & argenti*. Sed 3. *δύναμις* h. e. *vim ſeu facultatem*. ſic Cic. 2. Off. *Magnam eſſe vim in fortuna in utramq; partem* ait. Vis itaq; denotat hic non tantum facultatem per quam cauſa *potens* eſt ad agendum, ſed & *ipſum influxum cauſalem*.

THESES II.

Cauſæ ſunt quatuor; quarum aliz internæ, ut Materia & Forma: aliz Externæ, ut Efficiens & Finis, Ex. 16.

§. 1. *Quaternarium* hunc numerum causarum, quem multi tamen oppugnant, probare non est, operosum. 1. Ratio & quidem firmissima desumi potest à *generatione C. N.* ad quam *neq; plura neq; pauciora*, quam hæc quatuor causarum genera requiruntur. Omne enim Corpus Naturale est (α) *Ab aliquo* tanquam *causa efficiente*, (β) *Ex aliqua re* ut *materia*; ex nihilo enim nihil fit. (γ) *Per aliquid*, quo essentialiter ab aliis distinguitur, sic adest *forma*. (δ) *Propter aliquid* seu alicujus gratia, nihil enim fit frustra, ubi elucet *finis* 2. *Ex naturali connexionе causarum*. Ponatur enim 1. Dari materiam, illa se habet passive, & ex se moveri nequit, proinde dabitur 2. Efficiens, à qua moveatur. 3. Erit aliquid quod efficiens in materiam introducat, Forma scil. 4. Alicujus gratia id fiet, unde Finis.

§. 2. Divisionem Causarum in *Internas* & *Externas* quam tantopere impugnant Ramæi, tradidit Arist. l. 5. Met. c. 1. inquit: Ἀρχὴν αἰ μὴ ἐνυπάρχουσαν εἰς αὐτὴν, αἰ δὲ ἐκτὸς Nota, exponente Zab. *duplici ratione* dici aliquid Internum & externum, vel *ratione Essentiæ*: vel *ratione loci & subjecti*. Priori modo Internum est, quod *essentiam ingreditur* eamq; ab *intra* constituit & componit; sic materia

& forma Internæ sunt omni corpori naturali. Efficiens & finis externæ. Posteriori modo internum dicitur, quod quidem *essentiam rei non constituit*, est tamen *intra eam* tanquam Adjunctum: sic virtus & eruditio sunt interna homini. Vestis vero & divitiæ externæ, quia manent extra subiectum. Thesis intelligenda *priori modo, ratione essentia.*

THESIS II.

Præterea causa in genere dividitur
I. In Remotam & Propinquam II. In Totalem & Partialem.

Ἐκθεσις.

§. 1. Priorem quod concernit divisionem, causæ *cum subordinantur*, respectu effecti una est propinqua proxima & immediata, ceteræ remotæ & mediatae. Propinqua dicitur illa quæ suo influxu *immediate* attingit effectum, ut *homo generat hominem*; Remota vero *mediante alia* causa propinquiore, ut *sol* dicitur *generare hominem*.

§. 2. Subordinate autem dicuntur causæ, cum una pendet ab altera: *subordinantur* quæ causæ *vele essentialiter* & per se, cum inferior pendet à superiori *in causando*, ut *Dēus*, *sol* & *homo* *in generando homine*; vel *accidentaliter* & per accidens, quando una quidem pen-

pendet ab altera, sed *non* quando aut *quate-*
nus causat; ita homo generans subordinatur
 majoribus suis in generatione filij.

§. 3. Posterioris hic est sensus. *Totalis*,
 quæ sola in sua specie totum producit causa-
 tum; *Partialis* quæ cum aliis causis suæ spe-
 ciei juncta, causatum ex parte tantum con-
 stituit & producit. v. g. *unus equus trahens*
currum causa est totalis, plures vero cum tra-
bunt cause sunt partiales. In reliquis etiam
 causarum generibus maxime obtinet hæc
 divisio, ceu monstrabunt exempla.

QUÆSTIONES.

I. An de Causis inter Argumenta
 Logica, & quidem primo loco agen-
 dum?

§. I. Quæstionis hujus *duo* sunt *membra.*
 utrumq; paucis expediendum. Quantum ad
 prius, tenendum 1. *Unam eandemq; rem in di-*
versis posse considerari disciplinis, sed secun-
dum alium atq; alium considerandi modum;
 vel ut loquuntur Philosophi, sub alio atq; a-
 lio formali, ceu exemplis multis ostendi po-
 test. 2. Consideratio causarum *alia est ge-*
neralis & in actu signato; alia specialis & in
actu exercito; hoc modo ad varias spectat di-
 sciplinas speciales, prout hujus vel illius rei
 causa attenditur.

§. 2. *Generalis* vero illa iterum *duplex* est (α) *πραγματικὴ θεωρητικὴ* i. e. *realis & scientifica*, quâ in rationem causæ formalem proprietatesq; essentielles in statu præcisionis inquiritur; ceu fit in Philosophia prima, Metaphysica. (β) *Νοηματικὴ πρακτικὴ*, *intentionalis vel notionalis*, quâ inquiritur in rationem causæ prout est *argumentum Logicum*, & notio secunda; quomodo hic loci facere tenemur.

§. 3. De causis ergo peculiariter in Logicis inter argumenta Logica est agendum; siquidem argumentum causæ distinctum à cæteris est argumentum, quod operosa non indiget probatione. Manifestum hinc evadit discrimen inter tractationem causæ *Metaphysicam* & *Logicam*: *Illā realiter & scientificè* solius gratia cognitionis; *hec notionaliter & operationis* ergò. *Illā* ut rem considerat, cujus ratio formalis in influxu in esse effecti consistit; *hec* ut argumentum, cujus formale in arguitione effecti tanquam thematici situm est; *illā* secundum proprietates reales; *hec* quoad prædicata notionalia. In Metaphysicis causa & causatum sunt differentiae dividentes Ens; In Logicis dividunt argumentum.

§. 4. Quod vero argumento causæ, *pri-*

mus in Topicis *locus* conveniat, docent & *authoritate*, & *rationes*. Platonis, Arist. Cic. nec non recentiorum quorundam sufficiat allegasse exempla & testimonia. Rationes vero sunt 1. Quia omnis causa est principium, Principio autem nihil est prius 2. Quia hic locus *mater* est reliquorum omnium argumentorum, nec alicujus alius argumenti nomen recipere potest, quod causis suis nondum est constitutum. 3. Quia hic locus *fontis* est *omnis scientiæ*; *sciri demum creditur*, ait Ramus, *cujus causa tenetur*. Plura si placet, vide apud Dounam l. i. c. 3.

QV, An causæ rectè dividantur in internas ex externas?

§. 1. Ramæorum ob dubitationes, quæstio hæc plane non potuit relinqui intacta, licet ad thesin III. hæc assertio sit satis stabilita, ubi etiam expositum, quo sensu causæ dicantur aliæ internæ aliæ externæ. *Eundem* nobiscum causarum *numerum* profitetur Ramus; sed quod *aliæ* sint *externæ* *aliæ internæ* nec ipse asserit, nec admittere volunt interpretes ejus.

§. 2. Ramus hanc dat divisionem. Causa est efficiens & materia; aut forma & finis. De qua ita Dounam. l. i. c. 3. *sed cum* διχοτομίας

μια αὐτὸν Platone semper quoad fieri potest
 adhibenda sit, duo autem subalterna causa-
 rum genera, propter verborum inopiam no-
 minari non possunt, præstantissima igitur di-
 stributio causæ quæ dari potest hæc est: nempe
 si causam in duo genera αὐτὸν ita divida-
 mus, ut pro iis bina specierum paria ponamus,
 atq; sub priori efficientem & materiam com-
 prehendamus; sub posteriori formam & finem,
 quod Ramus fecit ad hunc modum: Causa est
 efficiens & materia; aut forma & finis; quod
 perinde est ac si dixisset: causæ duosunt gene-
 ra αὐτὸν, primum in efficiente & materia,
 secundum in forma & fine. Combinationis
 hujus dat rationem: Efficiens & Materia,
 sub priori genere comprehenduntur quod in
 producendo effecto præcedere soleant: Forma
 & finis sub posteriori, quod effectum comiten-
 tur ejusq; σύχροναι sint. Sed quis non de-
 prehendat falso hæc dici fundamento, petito
 ἀπὸ τοῦ causandi ordine. Finis in ordine influ-
 xus, etiam Efficientem præcedit. Materia
 autem & forma sunt simul. Plura hanc in
 rem in συζητήσει publica.

§. 3. Argumenta quibus hanc divisionem
 causarum oppugnare conantur Ramæi, sunt
 sequentia.

Object. 1. Peccat divisio hæc in legem κατὰ
 ὁλκ.

ὅλγ, *quæ est lex sapientiæ, quia non est reciproca*: Esse enim internum vel externum, non est causis proprium, sed & aliis argumentis commune, utpote *subiecto & Adjuncto*.

Resp. 1. Reciprocationē divisionis non tollit aut impedit solarū *vocum communitas*, quibus divisiones etiam alias necesse est exprimere, modo *res & fundamentum* distributionis recte se habeant.

2. Subiectum & Adjunctum non dicuntur interna & externa ratione *essentiæ & constitutionis* ut causæ; sed tantum ratione *inhesionis*.

Object. II. Violat legem veritatis seu κατὰ τὰ πρὸς τὸς quod sic probatur: *Si materia & forma quatenus intra effectum sunt non magis sunt causæ sed partes, sequitur causas irritum fundamento dividi in internas & externas. at v. p. E. & posterius.*

Resp. In majore prop. nulla est consequentia; & falsa est etiam minor: possunt namq; materia & forma *alio respectu* esse partes sc. essentielles; alio causæ internæ essentiam intrinsecè constituentes. Imo hoc argumentum si procederet, materia & forma ne causæ quidem essent; quod tamen non intendit Dounam. Committitur hic itaq; *ignoratio Elenchi*.

Object.

Object. III. *Finis est rei perfectio & aptitudo ad usum E. potius internis quam externis causis annumerandus.*

Respon. Connexio majoris est invalida. Finis cum dicitur perfectio, non intelligitur perfectio illa interna, quæ dicitur ἐντελέχεια, sed externa quæ Græcè τελείωσις appellatur. Nec aptitudo rei ad usum finis est, aut alicui essentialiter intrinsicum quid, sed adjunctum essentiam consequens.

Obj. IV. *Singula causæ dividuntur in internas & externas, E. male dividuntur ita causæ in genere.*

Resp. Latet æquivocatio in vocibus *internum & externum*, quæ supra circa thesin II. est exposita. Respectu constitutionis & essentiae nulla causa dicitur interna, præter materiam & formam; & materia etiam externa seu transiens interna causa est. Nec cessat Efficiens & finis internus, externa tamen esse causa.

Qv. III. *An causæ sint plures vel pauciores quatuor?*

§. 1. Præter rationes quas supra pro quaternario causarum numero adduximus nec desunt aliæ. 1. Arist. l. 2. Phys. c. 7. hoc modo probat: *Tot sunt causæ, quot modis re-*
spon-

spondetur ad questionem propter quid : sed ad hanc questionem quatuor modis respondetur, nempe velex forma, vel efficiente vel fine vel materia. E. II. Alius ita : Quot sunt ea à quibus causatum dependet, tot etiam sunt cause; causæ enim ratio consistit in hoc ut influat in esse aliud. At quatuor tantum sunt à quibus res dependet. E. III. Nec male ita infertur. Si in rebus naturalibus non plures reperiuntur cause quam quatuor, nec plures sunt; at v. p. E. § post.

§. 2. Numerum hunc causarum fuerè qui minuere voluerunt, utpote Sen. l. 8. Ep. 66. inquiens : *In una ergo causa efficiente sistendum est, reliqua vero sunt veluti adjuventa hujus causæ, aut conditiones necessariae.* Hoc sensisse volunt etiam Aug. qui l. 83. Quæst. q. 28. dixit, *omnem causam esse efficientem.* Nec alio forte sensu ait Scal. Exerc. 297. *Efficiens principij nomine solum dignum.* Sed refutatur hæc sententia facillime, quia causa efficiens licet κατ' ἐξοχὴν causa dicatur, sola tamen effectum producere nequit : coeteræ namq; revera in esse effecti etiam influunt.

§. 3 Contendunt alij plures esse causas, idq; 1. Platonici, qui *Exemplar*, seu *causam exemplarem* peculiarem esse volunt causam.

Est vero Exemplar idea seu forma rei producendæ in mente agentis, quam agens per intellectum imitatur. Sed peculiaris tamen non est causa, quia non habet causalitatem specie distinctam ab aliis causis, sed si quam habeat, pertinet ad efficientem: nam sicut se habent potentia naturales in agentibus naturalibus, ita etiam ideæ in agente per intellectum. Illæ vero ibi non habent aliam causalitatem quam effectivam. E. nec hæ.

§ II. *Instrumentum seu causam Instrumentalem* numerum augere causarum sensisse Platonem & Galenum testatur Scal. sed nec huic assertioni firma subest ratio, siquidem non potest assignari Instrumento pericularis causalitas à causalitate efficientis, cujus operationi inservit. Instrumentali causæ *verum influxum* ad producendum causatum non denego, sed ex causis efficientibus *adjuvantibus* esse assero.

§. 5. III. *Causa sine qua non* peculiaris videtur causa; *quæ est conditio quedam ad rem efficiendam necessaria, absq; causali tamen influxu.* v. c. apertio valvarum respectu illuminationis in domo. Remotio purulentiæ ex vulnere, causa sine qua non sanitatis; sed patet mox, nec hanc tanquam distinctam causam cæteris addendam. Recte Scheibl.

Top. cap. 2. Art. IV. Causam sine qua non, ut plurimum pertinere ad locum *Antecedentium*, & ideo rectius dicitur conditio sine qua non, quam causa.

AXIOMATA.

I. Omnis causa agit.

§. 1. Naturam causæ ulterius explicat hic canon, inculcaturq; à Scalig. Aliàs sensu eodem ita effertur. *Omnis causa influit in effectum*. Agunt itaq; causæ omnes: Efficiens quidem contradicente nemine. Causæ internæ agunt componendo intrinsecè; finalis vero movendo efficientem.

§. 2. Vox *actionis* usurpatur vel I. *Specialiter* & κατ' ἐξοχὴν quomodo soli causæ efficienti agere convenit. Unde Scaliger: *verbum ποιῆν si fideliter loquamur, ad solam pertinet efficientem*. 2. *Generaliter* pro quolibet influxu causali, sive is fiat *actione specialiter ita dicta*, sive *passione*; & sic omnes causæ agere dicuntur etiam materia, quæ causat patiando h. e. recipiendo & sustentando actiones formæ, qua in re materiæ causalitas consistit.

II. Nihil est causa sui ipsius.

§. 1. Canonem hunc Cic. l. 1. de fin. ita expressit.

fit. *Nihil turpius Philosopho naturali, quam dicere quippiam sine causis generari.* Veritas canonis patet; nam si aliquid esset causa sui ipsius, 1. *Idem simul esset & non esset.* 2. *Esset aliquid se ipso prius & posterius,* 3. *Simul dependens & non dependens.*

§. 2. Valet canon 1. de *Entibus creatis & finitis* 2. *Intelligendus positive* hoc sensu: nihil est causa sui ipsius per influxum positivum; non *negative*; datur enim aliquid quod non est ab aliqua causa, sed à se est, ut DEUS. 3. *Nihil est causa sui ipsius simpliciter,* potest tamen esse *secundum quid*, h. e. quoad quædam accidentia. ut cum dici solet; *quilibet suæ fortunæ faber.* 4. *secundum idem esse,* non secundum aliud. sic v. g. finis in *esse intentionali* est causa, ut sit in *esse reali.*

III. Omnis causa prior est suo effecto.

§. 1. Legitur apud Arist. variis in locis. Verus est: quia omnis causa est principium, effectum principiatum. Principium autem prius est principiato.

§. 2. Valet 1. *de rebus*, quæ sunt causa & effectum, non de rerum *notionibus secundis*; seu non de causa & Effecto notionaliter consideratis; sic enim sunt *simul*, quia sunt *relata*. 2. Prior est causa effecto, *ordine naturæ*,

natura, non semper ratione *temporis*, aut relationis; sic enim forma simul est cum formato. Lumen simul cum sole. 3. *Ordine cognitionis distinctæ* & quæ est à priori; non *confuse* & à posteriori: sic enim effecta deducunt nos ad cognitionem causarum.

§. 3. Legitur etiam apud Arist. alius canon huic oppositus. *Causa & effectum sunt simul*, qui valet de causis & effectis consideratis *notionaliter* non *realiter*.

IV. Causa est nobilior effecto.

§. 1. Quia dat esse effectui; nobilius verò est dare quam accipere. Dependencia effecti à causa, hujus præ illo arguit nobilitatem. Observa causam & effectum posse considerari *dupliciter*. 1. Prout *causant* & *causantur* sive producantur. Quomodo causa est nobilior effecto. 2. Secundum *entitatem absolutam*, sic semper non procedit canon. materia namq; ignobilior est effecto seu composito, ob plures in hoc perfectiones. Forma etiam toto composito ignobilior, siquidem hoc utpote ens completum nobiliorem habet subsistendi modum.

V. Posita causa ponitur effectum.

§. Intellige canonem 1. De causa & effecto consideratis *ratione relationis* & *in actu*.
can.

301 COLLEG. LOG. PART. I.
causandi, non vero absolute & extra cau-
 sandi actum. 2. De effectu qui dicitur ἐν ἐπ-
 ὐρεια sive *in fieri*; non de eo qui dicitur ἐν ἐπ-
 ὕρεια seu *quod factum est*. Hanc indigitavit
 distinctionem Ramus inquiring, *effectum a-*
lium esse motum, alium rem motu factam.
 3. De causa *proxima simpliciter & particu-*
lari; nonde remota vel proxima in certo
 genere nec universalis. 4. De causa *adequa-*
ta & totali; non inadæquata & partiali. Hinc
 deducitur canon alius. *Negata vel sublata*
causa, tollitur effectus. Qui intelligitur ex
 priori.

CAP. III. DE CAUSA EFFICIENTE.

THESIS I.

Efficiens est causa externa, à qua ef-
 fectum est.

Ἐκθεσις.

§. 1. Prolixæ non indiget expositionis hæc
 definitio. In tradendis causæ speciebus, licet or-
 do possit esse arbitrarius, qualis est inter spe-
 cies univocas alias; cur tamen contra non
 nullos, qui priori loco de causis agunt inter-
 nis, prius jam agatur de efficiente quæ ex-
 terni

terna est causa, rationes non desunt. Utpote
 1. quod teste Arist. 1. 8. Phys. cap. 2. *Primum
 motus sit principium*. Unde à Fonsec. l. 1. Met.
 cap. 7. *fons omnis actionis* dicitur, & à Scal.
 lib. 6. de re poëtica appellatione metaphori-
 ca *Pater* ingeniose salutatur. Est namq; in-
 ter causas realiter moventes *primo* agens, &
 sic præcedit ordine *naturæ generantis*. 2.
 Quia doctrina causæ efficientis reliquis cau-
 sis magnam adfer lucem, quarum rationes
 causandi, ad hujus similitudinem explican-
 tur.

§. 2. *Genus* in data definitione est *causa
 externa*, quia effecti essentiâ non ingreditur;
 non obstante quod efficiens in sequentibus
 dividatur in *internam* & *externam*. Nam &
 causa efficiens interna, externa causa est. *Dif-
 ferentia* desumpta est 1. ab *adjuncto proprio*
 seu genuino caractere efficientis, indigita-
 turq; voculis *â quâ*. Particula *â vel ab*, li-
 cet nonnunquam ad quemvis respectum u-
 nius ad alterum significandum adhibeatur;
 in famosiori tamen significatione *propria*
 causæ efficientis *nota* est. 2. à *correlato ef-
 ficientis*, quod est *effectum*; ubi scias vo-
 cem effecti accipi *specialiter*. Verbum est,
 omnes temporis differentias, omnemq; effi-
 ciendi modum includit.

THE-

THESIS. II.

Efficiens est I. Per se vel per accidens II. Solitaria vel socia III. Principalis vel minus principalis.

Ἐκθεσις.

§. 1. Causæ Efficientis divisiones invenies varias; propositas vero primum obiter explicare lubet.

Efficiens per se est, quæ sua facultate efficit. h. e. quæ sua vel natura vel intentione & consilio effectum producit. Estq; causa hæc per se vel Naturalis vel Voluntaria. Causa per se Naturalis est, quæ ex solo natura instinctu, sine ratione & consilio in effecti productionem influit: Cujusmodi agenti hæc duo sunt actionis principia: natura & appetitus. Sic ignis necessitate naturæ urit, sol oriens diem producit. apis mellificat. Auris audit. τὸ naturale itaq; hic non accipitur prout opponitur 1. vel Supernaturali vel. 2. Fortuito; vel 3. Violento. vel 4. Artificiali; vel 5. Acquisito; Sed 6 prout opponitur voluntario.

§. 2. *Causa voluntaria est, quæ libere cum ratione & consilio agit; Ita ut etiam*
non

non agere vel aliter agere possit. Sic *Dēus liberrime creavit mundum. Diabolus sponte defecit à veritate. Homo disputat.* Nec obstat agens esse voluntarium, etiamsi contingat voluntatem aliquando non esse simpliciter liberam, sed secum reluctantem efficere. v. c. cum mercator oborta tempestate, ut mortem evitet, merces in mare projicit. Tales namq; actiones licet aliquid trahant ab *invito* & aliquid à *voluntario*, unde etiam mixtæ dicuntur; pro *Spontaneis tamen* & *voluntariis* habentur.

§. 3. *Efficiens per accidens est, quæ præter naturam aut intentionem suam vi aliena efficit; vel quæ effectum præter consilium aut naturæ suæ propensionem producit. Tò per accidens hic non designat id quod est per accidens vel 1. Ratione Unius. Nec 2. Ratione subjecti; nec 3. Ratione causæ; sed 4. Ratione effecti. Efficiens per accidens est vel Præternaturalis vel Involuntaria.* Præternaturalis est, quæ non sua natura, sed per aliquid quod ei accidit effectum producit: *Talis causa bonarum legum sunt mali mores; veritas odij; febris temperantiæ, Philosophia hæresium.*

Huc refertur *Casus*; ut cum regula testò decidens prætereuntem lædit hominem. Nota. Licet casus vulgo referatur ad causas na-

zurales per accidens, & Fortuna ad causas voluntarias; sæpe tamen causis voluntariis & casus & fortuna tribuitur.

S. 4. *Efficiens Involuntaria est, quæ præter institutum & consilium suum efficit. Estq; vel Fortuita vel Invita: Efficiens Involuntaria fortuita est, quæ præter intentionem casu fortuito aliquid efficit. v. c. cum fodiens terram invenit thesaurum. Latro cadens viatorem, fortè fortuna aperiens vomitum, sanat eum. Efficiens involuntaria invita est vel 1. Coacta, quæ vi extrinsecus adventantis causæ, cui resistere non potest, ad effectum cogitur: sic Fur causa est ascensionis ad patibulum. Lucretia coacta succubuit Tarquinio. vel 2. Imprudens, quæ per ignorantiam seu per Imprudentiam efficit v. c. lignator cui bipennis excidit, occidit præterientem viatorem. Actæon nudam conspexit Dianam; Non tamen Invitam reddit actionem ignorantia quævis, scilicet etiam juris, prave dispositionis aut affectata; sed facti, puræ negationis, aut simplex.*

S. 5. *Causa efficiens solitaria est, quæ sine concursu alterius cause ejusdem ordinis effectum producit; Socia vero quæ cum alia ejusdem ordinis causa, ad effecti productionem*

concurrit. Ubi notanter dicitur, Solitariam causam efficere *sine alia causa ejusdem ordinis*; unde sequitur (α) Socias, accuratè loquendo dici tantum eas, quæ cum alia ejusdem ordinis causa operantur; *ut in Aristocratiâ Optimates quotquot fuerint, causæ sociæ sunt gubernantes rempublicam: Parentes gignentes liberos. Natura, ars & exercitatio gignentes habitum.* (β) Solitariam causam dicitamen solitariam, etiamsi admittat subordinatas, siquidem non *quivis* causarum *concurfus* causas mox facit socias; sed ut modo dictum, *concurfus* plurium causarum ejusdem ordinis.

§. 6. Causæ solitariæ vero in *Triplici* sunt *differentia*. Quædam I. *Summè Solitaria*, excludens omnes causas superiores & inferiores; talis causa est *solus Deus*, quoad effecta sua *immediata* & supernaturalia. II. *In medio gradu* solitaria est, quæ influxum causæ superioris agnoscit, sed ab inferioribus causis non adjuvatur. Talis causa solitaria erat *angelus, qui una nocte omnes primogenitos totius Egypti perdidit.* Exod. 12: 23. item *Angelus, qui in castris Assyriorum una nocte trucidavit centum octoginta quinque hominum millia.* 2. Reg. 9: 35. III. *Modo* causa solitaria dicitur, quæ & influxum Dei, & causas inferiores atq; instrumenta in efficiendo agnoscit

gnoscit. Sic *Simson solus percussit mille Philisteos. Solus David prostravit Goliathum. Cainus occidit fratrem.* Sic dicitur *Princeps solus expugnare civitatem*; quia facit id sine alia causa sui ordinis. Accurato itaq; non facit consilio Vendel. qui causam Principalem dividit in solitariam & sociam. Inst. Log. l. i. cap. 4.

§. 7. *Efficiens Principalis* (græce *ἀρχὴ αἰτίας*) est, quæ in efficiendo primarias sibi partes vendicat; siue à quâ effectum principaliter dependet: ut *dux belli causa expugnationis urbis aut regionis. Architectus causa edificij.* Minus principalis quæ *secundario cum principali ad actionem concurrat*, vel quæ principali inservit ad effectum producendum; estq; *vel Impulsiva vel Instrumentalis.*

§. 8. *Impulsiva* talem habet causandi rationem, *ut principalem moveat & impellat ad agendum.* Hæc est vel *Interna*, Græce *ἡ ἐνδογενὴς αἰτία*, quæ efficientem ab intra movet ad agendum. v. c. *Misericordia Dei Redemptionis generis humani; malitia Diaboli lapsus humani:* vel *Externa*, Græcis *ἡ ἐξογενὴς αἰτία*, quæ extra principalem efficientem existens, eam extrinsecus impellit. v. c. *causa iusti-*

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 308
sa justificationis nostræ, miseria nostræ. Causa Philosophiæ, rerum in mundo admirabilis pulchritudo & præstantia.

Nota. Et *causa Impulsiva & Finis* movent efficientem ad agendum; hoc tamen inter utramq; discrimine. 1. *Causa Impulsiva ante effecti productionem realiter* existit; sed finis non item. 2. *Efficiens in agendo intendit finem*; sed non causam impulsivam. 3. *Causæ impulsivæ præsertim internæ actio est realis*; finis autem *intentionalis & metaphórica*. 4. *Causa impulsiva extimulat efficientem adquærendum finem*; sed non vice versa.

§. 9. *Instrumentalis causa* græcè *ἄλτιον ὄργανον* est, quæ efficienti principali inservit & ab eo dirigitur; ut calamus scriptionis. Malleus, securis, dolabra, Instrumenta Arcularij.

THESIS. III.

Efficiens præterea dividitur in 1. Primam & Secundam 2. Universalem & Particularem. 3. Emanativam & Transmutativam. 4. Internam & Externam. 5. Univocam & Æquivocam. 6. Physicam & Moralem.

§. 1. Ut praxis Logica circa hunc locum esset expeditior, operæ pretium duximus, has quoq; divisiones breviter exponere; uberio-rem harum rerum contemplationem Meta-physicæ relinquentes:

Causa prima & quidem *absolutè*, est quæ in agendo à nulla alia dependet; ut *Solus Deus*. *Secunda* quæ pendet à prima; tales *cause sunt cæteræ omnes*.

Universalis causa est, quæ ex se ad eertum aliquod effectum non est determinata, ut *Deus, cælum*. *Particularis*, quæ determinati ali-cujus effecti causa est, ut *homo generat ho-minem*. *Equus equum*.

§. 2. *Causa per Emanationem* est, quæ a-git sine conatu per naturalem resultantiam; ut *sol causa luminis; anima intellectus; ma-teria quantitatis*. *Causa per transmutationem* est, quæ effectum producit cum sensibili mo-tu; ut *faber cudit gladium; leo genent le-onem*.

Causa Interna aliàs *Immanens* dicta, est quæ per actionem immanentem agens, effe-ctum in se recipit; ut *anima intelligit, vult, ratiocinatur*. *Externa* quæ per actionem transeuntem effectum extra se producit; ut *architectus edificat domum*.

Causa univoca est, quæ effectum produ-
cit

CAP. III. SECTIO I. THEOREM. 310
cit sibi in specie similem; ut *leo generat leonem*; *Aequivoca*, quæ effectum sibi in specie dissimilem efficit. ut *sutor calceum*; *faber gladium vel seram*.

§. 3. *Causa Physica* est, quæ vere & realiter agit, sive id fiat ex necessitate naturæ, sive consilio. ut *ignis urit*, *homo ambulat*; *Causa moralis* autem dicitur, quæ verè quidem non efficit, talis tamen est, ut ei imputetur effectus, quod vel suadeat vel approbet vel non impediatur effectum quando potest; e.g. *Dominus suadens servo homicidium*; est *causa homicidii Moralis*: Unde regula juris: *Quod quis per alium facit, per se ipsum fecisse putandus est*.

QUÆSTIONES.

I. Quid sentiendum de divisione causæ Efficientis in Procreantem & Conservantem?

§. 1. Rarus & cum eo nonnulli alij causæ Efficientis *modos* vel *species* faciunt *causam Procreantem & Conservantem*; & simul utriusq; tum Procreantis tum Conservantis adferunt Exempla. Alij vero hanc divisionem hic oci tanquam *non congruam* plane omittunt, idq; *diversis de fundamentis*.

§. 2. Timpl. & Keckerm. exinde, quod dicant causam conservantem non esse vere causam Efficientem, idq; 1. Ex ratione causæ Efficientis, cujus est *dare esse effectui*. Causæ vero conservantis est, non dare esse ei quod conservatur, sed *conservare illud esse*. Quod autem conservat esse alterius, id hoc respectu non potest dici, dare eidem esse. 2. Ab auctoritate Aristot. quem dicunt distingvere inter *efficiens & conservans*.

§. 3. Contendunt alij causam Efficientem *inadequate* distingui in *Procreantem & Conservantem*; urgentq; addendas esse alias; Timpl. l. 3. Met. cap. 2. ait: *Multa enim vere & propriè dicuntur Cause Efficientes, quæ tamen Effectum suum propriè loquendo neq; procreant seu generant neq; conservant*. Cujusmodi sunt ea potissimum, quæ *urgent, dinuunt, alterant & loco movent*. Deinde omnia *accidentia*; quæ propriè loquendo inter *agentia* numerari non possunt, cum *actio* tantum competat *substantijs*. Fonseca l. 1. Inst. Log. c. 4. divisioni huic u. fiat adæquata, tertium membrum vult addendum, inquit: *Efficientium alie sunt producentes, alie Conservantes; Quibus opponuntur Corruptæ*. Corruptentem autem causam vocat eam, à quâ res destruitur vel labefactatur.

§. 4. Suntq;

§. 4. Suntq; qui arguunt Causam Procreantem & Conservantem *præter necessitatem à se invicem distingui*, quibus causæ Procreantes sunt etiam conservantes. Et conservatio auctore Scalig. *nihil est aliud quam continuata generatio*. Deniq; non desunt qui existimant *Conservationem pertinere ad omnes causas*. Scal. dicit Exer: 31. *Esse & conservari acceptum ferri eidem principio*. *Esse autem est à forma, Ergo & conservari*. *Et materia conservat, sicut dicitur: ex ijs alimur ex quibus constamus*. His moti difficultatibus multi hanc divisionem Efficientis, sicco quod ajunt pede præteriere.

§. 5. Non dubitandum tamen quin tam Conservans quam Procreans causa vere sit causa, sufficienterq; & adæquate sibi contradistingvantur. Quorum utrumq; breviter probandum. Quantum ad *prius*. Ita argumentor: *Ubi vera & realis est actio, ibi etiam est verum agens sive Efficiens*: actio namq; vera est causalitas Efficientis; *Atqui inter Ens conservans & rem conservandam vera & realis est actio* E. Minor Syllogismi varijs probari potest exemplis. Timpl. qui hanc assertionem impugnant, fatetur: *Omne ens quatenus agit, (voce actionis specialiter accepta) esse efficientem causam*.

§. 6. Ut autem satisfiat rationi supra in

contrarium allatæ, sciendum *conservationem* esse *triplicem*. Alia est 1. *Accidentalis* & per accidens, quæ id conservare rem dicitur, quod destruit ejus contrarium 2. Quæ nihil est aliud quam *influentia certarum proprietatum & dispositionum*, sine quibus res in esse suo manere non potest. 3. Deniq; *conservatio* est *perpetuus influxus in illud esse, quod semel à causa procreante est tributum*. Ultimo hoc conservationis modo, dat causa conservans esse. Præterea tenendum, Esse phrasi philosophica sumitur & pro *esse simpliciter* & pro *continuatione* ipsius esse. ut cum dicitur: *Omnia esse appetunt*. Ad authoritatem Aristotelis respondemus, valde esse frequens, ut nomina generum usurpentur ad significandas species, eas potissimum quæ sunt principaliores, ut sic τὸ efficiens poneretur pro altera sui specie procreante scilicet.

§. 7. Quantum ad *posterius*, nimirum quod τὸ Procreans & Conservans sibi sufficienter contradistingvantur, probabimus ad objectiones supra allatas respondendo.

1. Quod attinet ad Efficientes quas nominat Timplerus, quæ Effectum suum neq; procreant seu generant, neq; conservant, utpote quæ augment, diminuunt alterant & loco movent. Dicimus vocem *generationis* sumi *bifariam* (a) Pro mutatione *substantiali*, qua ex præ-

jacente materia fit substantia. (β) Pro omni illa *mutatione*, quæ vel in *substantia* vel in *accidente* notat progressum à non esse ad esse, ut alteratio sit generatio qualitatis, Augmentatio generatio ulterioris quantitatis. *Posteriori* hoc sensu causa procreans continet sub se *augentem, diminuentem & alterantem*, sicquæ etiam *causa loco movens*, contra quam disputat Zab. potest dici causa procreans, saltem respectu *ipsius motus*, si non ratione *termini* motus. Qua ratione autem actio competat etiam Accidentibus, exposuimus supra pag. 226.

§. 8. 2. Nec *Causam corrumpentem* tanquam membrum peculiare introducere est necesse: nam corrumpentiâ aliqua non habent verum influxum causalem, & sic non sunt causæ. Aliqua quæ influxum habent, habent eum talem, qualem causæ *Procreantes*, & sic ad eas spectant. Ad. 3. *Causæ Procreantes & conservantes* possunt considerari vel *formaliter*, vel *materialiter* & ratione subjecti quod denominatur habere hos respectus, ut dicatur procreans & conservans. Posteriori modo *aliquando* coincidunt, *priori* modo semper *distingvuntur*. Notanter dicitur *aliquando*; Sæpe enim aliud ens est quod procreat, aliud quod conservat, & sic *ne materialiter* quidem coincidunt. Nec
fin-

simpliciter verum est quod dicitur, *Conservationem nihil aliud esse quam continuatam generationem*; nam alia conservant continue influendo in esse, alia solum efficiendo dispositiones necessarias rei conservandæ.

§. 9. Nec 4. firmiori stat talo quod dicunt Suaretz & Goclen. *Conservationem ad alias etiam spectare causas, etiam internas*: Nam conservatio influxum dicit *extrinsecum*, qui non convenit causis internis materiæ & formæ: quando autem materia & forma dicuntur conservare, tunc fiunt causæ efficientes. Conservant enim fovendo qualitates congruas, & efficiendo ea quæ tueri possunt compositum in suo esse, imprimisq; illa efficientia apparet in materia alimentali.

Qv. II. An personæ S. S. Trinitatis sint causæ sociæ creationis?

§. 1. Sobria & sincera terminorum Logicorum applicatio cum omnibus curæ cordique esse debeat, quæstionem hanc obiter attingere necesse fuit; præcipuè quod inventi sint, qui exponentes divisionem causæ in solitariam & sociam Patrem, Filium & S. S. *causas creationis socias* expresse nominarint, utpote Goclen. Instit. Log. Et Polanus alijsquæ. Sed cum ex definitione causæ sociæ in

Sect. Theorem. exhibita manifestum fit, de ratione esse causarum sociarum, ut *distinctis & partialibus causalitatibus* concurrant ad effecti productionem, & neutra per se sit *sufficiens* ad effectum producendum, sed omnium requiratur concursus mutuus; quomodo multi portatores vocantur causæ sociæ in portatione unius oneris, cui ferendo unus par esse non poterat. Quæ licet omnes ad unum effectum producendum concurrant, & stent pō una; effectus tamen de ijs non prædicatur ut de una numero causa, sed ut de multis, ut ita partialium causalitatum concursus indicetur.

§. 2. Quibus *χρησίσις* rite observatis, patet Tres Trinitatis personas quoad universi hujus productionem causas socias nequaquam esse dicendas. Obstante i. *Simplificissima unitate divinæ essentiae in operando*: Deus namq; sicut simplicissimè unus est *in essendo*, ita & *in operando*, proinde non partialiter ad creationem concurrit Pater, partialiter Filius partialiter S. Sanctus, sed *ὁλικῶς & totaliter*; non ut multæ causæ sociæ, sed ut una *ὁλική* & solitaria, tres namq; personæ operabantur ut unus simplicissimus Deus. *Ubi ergo non sunt multæ diversæ operationes & causalitates partiales, ibi nullæ causæ sociæ; at in creatione &c. E.*

§. 3. Obstat. 2. *Ubi unum principium, ibi non habet locum concursus causarum sociarum*; at in creatione est unum simplicissimum principium. E. sicut creatio est una ita & summum ejus principium est unicum & simplicissimum. Confirmatur hæc sententia præterea ex analogia Symboli Athanas. Nec non emphasi verborum Mos. Gen. 1. Barah Elohim, Dij i. e. Personæ Trinitatis creavit.

AXIOMATA SEU CANONES

I. *Qualis causa tale etiam est effectum & vice versa.*

§. 1. Etsi à quibusdam efferatur hic canon de causis in genere, Arist. tamen qui hujus est author, de sola Efficiente intelligendum voluit, ceu patet ex verbis ejus quæ extant lib. 2. Top. cap. 9. *Quorum efficientia bona sunt, etiam ipsa sunt in bonis; & quorum corruptiva sunt bona, ipsa sunt in malorum numero.* Prob. Quia quicquid est in effectu, dependet à causa, quod vero causa non habet, alij communicare nequit. Ex hoc canone argumentatus est Salvator Math. 7: 18. *Omnis arbor bona, fert fructus bonos, putris autem arbor, fert fructus putres.* Et c. 12: 24. *Progenies viperarum, quomodo possitis bona loqui, quam sitis mali.* Bonus homo
e bon

ex bono thesauro cordis, profert bona.

§. 2. v. c. 1. De efficiente per se, Univoca, particulari & proxima, Non de Efficiente per accidens, æquivoca, Universali & remota. Ex hac observatione patet quid respondendum, si quis dicat. *Deus qui est causa mundi est æternus E. & mundus talis est. Sutor conficiens calceum est bonus vir E. semper bonum conficit calceum & c. 2. v. c. De causa & effectu consideratis quoad attributa Essentia, accidentalia etiam sed naturalia; non vero quoad attributa personalia notionalia & contingentia.*

II, Causa causæ est etiam causa causati.

§. 1. Nam causa inferior dependet à superiori v. g. *Deus est causa Adami, Adamus causa Sethi: E, & Deus est causa Sethi.* Sed observa verum esse canonem 1. de causis *Essentialiter non accidentaliter subordinatis*, h. e. valet tunc, cum causa superior per se est causa inferioris vel quando inferior causa secundum suam naturam, seu quatenus intra agendum à superiori causa pendet, efficit; non quando à subordinatione recedit, & vel ex libertate voluntatis vel ex accidenti deficit. 2. Procedit in *Efficientibus, naturalibus*, In voluntarijs non semper.

§. 2. §.

§. 2. Siquis objiceret, valere canonem etiam in non Essentialiter subordinatis, v. g. *Si quis instinctu sui prodat patriam, culpa etiam redundat, in patrem.* Sed Resp. causa accidentaliter subordinata, consideratur vel *quoad entitatem absolutam*, sic si filius infans patre prodat patriam, ex hoc canone non convincetur, patrem causam fuisse: vel quatenus ipse causa est (moralis) ut altera agat, *jubendo, suadendo agens applicando*, sic demum causatum redit ad primam causam imputativè.

III. Omnis efficiens agit propter finem.

§. 1. Quæ suprà p. 222. dicta sunt, regulæ huic lucem haud exiguam conciliare possunt. De causa *Naturali & Efficiente per accidens* non immerito dubitatur, *an propter finem agant.* Illa enim finem non cognoscit, propter eum agere quomodo potest? Hæc autem propterea vocatur efficiens per accidens, quia non agit propter finem.

§. 2. Sed axioma hoc ita accipiendum: Omne agens agit propter finem vel *Dei ordinatione*, veniendo videlicet ad aliquem finem, quem agens non intendebat, vel *instinctu naturali*, vel *consilio*.

Præterea , cognitio finis propter quem agendum sit , non semper requiritur ex parte cuiusvis agentis ; sed tantum ex parte *dirigentis & Principalis*. Ita milites sæpè tenentur aliquid in bello facere , iussu à duce suo , ubi tamen ipsi nesciunt , quo fine id fiat ; agunt nihilominus propter finem eundem , quem cognoscit dux , quia ab eo diriguntur.

IV. Causa efficiens non potest alij dare quod ipsa non habet.

§. 1. Quia sic effectum excederet virtutem suæ causæ , unde tamen dependet & habet suum esse. Notandum causam dici habere aliquid *Tripliciter* ; vel *formaliter* , vel *virtualiter* vel *eminenter* vel *secundum naturalem convenientiam*. *Formaliter* illud dicitur habere , quod ei per habitum naturæ inest. Sic ignis habet calorem , aqua frigus ; *Effective & virtualiter* , quando causa habet tantummodo virtutem , qua possit aliquid producere , sic sol (secundum quosdā) habet calorem , vinum ebrietatem. *Eminenter* dicitur habere causa , quando aliquid est in causa , quod effecto sublimius est ; sic dat nobis Deus aures & oculos , quos ipse non habet tamen , sed aliquid eminentius. Secundum naturalem convenientiam vero , pater cæcus potest generare filium videntem. Causa itaqvè efficiens

X

quod

quod dateffecto, habebit aliquo horum modorum.

§. 2. Hinc patet, quid sit respondendum iis qui inferunt, *sanctos non posse transmittere peccatum in filios, quia ipsi amplius peccatum non habent.* Nempe ob peccatum nos natura filios iræ dici; Ephes. 2. Sancti vero dicimur non natura sed gratia.

V. Causa naturalis est determinata ad unum. *Vel Agens naturale semper agit idem.*

§. 1. Quia agens naturale non habet libertatem agendi vel non agendi; nec agendi hoc vel illud. Sic *Ignis semper calefacit, aqua humectat, grave tendit deorsum.* Causa naturalis dicitur determinata ad unum, 1. partim propter *modum agendi eundem*, 2. partim propter *oppositos seu contrarios effectus*, ad quorum unum determinatur, sed non ad unum objectum. 3. Determinata est ratione *proprie virtutis*, quæ tamen potest impediri à potentia causæ superioris. 4. Intellige de causa naturali *per se*, non per accidens.

VI. Positis Causis naturalibus, sufficientibus & non impeditis, si sit admota materia, necessario sequitur effectus.

§. 1. Ratio peti potest ex canone generali:
posita

posita causa ponitur effectus. Obs. 1. Necessitatem hic intelligi *naturæ* sive Physicam, quæ oritur à principio naturali & interno, non *coactionis & violentiæ*, quæ à principio est externo.

§. 2. Obs. 2. Sufficiens est causa naturalis si sit 1. *Ens actu, non potentia*: non entis enim nullæ operationes. 2. Si habeat sufficientem agendi virtutem. 3. Si *medium* per quod agens agit sit *legitime dispositum*. 4. Si inter *agens & patiens* sit *justa distantia*. 5. Si patiens non sit in *termino completo*. 6. Si patiens sit *capax* actionis agentis.

§. 3. Obs. 3. Notanter dicit canon, *non impedita*. Impediri autem potest causa naturalis 1. à *causa prima*, ut cum Deus impedit cursum solis in monte Ajalon, pugnante Josua. Calorem ignis in fornace Babylonica 2. à *causa contraria*. Sic ignis ligna aquosa & humoris plena non comburit. 3. Ab aliquo interveniente inter agens & patiens. Sic sol in Ecclipsi lunari non potest illuminare lunam propter intervenientem terram.

VII. Causa voluntaria in agendo libera est & indifferens.

§. 1. Arist. 1. 9. Met. cap. 2. ita expressit: *Agens voluntarium potest producere contraria*. Sensus canonis est; causa voluntaria,

potest agere hoc vel illud: potest agere, potest etiam suspendere actionem; Nam causa voluntaria agit *ἐκ προαίρεσεως*.

§. 2. Valet itaq; canon 1. de libertate tam *contrarietatis*, qua voluntas ē duobus oppositis objectis unum præ alio eligit; quam *contradictionis*, qua circa unum objectum agere vel non agere potest 2. Indifferens est ad opposita objecta non *simul & semel*, sed *successive*. 3. Per opposita objecta intellige *ea quorum utrumq; continetur sub objecto voluntatis*; voluntas namq; Dei non est indifferens ad bonum & malum.

VIII. Unius rei potest esse Causa Efficiens per se & per accidens, diverso tamen respectu.

§. 1. Nam una & eadem res à diversis potest dependere principiis, scilicet vel ab agente *facultate propria*, vel ab agente *facultate aliena*. v. g. Temperantia à rectæ rationis dictamine; vel à feбри. Alij ita expresserunt canonem hunc. *Una & eadem res potest esse causa per se & per accidens* v. g. vinum per se calefacit; per accidens vero & immoderate sumptum frigefacit.

IX. Solitariae causæ solitarius est effectus.

§. Memento ex dictis pag. 306. causam soli-

CAP. III. SECTIO III. AXIOM. 324
solitariam esse *triplicem*. Quo itaq; modo
causa est solitaria, eo modo solitariè ei effe-
ctus attribuitur.

**X. Causa Principalis non excludit
causas minus Principales & Instrumen-
tales.**

§. Non enim sunt opposita sed subordi-
nata, illaq; harum utitur ministerio ad effe-
ctum producendum. Non ergo valet argu-
mentatio: *Deus dat sapientiam; Ergo operâ
praeceptorum, suppellectile libraria & ex-
ercitatione non est opus.*

**XI. Causæ Principalis & Instrumen-
talis una est actio.**

§. Unam quidem dicimus esse utriusq; a-
ctionem, inadæquate tamen ab utraq; pen-
det, v. c. *scriptio una est actio quam producit
& scribens & calamus; ille tamen principaliter,
hic instrumentaliter.* Thomas regulæ hujus
author, exponit de actione instrumenti ut *in-
strumentum est*; quia alias instrumentum, ut
peculiaris res est, peculiarem etiam habet
formam, atq; ita peculiarem operationem.

**XII. Positis instrumentis ad rem effi-
ciendam necessariis, potest esse effectus;**

& remotis instrumentis removetur etiam effectum.

§. Ratio desumitur ex Can. Generali: Posita causa, ponitur effectum; & negata causa, negatur etiam effectum. Notanter dicitur 1. Instrumentis *necessariis*, intellige instrumenta necessaria *simpliciter*, non arbitraria & secundum quid necessaria; quia sine iis effectus produci potest. 2. v. c. de causis quæ instrumentis in operando egent, non v. de ea, quæ etiam absq; instrumentis operari potest. Falsa ergo est argumentatio Epicuri apud Cic. l. i. de Nat. Deor.

CAP. IV.

DE CAUSIS INTERNIS, MATERIA ET FORMA.

THESIS I.

Materia est causa interna ex qua res (materialium) est.

Ex theoris.

§. 1. Sicut ab efficiente primus est motus, ita in productione materialium, à materia secundus est, formaq; materiam præsupponit; ergo hic priori loco de materia, mox de forma acturi sumus.

§. 2. *Definitum* quod concernit, significat

VOX

vox materiæ aliquando 1. *Genus*, idq; propter similitudinē quæ est ab uno ad alterum; quo sensu dicitur compositionem ex genere & differentia dici compositionem ex materia & forma Metaphysica. 2. *Subiectū* seu materiam *in qua*, quomodo Logicæ materia est anima. 3. *Objectum*, materiam *circa quam*, sic materia visus sunt colores, unde patet materiam in quâ & circa quam æquivoce dici materiam. 4. Materiam substantiarum naturalium, imprimisq; materiam primam; hoc sensu divisit Arist. *substantiam in materiā, formam & compositum*. 5. Causam Internam cum forma effectum constituentem, ut hic loci. Materia ab Aristot. græce appellatur *ὕλη, στοιχείον*, item *ἀνάγκη*.

§. 3. In Definitione *genus* est *causa interna*. *Differentia* innuit 1. *Proprium* Materiæ *characterem*, voculis *ex qua*. Ubi nota particulam *Ex*, sæpe significare quamvis aliam habitudinem, scil, vel *causæ efficientis*, vel *finis* vel *Formæ*, vel *Torius*, vel *Numeri*, vel *Speciei* vel *Termini*; in propria tamen & famosiori significatione dicit habitudinem *causæ materialis* ad effectum materiatum ut hic. 2. *Materiæ correlatum*, quod est *materiatum*, seu effectum quatenus est materiatum. Vocula *Est*, hic omnes temporis differentias involvit; & præterea se extendit ad effectū non tantum

in fieri sed & *prout est jam factum*, ut sensus sit: materia est causa ex qua res fit, existit, constat, facta est, fiet.

THESIS II.

Materia est vel Sensibilis vel Intelligibilis; illa est rerum corporearum; hæc incorporearum.

Ἐκθεσις.

§. 1. Inculcata est hæc divisio materiæ ab Aristot. l. 7. Met. cap. 10. sed ab omnibus non eodem modo exponitur. Quidam per materiam sensibilem intelligunt materiam proprie dictam, quæ vel *actu* substat qualitatibus sensibilibus ut materia *secunda*, vel saltem *substare potest*, ut materia *prima*, quæ propter universalem potentiam quã habere dicitur ad omnes formas, cum substantiales tum accidentales, saltem *potentia sensibilis* est. Hoc sensu materia intelligibilis est materia improprie dicta, ut *cum angelis dicitur competere materia intelligibilis*. Alij per materiam intelligibilem intelligunt etiam veram materiam, sed primam quæ *abstracta* est; dici volunt intelligibilem, quia non est cognoscibilis per sensum, sed solum per intellectum.

§. 2. Nos missis istis subtilitatibus, dicimus materiam sensibilem esse *ex qua materiatur*

riatum corporeum constat, quæ duplex est. *Immanens* seu *Permanens*, quæ secundum esse invariatur manet in effecto: ut *materia gladij ferrum, domus lapideæ lapides, lignæ trabes & asseres*. 2. *Transiens*, ex qua essentialiter immutata effectum constat, ut *ex sanguine nascitur caro, ex semine arboris arbor, ex semine animalis animal, ex ovo pullus*. His affinis est divisio materiæ in *Materiam Generationis & Compositionis*, seu ut alij *materiam rei constituendæ & constitutæ*; illa est ex qua res producenda fit, talis materia mundi nulla fuit. Hæc ex qua res *facta* constat, ut materia hominis, corpus organicum.

§. 3. *Materia Intelligibilis* vero est, ex qua materiatur incorporeum constat. v.g. *materia orationis sunt dictiones, Syllogismi tres lineæ*. Hæc materia an propriè loquendo sit materia, hujus loci non est disquirere, utcunq; sit, in Logica omnino est retinenda, quia in Praxi Logica sæpe occurrit talis exemplorum diversitas, quæ hanc materiæ speciem requirit, ceu exemplis bene multis ostendi potest.

THESIS. III.

Forma est causa interna per quam res (formatum) est id quod est.

§. I. Definiti nota I. *Etymologiam*: vox formæ autore Scalig. Exerc. 312. deducta est per literarum transpositionem à græca voce *μορφῇ*, quæ & apud græcos formam denotat.

§. II. *Æquivocationem*. Vocis formæ variæ sunt significationes; significat enim 1. *venustatem & pulchritudinem*, quo sensu forma est aggregatum ex omnibus rebus ad pulchritudinem requisitis; ita à forma dicitur formosus; sic accipitur vox formæ in versu. Forma bonum fragile est &c. 2. *Rei Essentiam*, sic æquipollentia sunt *forma*, *Essentia*, *quidditas*, *natura*, & discrimen solum est accidentarium. 3. *Differentiam*, idq; propter convenientiam quam habet forma cum differentia; forma hæc dicitur alias forma *Metaphysica vel Logica*. 4. *Ens simplex* cui similis est forma, quo sensu angeli dicuntur formæ separatae, quia habent entitatem simplicem, cum qua nihil nostratum æquè convenit ac forma. 5. *Figuram* seu *externam lineamentorum dispositionem*, vel modificationem terminorum quantitatis, qua de significatione vocis vide supra p. 175. 6. *Formam assistentem*, externum motorem, quæ æquivoce solum forma dicitur, propter similitudinem quam habet cum vera forma. 7.

Alte-

Alteram partem compositi substantialis, quæ cum materia, illius essentiam constituit & complet; hoc sensu divisit Arist. substantiam in materiam formam, & compositum. 8. Latius ut etiam conjunctiones aut coordinationes rerum artificiosarum, aliorumq; entium per accidens formæ dicantur, ut hic.

§. 3. III. *Synonymiam.* Vocabula formæ Synonyma partim sunt græca, ut μορφή, λόγος τῆς ἔσσης, λόγος τῶν πραγμάτων, & ἐπὶ τῶν πραγμάτων, λόγος τὸ πᾶν εἶναι, ἐντελέχεια, εἶδος, ἀρμονία, Ἰδέα. Latina: Essentia, quidditas, substantia, natura, actus, terminus, differentia. De quibus consultatur Scheibl. & Ebelij Herm. Log. ad vocem Formæ.

§. 4. *Differentia* innuit 1. *Formæ causalitatem* 2. *Correlatum* quod est effectum quatenus est formatum. Formæ causalitas indigitatur vocula *per*, quæ quidem est ambigua, significatq; 1. *Medium cujusvis ordinis*, ut transire per aquam & ignem; Demonstrare per causas. 2. *Instrumentum* seu causam Instrumentalem; ut Ignis calefacit per calorem. 3. *Subjectum*, ut corpus est coloratum per superficiem h. e. secundum superficiem 4. *Aliquando Habitudinem cause efficientis*, ut per exercitationem acquiritur doctrina

doctrina; in famosiori tamen significatione *formæ proprius est caracter.*

§. 5. Causalitas autem formæ in his *quatuor* ejus consistit *officiis* quorum I. est *constitutivum*, forma enim rei essentiam constituit, unde & græcis λόγος τῆς οὐσίας dicitur. II. *Distinctivum*, forma enim compositum à cæteris rebus omnibus distingvit, quam ob causam à multis philosophis principium Individuationis audit. III. *Operativum* per formam enim compositum est actuosum, unde forma ab agendo nomen actus accepit, teste Perer. l. 5. Phys. c. 1. IV. *Denominativum*, forma enim rebus certa sigilla imprimit, & in certa entis classe reponit.

THESIS. IV.

Forma est I. Substantialis vel Accidentalisis II. Communis aut Propria. III. Materialis aut Immaterialis. IV. Totalis aut Partialis. V. Naturalis aut Artificialis.

Ἐκθεσις.

§. 1. *Forma substantialis* est, quæ dat esse substantiale ut *anima rationalis forma hominis*; *anima equina forma equi*. *Accidentalisis* quæ dat esse accidentale; ut *doctrina hominis*

minis docti, Philosophia forma Philosophi. Duplex autem est sensus apud Philosophos hujus divisionis I. Exponitur, ut forma substantialis dicatur ea, quæ est forma substantiæ, *veluti hominis bestiæ, auri.* Accidentalibus vero forma, quæ est forma accidentis alicujus; ut, *forma virtutis, temperantiæ, justitiæ &c.* II. Ut forma substantialis sit idem quod Essentialis; atq; sic substantialis est quæ est formato Essentialis, sive sit substantia sive accidens. Accidentalibus autem quæ non est essentialis formato, sive fiat per terminos substantiarum, sive accidentium.

§. 2. *Forma communis* est quæ pluribus est communicabilis; estq; vel *Generica* quæ speciei dat esse genericū; vel quam formatum habet à suo genere; vel *specificæ* qua formatum in certa specie constituitur, & ab omnibus aliis essentialiter distinguitur; *talis forma generica hominis. & equi est anima sensitiva; specificæ vero formæ hominis anima rationalis, equi formæ equina.* Forma propria alias *Numerica* dicta est incommunicabilis & certi individui propria, ut *forma Aristotelis, Platonis, Petri &c.*

§. *Forma Materialis* est, quæ extra materiam existere & operari non potest; Immaterialis vero, quæ etiam extra materiæ commercium constituta existere & operari potest,

test; *talis materia est anima rationalis, reliquæ omnes formæ sunt materiales.* Non recte docuit Timplerus formam materialem describendo, quod esset unita materiæ, immaterialem contra; nam nec immaterialem formam uniri cum materia repugnat.

§. 4. *Forma Totalis* est quæ informat totum aliquod compositum omnesq; ejus partes; *talis forma hominis est anima rationalis; Partialis* est quæ informat partem compositi ut *forma capitis, manus, oculi &c.*

§. 5. *Forma naturalis* est, quam natura tribuit formato; ut *anima forma naturalis viventis; Artificialis* vero quæ ab arte proficiscitur, ut *figura mensæ, statuæ, domus sunt formæ artificiales.*

QUÆSTIONES.

I. Qv. An materia sit causa?

§. 1. Nec pauca nec levia sunt, quæ quæstionem hanc dubiam faciunt, oportet autem Logicum hac de re esse certum, ideo paucis hanc quæstionem pertractare necessarium duximus. Esse autem materiam causam evidenter probat hæc unica ratio; *quia influit in esse effecti, & quidem ita ut essentialiter & intrinsecè componat causatum;* qua ratione vero suum præstet influxum supra in Sect. Theorem. ad thesin I. exposuimus.

§. 2. Ob-

§. 2. Objici solet ex Arist. 1. *Quicquid non est ens actu sed potentia, causa esse nequit; at talis est materia.* E. Min. prob. vulgo namq; dici solet, *materiam esse puram potentiam*, atqui quod causa erit, non erit aliquid potentiale.

R. Negando propositionem minorem, quæ vera non est; nam materiam esse ens actu existens in mundo, nec negavit Arist. nec ejus interpretes; ut itaq; recte intelligantur verba Arist. tenendum, in potentia res dicitur esse *trifariam* 1. *in potentia activa*, quâ potens est ad aliquid agendum 2. *In potentia passiva*, qua potens est ad patiendum & recipiendum. 3. *In potentia objectiva*, quatenus aliqua res, quæ nondum existit potest produci, quomodo rosa tempore hyberno est in potentia scil. objectiva. Hoc postremo modo nulla materia est in potentia. Materiam ergo cum dicunt esse *in potentia* seu *puram potentiam*, intelligunt materiam illam *primam*, quæ secundum illos est sejuncta ab omni forma, apta tamen recipere quasvis. Sed istas quas de materia prima vulgo venditant argutias, hac vice mittimus, monstrasse sufficiat materiam esse ens actuale, & sic actu causam esse posse.

II. Obj. *Id solum est causa propter quod res est; at propter materiam res non est.* E.

Resp. In hoc syllogismo sunt *quatuor termini*

termini, *Tò propter aliquid* dicitur ambigue; *strictè* soli fini convenit; *latè* vero omnibus convenit causis, ut ipse etiam concedit Aristoteles. Alias falsa foret propositio major.

III. Obj. *Quicquid à Platone appellatur non ens, non potest dici causa; at Materia ita appellatur. E.*

Resp. Committitur in hoc argumento *fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter*. Plato materiam appellavit non ens, solum loquendo *comparatè* cum forma vel composito, ad indicandam ejus imperfectionem, aliàs resolvi in materiam, esset resolvi in nihilum. Ipse etiam Plato in Timæo materiam clare dicit esse ens.

IV. *Quicquid non agit, non est causa; materia non agit E.*

Resp. Propositio minor non procedit, supra enim est ostensum, materiam etiam agere; vox *actionis* vel *agere* dupliciter accipitur vel *famose & specialiter* pro actione efficientis, sic sola efficiens agere dicitur; vel *generaliter*, pro quovis influxu in productionem effecti, sic agit etiam materia. Materia cum dicitur *principium passivum*, fit id secundum respectum quem habet ad *motum*, vel quem habet ad *formam seu efficientem*; sed ille respectus hic est attendendus quem habet ad *compositum*.

II. Qv. Quainre consistit materiæ causalitas?

§. Resp. breviter, Materia *duplici* potissimum modo suum exercet influxū. 1. *Concurrente ad fieri compositi*; materia namq; teste Arist. *est subjectum ex quo res fit*, & hoc modo causalitas materiæ est sustentare generationem & pati ut sibi inducatur forma. 2. *Concurrente ad esse compositi*, aliàs enim materia non esset causa interna. Concurrere ad esse compositi nihil est aliud, quam eam essentialiter & intrinsecè componere & constituere vel perficere. Indigne ergo dicitur, materiam sicut & formam quatenus sunt in composito, non exercere officium causarum, sed officium partium.

III. Qv. Habentne omnia Entia materiam?

§. 1. Generalitatem, sit venia verbo, ut salvarent argumentorum Logicorum, adeoq; artis Logicæ, quæstionem affirmare non dubitarunt quidam, quasi id officeret Generali rationi argumentorum Logicorum, si omnes termini Logici, omnibus rebus non convenirent; unde falso adstruere necessum habuerunt, angelos etiam habere materiam. Et quæ major erat temeritas: Deum ens non
Y esse

esse, quia ista principia, intellige materiam & formam non habeat.

§. 2. Resp. ad quæstionem breviter 1. *Dēus non habet materiam*; quia materia multiplicem importat imperfectionem, quæ in Deum cadere non potest. 2. *Nec materiales sunt angeli*, alioquin etiam quantieffent, & sic spatio locali commensurarentur, quod naturæ angelicæ non convenit. Materiam quidem agnoscunt *Metaphysicam* angeli, sed hæc quoniam nihil est aliud quam *genus*, improprie materia dicitur. 3. *Accidentia etiam materiâ destituuntur*; Materiam admittunt *in qua & circa quam*, quæ saltim æquivoce materia dicitur. Hic vulgo distinguendum monent, inter *accidentia abstracta & concreta*: de *illis* quod jam dictum est, verum esse contendentes, de *his* non item, siquidem involvunt subiectum ut materiam; subiectum autem non est causa materialis, sed tantum materia in qua.

Qv. IV. Quomodo exercet suam causalitatem forma?

§. 1. *Causalitas* (ut hoc in antecessum dicam) *nihil est aliud, quam modus secundum quem causa actu influit in effectum*. Hic equidem concedunt omnes, formam unitam materiæ, vel receptam in materia, facere quod

quod forma facere debet, *intrinsecè componere & constituere effectum*; sed an forma exerceat suam causalitatem *respectu materiae* an vero *respectu compositi* controversantur Scholastici. Forma vero cum sit causa, non sine ratione inquiritur, *an sit causa materiae, an vero compositi.*

§. 2. Omissis ambagibus, dicimus formam *non esse causam materiae*: nam materia esse suum actuale non habet à forma, alias materia non esset aliquid simplex, sed compositum. Deinde si materia quatenus materia haberet formam, per quam haberet suum esse, tum materia ut materia est, non haberet potentiam universalem recipiendi formas, quod est absurdum, loquendo de materia in abstracta sua natura. Quod tamen materia sic ens actu, habeatq; actum nempe *Entitativum*, patet, nam alias esset Ens in potentia.

§. 3. Unde sequitur *formam esse causam formalem compositi*: nam illud est causatum formæ, quod etiam est causatum aliarum causarum; atqui causatum aliarum causarum est commune effectum, non materia, E. Quod patet ulterius: quia compositum habet essentiam à forma; E. Forma est ejus causa.

§. 4. Obstare videtur. 1. *Quod in definit. Formæ dictum, illam dare esse rebus, dare etiam distinguere; E. dat etiam esse & distinguere materiae.*

Resp. In hoc argumento plusest in conclusione, quam fuit in præmissis: certum equidem est, formam dare esse rebus, dare etiam distingui, non tamen *rebus omnibus*, sed tantum formatis, vel quæ formam habent; alioqui spiritibus & accidentib⁹ id daret, imo sic forma ipsa haberet esse & distinctionem à forma, quod absolum. Deinde tenendum formam significare vel *essentiam* vel *alteram partem compositi*; illo modo, sumendo scilicet formam pro essentia, verum est, unumquodquè habere esse per formam, habere etiam distinctionem.

§. 5. Hic quoq; obiter nota: distinctionem esse vel *secundum diversitatem* vel *secundum differentiam*; ut inculcavit Arist. 10. Met. cap. 12. Distinctio per differentiam, fit per formas; Per diversitatem vero saltem à se distingui dicuntur primo diversa.

II. Obj. *Ex cuius respectu forma definitur, illud est formæ causatum; at ex respectu materiae forma definitur* E.

Min. prob. Arist. n. definivit animam, ut sit actus corporis Organici. lib. 2. de anim. cap. 1.

Resp. Vox corporis est ambigua, sumitur enim *per modum partis pro sola materia* formæ contradistincta, quo sensu dicimus hominem constare anima & corpore 2. Ad

CAP. IV. SECTIO III. AXIOM. 340
modum totius, sic non est materia sola, sed comprehendit etiam formam; hoc modo dicimus hominem esse corpus sc. anima informatum; Et posteriori hoc sensu accipitur vox corporis in data definit. Deinde nec major propositio sibi constat.

III. Obj. *Forma informat, actuat & limitat materiam; E. est causa materie.*

Resp. Forma informat, actuat & limitat materiam, non informatione *substantiali* seu per modum causæ; sed informatione tantum *accidentali*, & per modum adjuncti.

CANONES MATERIÆ.

I. Materia dat composito Entitatem confusæ.

§. Habet materia in hoc analogiam cum genere; sicut *illud* dat speciei entitatem indistincte; ita etiam materia materiato. Duo dicuntur hoc canone. 1. Materiam influere in constitutionem compositi 2. Sed facere id confuse; secundum materiam enim, est solum quasi inchoatio ipsius entitatis, quæ ultimo completur per accessum formæ.

II. Si materia est, materiatum esse potest; Et: si materia non est, nec materiatum esse potest.

§. 1. Notanter dicitur *esse potest*: materia

341 COLLEG. LOG. PART. I.
ria namq; est principium passivum, quod per
causam efficientem præparandum est, ad re-
cipiendam formam.

§. 2. Membrum posterius intellige, *natura-
liter ordinarie, ab agente creato, per ge-
nerationem*; non supernaturaliter, extra-
ordinarie & ab agente increato, quod a-
gens est infinitæ virtutis.

III. Cui tribuitur materia, eidem
tribuuntur & partes & proprietates
materiæ; Et, cui adimitur materia, ei-
dem adimuntur & partes & accidentia
materiæ.

§. 1. Extat apud Phil. 4. Dial. Adsunt ve-
ro *partes materiæ* ubi materia est, quia ma-
teria est totum integrale; deinde omnis ma-
teria est quanta, quantum autem continet
partes. *Proprietates materiæ* etiam sequun-
tur eam; quia materia est causa proxima sua-
rum proprietatum. Ex hoc canone recte
argumentamur. *Cælum non habet partes e-
lementares* E. *non constat ex elementis*. *Spiri-
tus carnem* & *ossa non habet*, E. *non est cor-
pus*.

§. 2. V. C. De materia *ex qua* & pro-
priè ita dicta non de in qua & circa quam.
2. De materia *sensibili* non intelligibili. 3.

Primario

Primario de materia permanente, secundo de transeunte. 4. De cursu ordinario non extraordinario.

IV. Unum & idem rationem habere potest & materiae & efficientis, sed non secundum idem.

§. I. Ratio est, nam una & eadem res potest exercere causalitatem & *materiae & efficientis*. Sic v. g. materia est efficiens suarum proprietatum, quantitatis, divisibilitatis &c. Est etiam materia compositi. Notanter dicitur *non secundum idem & ad idem*; quia diversa hinc oriuntur effecta, ut patet in exemplis.

V. A materia affirmativè & negativè valet consequentia.

§. I. Canon hic cautè est explicandus, alioqui facile in paralogismos ducet tales: Quicumq; habet aurum habet, etiam poculum aureum. Ubi est calx, lateres, trabes & asseres, ibi est ædificium; in quibus non est sequela. Affirmative itaq; à materia licebit argumentari ad materiatum *in tempore futuro*, si *res sit in fieri*; vel ut Conradus loquitur, Affirmativè valet Conseq. *non nisi potestate*. v. c. *qui habet aurum potest habere poculum aureum*. Sed si à materiato ad materiam

fiat argumentatio, valet Canon inpræsenti & præterito; in fieri & in facto ut loquuntur.

§. 2. Negative à materia ad materiatum valet conseq. & de præsentis & de futuro v.g. *Hic non habet aurum E. nec poculum aureum; Faber non habet ferrum E. non potest cudere gladium.*

CANONES FORMÆ.

I. Posita forma ponitur formatum; Et sublata forma, tollitur formatum.

§. 1. Extat apud Phil. Dial. l. 4. Ratio est, nam forma dat rei esse ultimè. Et posita forma, omnes quatuor causæ ponuntur. Intelligendus Canon 1. De forma in materia & quidem disposita: formati enim essentia non consistit in sola forma. *Sic posita anima humana in corpore organico, ponitur homo; alias non 2. v. c. tam de formis accidentium quam substantiarum; non tamen de formis accidentalibus, quæ rei præter essentiam accidunt.*

II. Unius rei unica tantum est forma.

§. Ratio est, nam unius rei unicum tantum est esse, & unica differentia essentialis. sic v. g. *non potest una res simul habere formam equinam & humanam & lapideam.* va-
let

let Canon 1. De forma *essentiali*, *specificā*, *totali*, *adāquata* & *ultima*; non vero de *accidentali*, *generica*, *partialibus* & non *ultimatis*. 2. De formis *non subordinatis*, non vero de iis quæ *subordinantur*.

III. Dans formam, dat etiam consequentia formam.

§. 1. Nam consequentia formam, sunt effectus formæ per resultantiam & emanationem; causa autem causæ, est etiam causa causati. sic v. g. *risibilitas* & *sermo* sunt consequentia anime rationalis; dans ergo animam, dat etiam hæc consequentia.

§. 2. Valet Canon de consequentibus necessariis, essentialibus, inseparabilibus & permanentibus; non contingentibus, accidentalibus, separabilibus & mutabilibus. Ejusmodi consequentia contingentia, accidentalalia & mutabilia sunt in homine virtutes & vitia habitusq; acquisiti omnes, nec non adjuncta externa.

IV. Forma non incurrit in sensus.

§. 1. Nam forma est substantia; solæ autem qualitates sentiuntur & ne illæ quidem omnes. Intellige Canonem 1. De forma *substantiali* non *accidentali* & *externa*. 2. Non incurrit in sensus *per se* & *directe*; in-

currit tamen per accidens & indirecte. Quot autem modis aliquid incurrat in sensus, vide Tractat. de Philos. in genere pag. 64. & 65.

V. Forma non habet formam.

§. Aliàs daretur progressus in infinitum. Intellige autem 1. de forma *ratione constitutionis*, non subordinationis 2. de forma *substantiali & essentiali*, non accidentali.

VI. Forma est indivisibilis & incommunicabilis.

§. 1. Nam forma nec quanta est; nec intensiorem habet & remissionem. Canon hic cum grano salis est accipiendus. Ut vero inoffenso pede hic ire possis, observa Divisibilitatem & Indivisibilitatem variis contingere modis.

§. 2. Indivisibilitas 1. est *secundum gradus*; sic solæ formæ substantiales & quidem omnes sunt indivisibiles. Formæ autem accidentales sunt divisibiles. sic v. g. *in una re possunt esse nunc plures gradus caloris, virtutis, cæterarumq; qualitatum, nunc pauciores*. II. Indivisibilitas est *quoad partes Physicas, materiam & formam*. Sic omnis forma est indivisibilis. III. Indivisibilitas negat divisionem *in partes Logicas*, genus scil. & differentiam; sic indivisibilitas non con-

venit

venit formis: habent enim formæ quodammodo sua genera & species. Neq; de hac indivisibilitate loquitur Canon. IV. Indivisibilitas potest intelligi secundum *potentias*; & sic formæ sunt divisibiles: nam omnes formæ suas habent facultates, quibus determinantur ad operandum. V. Indivisibilitas potest intelligi in respectu ad *quantitatem*. Ubi distingveudum inter *formas immateriales* & *materiales*. Illæ indivisibiles sunt *absolute*: hæc etiam sunt indivisibiles *per se* & *ratione essentiae* consideratæ: ratione subjecti vero & per accidens dividuntur quia secundum quantitatem materiæ extenduntur.

§. 3. Breviter valet Canon de *forma substantiali* non accidentali 2. De *forma ratione essentiae*, non ratione potentiarum. 3. De divisione in *partes Physicas*, non Logicas. 4. De *formis immaterialibus*; De formis quoq; materialibus *per se* & *ratione essentiae* consideratis, non ratione subjecti & per accidens.

VI. Operationes compositi tribuuntur formæ.

§. Alii ita: *Omnis operatio est à forma*: nam dat etiam operari ut supra ostensum. Est autem operatio à forma. 1. Tanquam à termino à quo non in quo. 2. tanquam à principio

cipio *quo non quod*; scilicet quamdiu conjuncta est cum materia. 3. *Originaliter & radicaliter*, à toto vero supposito *denominative* 4. tanquam à principio *interno & proximo*, non externo & remoto 5. *πρώτως & principaliter*; à qualitatibus vero *δευτέρως & instrumentaliter*. confer quæ dicta sunt supra Tract. Procem. pag. 225. & 226.

VII. Non est absolum, eandem formam, diverso respectu esse genericam & specificam.

§. Nam sicut eadem res; potest modo esse genus modo species; ita & forma. Notanter dicitur, *diverso respectu*; hic enim nisi intercederet, species migraret in genus, & vicissim.

CAP. V.

DE CAUSA FINALI.

THESIS I.

Finis est causa externa, propter quam (*cujus gratia*) res (*finitum*) est.

Ἐκθεσις.

§. 1. Pro expositione hujus thesios nota
Definiti. I. *Etymologiam*. Finem diei volunt

lunt quidam à finiendo: quia *acquisito fine cessat operatio*. Alii vero cum Scaligero à verbo *fio*, quæ vox generationem significat, fini; causæ testimonium præbet; propter finem enim fit, quodcunq; fit.

§. 2. II. *vocis ambiguitatem*. Significat vox finis 1. *Extremitatem seu terminum*, qui græcis *πέρας* dicitur & latinis finis terminationis, sic mors est finis vitæ, punctum lineæ. 2. *Causam finalem*, quæ græcis dicitur *τέλος ἀπὸ τῆς τελείης* à perficiendo, & propterea à Philosophis latinis finis perfectionis, finis determinationis item finis causalitatis appellari solet.

§. 3. III. *Voces equipollentes*. 1. *Causa finalis*. Ubi nota Distingui à nonnullis inter *finem* & *causam finalem*. Melanchton ait: *Finis est ipse usus rei; causa finalis vero est cogitatio de fine, deliberatio de usu, qua movetur agens in opere instituendo*. Alius ita: *Finis est terminus solum ad quem dirigitur operatio; causa autem finalis est id, quod movet agens ad operandum, & sic causalitatem aliquam exercet*. Sed sicut materia & causa materialis sunt idem, forma & causa formalis; ita finis & causa finalis. II. *Scopus*, licet non pauca proferant de differentia scopi & finis. Vide si placet Scheibl. Top. c. VI. de Fine. Græce appellatur *τέλος, τὸ ἕνεκα*.

§. 4. Circa

§. 4. Circa definitionem nota 1. *Genus*, quod est *causa externa* 2. *Differentiam* quæ innuit (α) *proprium causæ finalis characterem*, *voculis propter quam*, seu *cujus gratia* (β) *correlatum* finis, quod est effectum *quatenus finitum* seu *à fine est*. Præpositio *propter*, accipitur vel *Philologice*, denotatq; idem quod *prope*, ut apud Ter: sæpius, item Cic. ut *propter dormire, propter patrem cubare*. Interdum etiam *generaliter* cujusvis causæ habitudinem denotat: In *famofiori* vero significato propria causæ finalis nota est. Vox *Gratia*, varias pariter apud authores habet acceptiones, denotatq; vel *beneficium gratis datum*, vel *laudem & commendationem* vel in *plurali numero* quando usurpatur, *gratitudinem*; hic loci vero propriam finis causalitatem exprimit. Ramus ita definit Finem: *Finis est cujus gratia res est*, Cuius definitionis primum authorem Homerum facit Eustach.

§. 5. Hæ autem voculæ *propter quam*, vel *cujus gratia* indicant finem talem esse causam, quæ efficientem ad agendum bonitate sua extimulat, mediâq; præscribit & iis numerum, mensuram & ordinem conciliat, ut propter eam tanquam perfectionem res esse dicatur.

THESIS II.

Finis dividitur 1. In Principalem & minus Principalem. 2. In Ultimum & Intermedium. 3. In Per se & per accidens. 4. In Communem & Proprium. 5. In Totalem & Partialem.

Εκθεσις.

§. 1. Finis *principalis* est, qui *principaliter* & *primario* ab agente intenditur; *Minus principalis* qui *secundario* intenditur. *Sic finis conjugij principalis est procreatio sobolis*; Minus principalis, *solatium vite, mutuum adjutorium*.

§. 2. Finis ultimus seu summus est ad quem reliqui fines ordinantur. Estq; vel absolute & simpliciter talis, qui respectu totius universitatis rerum ultimus est, neq; ad ulteriorem Finem unquam tendit, *ut gloria Dei*; vel secundum quid & in suo genere, qui in creatarum rerum ordine postremus est, qualis finis ultimus est *summum bonum in Ethica. Pax finis belli*. Finis intermedius est, qui ad ulteriorem finem ordinatur, *ut virtus in Ethica; victoria finis belli*. Ex hac divisione nascitur subordinatio finium; ubi alius est remotus, alius proximus finis; qui quid sint, possunt intelligi ex iis quæ ad hanc divisionem causarum in genere superius dicta sunt.

(§) 3. Fi-

§. 3. Finis per se est, qui ab agente intenditur secundum naturam & constitutionem cujusq; rei; vel ad quem finitum sua natura ordinatur: Finis per accidens, ad quem finitum ex ordinatione quadam extrinseca & præter naturam adveniente destinatur. *Sic divitiarum finis per se est sustentatio vite, per accidens luxuria. Juris prudentie finis per se est administratio Justitiæ; per accidens acquisitio divitiarum; Logicæ finis per se est cognoscere verum, per accidens decipere & fallere.*

§. 4. Finis communis est, qui pluribus rebus convenit; Proprius, qui unius rei finis est: sic communis finis Logicæ est perfectio hominis; proprius bene differendo veritatem cognoscere. Finis quid sit Totalis, quid item Partialis, ex iis quæ ad divisionem Causarum in genere in Totales & Partiales dicta sunt, possunt intelligi; actum itaq; agere nolumus.

THESES III.

Nec prætereundæ sunt hæ divisiones finis: utpote I. Finis est Cujus & Finis Cui. II. Finis Indigentia & Finis Assimilatio- nis. III. Objectivus & Formalis. IV. Ef- ficiendus & Obtinendus. V. Finis Actio- nis & Operis. VI. Internus & Externus.

§. 1. *Finis cujus* est, *cujus* adipiscendi gratia agens operatur. v. g. *Præceptoris informantis discipulum*, *finis cujus* est *eruditio*; *Finis cui*, est ipsum subjectum cui *finis cujus* acquiritur; ut, *discipulus informandus*. Sic *Medici finis cujus* est *sanitas*; *finis cui* homo *sanandus*.

§. 2. *Finis indigentia*, qui propter suam imperfectionem indiget finito, ut *homo finis creaturarum*; *Finis assimilationis*, quo ob perfectionem indiget finitum; ut *Deus est finis assimilationis hominis*.

§. 3. *Finis objectivus* alias *finis qui*, est objectum illud ad quod tendit efficiens; v. g. *liberi respectu conjugij*; *Finis formalis* alias *finis quo*, est objecti acquisitio, ut *generatio liberorum*.

§. 4. *Finis efficiendus* seu producendus est, qui nondum existit, sed per actionem efficientis producit, ut *eruditio acquirenda*; *annulus fabricandus*. *Finis obtinendus*, quem jam existentem agens laborat obtinere, ut *aurum*, *pecunia*.

§. 5. *Finis actionis* est ipsa res facienda; *Operis vero* seu rei factæ, est ipsa rei operatio sive usus. v. g. *Finis ædificationis* est *domus*; *Domus exstructa a*, *inhabitatio*. Sic

*generationis finis est compositum producendum;
Solis facti, illuminatio mundi.*

§. 6. *Finis Internus & Externus* potissimum conspicitur in Disciplinis practicis. Est què finis internus, qui ipsam rei naturam sequitur, ideoq; in potestate est efficientis; Externus vero, licet rei quoq; conveniat per naturam, eo tamen agens sæpe excidere potest. Sic *finis internus Logica est bene disserere; externus vero veritatem consequi. Medicinæ, adhibere medicamenta perate, internus; externus a. sanitas.*

QUÆSTIO I.

An finis revera sit causa?

§. 1. Et si finem esse causam supra p. 288. *in genere* est ostensum; *specialiter* tamen de fine dubitari potest; sed illæ dubitationes antequam tollantur, exponendum quomodo causalitatem suam exerceat finis; unde patebit, finem omnino esse causam.

§. 2. Exercet vero causalitatem suam finis 1. *Respectu Efficientis*, quam movet & excitulat ad agendum: omnis namq; Efficientis agit propter finem, ut eundem obtineat. 2. *Respectu mediorum*, quæ imprimis præscribit, deinde eorundem ordinem, dignitatem & numerum mensurat, nec non necessitatem; & si amara sunt, facit ea amabilia.

3. *Re-*

3. *Respectu rei effectæ*, terminat operationem agentis, eundemq; quietat & satiat: Et hæc omnia involvuntur, quando dicitur finem esse propter quam seu cuius gratia res est.

§. 3. Objici solet ex Arist. 1. *Finem nihil agere, nisi metaphoricè & per translationem* E. *eo modo etiam causis annumeratur & non propriè.*

Resp. Supra pag. 298. §. 2. expositum, quomodo vox actionis accipienda, cum dicitur *Omne causam esse activam*. Metaphorice itaq; agere finem concedimus *comparatè* loquendo ad causam efficientem, cui κατ' ἐξοχὴν actio competit; Quod vero finis agat suo modo & influat in productionem effecti, id nobis sufficit.

Obj. II. *Omnis causa est principium; Finis non est principium* E. *Nec causa*. Nam principium & finis opponuntur.

Resp. Assumptionem esse falsam; nec valet ejus probatio, nam ibi finis prout opponitur principio, idem denotat ac extremum sive terminus; Nobis vero finis significat causam finalem, atq; sic est principium scil. constitutionis. Latet itaq; æquivocatio & in voce finis, & in voce principij.

Obj. III. *Finis nec est causa in esse cogni- ro seu intentionali, nec in esse reali*. E. *Plane non est causa.*

Assumptum probatur: Non illud, nam esse intentionale seu cognitum, non est proportionatum ad producendum esse reale. Nec hoc: nam cum finis est in esse reali, cessat actio agentis, siquidem jam est introductus in compositum, atq; sic non potest aliquid esse causa, à qua illud productum adhuc producat.

R. Dilemma hoc licet prima fronte videatur speciosum, tamen vel leviter tactum, ibit in nervum. Etiam si n. dicamus finem causare etiã in esse reali, haud essemus absurdi: renamq; producta ejus finis nō cessat esse finis, & causæ, quemadmodum materia & forma non cessant esse causæ rei productæ, sicut erant causæ rei producendæ. Sed an finis causet in esse reali, an vero in esse intentionali, pete ex decisione Quæstionis sequentis.

Qv. II. An finis sit causa in esse reali, an vero in esse intentionali?

§. 1. Per *esse intentionale* intelligitur illud *esse cognitum* in mente agentis; per *esse reale* vero intelligitur actualis existentia, postquam scilicet finis est obtentus v. g. *Sanitas finis medici prout est obtinenda, est in mente medici quoad esse intentionale; quoad esse reale vero in homine sanitati restituto.* Vel potius sic: In omni

mini fine tria sunt considerata 1. *Actualis existentia* v.g. *eruditio prout actu est in aliquo qui fuit indoctus* 2. *Essentia*, non quidem actualis illa sed solum *possibilis*. Denique 3. prout *in mente est*, & ab ea apprehenditur. *Priores* duo respectus loquuntur de fine secundum *esse reale*; *Postremus* vero secundum *esse intentionale*, quod alias dicitur *esse cognitū*.

§ 2 De hac quæstione discrepantes sunt Philosophorum opiniones. Finem causare secundum *esse intentionale* dixit Sencin. Thomas & Avicen. In *esse reali* vero Javell. Perrer. Svar. Nec desunt qui utramq; fovant sententiam, dicentes; finis ista duo *esse officia*, unum ut excitet desiderium in agente, Alterum ut quietet & sedet desiderium agentis. Prius officium attribuunt fini in *esse intentionali* seu cognito; posterius in *esse reali*.

§ 3. Ad hanc quæstionem antequam directe respondeam, præsupponendum. 1. *Finis & cæterarum causarum in eo diversam esse rationem*, quod nec possint dici causæ, nec causalitates suas exerceant eæ, nisi quādo actu existunt; Finis vero causare potest, etiam quādo actu nondum existit, quod exemplo non uno, patet ad oculum. 2. Præsupp. Finis non movet efficientem, nisi ab illa apprehendatur, & in illius cognitione sit intentionaliter. 3. Ad rationem Finis non requiritur, cum cer-

to futurum esse, sed tantum, ut quando efficiens actionem suscipit, actu non existat.

4. Finis etsi reali existentia causarum postrema est, omnium tamen primo causalitatem exercet: Efficiens enim non agit, nisi moveatur à fine.

§. 4. Quibus prænotatis, respondetur ad questionem: 1. *Cognitio finis est conditio necessaria ut finis exerccat suam causalitatem; non tamen est causa in isto esse intentionali seu cognito. Duo hic dicuntur: quantum ad prius, est conditio requisita, cognitio finis; nam ignoti nulla cupido; habetq; se hic cognitio, ut approximatio seu contactus agentis ad patiens, ut possit causare effectivè. Posterius est, Finis tamè in esse cognito non est causa: nam 1. Efficiens non agit propter illud esse. 2. Nec illud esse intentionale satiat desiderium agentis; Sed 3. Est medium conducens ad acquirendū finem. 4. Nā nec est tale quid, ut ex parte ejus possit fieri frustratio, quæ in actibus humanis non est infrequens.*

§. 5. II. *Finis causat solum in esse reale, tum quatenus possibile & obtinendus; tum quatenus obtentus & actu existit.*

Hic etiam duo exprimuntur. 1. *Finem causare in esse reali futuro: h. e. rei illius, quæ ab agente præcognoscitur ut futurus finis, conceptus (non formalis sed) Objectivus finalem*

lem exercet causalitatē. Nam propter hoc esse reale, res esse atq; efficiens agere dicitur; Hoc deniq; non obtento, sine suo frustrata dicitur causa efficiens. 2. *Finem quatenus obtentus & actu existit, habere etiam rationem causæ,* non quidem movendo amplius efficientem ad agendum, sed *terminando ejus actionem, eandemq; quietando & satiando.* Est namq; idem finis rei constitutæ, qui erat constituendæ; & certè quando considero rem, prout ab omnibus quatuor causis est producta, finem utiq; ei assignare necessum habeo, qui non potest esse alius ab eo, qui in agendo intendebatur. Hinc rectè Scheibl. Top. C. VI. n. 49. *Causalitas finis respectu rei effectæ est hæc, ut propter eum res effecta, dicatur esse.*

§. 6. Frustra itaq; sunt, qui dicunt, finem quatenus actu existit non esse causam; quasi causa efficiens postquam cessavit ab agendo non esset magis causa; vel quasi extra actum causandi, causa non sit causa; Nec valet quod excipit Scheibl. Top. VI. Cap. n. 46. *Quietare causam efficientem non convenit fini pure, sed ut transit quasi in effectum.* Quis enim non videt hic confundi rem & rei causam finalem. Certum quidem est, finem & effectum coincidere quandoq; materialiter, formaliter tamen semper distinguuntur. Nec sui est memor Scheibl: nam aliud dicit Cit.

C. n. 10. ubi inter causalitates finis recenset explere desiderium agentis; quod non convenit fini, nisi quando actu jam existit. Sed exquisitiorem hujus rei disquisitionem, reservamus suo foro; hic ex occasione tantum, quid sentiamus indigitare contenti.

CANONES

I. Posito fine, ponuntur etiam media ad finem ducentia. Seu.

Qui vult finem, vult etiam media ad finem illum ducentia.

§. 1. Nam finis sine medijs obtineri nequit. v.g. *Qui vult eruditionem, velit etiam fidelm informationem, crebram exercitationem, & quamvis accuratam studiorum rationem.*

§. 2. Intelligendus Canon 1. de medijs ad finem facientibus *per se*, non per accidens. 2. De medijs *Φύσει* non *Θέσει*, 3. Hoc modo. qui finem vult *serio & firmo proposito*, vult etiam media. Turpiter itaq; abutuntur hoc Canone Calviniani, cœteri q; , dum à medijs *θέσει* & sapientia divina ad finem bonum ordinatis argumentantur ad media *per se* & τῇ *Φύσει*.

II. Unius rei possunt plures esse fines sed subordinati.

§. 1. In-

§. 1. Inculcatur à Philipp. lib. 4. Dial. Ratio est, nam plura possunt esse, quæ efficiendam ad unicam rem efficiendam movent. v. g. *homo conditus est, ut agnoscat & celebret Deum; nec non ut juret communem societatem. Vinum conducit ad sanandum & ad nutriendum.*

§. 2. V, C. I. De finibus *subalternis*; non de ultimo, qui non potest esse nisi unus: 2. De finibus *diversorum generum*; non de ejusdem: 3. De finibus *externis*, de internis non item: 4. De finibus *inadequatis & partialibus*, non de adæquato & Totali. Itaq;

Uno fine remoto, non est necesse tolli quoq; reliquos. *Item* Finis principalis non tollit minus principalem.

III. Omnis finis habet rationem boni.

§. 1. Aliàs ita: *Finis & bonum convertuntur.* Proponitur ab Arist. 2. Phys. 3. c. item 3. Ethic. c. 6. Scaliger Exerc. 250. inquit: *Omnis finis est in genere bonorum.* Ratio: Nam finis appetitur propter se; quod vero appetimus bonum est. Bonum quod hic intelligitur, potest esse vel honestum, vel utile, vel jucundum.

§. 2. Nota, quando dicitur, Finis & bonum idem sunt, vel omnis finis bonus est; non esse omni-

se omnimodam reciprocationem inter finem & bonum. Recte quidem dico: Omnis finis est bonus; Sed non vice versa; Omne bonum est finis. Valet Can. 1. de fine & bono consideratis non formaliter, sed *materialiter* seu *fundamentaliter*, hac tamen cautione, ut intelligatur id *de posse*; scil. quod bonum est, possit esse finis, etiam si nunc non sit. 2. De bono sive *ὄντως* h. e. revera tali, sive *φαίνομένως* h. e. apparenter tali. 3. Maxime autem verus est canon de fine *absolute ultimo*, qui est Deus, siquidem hic semper summe bonus est.

§. 3. In iis vero actionibus, ubi quis videt meliora, probatq; , deteriora tamen sequitur, ceu de se fatetur Apost. Rom. 7. Sciendum in earum actionum finibus etiam saltem *speciem* seu *apparentiam* boni subesse; unde sequitur, malum non posse movere nisi appareat esse bonum.

IV. Actiones distinguuntur finibus.

§. 1. Alias ita: *Cause finales faciunt discrimina actionum*. Ratio est; nam finis est quasi quoddam formale actionis; jam certum est, rem non à suo materiali sed à formali distingvi.

§. 2. Cum grano salis accipiendus est hic Canon: acris namq; intercedit controversia
inter

inter Philosophos de specificatione actionum, unde illa sumenda. Hic ergo cum dicitur actiones distingui finibus; Considerantur actiones, tanquam media quibus finis obtineatur. Ex fine itaq; quem quis sibi proponit, estimanda est ejus actio bona vel mala. Unde dici solet: *Duo cum faciunt idem, non est idem*, Scilicet actio utriusq; quoad materiale potest esse eadem, finis vero non. Sic, *Judas osculatus est Christum, osculati sunt etiam sine dubio alij discipuli, sed fine plane diverso*. Ex hoc fundamento dixit Augustinus: *Non omnis qui parcat amicus est; Nec omnis qui verberat inimicus*.

§. 3. V. C. 1. De actionibus quæ per se ad finem deducunt non quæ per accidens. Vel valet de actionibus per se ad finem ordinatis. Sic v. g. *furem tamen non est bonum, licet faciat quiseum in finem, ut conferat in usus pios*. 2. V. C. De fine ultimo, principali, adequato & per se; Non de subordinato, minus principali, inadæquato & per accidens.

V. Propter quod unum quodq; tale est, illud magis est tale.

§. 1. Extat apud Arist. 1. Post. An. c. 2. e. g. *Pater diligit præceptorem propter filium, E. filium magis diligit. Sponsa paranymphos blande excipit propter sponsum, E. Sponsum blandius excipit.*

§. 2. Obs.

§. 2. Obs. I. Prædicatum in quo duo comparantur debet inesse utriq; extremo & quidem formalitèr. Non ergo procedit: *Petrus est calidus propter vinum. E. vinum est magis calidum.* 2. Erit utriq; Synonymum. Non E. valet. *Paries est albus propter pictorem. E. Pictor magis est albus; cum possit pictor esse Æthiops.* 3. Erit susceptivum t^æ magis & minus. Non itaq; sequitur; *Filius est homo propter patrem. E, pater magis est homo.* Stratem. Syst. Log. hanc proponit observationem: Canon procedit toties, quoties pro particula propter, poni potest particula Quia. vide Jac. Mart. Inst. Log. p. m. 598. & seq. *Tantum de Causis tum in genere tum in specie.*

CAP. VI.

DE EFFECTO.

THESIS I.

Effectum est argumentum artificiale quod vi dependentiæ à causa thema ut causatum arguit.

Realiter vero consideratum, est principium quod à causis constituitur. Vel ut Ramus:

Effectum est quod à causis existit.

Εκθεσις.

§. 1. In tradendis causis cum fuerimus prolixiores, in hoc capite de Causarum Correlato licebit agere brevioribus : *relatorum* namq; uno cognito, alterum non ignoratur. Circa *Definitum* nota 1. *Etymologiam* seu originem vocis, quam ita exponit Dounam. Dial. l. i. c. ix. *Quod ad nomen attinet* (intellige effecti) *Cicero* quemadmodum *Efficientis* & *efficiendi* vocabulis omnes causas earumq; vires complectitur; Ita etiam illud effectum sive rem effectam appellat, quod omnium causarum vi existit. Quamvis igitur effectum videatur nomine soli efficienti respondere, re tamen ipsa & significatione omnibus causis respondet.

§. 2. II. *Homonymiam*. Accipitur vox effecti 1. *Specialissime* prout opponitur effectio-
ni, quo sensu creatio est effectio, ipsa vero res creata effectum. 2. *Specialiter* pro correlato causæ efficientis, quo sensu contradistinguitur materiato, formato & finito, quemadmodum causa efficiens materiæ, formæ & fini. 3. *Ακυρολόγως* seu *Catachresticè*, prout opponitur principio, quo sensu effectum dicitur, quod qualecunq; agnoscit principium; Sic motus est effectum privationis. 4. *Generaliter*, prout omnium quatuor causarum latitudinem

dinem exhaurit; quo sensu voce effecti comprehenduntur, tum effectum *specialiter* ita dictum, tum materiatur, formatum & finitum. Et hoc modo hic loci usurpatur.

§. 3. *Voces equipollentes*; Græcæ: Αἰτία]ον ab αἰτία vel αἶτον. πράξις quæ vox rigoroſe accepta denotat actionem, ubi elucet honestas vel inhonestas. ποίησις, quæ significat influxū agentis, quo producit opus sive materiale, sive immateriale. ἐνέργεια quod vocabulū est generalius, & veluti genus ad πράξιν & ποίησιν. Ἔνέργημα, quod est opus, actione productum; hoc nomine venit quæcunq; actionis absolutio, etiam res gesta. Ἀπτελέσμα, quæ vox apud omnes non eodem modo accipitur. Designat vero etiam effectum in genere. Latinae sunt: *Motus*. Ita enim Ramus: *sive igitur res gignatur, sive corrumpatur, sive modo quolibet moveatur, hic motus & res motu facta effectum dicitur. Causa tum etiam dicitur effectum, quam vocem cul- pant, quod non sit adeo latina. Sed neq; huius est fori eloquentiæ candidatis suppeditare delicias vocum, sed saltem præire rationem bene differendi; acquiescimus igitur in iudicio Clariss. Scheibl. quod lib. 1. Met. c. 22. de his vocibus tale est: Quanto vox effecti melior est voce causati, quia barbara non est, si-*

ut hæc; vicissim tanto melior est vox causati
voce effecti; quia tropica non est, sicut altera.

§. 4. Quantum ad definitionem realem pri-
orem, constat illa genere & differentia. Est
vero differentia petita in *definitione hac* à
effecti propria arguendi facultate: effectum
namq; vi dependentiæ à causa, idem ut thema
suum arguit. Quod vero effectum dicitur
arguere causam vi dependentiæ, observa, ra-
tionem arguendi causæ & effecti non esse pa-
rem; illa namq; arguit deducendo in scientiã
τὸ διότι; hoc vero τὸ ὅτι. In *definitione poste-
riori*, quæ huc indirectè spectat ob rationem,
supra p. 284. indigitatam, differentia effecti ra-
tionē formalem indigitat. Ubi id saltem nota:
particulam à, ibi non esse positã in famosiore
significatione, qua habitudinem effecti ad effi-
cientem notat, ut supra dictum; Sed vulgari-
ter prout omnium quatuor causarum influ-
xum innuit. Ramæa definitio adhibet par-
ticulam è, sensu plane eodem.

THESES II.

Effectum sive causatum pro numero
quatuor causarum est quadruplex, sci-
licet effectum specialiter ita dictum,
materiatum, formatum & finitum.

Ἐκθεσις.

§. 1. Constanter asserunt omnes, divisio-
nem

nem hanc non esse in species; Sed quod dicant Ramæi esse in *modos* neq; id facile admitti potest. Scheiblerus dicit esse divisionem in *accidentia*; sed nec adeo accurate. Rectius vero loqui videntur, qui dicunt hanc effecti distinctionem non esse divisionem unius rei in plures res, sive species, sive modos, sive accidentia; sed unius rei secundum plures respectus considerationem.

§. 2. Et licet quatuor specie distinctæ sint causæ, non tamen sunt totidem specificè distincta effecta: causæ plures namq; non producunt diversas entitates, sed unam eandemquè. Non enim alia atq; alia est res, quæ ab efficiente, & quæ à forma &c. est; sed eadem res quæ est ab efficiente, secundum alium respectum pendet à forma, sic etiam secundum alium à causis alijs.

§. 3. Nec pro vera effecti divisione acceptari potest, quam persuadere conatur Dounam, lib. 1. Dial. c. 9. inquit: *Effectum omne vel est motus & dicitur ab Arist. κίνησις, πρᾶξις, ποίησις, γένεσις: vel est res motu facta & dicitur ἔργον & ἀποτέλεσμα: vel est rei motu facta usus & officium, & dicitur χρῆσις.* Et mox: Non incommode fortè distingvi possit effectum in ἐνέργειαν & ἐνέργημα &c. Nam hæc supra inter effecti voces æquipollentes & nominales distinctiones recensuimus.

Nota

Nota coronidis loco: Latissimè patet locus effectorum, huc enim spectat 1. Motus omnis & res motu facta. 2. Consilia, cogitationes sive deliberationes, etiamsi ad exitum perductæ non fuerint. 3. Dicta & scripta quæcunq; 4. Virtutum, vitiorum & quorumvis denique habituum, cœterarum etiam qualitatum activarum operationes. 5. Laudes deniq; & vituperationes, propter virtutes vel vitia; res gestas, bonas vel malas; quæ omnia ex decore menti repræsentata, latissimum differendi campum aperiunt.

QUESTIONES.

I. Qv. An omne causatum ab omnibus quatuor causis dependeat?

§. 1. Ad hanc quæstionem respondet Slu-ter. In comment. ad lib. 1. Dial. Ram. Disp. v. parag. 122. inquiens: *Ad effecti productionem omnes quatuor cause concurrunt, atque conspirant: Omne enim effectum fit ab aliquo, ex materia, per formam & alicujus finis gratia. Quamvis enim accidentia & res incorporeæ materiam proprie dictam habere non videantur, constant tamen ex ijs, quæ materie & formæ proportionem respondent, atq; sic affirmativam quæstionis amplectendam esse vult svadere, sed sine ratione.*

§. 2. Rectius respondetur negando: Dantur namq; res quæ non tantum nullam habent materiam, sed & nihil quod materiæ est analogum: Utpote substantiæ spirituales potissimum separatae, nec non accidentia abstracta.

§. 3. Plenius & distinctè sic ad quæstionem respondetur, 1. *Omne causatum habet causam efficientem*: nihil enim est à se ipso. 2. *Quicquid habet efficientem, habet etiam finem*: nam omnis efficiens agit propter finem. 3. *Res quæ habent materiam, habent etiam formam: habentq; præterea causam efficientem & finalem*; ob connexionem quandam naturalem, supra p. 288 demonstratam. 4. *Non tamen quicquid efficientem habet agnoscit etiam materiam & formam*. Multa namque sunt entia simplicia, quæ talem compositionem non admittunt: sed res quo magis sunt compositæ, eò plures admittunt causas.

Qv. II. An de motu in Logica agendum & quo jure?

§. 1. Ad hanc quæstionem respondet Dounam. lib. 1. cap. 9. *Sed de motu plura mihi dicenda sunt, ejus enim doctrinam Logica sibi vindicat, Physicamq; Aristotelis ἀρχαίων ex jure manu confertum vocat, quod in suas possessiones irruerit. In hac autem controversia*
non

non alium requirit judicem, præter Aristotelem, à quo in Physicis dormitante, ad ipsum in Logicis vigilantem appellat. Subjungit. Motus res generalis & Logica est, ergo generaliter & semel docendus. Res est generalis, quia est entium & non Entium Communis.

§. 2. Ad sensum quæstionis obtinendum, nota 1. per motum hic intelligi non tantum sex illas motus species ab Aristotele recensitas, utpote *generationem, corruptionem, augmentationem, diminutionem, alterationem & motum localem*, sed omnes etiam *motus artificiales*; adeoq; omnem *ἐνέργειαν*, etiam eam quæ fit per *emanationem* ipsarumq; *artium motus*. 2. Non quæritur, an motus possit esse exemplum alicujus argumenti in Logicis; Sed an sit *peculiaris argumenti species*.

§. 3. Quibus prænotatis, Resp. ad quæstionem motum ut peculiare argumentum Logicum non esse considerationis Logicæ: *nam in quodcunq; non resolvitur axioma, illud non est argumentum Logicum*. Motum tamen venire in considerationem in Logica ut exemplum effecti, non nego; posse etiam esse exemplum in Categorijs cæteris, nec inficior, pro alio atq; alio respectu. v.g. *motus cum consideratur respectu rei mobilis est adjunctum &c.* Et certe si motus esset peculiare argu-

mentum, esset etiam omnis res motu facta, quod absurdum.

§. 4. Rationes quod concernit Doun dicimus. 1. Non omnia quæ generalia sunt & omni enti competunt, sunt considerationis Logicæ, vel faciunt argumentum Logicum; alioquin affectiones transcendentales in Logica etiam tradendæ; sed ex negatione vel ignorantia disciplinæ transcendentalis hi errorum rivuli scaturiunt. 2. Nec autoritas Arist. hac in re obstare potest. vide sis Scheibl. Top. C. 7. n. 25. & seq.

CANONES

I. Posito causato, necesse est causam esse vel fuisse.

§. I. Extat apud Phil. lib. 4 Dial. Nam principiatum præsupponit principium à quo dependeat. Vi hujus canonis argumentantur: *Qui regenerantur, justificantur, placent Deo & Salvantur, illi habent veram & salvificam fidem.*

§. 2. V. C. I. De causa per se & adæquata, non de per accidens & inadæquata. Non ergo valet conseq. *est eruditus, E. multos possidet libros. Invenit thesaurum, E. terram fodit.* 2. valet Disjunctive, ob causas potissimum externas prout sunt vel in actu causandi

CAP. V. SECTIO III. AXIOM. 372
fandi, vel extra illum actum; quomodo etiam causæ rationem habere possunt.

II. Cujus effectus bonus est, non potest toto genere esse malum. & contra
cujus effectus malus &c.

§. 1. Extat apud Arist. l. 3. Top. Prob. quia qualis effectus, talis causa, & vice versa.

§. 2. V. C. I. De causa principali non instrumentali. 2. De effecto producto à causa per se non per accidens. 3. De effectis quatenus à causis dependent, non quatenus extrinsecus corrumpuntur aut immutantur. 4. Bonum simpliciter non est confundendum cum eo, quod bonum est ex hypothesi. 5. Malum potest esse φύσει & natura tale, quod tamen ex hypothesi est bonum.

III. Nihil est in effectu, quod non prius existit in causa.

§. 1. Nam alias effectum excederet virtutem suæ causæ. Quæ supra ad c. III. Can. IV. dicta sunt, huic quoq; canonis lucem adferre possunt. Intelligendus Can. 1. De causa efficiente. 2. Quod est in effectu, erit in causa vel formaliter & subjective; vel virtualiter & effective; vel eminenter; vel secundum naturalem convenientiam. 3. De attributis essentialibus, non accidentalibus. 4. De causa Principali non Instrumentali.

CAP. VI.

DE SUBJECTO ET AD-
JUNCTO.

THESIS I.

Subjectum est argumentum artificiale quod vi subjectionis thema ut adjunctum arguit;

Et quatenus realiter consideratur,

Est subjectum Ens respectivum, cui aliquid ~~adjungitur~~, quod essentiam ejus non ingreditur.

Εκθεσις.

§. 1. Haftenus de argumentis quæ Ramo dicuntur *absolutè consentanea*; Subjectum & Adjunctum de quibus jam acturi sumus, eidem dicuntur *modo quodam consentanea*, quod modo quodam h. e. exponente Doun. imperfectè, accidentali ratione & leviter consentiant. Quemadmodum itaq; locus causæ fons est scientiæ; ita categoria hæc principia & semina continens axiomatis contingentis, maxima ex parte fons est opinionis. Unde dixit Cic. hunc locum subjecti & adjuncti valere potissimum ad causas conjecturales.

§. 2. Nec rationem ordinis hic prolixè exponere.

ponere attinet utpote quem ipsa methodus naturalis dicitur: rei namq; effectæ *essentia* quam causæ constituunt, cognita; mox inquirimus in *eiusdem attributa & adjuncta*, unde nascitur relatio subiecti ad adjunctum & contra. Vide si placet Anat. Log. Ram. Slut. l. I. c. x.

§. 3. Vocis *subiecti*, nota I. *Etymologiam*. Dicitur autem à subjiciendo, quod adjuncto se extra adficienti adjiciatur. II. *Homonymiam*. Accipitur vox subiecti I. *Philologice & adjective*, quo sensu magistratui subditi, subiecti dicuntur, ut in Virgiliano: *Parcere subiectis & debellare superbos*. 2. *Philosophice & substantive*; sicq; denotat (α) *Substantiam*, quo sensu omne subiectum est substantia, quæ acceptio vocis est strictior. (β) *Subiectum axiomaticum*, prout est prior pars axiomatis, & opponitur prædicato; Dicitur alias subiectum *κατηγορίας*, Enunciativum & prædicationis. (γ) *Subiectum Topicum* prout opponitur Adjuncto, estq; terminus simplex; quomodo hic loci.

§. 4. III. Voces equipollentes. Græce dicitur *ἰσωνύμειον* ab *ἰσωνεῖν* & *ἰσος*. Latine dicitur aliàs *materia in qua*, *materia circa quam* seu *objectum*; quæ tamen appellationes partim sunt improprie, partim angustiores, ut ex modo dicendis patebit.

§. 5. Subjectum in Definit. priori describitur ut notio secunda & argumentum Logicum, differentia petita à propria arguendi affectione, quam præ cæteris argumentis omnibus habet peculiarem. In posteriori vero res notioni huic substrata. Ubi observa.

1. Cum dicitur *ens respectivum*, respectus non intelligitur *predicamentalis*, sed *transcendentalis*. Est vero respectivum, quia respicit adjunctum. 2. Tò *aliquid* latissimum denotat conceptum; ut non tantum conveniatenti & entismodis, sed & cuicunq; quod aliud respicit tanquam adjunctum: sive sit substantia sive accidens, extrinsecum sive intrinsecum, 3. Tò *adjungi* idem est ac rei extrinsecum attribui; non attendendo, an adjunctum illud realiter à subjecto differat, an vero non: modo *πρὸς ὃν* & ad modum adjuncti de eo prædicetur, illudq; respiciat.

THESIS II.

Subjectum est recipiens vel occupans. Subjectum recipiens est, quod adjunctum recipit in se vel ad se. Subjectum recipiens est vel Inhærentiæ vel Adhærentiæ. 2. Subjectum Informationis & Denominationis.

Εκθεσις.

§. 1. *Subiectum inhærentiæ* est cui ad-
iunctum inhæret seu intrinsecum est, v. g.
*homo subiectum virtutis, eruditionis, risibili-
tatis. Leo fortitudinis seu roboris, ignis calo-
ris.* Hoc subiectum Damasceno dicitur ὑ-
ποκείμενον, sed nimis stricte; nam præsupponit
in omni subiecto inhærentiæ ἀνωμαλίας,
quod non est necesse; potest namq; accidens
etiam habere rationem subiecti. Subiectum
hoc inhærentiæ dicitur aliàs *materia in qua*,
contradistinguiturq; subiecto non Denomi-
nationis, sed *adhærentiæ*.

§. 2. *Subiectum adhærentiæ* est, cui ad-
iunctum adhæret vel extrinsecum est. Tale
est illud subiectum quod recipit adiunctum
ad se vel circa se, & proinde in subiectum ad-
iacentiæ & circumstantiæ dividi solet. Hoc mo-
do *Locus est subiectum rei locatæ; homo divi-
tiarum, vestitus & ornamentorum externo-
rum. Equus Ephippij & phalerarum.* Ad-
hæreere itaq; dicitur hic loci, quod quavis ra-
tione *extrinsecus* ab alio recipitur.

§. 3. *Subiectum Denominationis* alias ap-
pellatur subiectum *Quod*, estq; illud quod
adiunctum fundamentaliter sustinet: vel est
totum, cui adiunctum partis tribuitur. *Sub-
iectum informationis* dicitur etiam subiectum

Quo, estq; quo mediante adjunctum in subje-
cto fundamentalis recipitur: vel est pars ali-
qua totius, quæ primo ab adjuncto afficitur.
Hoc subjectum *Quo* est duplex; *mediatum*
& *immediatum*. sice.g. *Socrates est subjectum*
Denominationis Philosophiæ. Anima Socra-
tis subjectum informationis, Quo, mediatum; In-
tellectus Socratis subjectum Quo immediatum.
Paries subjectum denominationis & Quod co-
loris; superficies subjectum Quo.

THESIS. III.

Subjectum Occupans est circa quod
adjunctum occupatur.

§. I. Subjectum hoc aliàs appellatur *Sub-*
jectum occupationis, materia circa quam, i-
tem *objectum* v. g. Color objectum visus; So-
nus auditus; res circa quas occupantur ha-
bitus tum morales tum intellectuales sunt il-
lorum objecta. Talia exempla subjecti occu-
pantis & adjuncti occupati exhibet versus
Propertij:

Navita de ventis, de tauris narrat arator;
Enumerat miles vulnera, pastor oves.

THESIS. IV.

Sequentes etiam subjecti divisiones

non

CAP. VI. SECTIO I. THEOREM. 378
non prætereundæ: Subjectum est i.
vel per se vel per accidens. ii. Pro-
prium vel Commune. iii. Totale vel
Partiale. iv. Primarium vel secunda-
rium. v. Absolutum vel Limitatum.

Exemplis.

§. 1. Subjectum quando dividitur in per
se & per accidens, intelligi potest, & de subje-
cto recipiente & de occupante v. g. Febris dici-
tur bona, vinum malum, flavum dulce non
per se, sed per accidens. Objectum per se In-
tellectus est verum; Voluntatis bonum; Vi-
sus lux: Objectum per accidens vero intelle-
ctus est falsum; voluntatis malum; visus te-
nebræ.

§. 2. Divisio subjecti in proprium & com-
mune, si de subjecto recipiente sit accipien-
da, tum subjectum proprium est quod cum
adjuncto æquè late patet & dicitur græce
ᾠρεῶτον ἀντιστικτόν, in quo scilicet aliquid in-
est primo. Subjectum commune, quod cum
adjuncto non reciprocatur, nec æquè late pa-
tet. v. g. paries est subjectum albedinis com-
mune, quia albedo in alijs etiam speciebus dis-
paratis reperitur utpote in charta, Cygno,
panno, lacte. Sed homo est subjectum risibi-
lilitatis proprium. Locus communis de quo
in

in Physicis, est subjectum Commune. Locus proprius est Subjectum proprium. Si vero intelligatur de subjecto occupante, ita quadrabit; ut v.g. in objectis habituum quorumcunque, potissimum disciplinarum, materiale sit exemplum subjecti communis; formale vero ostendat subjectum occupans proprium.

§. 3. Divisio subjecti in *totale & parziale*, et si quoque de subjecto in hætionis intelligi possit. v.g. *Subjectum Logicæ est homo; parziale, intellectus vel anima*; potissimum tamen frequentatur, in discriminandis subjectis occupationis seu objectis. v. g. *objectum Physicæ Totale est corpus Naturale; parziale, cælum, vel astra vel Elementa. Metaphysicæ objectum totale est Ens, parziale substantia.*

Nota; objectum hoc parziale in disciplinis si sit nobilissima pars objecti, dicitur *objectum perfectionis item primum*. v. g. in *Physicis homo*; in *Pneumaticis Spiritus infinitus. In Ethicis virtus heroica.*

§. 4. Subjectum *primum* est, cui adjunctum primario competit; secundarium cui secundario. *Sic Deus est subjectum Primum veritatis, bonitatis, sapientiæ; Creatura secundarium. Metaphysicæ objectum Primum Substantia, secundarium accidentia.*

§. 5. Divisio subjecti in *absolutum & limitata-*

mitatum, etiam aliter exponenda, si de sub-
 jecto inhærente; aliter si de subiecto occu-
 pante erit intelligenda. Si ad prius, *subie-*
ctum absolutum dicitur, cui adjunctum sim-
 pliciter & absq; limitatione vel partis subiecti
 vel gradus, vel temporis tribuitur; *Limita-*
tum vero, cui adjunctum secundum quid &
 cum dictis restrictionibus adscribitur. v. g.
Cygnus est subiectum albedinis absolutum; i-
tem lac Secreta; sed athiops limitatum scil.
qua denæes.

Nota: ut subiectum possit dici absolutum,
 requiritur ut adjunctum ei insit 1. *satis in-*
tense; 2. *satis extense*. 3. *satis protense*. hæc
 quomodo se habeant vide supra p. 157. §. 4.
 ubi suppeditata sunt exempla. De subiecto
 vero occupante, seu obiecto intellecta divi-
 sio, ita se habet. v. g. *Ens est obiectum Lo-*
gica non absolutum sed limitatum, quate-
nus notionibus substat secundis, corpus Natu-
ræ Physicæ obiectum sed quatenus naturale.

THESIS IV.

Adjunctum est argumentum artifi-
 ciale, quod propria vi pro ut subiecto
 adjungitur, illud ut thema arguit. *Et*
quatenus adjunctum, est quod alicui ad-
 jungitur, ut non ingrediatur ejus es-
 sentiam.

§. 1. Dicitur adjunctum ab *adiungendo*, quia subiecto adiungitur, eidemq; vel *inest*, vel *adest*, vel *circumstat*, Cicero hoc argumentum & *coniunctum* appellat. Græci *πρόθεσις*, item *συμβεβηκός* vocant; Indeque in Schola Peripatetica pro adjuncto vox *accidentis* fuit usurpata; Sed quod nimis stricta sit illa appellatio patet; nam 1. accidens variorum argumentorum rationem suscipere potest; adjunctum vero quatenus adjunctum non. 2. Non duntaxat accidentia sed & substantiæ possunt esse adjuncta; 3. Quod accidentia etiam queant esse subiecta, ut ostensum. Recte itaq; ait Dounam. *Adjuncti nomen aptum est ad id omne significandum quod alicui rei adiungitur seu præter essentiam accidit.*

§. 2. Accipitur autem vox *Adjuncti* hoc loco non *populariter* & *adiective*, prout denotat idem quod associatum, additum aut alij conjunctum, sed *Philosophice* prout opponitur subiecto. Pro explicatione Definitionis operose non attinet laborare; cum intellecta definitione subiecti, hæc quoq; non potest non innotescere. Et propter eandem rationem hic duplex adhibetur definitio, quam & ibi indigitavimus; quarum prior *Notionalis* est & hujus loci; *posterior realis*, & huc indirectè tantum spectat.

THESIS VI.

Adjunctum est receptum vel occupatum: Adjunctum receptum est, vel internum vel externum.

Ἐκθεσις.

§. I. Qui intelligit quid sit *subiectum recipiens*, non ignorat quid sit adjunctum receptum: hæc namq; utpote relata, sunt æqualis notitiæ. Igitur *adjunctum receptum est, quod à subiecto recipitur. Externum vero, quod subiecto adjacet aut circumstat. Adjunctum occupatum est quod circa obiectum occupatur; ut Logica circa Omne Ens. Mathesis circa quantitatem, Ethica circa actiones humanas. Cætera exempla huc etiam ricè quadrantia, pete ex ἐκθέσει, Thes. II, III. & IV. h. c.*

THESIS. VII.

Adjunctum præterea est proprium vel Commune. Proprium est quod subiecto omni, soli, semper, primo, & per se, necessariò & adæquate inest. Commune Contra.

Ἐκθεσις.

§. I. Dicitur hic in descriptione proprium in

um inesse 1. *omni* scil. individuo speciei, si subjectum tale sit, ut individua habeat. 2. *Soli speciei*, vel quasi speciei. 3. *Semper*, & quidem 4. *primo*, non secundario & per aliud. 5. *per se & necessario*, non per accidens & contingenter, 6. *adequatè* ut cum suo subjecto reciprocari possit. Tale proprium est risibilitas hominis, calor ignis, æternitas Dei, Unitas Entis, Quantitas corporis, potentia latrandi canis, potentia hinniendi equi, potentia trahendi ferrum magnetis &c.

Nota ex Porphyrio 4. modos proprii.

Primo, proprium est, quod quidem soli speciei sed non omnibus eius individuis competit, ut, Medicum, Astronomum esse homini. II. *Quod omnibus speciei individuis*; sed non illi soli inest, ut homini bipedem esse. III. *Quod omnibus individuis*, & soli etiam speciei, convenit, sed non semper, ut homini canescere in senectute. IV. *Quod soli speciei, omnibusq; eius individuis semper convenit*, ut ridere homini. Quatuor hi modi proprii, hoc continentur versu memoriali:

Est Medicus, Bipes, canescens, deniq; ridens. Porro Proprium est vel simplex seu Unum, quod simpliciter & in sensu unito, cum suo subiecto reciprocatur, ut calor in igne. Quantitas in corpore naturali; vel coniunctum seu (ratione inferiorum) disiunctum, quod

CAP. VI. SECTIO I. THEOREM. 384
quod in sensu disjuncto cum subjecto reciprocatur, ut necessitas & contingentia in Ente; motus & quies in corp. Nat.

§. 2- Jam quid sit Adjunctum commune facile est intelligere, scilicet quod cum subjecto non reciprocatur, quodq; subjectum contingenter afficit; v. g. albedo in cygno, nigredo in corvo; sic tempus & locus adjuncta communia sunt omnium corporum naturalium.

THESIS VIII.

Adjunctum deniq; est Separabile vel Inseparabile. Adjunctum separabile est quod naturaliter à subjecto revera separari potest; Inseparabile vero, quod separari non potest.

Ἐκθεσις.

§. 1. Ad rectè percipiendam hanc divisionem *Tria* potissimum obiter notanda. 1. *Per separationem non intelligitur separatio quæcunq;, etiam mentalis*, quæ alias *abstractio* dicitur; qua etiam arctissime unita separamus: Sed *separatio realis*, quæ unum revera actu divellitur ab altero; sive utrumq; unitorum post separationem maneat, *ut cum cortex separatur ab arbore*: sive alterum intereat, *ut cum albedo separatur à pariete*.

B b

Hoc

Hoc sensu accidens separabile est: *habitus & notitia in mente, calor in aqua, nigredo in pariete, sanitas in corpore, vestis & quivis ornatus corporis*; Inseparabile vero, *gravitas in ferro, calor in igne, humiditas in aqua*.

§ 2. *Attendendum quid ferat constitutio rerum naturalis, quid vero supernaturaliter tantum à rebus separari potest.* Posteriori hoc modo & potentiâ Dei absoluta, omnia adjuncta à subjectis suis separari possunt, scilicet quæ realiter à subjecto differunt; Idem namq; Deus, nexum in prima creatione inter subjectum & adjunctum copulatum, etiam dissolvere potest, quemadmodum exemplis haud paucis demonstrari potest. Sic separata est *gravitas à ferro 2. Reg. 6. motus à sole Jos. 10. Calor ab igne Dan. 3.* & hoc modo nullum adjunctum est inseparabile, nisi quod cum subjecto realiter idem est.

§ 3. Non existimandum solum & quodlibet Adjunctum proprium esse inseparabile, & adjunctum commune separabile; dantur enim multa adjuncta communia quæ à subjectis naturaliter non separantur, ut quantitas in homine, nigredo in corvo; nec omnia Adjuncta propria sunt inseparabilia; quando itaq; adjunctum dividitur in separabile & inseparabile, abstrahit ab adjuncto proprio & com-

CAP. VI. SECTIO II. ELENCHT. 386
communi, & competit Adjuncto recepto in
genere.

Q U Æ S T I O N E S.

I. Qv. An accidentia possint esse
Subiecta; & substantiæ Adjuncta?

§. 1. Multorum est assertio, *solas substanti-
as esse subiecta, & sola accidentia adjuncta*,
nec cum regulis Aristotelicis quadrare existi-
mant, si quis diceret etiam accidentia posse
esse subiecta: nam secundum Arist. 4. Met.
text. 13. *ὃ μὴ συμβεβηκόςτος συμβεβηκός* i.e.
accidentis non datur accidens; Item *acciden-
tis esse est inesse*: nec substantiis conveni-
re, ut sint Adjuncta, dicit enim Arist. lib. Cat.
cap. 5. *substantiæ non sunt in subiecto*; quod
feri putant, si substantiæ essent adjuncta.
Quibus permoti rationibus Ramæi substan-
tiam ad locum subiecti retulerunt. vide
Doun. lib. 1. Dial. cap. x. p. m. 193.

§. 2. Pro sensu quæstionis genuino obti-
nendo, nota: quando quæritur an acciden-
tia possint esse subiecta; non esse sermonem
de *subiecto occupante* sed de Recipiente, *an sc.
unum accidens possit esse subiectum recipiens
accidentis alterius*. Item non quæritur, an
substantia possit esse adjunctum occupatum;
quod quidem extra dubium; sed *an possit es-
se adjunctum receptum*.

§. 3. Quibus prænotatis, respondetur i. ad quæstionis membrum prius: *Unum accidens potest esse subiectum aliud*, quod probatur exemplis. *Superficies est subiectum coloris; potentie naturales sunt subiecta habituum; potentia prima subiectum secundæ potentie.* Ubi quidem concedimus, hoc subiectum non esse subiectum *quod & primum*, est tamen *quo & immediatum*, & in habitudine hac, arguit ut subiectum, eamq; notionem admittit ii. Ad membrum posterius: *substantiis non repugnat esse adjuncta*; id docent exempla sequentia, *Miles est armatus. Homo est vestitus; Forma est in materia, Anima est in corpore, Aqua est in spongia, Piscis est in aqua.* In quibus termini simplices sunt subiectum & adjunctum, adjuncta vero hæc, ut patet ad oculum, sunt substantiæ.

II. Qv. An de loco hic agendum?

§. i. Ita docent magno nisu Ramæi: Ex eo enim quod dixit Ramus lib. i. c. 10. *Locus est subiectum rei locatæ*, concludit Doun. h. m. lib. i. c. x. *Quoniam autem Loci doctrina ad Logicam pertinet, ut mox dicitur, plenior ejus tractatio nobis instituenda est.* Subjungit. *Quod autem loci doctrina ad Logicam pertineat, inde constat, quod lo-*
cus

eius omnium omnino rerum sit communis, ut per inductionem facile probari potest. Sic enim Philosophi licet parte & magnitudine carentibus locum attribuunt. Locus autem hic quid sit, definit in sequentibus inquiring: Logicus autem locus, sola spatij designatione, solaque mentis consignatione constat.

§. 2. Sed de loco hic idem ferimus iudicium, quod supra p. 370. latum erat de motu; scilicet, *Non posse venire locum hic in considerationem, ut peculiare argumentum*; nam in quodcunq; non resolvitur Axioma aut Syllogismus, id non est argumentum; itaq; non aliter loci mentio hic injicitur quam quatenus est exemplum subjecti vel adjuncti: dubitant namq; Logici, an locus sit corporis subjectum, an vero adjunctum dicendum.

§. 3. Qua in re breviter dicimus utrumq; sana ratione dici, diverso tamen respectu. Locus enim quando consideratur ut affectio corporis, est adjunctum eidem adhærens. Sed locus quando consideratur ut res quædam continens locatum, subjectum evadit. Hæc itaq; propositio: *Corpus est in loco* duplicem habere potest sensum, 1. ut æquipolleat huic, *corpus est locatum, vel corpus est locale*; Et tunc locus enunciat de corpore, ut adjunctum quoddam externum. 2. Qua-

tenus locus per superficiem quasi ambientem, ut docent Aristotelici, recipit in se locatum; tunc corpus prædicatur de loco, ut de subiecto, ipsumq; corpus evadit Adjunctum.

III. Qv. Qvo jure agatur hic de Tempore?

§. 1. Temporis etiam doctrinam in Logicam tanquam ibi domesticam infert idem Doun. l. i. c. xi. inqviens: *Ut autem locus est in subiectis, sic tempus est in adjunctis, ejusq; etiam doctrina Logica est*: addit rationem, *nam & tempus omnium omnino rerum commune est, nec quisquam est, quod non suam quandam durationem habet. Tempus Logicum, dicit, nihil est aliud quam rei duratio.*

§. 2. Sed eodem fundamento cadit & hoc assertum, qvo ruebant ea, quæ de motu & loco Logico à Dounamo dicebantur. Confunditurq; hic ipsum argumentum, cum rebus quæ sunt exempla argumentorum; Et non accurate distinguuntur Notiones primæ à secundis.

§. 3. Utrum vero tempus dicatur subiectum vel adjunctum corporum, in controversiam venit inter Logicos. Sunt qui temporis efficientiam tribuunt ad res producendas, ut Poëtæ & Oratores, quibus tempus est ex efficientibus; quam quidem sententiam

an hic non urgemus. Sed sciendum *tempus aliud esse intrinsecum aliud extrinsecum*, ut docetur in Metaph. illud est duratio cuiusq; rei, quam haberet etiam quiescente vel non existente sole; estq; tempus illud adjunctum rei durantis & quidem internum; Tempus vero extrinsecum, quod describit motus cœli, unde res aliqua dicitur menstrua, annua &c. adjunctum est externum.

C A N O N E S

I. Posito subiecto, necesse est poni adjuncta.

§. 1. Subiectum enim est, cui aliquid adjungitur; Subiectumq; & adjunctum sunt relata. v. g. *Cælum est corpus, E. habet quantitatem. Plato est homo, E. & discipline capax, E. & risibilis.*

§. 2. V. C. 1. De adjunctis *propriis & essentialibus*, quæ cum subiecto recipiuntur, non de communibus: communia namq; ponuntur modo quopiam generico, vago & indeterminato. 2. De subiecto & adjuncto non *absolute* sed *relative* consideratis. 3. valet quidem canon & de adjunctis necessarijs & de contingentibus, sed ita, ut *illa* tribuantur *necessario & immutabiliter*; hæc contingenter. 4. v. c. *Secundum communem na-*

tura ordinem seu naturaliter; supernaturaliter sæpe aliter contingit. 5. Non est necesse, ut *omnia* tamen ponantur adjuncta. itaq;

II. Sublato & negato subjecto, tolluntur & negantur etiam adjuncta.

§. 1. Philip. inquit: *Sublato subjecto pereunt accidentia*: licet non tantum accidentia sed & substantiæ possint esse adjuncta, ut supra ostensum. Hinc itaq; rectè infero: *Pigmei non dantur, & tan parvam quæ illis vulgo tribuitur, non habent quantitatem. Purgatorium non est. & nec calidum.*

§. v. c. 1. De subjecto & adjuncto consideratis *relative* non absolute. v. g. *Mortuo divite, non quidem pereunt etiam divitiæ absolute consideratæ, cessant tamen ejus esse divitiæ & adjuncta.* 2. De *Adjunctis realibus* non intentionalibus. Sic v. g. *sine nondum existente, datur tamen ejus cognitio*; quæ cognitio est adjunctum finis intentionale. 3. Subjectum *Quod*, discernendum à subjecto *Quo*. v. g. *mortuo licet homine manet tamen cicatrix in corpore.* Itaq; 4. A destructione subjecti *Totali*, valet ad negationem adjunctorum; non à partiali.

III. Idem subjectum est capax contrariorum.

§. 1. v. g. *Corpus recipit nunc motum nunc quietem. Anima nunc odium nunc amorem, nunc letitiam nunc tristitiam, nunc scientiam nunc ignorantiam admittit.*

§. 2. Cum his tamen cautionibus intelligendus canon Quod admittit contraria subjectum, 1. *successive* 2. Si simul, tum *unum* contrariorum est in gradu remissiori 3. Nisi alterutrum contrariorum tamen insit per naturam, unde ignis nunquam est frigidus.

IV. Posito Adjuncto, necesse est præexistere subjectum.

§. 1. Nam adjunctum dicitur, quod subjecto adjungitur, v. g. *est risibilis E. homo. est quantum E. est corpus. In cœnâ Domini est sapor panis E. E. verus panis.*

§. 2. Verus est canon de Adjuncto & Subjecto consideratis *relative*, non ratione entitatis absolutæ. 2. De Adjunctis quæ sunt accidentia; de adjunctis substantialibus non item, nisi ut dictum *relative* considerentur. Huic affinis est Canon

V. Ab est tertij adjecti, ad est secundi adjecti, valet consequentia.

§. 1. h. e. ut explicat Busch. Harm: Dial. lib. 1. cap. XI. *affirmato adjuncto, quod per copulam est affirmative enunciatur de antecede-*

dente subiecto, etiam ipsius antecedentis essentia est affirmanda. v. g. si mortui sunt miseri, mortui etiam sunt. Ignis est calidus, E. Ignis est. Infernus est horribilis. E. Infernus est.

§. 2. Valet C. 1. Cum prædicatum tribuitur subiecto *per se* non per accidens. 2. De prædicatis *positivis & asserentibus* de subiecto aliquid, non privativis aut removens. itaq; non procedit: *homo est mortuus*, E. *homo est.* *Ecclipsis est futura.* E. *Ecclipsis est.* Non valet Canon. 1. cum *variatur significatio termini* v. g. *Cerberus est subiectum.* E. *Cerberus est.* 2. Nec in exclusivis. v. g. *tantum homo est animal rationale;* E. *tantum homo est.* Nec. 3. De ideis, generibus & speciebus mente conceptis. v. g. *mons aureus est mente conceptus* E. *mons aureus est.* *Homo est animal.* E. *homo est.* Plato est homo, E. Plato est.

VI. Negato adjuncto, non statim negatur subiectum.

§. Busch. Harm. Log. lib. 1. cap. xi. inquit: Negatis, sublatis, & non apparentibus proprietatibus rerum naturalium, non statim neganda est subiectorum essentia; præsertim, ubi de veritate essentiarum certissima habes divinæ voluntatis testimonia. *Sic in S. cæna non apparent nec occurrunt sensibus*

bus nostris, proprietates corporis naturales, visibilitas, & palpabilitas; exinde tamen præsentia corporis Christi in S. cena non est neganda.

VII. *Proprium non excedit suum subjectum; vel, Proprium unius, nequit esse proprium alterius.*

§. 1. *Proprium enim est, quod uni soli convenit, primò & per se; implicat itaq; asserere, sic uni esse proprium, ut eadem ratione alteri quoq; proprium esset. Unde Porphyre. Isag. cap. 15. ἴδιον ἀλλῶν εἶναι ἴδιον, ἀδύνατον.*

§. 2. *Hinc tamen recte non infertur, propria non posse communicari, quemadmodum nullis suffulti rationibus audacter clamitant Timplerus & Keckerm. asserentes: Proprium si communicetur, tollitur discrimen inter commune & proprium. Et communicabilitatem tollere proprietatem. Sed exemplis quamplurimis contrarium evincitur; scil. quod proprium Generis communicetur speciei, proprium speciei individuo; Proprium partis essentialis communicatur Toti essentiali; proprium membri, integro; proprium nature supposito vel personæ; Proprium miscibilis mixto, proprium accidentis communicatur subjecto; Nec unus est communicationis modus, ut tamen proprium non desinat*

395 COLLEG. LOG. PART. I.
desinat esse proprium. vide si placet Calov.
part. Gen. c. 24. Porism. 6.

C A P. VII.

DE ANTECEDENTIBUS ET CONSEQUENTIBUS

THESIS I.

Antecedens est argumentum artificiale, quod vi solius antecessionis Thema ut consequens arguit. itaq; Antecedentia sunt, quæ rem antegrediuntur, ita tamen ut neq; illius causa sint, neq; subjectum.

ΕΠΕΙΤΑ.

§. 1. Vox *Antecedentis* à Logicis tum Perip. tum Ramæis aliter atque aliter usurpatur; nam 1. In doctrina Axiomatis significat *subjectum Axiomatis*, τὸ *consequens* vero *prædicatum*. 2 In doctrina Syllogismi designat *præmissas*; quas partem Syllogismi vocant antecedentem; conclusionem vero consequentem. 3. Interdum antecedens & consequens usurpantur pro *speciebus medij termini*, quo thema conjunctum probatur; quo sensu Arist. lib. 1. Prior. Analyt. *omne medium Syllogisticum dicit esse antecedens vel consequens*

sequens, vel repugnans. Hic loci vero denotat terminum simplicem, talem qui jam est definitus.

§. 2. *Genus* in data definitione est *argumentum artificiale*, ob rationes antea allatas; *differentia* desumpta est à *propria* antecedenti um *arguendi affectione*; ubi sciendum, non quamvis præcessionem constituere argumentum Antecedentis: nam etiam causa effectum, subjectum adjunctum natura præcedunt; quæ tamen ab hoc argumento distincta sunt argumentorum genera; sed quod vi solius antecessoris arguit consequens, nec aliam relationem habet, illud demum argumentum antecedentis constituere dicitur.

THESIS II.

Antecedens est Necessarium, sine quo præcedente fieri non potest consequens; vel Contingens, quod consequens, contingenter antegreditur.

Ἐκθεσις.

§. 1. Phil Melant. Dial. lib. iv. p. m. 302. dicit antecedens necessarium est, quod necessario seu semper antecedit. v.g. *conceptio antecedit partum, flos fructum, Infantia ætatem juvenilem, æstas autumnum.* Contingens vero est, quod frequenter, & ut plurimum, non tamen

men semper antecedit, v. g. *Ebrietas vulnerationem; rubedo matutina imbres, rubedo vespertina serenitatem diei sequentis.*

THESIS. III.

Consequens est argumentum artificiale, quod vi solius consecutionis thema ut antecedens arguit; Estque Necessarium vel Contingens.

Ἐνθεσις.

§. Qui intelligit quid sit antecedens, quod hic loci urgemus; non nescit quid sit consequens. Sic v. g. *Dies est necessarium consequens aurora, nox occasus solis. vulneratio contingenter sequitur ebrietatem, serenitas matutina rubedinem vespertinam.*

QUÆSTIONES.

I. An locus Antecedentium & Consequentium sit peculiaris locus Dialecticus?

§. 1. Ramus & Ramæi cœteriꝑ; non pauci hunc locum planè omiserunt quem tamen Arist. Cic. Phil. Melan. Timplerus multique alij tanquam necessarium introduxerunt & inculcarunt. Philip. ait lib. iv. Dial. *Magnus usus est hujus loci in omni vita, ut in de liberationibus*

rationibus diligenter prospiciendum, quæ bona vel mala comitentur actiones, quas instituimus. Media via incedere sibi videntur, qui locum hunc quidem plane non omittunt; peculiarem tamen non faciunt, sed *referunt ad Adjunctum*, Dividendo adjunctum in *Connexum*, quod cum subiecto est vel fit, ut *Ecclipsis solis passionis Christi*; & *Comitans*, hocq; faciunt vel *Antecedens*, quod rem antecedit, vel *consequens*, quod rem consequitur.

§. 2. Antecedens vero & Consequens peculiarem constituere locum Dialecticum, seu à cæteris omnibus distincta esse argumenta evincunt rationes sequentes: 1. *Quia competit his peculiaris arguendi affectio, antecessio scil. & consecutio.* 2. *Quia dantur exempla Propositionum & Syllogismorum, quæ in nulla alia argumenta resolvi queunt quam antecedentia & consequentia.* v. g. *ex rudi fit doctus, ex infante puer, ex puero senex, ex virgine uxor, auroram sequitur dies, crepusculum nox, Diem Martis sequitur dies Mercurij, partus sequitur conceptionem.* Exempla Syllogismorum sunt: v. g. *Habet multas cicatrices, E. Multas acceperat plagas. Heri fuit rubedo cæli. E. hodie verisimile est fieri serenitatem. Heri fuit ultima Decembris, quia hodie est prima Januarij; hæc est vicina partui; E. antehac concepit.* Ex hoc

h.l. argumētatur etiam Paul. 2. Thes. 2. v. 3. *Revelatus est homo peccati, filius perditionis i.e. Antichristus. E. prope est adventus Christi.*

Cic. I. de divinat : *Ceos accepimus ortum caniculæ quotannis diligenter solvere servare, conjecturamq; capere, salubrisne esset annus futurus an pestilens.*

§. 3. Non sine ratione ad hunc locum reducit Scheibl. Top. cap. 9. num. 6. etiam *causam sine qua non*, sicut etiam indigitavimus supra p. 297, ubi demonstratum, causam sine qua non, non esse peculiarem causam, nec causalem habere influxum sed esse conditionem tantum prærequisitam; cum vero causa sine qua non, dicat *relationem* quandam *consentaneam*, illa autem nec est causæ ad effectum, ut jam probatum: nec subjecti ad adjunctum. E. erit secundum alia argumenta, quæ nulla alia esse possunt, quam antecedentia & consequentia. Ita se habet demissio valvarum ad lumen in conclave; remotio purulentia ad sanitatem.

§. 4. Imbecillis itaq; est ratio eorum, qui antecedens & consequens reducunt ad adjuncta; ἀκυρολογία enim sapit magnam dicere, adjunctum aliquod antecedens *respectu subjecti*; quod tamen adjunctio semper est prius natura. Si vero intelligatur reductio illa hoc sensu, quasi subjectum habeat adjunctum

atum aliquod non antecedens se, sed adjunctum aliud; tum reductio illa non est sufficiens: sic enim antecedens & consequens non considerantur in respectu ad se invicem, sed ad tertium videlicet subiectum. v. g. *Cbremes fuit puer & est senex*, ubi duo adjuncta enunciantur unius subiecti. Sed propositiones hæ: *ex puero fit senex; & senectus sequitur juventutem vel pueritiam*; longe aliter se habent, inq; alia principia in analysi accurata resolvuntur.

§. 5. Obiter hic nota coronidis loco: *Non omnia quæ alijs sunt priora vel posteriora, referenda sunt ad locum antecedentium & consequentium.* Quia 1. causa etiam prior est suo effecto. 2. Subiectum prius suo adjuncto. 3. Signum prius signato. Ubi non nego, multa esse antecedentia & consequentia quæ induunt rationem signorum v. g. *signa prognostica futura pluvia dicuntur, pallor luna, nigredo nubium, humiditas spontanea lapidum, stillatio lardi, coaxatio ranarum solito frequentior, frequens cantus galli factus tempore insolito, vehemens morsus pulicum & muscarum &c.* quæ etiam ut antecedentia, pluviam arguunt ut consequens; signum tamen pro alio atque alio respectu nunc ad hoc argumentum nunc ad aliud spectat. Vide quæ suprap. 273. hac de re dicta sunt.

II. Qv. An antecedens & consequens rectè dividatur in necessarium & contingens?

§. 1. Affirmativam tuemur. 1. quia ex antecedentibus aliud *necessario* suum consequens antecedit; & quidem ex necessitate vel absoluta vel hypothetica, aliud *contingenter*: v. g. *crepusculum matutinum necessario antecedit diem, pueritia juventutem, juvenus senectutem: ver æstatem, æstas autumnum, autumnus hyemem*. Contingenter vero: *Eclipsis solis obitum magnorum virorum: rubedo vespertina serenitatem postridianam: horror & lassitudo febrem*. 2. Quia consequens aliud necessario suum antecedens consequitur, aliud vero contingenter. Repetantur exempla eadem.

III. Qv. An argumentatio hæc sit ex loco antecedentis & consequentis?

Hic homo cum eo qui iam subito interfectus jacet, hoc ipso die iurgatus est, opprobria accepit, dolorem dissimulavit, domum recta abiens, inde mox gladium retulit sub veste absconditum, quem alias gerere non solet: visus est deinde ad locum illum propere, ubi cædes perpetrata est; vulneratus quoque

quoq; redijt, & vulneris sui authorem certum designare nescit. Quocirca probabile est illum homicidij illic facti esse authorem.

Resp. Qui locum hunc antecedentis & consequentis appellant etiam *locum à circumstantijs*, hanc & similes argumentationes dicunt esse ab antecedentibus; quod exemplum tamen rectius referri potest ad *Connexa*, & vi connexorum concludi quod intenditur: Nam si antecessio quæ hic quidem datur & consequutio sint spectandæ, patet hanc antecessionem non arguere vi solius antecessionis, sed vi influxus causalis. Quâvis non negaverim unum exemplum ad diversas posse referri categorias, principalis tamen respectus maxime attendendus. De hoc exemplo: *Noscitur ex socio, qui non cognoscitur ex se; idem esto judicium.*

CANONES

I. Posito antecedente, ponitur consequens necessarium.

§. Notanter dicitur, *poni consequens necessarium*: nisi enim nexus inter antecedens & consequens fuerit necessarius, non est firma sequela. Valet itaq; argumentatio v. g. *Vespera est, E. erit nox: Sementis facta est, E. sequetur messis. Concepit, E. Pariet.*

§. 2. Non valet. v. g. *Arbores florent. E. dabunt fructus. Satio est facta. E. messis erit opima. Nubes sunt collectae. E. Pluet.* Multa enim possunt intervenire, quæ impediunt consequentia hæc, quo minus sequantur. Pro consequentibus itaque hujusmodi, regula hoc modo formanda: *Posito antecedente, probabile est sequi consequens.* Sic Christus ad Phariseos Math. 16. *Facto vespere dicitis serenum erit, quia rubicundum est cælum.*

II. Posito consequente, ponitur antecedens; scilicet necessarium necessario, contingens contingenter.

§. 1. Canonem hunc ita effert Melanch. *Posito consequente, tunc valet argumentum, cum ostendimus præcessisse illud antecedens, quod necessario præcedit.* Sic e. g. ex Gen. 49. argumentamur: *Sceptrum ablatum est e Juda. E. jam venit Messias. Arbores fructus ferunt E. ante floruerunt. Resurrexit a mortuis. E. mortuus fuit.* Contingenter vero: *Vulneravit alium E. ebrius fuit.*

III. Sublato antecedente, necessum est tolli consequens.

§. Item Ubi antecedens necessarium non est, ibi nec consequens esse potest. v. g. *arbor non*

CAP. VIII. SECTIO I. THEOREM. 404.
*non floret. E. nec dabit fructus. Mulier hæc
non concepit, E. nec pariet.* Argumentatio
hæc valet in necessarijs, in contingentibus
& mutabilibus non item. Licet ea quæ ra-
rò præcedunt non fuerint, tamen esse potest
consequens; ut, *cælum hodie non est rubi-
undum, poterit tamen dies esse serenus.*

CAP. VIII.

DE CONNEXIS.

THESIS I.

**Connexa seu Concomitantia sunt
argumenta artificialia, quorum unum
alterum vi solius connexionis arguitur.**

Ἐκθεσις.

§. i. Vocis *Connexi* in Logicis varia est
significatio 1. Connexum in doctrina pro-
positionum dicitur id quod est *Conditionale*
seu *hypotheticum* v. g. axioma connexum,
& propositio connexiva. 2. In doctrina Syl-
logismi *Syllogismus Connexus* dicitur, qui ha-
bet *propositionem conditionalem* 3. Phil. Me-
lancht. *connexa* dicuntur circumstantiæ
sine quibus res esse non possunt; quales sunt
semper locus &c. quæ acceptio est latior,
quam ut huc quadret. 4. Cic. in Top. &
Rod. Agric. lib. 1. de invent. cap. 18. con-

nexa vocant, quæ simul accidunt, ita ut unum ad alterum referatur extrinsecus, secundum quos connexa essent: Passio Christi & ejus resurrectio. §. Connexa dicuntur termini simplices, qui se invicem vi solius connexionis sine ulla consecutione arguunt, ut hic loci. Græce dicuntur *συνημμένα*.

§. 2. De definitione hac nota obiter. 1. Causam cur connexa, quæ tamen duo sunt argumenta relata, uno nomine tamen, unaq; definitione exprimantur; cum tamen argumenta de quibus hætenus, binis nominibus, definitionibusque distinctis exprimebantur. Sed sciendum terminos Logicos simplices seu *argumenta inter se affecta esse duplicia*: alia eandem specie utrinque arguendi vim, rationem & naturam possident, & ideo uno nomine unaq; definitione comprehenduntur, cujusmodi sūt *Connexa, Relata, Dissentanea, Comparatorum pleraq; & Conjugata*. Alia vero argumenta diversa utrinque arguendi vi & affectione gaudent & idcirco diversis nominibus, & definitionibus diversis efferrī volunt, qualia argumenta sunt *causa & effectum, subjectum & adjunctum*, cæteraque omnia præter jam enumerata.

§. 3. Nota 2. pro intelligentia definitionis. *Genus*, quod hic sit *legitimum*, facile est obvium. *Differentia* petita est à propria

CAP. VIII. SECTIO I. THEOREM. 406
*connexorum arguendi affectione; quæ ex-
primitur vocibus: Vi solius connexionis; pro
exegeſi harum vocum, addunt alij; ſine ulla
â ſe invicem dependentia aut conſecutione.
Timplerus addit: ſine alterius argumenti
relatione. Unde ſequitur, non omnia quæ
ſibi invicem coëxiſtunt, connexa dici: nam
omnia argumenta prout ſe invicem arguunt
& reſpiciunt, ſibi connectuntur; ſed illa tan-
tum connexorum titulo hic venire debent,
quæ nullam aliâ in iſta habitudine, arguendi
ſpeciem admittunt. Latius itaque quam huic
par erat loco, uſus eſt nomine Connexorum
Phil. dum omnia ſine quibus res eſſe non poſ-
ſunt, quæque nunquam â rebus divelluntur
Connexa appellavit.*

THESES II.

Connexa ſunt Neceſſaria vel Contin-
gentia: Illa ſunt quæ neceſſariò coexi-
ſtunt; hæc quæ contingenter.

Ἐκθεσις.

§. I. Connexorum talis eſt natura, ut eo-
rum quædam tam abſolutè coexiſtant, ut u-
no poſito vel ſublato; alterum quoq; poni-
vel tolli ſit neceſſe, quæ ideo dicuntur con-
nexa neceſſaria; ut, *potentia loquendi &
ridendi; facultas dormiendi & vigilandi.*

Quædam vero mutabiliter coëxistunt, ut a positione vel negatione unius, alterum poni vel tolli necesse non sit, & hæc ideo connexa contingentia audiunt. v. g. *doctrina & probitas: caput brachia & pedes: flavedo & dulcedo.*

QUESTIONES.

I. Peculiarisne est locus Connexorum?

§. 1. Locum hūc *Connexorum* multi sicco quod ajunt pede, præterierunt, inter quos sunt Ramæi; à Peripateticis etiā plurimi. Sunt vero alij qui eundem ut necessarium introduxerunt, introductum inter locos *Topicos* docuerunt; utpote Cicero, Phil. Melancht. Rodolph. Agric. Timpl. cœterique. Horum præponderare sententiam ex rationibus perspicuum est sequentibus:

§. 2. Datur 1. Relatio & arguendi affectio inter terminos simplices, quæ ad nullum aliud argumentum referri potest, sed ab eorum omnium arguendi affectionibus est distincta: talis relatio est inter duos vel plures terminos connexos; v. g. *intellectus & voluntas in eadem anima uniuntur*, quæ unio dicit Relationem. *Habitus morales uniuntur ad invicem in subjecto: albedo & dulcedo in lacte: flavedo & dulcedo in pomo.* Unde patet

de patet Adjuncta alicujus subjecti, mutuam habere *αἰών* etiam invicem sumta & non solum ad subjectum; & ratione illius habitudinis hic in exemplum veniunt.

§. 3. Dantur 2. Axiomata, quæ non possunt resolvi nisi in connexa: quâ ratione etiam firmiter concluditur pro distinctione connexorum; Talia axiomata sunt: *flavedo conjuncta est cum dulcedine: potentia videndi unita est potentie loquendi: Christus coexistit Augusto Casari: Ecclipsis solis universalis coexistit passioni Christi.*

§. 4. Dantur 3. Syllogismi legitime concludentes vi connexorum: cum vero omnis Syllogismus materiam suam desumat ex aliquo argumento logico; hinc quoq; concluditur connexa esse argumenta Logica. Pro exemplo sint hi syllogismi: *Ibi est facultas loquendi & etiam facultas videndi. Hac in re est cor & etiam pulmo. Ratio consequentiæ in his est: Ubi est unum connexorum; ibi est & alterum.*

§. 5. Ex hoc loco argumentatur Cic. 3. Tusc. inquit: *Verisimile est igitur, in quem cadit aegritudo, in eundem cadere timorem & infractionem quandam animi & demissionem; In quemq; ea cadunt, in eundem cadit ut serviat, ut victum se quandoq; esse fateatur;*

teatur; quæ qui recipit, recipiat idem necesse est
timiditatem & ignaviam. Non cadunt autem
hæc in virum fortem; Igitur ne ignavia quidem.

Item s. Tusc. ubi ita argumentatur:
Atqui si in virtute satis est præsidij ad bene
vivendum, satis est etiam ad beatè. Satis
est enim in virtute, ut fortiter vivamus. Si
fortiter, etiam magno animo. In quibus ex-
emplis continetur SORITES: unde patet
Soritem ex hoc loco quam maxime confici
posse; legitimeque concludere, si connexa
quæ coacervantur fuerint necessaria; Si ve-
ro contingentia, posse oriri paralogismum.
Cum Sorite magnam habet affinitatem Fi-
gura in Rhet. Climax dicta, cujus exempla
etiam huc quadrant.

II. Qv. Propositiones hæ: *album
est dulce; loquens est visibilis*, sunt ne ex
connexis?

§. 1. Affir. hac unica ratione, quia prout
termini se hic respiciunt, ad nulla alia argu-
menta referri possunt; quod patebit per re-
motionem singulorum: describiturque in
his & similibus relatio unius uniti ad unicum
aliud, quæ relatio tantum est connexorum.

§. 2. Non desunt qui has & similes propo-
sitiones contendunt esse ex *subjectis & adjun-*
ctis.

Etis: albedo enim & dulcedo sunt adjuncta sacchari: risibilitas & potentia loquendi adjuncta hominis. Sed non attenditur in hac dispositione relatio horum adjunctorum ad sua subjecta; quomodo quidem essent ex subjectis & adjunctis; sed ille respectus quem dicunt ad se invicem; qua ratione categoriam innuunt connexorum.

§. 3. Si termini hi abstractè enuncientur, posset quis dicere, *argumenta esse dissimilanea*, adeoq; *disparata*. Sed semper in praxi Logica attendendum, quid valeat sensus propositæ orationis, unde facile patebit, quomodo se invicem arguant termini. Et hos quod concernit terminos possunt etiam abstractè enunciari, ut invicem consentiant sintq; connexa: v. g. *albedo unita est dulcedini: potentia loquendi cum potentia ridendi*.

CANONES.

I. Posito uno necessario connexorum, ponitur & alterum: Negato vero uno negatur quoque alterum.

§. 1. Voce necessarij, restringitur canon ad connexa necessaria: v. g. valet argumentatio. *Filius Dei est æternus E. etiam infinitus. Est omnipotens E. etiam omnipræsens. Equus non habet potentiam loquendi E. nes*

E. nec ridendi. In connexis vero contingentibus non est firma consecutio: v. g. *Hic homo est crine ruber. E. est dubia fidei. Hic homo non est ex porrecta frontis. E. non est erecti ingenij.*

II. Quod connexum est uni connexorum, id etiam est connexum alteri.

S. v. g. *Quia Aristoteles contemporaneus erat Alexandro M. & Alex. M. Dario; sequitur quod Aristot. quoque Dario fuit coetaneus.* Item. Christus natus est tempore Augusti Imperatoris, cujus ætate vixit quoque Herodes; concludiur etiam tempore Herodis natum esse Christum.

III. Quod non dum existit, non potest alteri esse connexum.

S. v. g. *Aristoteles Pythagora tempore non dum extitit; E. Arist. Pythagora non potuit esse auditor.* Vi hujus Canonis argumentari sibi videbantur cæci Judæi contra Christum Joh. 8. 50. annos non dum habes? Quomodo ergo Abraham vidisti. Quos tamen in hunc canonem peccantes refutat Salvator. cap. eodem.

C A P. IX.

DE RELATIS.

THESIS. I.

Relata sunt argumenta artificialia, quorum unum alterum ut thema, vi solius relationis arguit.

Realiter considerata, sunt Entia, quorum unum pendet ē mutua alterius affectione.

Ἐκθεσις.

§. In hoc capite licebit agere brevioribus; tum quia ea quæ supra ad Prædicamentum Relationis dicta sunt, huic quoq; loco lucem adferunt; tum quia deinceps de Relative oppositis sumus acturi.

§. 2. *Relata* dicuntur à *referendo*, quia eorum unum mutua habitudine refertur ad aliud. Ab Arist. ἀντιστρέφοντα i. e. convertibilia, item τὰ πρὸς τι i. e. ad aliquid vocantur. Accipitur vox Relati 1. *Stricte* seu *specialiter*, opponiturque tunc correlato. 2. *Generaliter* & *latius* prout relatum specialiter ita dictum, simulq; correlatum includit. Idemq; evenit hic quod in nonnullis alijs argumentis Logicis, quæ numero plurali efferuntur, quibus

bus duo denotantur & relatum & correlatum
v. g. *Similia, Dissimilia, Dissentanea, Op-*
posita &c.

§. 3. Definitio proposita est *duplex* pro-
pter rationem quæ supra aliquoties est pro-
ducta. Ad posteriorem definitionem nota.
Relationem de qua hic sermo est, longe pa-
tere latius, quam eam de qua in Prædicamen-
to Relationis; Ibi namque de Relatis & rela-
tionibus tantum ijs agendum erat, quæ in Præ-
dicamento locari apta nata sunt, hujusque
Entis speciei species sunt; hic vero relatio
attenditur non tantum ea quæ volvitur inter
duo entia, sed & inter modos entis, imo &
inter entia ficta & rationis: argumenta
namq; Logica, ut rectè docuit Ramus tam
esse generalia convenit. De intellectu defi-
nitionis prioris non est magnopere laboran-
dum. Differentia petita est à propria argu-
endi affectione, & indigitatur vocibus vi so-
lius relationis.

THESIS II.

Relata sunt. 1. Realia & Rationis 2.
secundum Esse & secundum Dici. 3.
Mutua & non Mutua 4. Relata Æqui-
parantiæ & Disquiparantiæ.

Ἐκθεσις.

§. I. De hisce Divisionibus primo notandum;
Qui

Qui fiat quod earum plerasque supra Proœm. Log. p. 202. rejecimus & recensuimus inter distinctiones nominales; jam vero pro veris divisionibus venditemus? Ratio jam modo est indicata §. 3. Thes. 1. Quia Tò Relatum hic latius se extendit, quam ibi, Relataq; secundum dici, & rationis hic relata dicuntur, licet ibi nominetenus tantum.

§. 2. Supra p. jam citata explicuimus, quid sit *Relatio realis*; quid *relatio secundum esse & secundum dici* &c. Ex illa explicatione *abstractorum*, possunt etiam intelligi hæc *concreta*, scilicet quid sint *Relata realia & Rationis*; *Relata secundum Esse & dici*, ideoq; uno vel altero exemplo, terminos hos jam illustrasse sufficiet.

§. 3. *Relata Realia* sunt: *Pater & Filius*; *dominus & servus*; *uxor & maritus*; *Discipulus & Præceptor*; quæ etiam exempla esse possunt *Relatorum secundum esse*, item eorum quæ dicuntur *Relata mutua*. *Relata rationis* sunt; *genus & species*; *definitio & definitum*; *causa & effectum*; *subiectum & prædicatum*, & omnia deniq; quæ ex operatione intellectus relationem suscipiunt. *Relata secundum dici* sunt; *scientia & scibile*; *visus & color*; *auditus & sonus*; *ala & alatum esse*. *Relata non mutua* sunt, *creator & creatura*. *Relata equiparantie* sunt, *frater & frater*;

ter; Soror & Soror; amici ejusdem conditionis & dignitatis; Disquiparantia; dominus & servus, socer & gener, pater & filius; preceptor & discipulus; De sensu vero hujus divisionis cæterarumq; quæ disceptari soleant, vide obiter annotata p. jam modo citata 202. & seq.

QUÆSTIO.

Consentaneisne an Dissentaneis argumentis annumeranda sunt Relata?

§. 1. Dounam. in Comm. Dial. lib. 1. c. 14 hac super re quatuor recenset sententias 1. Sunt qui Relatis peculiarem inter argumenta Logica locum dicunt non convenire; quia relatio sit affectio generalis omnium argumentorum. 2. Alij existimant Relatorum locum vere esse locum Dialecticum, referuntque solum ad dissentanea; sed cum hoc discrimine, ut quidam comprehendant ea sub adversis, alij vero peculiarem contendunt esse speciem Dissentaneorum, quod quidem fecit Arist. & qui huic sequutus est Ramus. 3. Aliorum sententia est relata ad sola consentanea spectare. 4. Nec desunt qui Relata tum ad Consentanea, tum etiam ad Dissentanea referunt. Quam quidem sententiam approbamus non tamen eo in sensu, quo voluit Sluterus inquiring; *Relata quatenus consentanea sunt,*

CAP. IX. SECTIO II. ELENCHT. 416
sunt, ad categoriam causæ & effecti spectant,
eò quod relata sibi mutuò sint causæ, qui
sui erroris facile convincitur.

§. 2 Resp. Itaq; ad quæstionembrevitèr:
Relata spectant & ad Dissentanea sicq; di-
cuntur rectius *Relative opposita*; Inter Con-
sentanea etiam peculiarem mereri sedem:
1. Quia relata, hoc modo, respiciunt se in-
vicem consentiendo; consensio vero est cer-
tum signum & communis affectio omnium
consentaneorum. 2. Quia dantur axiomata
affirmativa, quæ aliunde resolvi non possunt
quam ex loco Relatorum. Talia sunt v. g.
Servus est domini servus; præceptor est disci-
puli præceptor; pater habet filium; Dominus
habet servum; Causa est causati causa; Sub-
jectum habet Adjunctum; Amicus est amici
amicus, &c.

CANONES.

I. Relata sunt simul natura.

§. Scil. *formaliter* & quoad *esse relativum*;
non *materialiter* & quoad *esse absolutum*.

II. Relata dicuntur reciproce.

§. De reciprocatione intellige non in casu
recto, sed *in obliquo*; & de relatis recte as-
signatis.

III. Relata sunt æqualis notitiæ.

§. Scil. *Formaliter* non *materialiter*.

IV. Posito Relatorum uno, ponitur & alterum.

Hos Canones vide supra uberius explicatos.

CAP. X.

DE DISSIDENTANEIS
IN GENERE,

ET

IN SPECIE DE DIVERSIS.

THESIS. I.

Dissentanea sunt argumenta artificialia, quæ se invicem arguunt dissentiendo.

Realiter considerata, sunt res à se invicem dissentientes.

Ἐκθεσις.

§. 1. Absolvimus hactenus *primam classem Argumentorum Artificialium*, quæ *Consentanea* dicuntur; sequitur *secunda classis*, in qua supra c. 1. Th. iv. locari dictum *Dissentanea* & eorum species, de quibus, bono cum Deo, in sequentibus sumus acturi. Hæc itaq; methodus ad ipsius *naturæ dictamen* est conformata: nam sicut affirmatio prior est negatione; ita consensio dissensione; nec solū *ordine naturæ* præcedit categoria consentaneorum

neorum dissentanea, sed etiam usu & dignitate, asserente etiam Dounam. lib. I. c. XII.

§. 2. Nec prolixa eget probatione dari argumenta dissentientia: Nam 1. Sicut reapse inter res multas amica quædam reperitur consensio; ita inter plurimas res dissensionem quandam pugnamq; deprehendimus naturalem: ex naturali vero rerum tractandarum inter se affectione varia argumentorum genera proveniunt. 2. Dantur Enunciationes negatæ veræ, quæ argumenta dari dissentanea evidenter ostendunt.

§. 3. De *Definito* nota 1. Dissentanea dicuntur vel à dissentare ut vult Meursius, quæ vox legitur apud Plaut. vel potius à dissentire; estq; translatio sumta à sensibus ad intellectum. Desumit hanc vocem Ramus ex Cic. II. Tò dissentire hic non sumitur *Ερβις*, prout denotat habere diversas sententias, sed Logice prout competit terminis simplicibus iis, qui se invicem dissentiendo arguunt. III. Dissentanea Aristot. 4. Met. & in Postprædicamentis dicuntur ἀντικείμενα Rodolpho Agric. Repugnantia; Sed hæ appellationes sunt angustiores, nec omnem dissentienti rationem exhaustiunt.

§. 4. De *definitione* observa, dissentanea recte dici *argumenta artificialia*, quia insitam habent arguendi vim, æque ac alia.

Genus itaq; est legitimum. Differentia petita est à propria Dissentaneorum arguendi affectione. Licet itaq; tam generalis sit hæc definitio, ut omnibus Dissentaneorum speciebus competat; ultra illas tamen se non extendit: nam quod dissimilia etiam videantur dissentire, unde à quibusdam his annumerata sint; illa tamen dissensio se exerit cum comparatione quadam; sed dissentanea dicuntur, quia simpliciter vi solius dissensionis se invicem respiciunt.

THESIS II.

Dissentanea sunt Diverſa vel Opposita.

Ἐκθεσις.

§. I. Divisio hæc habet fundamentum in alia atq; alia dissentiendi ratione; nam sicut consensus est nunc arctior nunc remissior; ita etiam dissensio: levius dissentiunt *Diverſa*, vehementius vero *Opposita*; nec aliquod est dissentaneum, quod sub alterutro horum non contineatur.

THESIS III.

Diverſa sunt argumenta dissentanea, quorum unum alterum ut thema vi levissimæ dissensionis arguit.

Qua

Quatenus realiter considerantur, sunt res à se invicem dissentientes ut ijs per naturam non repugnet consentire.

Ἐνθεσις.

§. 1. Diversa dicuntur à divertendo, quasi à se invicem versa Virg. 9. *Æneid.* *Quo diversus abis*; unde patet aptissimum esse hoc nomen diversorum, ad exprimendam levissimam in ijs dissensionem.

§. 2. Accipitur vero vox diversorum 1. *Philologice*, v. g. In illo Faustini: *Diversis diversa placent: sua cuiq; libido est* 2. *Philosophice* idq; vel *Generaliter*, prout in *Metaph.* Idem & Diversum entis exhauriunt latitudinem; hoc modo omnia illa dicuntur diversa quæ non sunt eadem; sive ex rei natura distinguantur, sive ex operatione intellectus tantum. 3. vel *specialius* prout diversum opponitur differenti; diversaq; hæc alias dicuntur *primo diversa*, quod in nullo genere univoco conveniant: v. g. decem summa genera; Deus & creatura. Calov. lib. 1. *Met.* D v. c. 13. Individua etiam *primò diversa appellat*, quia destituuntur conceptu quidditativo quo inter se differant. *Differentia*, quæ habent unum commune genus sub quo ab alijs differunt. 4. In *Logicis* Diversa contra-

distingvuntur oppositis, dicunturq; quæ tam levem habent dissensionem, ut ijs per naturam consentire non repugnet. Diversa græce dicuntur *ἐπεα καὶ ἄλλα*. Latine quibusdam Distincta & Discreta, sed appellatione non æquè competente.

§. 3. In definitione tanquam *genus proximum* posuimus *argumenta Dissentanea*; *differentiam* propriæ affectionis mentio absolvit. Ramus & cum illo Scheibl. aliq; hanc dederunt definitionem. *Diversa sunt, quæ sola ratione dissentiant*. Quid sit *ratione differre* petendum est ex Metaph. Prolixam satis phraseos hujus explicationem proponit Scheibl. & Slut. Ubi sciendum, non omnia quæ secundum Metaph. ratione differunt, exempla esse diversorum, quod omnino tenendum; secus in erassissimos hic ruas errores; Unde recte dicit Scheibl. peculiarem habere hanc phrasin significationem hic loci, aliam scil. quam apud Metaph. ut ratione differre seu dissentire sit idem *quod leviter dissentire*. vide Scheibl. Top. c. 13. n. 5. & 6.

Nota. Nota Diversorum vulgo ponuntur hæ: *Non hoc, sed illud: quamquam, tamen: cum, tamen: etsi, tamen: & præterquam: si non hoc, at aliud: Non alibi, at hic &c.*

Quas

Quas quidem penitus non condemno, utpote quod exemplis huc quadrantibus convenire possint, illaq; exempla beneficio harum notarum dignosci: his tamen alijsq; consimilibus confidere notis, non erit tutum; sed longe tutius & quidem tutissime de argumentis his vel illis judicabis ex ipsa terminorum habitudine & natura, quomodo inter se invicem fuerint affecti; notæ enim variè possunt accommodari, adeo ut exemplis etiam non quadrantibus convenire possint. Tyronibus saltem, quibus nondum est datum, ut possint de terminorum natura accuratè judicare possunt manuductioni quodammodo esse, provecitibus vero firmiora quærenda sunt subsidia, ne in praxi Logica, scilicet vel in eruendis vel imponendis terminis Logicis errent.

QUESTIONES.

I. An Diversa sint verè argumenta Logica, adeoq; an valeant ad concludendum?

S. I. Sequentia & consimilia qui æquo judicio perpendit exempla, fatebitur omnino diversa verè esse argumenta Logica: in alia enim principia Logica resolvi non possunt, quam in Diversa. Exempla vero sunt hæc:

Cain non fuit pius sed dives. Quanquam sit eruditus non tamen est bene moratus. Fabius licet fuerit cunctator, segnis tamen non fuit. Ovid. 2. de arte. Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses Æneid. 2. Hi Priamus quanquam media jam morte teretur; non tamen abstinuit.

2. Cor. 4. *Premimur quidem sed non opprimimur; aestuamus sed non exaestumus: vexamur sed non deserimur; dejicimur, sed non perimus.*

Tit. 1. *Increduli etsi profitemur se scire Deum, factis tamen negant.*

Rom. 1. *Gentes cum cognovissent Deum, non tamen ut Deum glorificaverunt.*

Cic. pro Pomp. *Non victoriam sed insignia victoriæ reportavit Sylla.*

Math. 7. *Non quisquis mihi dicit Domine, introibit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei, qui est in cælis.*

§. 2. Diverforum primus inventor & auctor fertur vulgo Ramus, qui quidem primo ea ad dissimilia retulit, postea vero rem alti⁹ perpendēs, peculiarem illis locum in dissentanciis assignavit; quem hodie sequuntur multi alij. Frustra itaq; est Nollus Ramo hanc ob causam insultans; quem recte refutantem vide Sluter. comment. in Dial. Ram. lib. 1. Disp. VII. p. 229. 230. & seqq.

§. 3. An

§. 3. An vero valeant ad concludendum, h.e. an diversorum usus sit etiam Syllogisticus, penes Logicos in controversiam venire solet. Ramæorum pleriq; negativam defendunt. Sed attendamus ad eorum rationes quam sint infirmæ. Busch. Harm. Log. lib. 1. circa finem cap. XII ait: *diversa itaq; propter levissimam dissensionem non ad concludendum aliquid aut demonstrandum in Syllogismo, sed ad distinguendum, explicandum, illustrandum in Axiomate adhibentur.* Dounam. rectè judicat dum dicit Dial. lib. 1. c. XII. p. m. 223. *Sed error Logicorum innatus videtur, quod ad unum, Syllogismum omnia Logicæ præcepta retulerunt; quod quidem faciunt Peripat. sed à vero deviat in-
quiens: Nam diversorum usus non in conclusionem sed in distinctione & (ut ita dicam) discretionem cernitur. Etenim in Syllogismis negatis, in quibus dissidentanea usum habent (de simplicibus loquor de quibus illi) argumentum tertium ab altera parte questionis non modo ratione, sed etiam re ipsa dissentire oportet.*

§. 4. Concedimus sane Dounam, Diversis adhuc locum in Topicis convenire, etiam si usum non possint præstare Syllogisticum; sed quod asserat argumentum tertium ab altera quæstionis parte non tantum ra-

ratione, sed etiam reipsa dissentire oportere, non concedendum; exempla cum obstant sequentia: *Q. flavum non est dulce: O. flavum est corpus. E. Q. corpus non est dulce. Q. Philosophus non est pater: O. Philosophus est homo. E. Q. homo non est pater. Ulysses non fuit formosus: Ulysses fuit facundus. E. Q. Facundus non fuit formosus. Salomon non fuit pauper: Salomon fuit pius E. Q. pius non fuit pauper.* Qui Syllogismi legitima consequentia concludunt, licet in tertia figura. Adde etiam authoritates virorum clarissimorum citatas à Clariss. Thur. Inst. Log. lib. I. c. 12. Qv. 2.

§. 5. Nec quemquam moveant exceptiones Scheibl. quæ extant Top. c. XIII. Qv. IV. n. 17. utpote

Obj. 1. Omnis Syllogismus debet habere consequentiam necessariam; in allatis exemplis talis non est; quia contingenter dissentiunt termini E. Resp. Propos. minorem esse falsam: uno namq; ore Peripatetici Syllogismum etiam probabilem esse legitimum confitentur, quod nec improbat Scheibl. nec potest. Quando vero Syllogismus omnis in genere definitur quod necessariò concludat, non intelligitur necessitas *absoluta* sed *hypothetica*; non *consequentis* sed *consequentie*, necessariò conclusionem inferens ex positis

præ-

præmissis, quod etiam in materia contingente optime fieri potest, sed hac de re infra.

Obj. II. Num. eodem: *In allatis exemplis medius terminus desumitur ab exemplo E. non à diversis.*

Resp. Exemplum esse peculiare argumentum Logicum, supra rejecimus; nec asserit ipse Scheibl. Donec itaq; probari non potest, hos & consimiles Syllogismos resolveri in alia argumenta quam diversa, stabit nostra assertio.

II. Qv. An diversa enuncientur etiam propositione simplici?

§. 1. Tales Propositiones simplices sunt: *Thersites non est doctus: Lazarus non est dives: Salomon non est pauper: Sylla non reportavit victoriam.*

Hanc quoq; negant quæstionem Ramæi, hac moti ratione; quod Ramus in tractatione hujus argumenti, pro exemplis non adhibuit propositiones simplices sed compositas, discretas scil. Proptereaq; dicunt quidam Ramæorum, esse in his dispositionem subjecti & adjuncti, sed negari adjunctum de subjecto. Verum illa sententia ad primum intuitum suam prodit falsitatem: Subjectum enim & adjunctum argumenta sunt consentanea, ideoq; non negative sed affirmative disponenda.

§. 2. Alij

§. 2. Alij dicunt disposita in his propositionibus esse disparata; sed in terminis disparatis involvitur naturalis repugnantia ad coëxistendum, quod hic non fit: hi namq; termini ita dissentiunt, ut possint etiam consentire & coëxistere, etiam in iisdem subiectis; unde nec illa sententia admittenda.

§. 3. Relinquitur itaq; in allatis exemplis disposita esse diversa, ratione petita 1. à *remotione sententiarum contrariarum*. 2. à *natura horum terminorum*, qui sic dissentiunt ut ijs non repugnet consentire 3. *A confessione ipsius Rami*, qui lib. 2. Dial. cap. 4. dicit, *omnia argumenta exceptis plenis comparationibus & distributionibus axiomate simplici enunciari posse*. Accedit 4. quod Slut. Disp. 7. in lib. 1. Dial. Ram. th. 43. ex alijs probet Diversa distingui in *Simplicia* ut *Lazarus non est dives. Q. formosus non est facundus, & Av. τιθεῖται; Quanquam Lazarus non fuit dives, fuit tamen pius.*

Hæ propositiones: *Quanquam p̄j varijs exercentur calamitatibus, Deo tamen placeat; Quanquam est magnus peccator, à Deo tamen recipitur in gratiam; & similes; constant ne ex Diversis?*

§. 1. Ita sane contendunt Ramæi, hæc & similia exempla ad illustrandum locum diversorum
forum

torum adferendo. Sed cum termini hi se in vicem respiciant consentiendo, unique subiecto dicantur convenire; Diverſa autem ſunt diſſentanea, quomodo ad eorum referantur categoriam non video.

§. 2. Certum equidem eſt, quod æquipol-
leant axiomatibus negatis, his: *Quamquam*
pij varijs exercentur calamitatibus, Deo ta-
men non diſplicant vel non ſunt exoſi; Quan-
quam eſt magnus peccator à Deo tamen non
reſicitur; ita tamen diſpoſita, quin ſint con-
ſentanea & quidem connexa, mihi non eſt
dubium; hiſce vero enunciata terminis eva-
dunt Diverſa; ut vel hinc pateat verum eſſe
quod dixit Slut. Diverſa in conſinio eſſe con-
ſentaneorum; quod reciproce de connexis
dici poteſt, eſſe illa in conſinio diſſentaneo-
rum; nam ſicut inter diverſa eſt levis diſſen-
ſio; ita inter connexa & cœtera conſentanea
ſecundaria levis eſt conſenſio. Licet itaq; re-
ipſa diſſentire videantur, eſſe magnum pecca-
torem & recipi in gratiam; accedente tamen
ſeria pœnitentia & miſericordia divina, co-
eſiſtere poſſunt.

CANONES

I. Diſſentanea Diſponuntur ſolum
negando.

§. I. Veritas hujus Canonis pendet ex na-
tura

tura dissensionis, quæ infert unius de altero negationem. Ex hoc canone Judicium ferri potest de exemplis, quorum in quæstione præcedente mentionem fecimus, & similibus; illa scilicet eo modo disposita, non esse dissentanea.

§. 2. v. c. 1. de Propositionibus *regularibus & usitatis*; de inusitatis vero non item. Veræ namq; sunt hæ propositiones; *Deus est homo*; *Panis Eucharisticus est corpus*, sed sunt supra communem naturæ cursum 2. V. C. de terminis proprie non metaphoricè acceptis. v.g. *Herodes est vulpes*. Sed de his pluribus infra.

II. Dissentanea sunt æqualis notitiæ.

§. 1. Proponitur à Ram. lib. 1. Dial. c. 12. Sensus hujus canonis est; in hac categoria non esse distinctionem τῶ ὅτι & διότι, qualis in consentaneis fuit: Ibi enim *causæ* effectis, *subiecta* adjunctis priora & notiora fuerunt; hic vero omnia dissentanea quæ inter se affecta sunt, æquè sunt nota & firma: Unde Aristot. ἀμα γὰρ τῇ φύσει τὰ ἀντικείμενα, ὅς ἐστι γνωριμώτερον τὸ ἕτερον τῶ ἑτέρῳ ἐστὶ. Veritas hujus canonis patet: cum enim dissentanea quæ inter se affecta sunt, eadem voce eademq; definitione exprimantur, fieri non potest, quin si unum certa aliqua specie noveris, alterum quoq;

CAP. X. SECTIO III. AXIOMAT. 430
quoq; simul cognoscas; siquidem utriusque
argumenti vis & natura eadem definitione
explicetur.

§ 2. Observandum itaq; non procedere
hunc canonem *secundum omnes sensus & il-
limitate*; quasi quæ exempla sunt dissentane-
orum, omnia habeant æqualem notitiam, &
unum non sit altero notius seu prius cogni-
tione; contrarium patet vel exemplis sequen-
tibus 1. *Anima & ignis* sunt dissentanea, a-
nima tamen est ignotior igne secundum Arist.
Top. 5. c. 2. 2. Ad dissentanea pertinent etiam
analogæ. v. g. *Substantia & accidens*, & ta-
men analogatum prius est notius posteriori.
3. Termini affirmantes & negantes etiam sunt
ex dissentaneis; at in ordine cognitionis af-
firmatio est prior negatione.

III. Diversa leviter tantum dissenti- unt.

§. Leviter licet dissentiant, ut ex supra di-
ctis patet; *dissentiendo* tamen se invicem ar-
guunt, & negative semper disponenda.

IV. Diversa simpliciter se arguunt & dissentiunt; Dissimilia vero compa- rate.

§. Hic canon discrimen innuit dissimili-
um & diversorum; illa licet dissentiant, ali-
am

431 COLLEG. LOG. PART. I.
am tamen dissentiendi habent rationem
quam hæc, scilicet comparatam.

C A P. XI.
DE OPPOSITIS IN GENERE, ET
IN SPECIE DE DISPA-
RATIS.

THESIS I.

Opposita sunt argumenta dissenta-
nea, quorum unum alterum ut thema
vi naturalis repugnantia arguit.

Realiter considerata, sunt res ita à se in-
vicem dissentientes, ut ijs per naturam
repugnet consentire.

Exdeus.

§. 1. Descendit vox Oppositorum ab oppo-
nendo, quæ notatio arguit inter opposita non
levem aliquam dissensionem & joculari; sed
fortem, vehementem & naturalem pu-
gnam intercedere.

§. 2. Accipitur nomen oppositorum ali-
ter atq; aliter: *Oppositio* 1. alia est *axiomati-
ca* seu propositionum. v.g. *O. homo est doctus.*
Q. homo non est doctus. Alia 2. *Topica*, quæ
est naturalis terminorum repugnantia, ut u-
no eorum affirmato alterum negatur. 3. *Op-
posita*

posita à Peripateticis dicuntur, quorum unum uni tantum opponitur, exclusis disparatis 4. Opposita Ramæis sunt non tantum quando unum uni saltem opponitur, sed & quando unum multis pariter opponitur; ut ita Ramus Disparata quoq; oppositorum appellatione comprehenderet; quomodo vocem hic acceptamus. Opposita Aristot. dicuntur ἀντιθέμενα, lat. Repugnantia, quæ tamen Ramus appellavit *Contraria*.

§. 3. *Differentia* in definitione innuit oppositorum *propriam arguendi affectionem*, quæ se invicem arguunt *vi naturalis repugnantia*; quibus verbis innuitur vehemens quædam terminorum dissensio, ut nequè de se invicem, nequè de eodem tertio, secundum idem, ad idem & eodem tempore vere affirmari possint, unde satis dispalescit differentia oppositorum à diversis.

§. 4. Ramus definivit opposita, *quod sint dissentanea, quæ ratione & re dissentiunt*; Quomodo autem exponant Ramæi, quid sit ratione & re dissentire vide apud Dounam. & Sluterum; quidq; in illorum expositione merito desiderari possit lege Scheibl. Top. c. 14. n. 5. Ad evitandas autem istas tricas, satius est retinere verba propositæ definitionis.

THESIS II.

Opposita sunt Disparata aut Contraria.

Ἐκθεσις.

§. I. Fundamentum hujus distributionis petitum est *ex immediatis oppositionis differentijs*: nam aliquando aliquid alteri ita opponitur ut eadem ratione pluribus quoq; opponi possit, unde existunt *Disparata*; aliquando autem oppositio tota ab una re in aliam fertur, quæ illi vicissim ita opponitur, ut eadem ratione alijs opponi non possit, unde oriuntur *Contraria*. Quemadmodum igitur amicitia inter plures remissior, inter duos vero ardentior esse solet; ita dissensio inter plura i. e. *Disparata* est levior; inter duo autem utpote *contraria* est vehementior. Sunt qui ideo *Disparata* vocant *opposita mediata*; *contraria immediata*; ubi medium intelligendum non *Physicum* sed *Logicum*, quod duobus oppositis tanquam tertium eodem oppositionis genere opponitur.

THESIS III.

Disparata sunt opposita, quorum unum multis pariter opponitur.

Ἐκθεσις.

§. I. Circa

§. 1. Circa definitum nota 1. Disparata dici quasi separata & disjuncta à verbo disparo, quod legitur apud Plautum; nomen hoc quo nunc usurpatur sensu, existimant primum introduxisse Rodolph. Agricol. quē etiam dicunt hæc argumenta primo invenisse; quiq; eadem cum Seneca *nunc distantia*, *nunc differentia* vocavit. Hunc deinceps secutus est Ramus aliq; retinendo magis vulgatam appellationem disparatorum.

§. 2. Vocis Disparatorum varia sunt significata 1. Disparata juxta derivationem vocis dicuntur res omnes, quæ à se invicem sunt separatae & disjunctae 2. Secundum Ciceronem Disparata significant negative opposita seu Contradientia; sic enim ille lib. 1. de Invent. *Disparatum est id, quod ab aliqua re per appositionem negationis separatur* v.g. *sapere non sapere*. 3. Melanchtoni & Keckermanno Disparata sunt species ejusdem generis. 4. Propria vero & vulgata est vocis Disparatorum acceptio, qua certam denotat speciem oppositorum, quorum unum multis opponitur, ut hic loci.

§. 3. Genus in data definitione constituit vox oppositorum, quod omnibus oppositorum speciebus recte competit. Differentia desumpta est à forma oppositionis in disparatis, quæ est *multorum par oppositio*. In Dis-

paratis itaq; unum multis absq; ullo certo numero opponitur, secus ac in contrarijs. Particula *pariter* in definitione innuit oppositionis identitatem: nam in contrarijs etiam unum multis opponi potest, sed non *pariter*, h. e. non eodem oppositionis genere. Ut itaq; argumenta disparata dicantur, non sufficit ut unum multis opponatur, nisi etiam pariter opponatur. e. g. *Albedo opponitur nigredini & flavedini, ut unum pluribus*; verum singula hæc non sunt disparata, albedo enim opponitur nigredini non ut disparatum, sed ut contrarium; flavedini v. ut disparatum, quia pariter opponi potest rubedini cæterisq; coloribus medijs.

§. 4. *Tò opponitur* in definitione denotat *opponi potest*: *vocabula enim in artibus facultatem significant*, inquit Melancht. Nam si oppositorum unum uni tantum actu opponatur, quod in usu est frequentissimum, & alijs tamen pariter opponi possit, non sunt contraria sed disparata; uni enim rei plura ejusdem generis contraria esse non possunt. Deinde Per *Tò opponitur*, discernuntur etiam disparata à diversis, quorum unum à multis pariter potest dissentire, non tamen cunctis dicitur opponi.

THESIS IV.

Dispar